

ریاست جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور
سازمان مدیریت برنامه ریزی استان زنجان

مطالعات برنامه‌ی آمایش استان زنجان

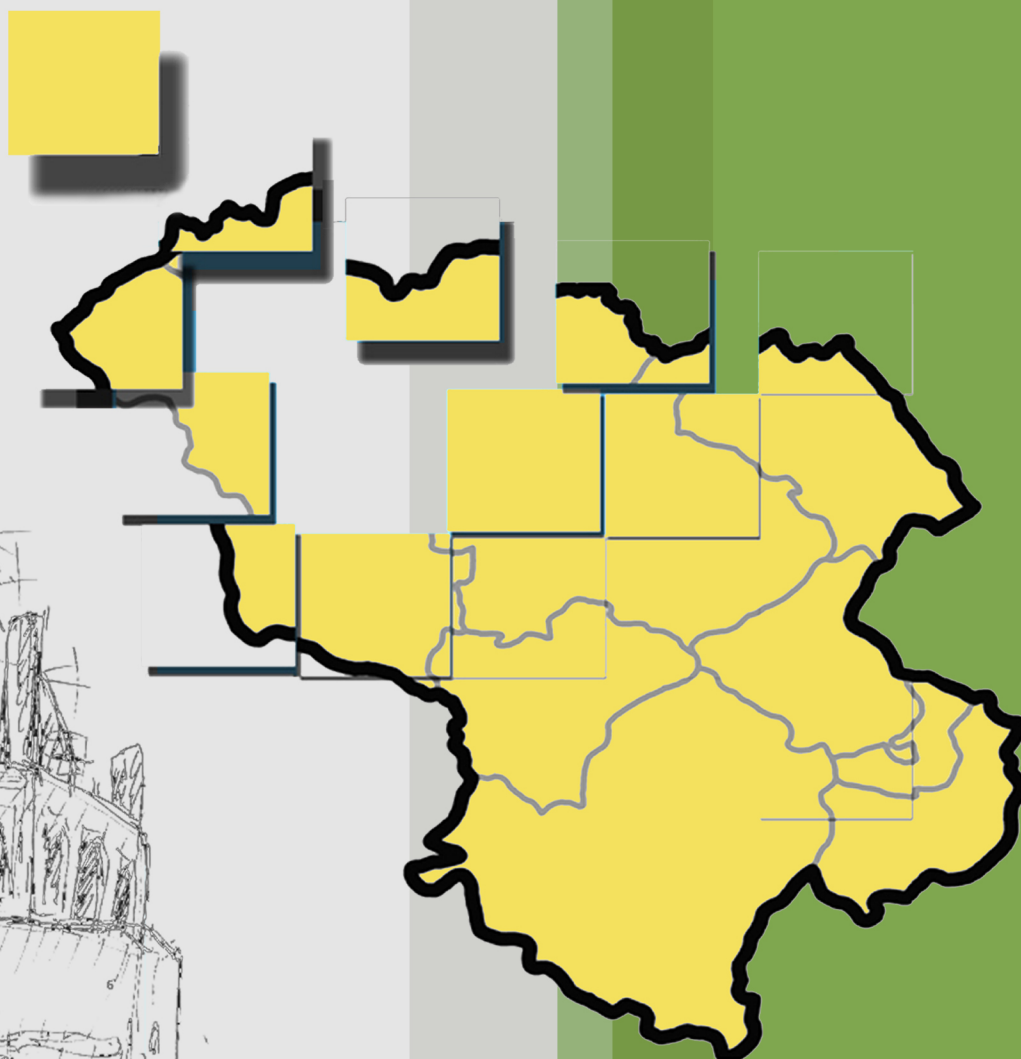
بخش دوم: برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری

فصل ششم. فیپین چشم انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان

- ۶.۱. شناسایی و تحلیل اهداف بنیادین
- ۶.۲. فیپین چشم انداز کلان و مأموریت‌های استان

دانشگاه زنجان

ریاست جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور
سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان زنجان

مطالعات برنامه آمایش استان زنجان

(جلد یازدهم - ویرایش نخست، مقدماتی، غیر قابل استناد)

بخش دوم: برنامه ریزی و سیاست گذاری

فصل ششم: تبیین چشم انداز و طراحی سناریوی توسعه ی فضایی استان

معاونت هماهنگی برنامه و بودجه

زمستان ۱۳۹۶

فهرست مطالب

عنوان	شماره صفحه
۱. شناسایی و تحلیل اهداف بنیادین.....	۸۳
۱.۱. شناسایی مجموعه اهداف.....	۸۳
۱.۲. شناسایی اهداف بنیادین.....	۹۵
۱.۳. تبیین سلسله‌مراتب اهداف بنیادین و شبکه اهداف مقطعی – نهایی.....	۹۷
۱.۳.۱. سرزمین آرای بی‌دون سرزمین آلائی.....	۹۷
۱.۳.۲. ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توان‌های توسعه شامل منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها.....	۹۸
۱.۳.۳. تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در استان.....	۹۹
۱.۳.۴. تأمین زیرساخت‌های تولید و سکونت در استان.....	۱۰۱
۱.۳.۵. ارتقا درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور.....	۱۰۳
۱.۳.۶. ارتقاء شاخص‌های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت‌های توسعه استان.....	۱۰۷
۱.۳.۷. تقویت نقش استان در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی.....	۱۰۷
۲. تبیین چشم انداز کلان و مأموریت‌های استان.....	۱۳۹
۲.۱. جهت‌گیری‌های توسعه استان.....	۱۴۰
۲.۱.۱. چشم‌انداز توسعه منطقه البرز جنوبی.....	۱۸۴
۲.۱.۲. نقش استان در تقسیم کار ملی.....	۱۸۹
۲.۱.۳. نقش استان در تقسیم کار منطقه‌ای و همکاری‌های بین استانی.....	۱۹۰
۲.۲. تخصص‌ها و اولویت‌های توسعه استان.....	۱۹۲
۲.۲.۱. تخصص‌های نواحی استان در تقسیم کار درون استانی.....	۱۹۲
۲.۲.۲. عرصه‌های (قلمروهای) اولویت دار توسعه استان.....	۱۹۶
۲.۲.۳. تدوین چشم‌انداز توسعه و مأموریت‌های آن.....	۲۰۲
فهرست منابع.....	۲۰۳

فهرست جداول

شماره صفحه	عنوان
۱۰۹	جدول شماره ۱. میزان تأثیرگذاری اهداف بنیادین توسعه استان بر یکدیگر
۱۱۰	جدول شماره ۲. میزان تأثیرپذیری اهداف بنیادین توسعه استان از یکدیگر
۱۱۱	جدول شماره ۳. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین سرزمین آرای بیرون سرزمین آلائی بر یکدیگر
۱۱۲	جدول شماره ۴. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین سرزمین آرای بیرون سرزمین آلائی از یکدیگر
۱۱۳	جدول شماره ۵. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توانهای توسعه پایدار منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست‌بومها بر یکدیگر
۱۱۴	جدول شماره ۶. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توانهای توسعه پایدار منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست‌بومها از یکدیگر
۱۱۶	جدول شماره ۷. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در استان بر یکدیگر
۱۱۸	جدول شماره ۸. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در استان از یکدیگر
۱۲۱	جدول شماره ۹. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تأمین زیرساخت‌های تولید و سکونت در استان بر یکدیگر
۱۲۳	جدول شماره ۱۰. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تأمین زیرساخت‌های تولید و سکونت در استان از یکدیگر
۱۲۶	جدول شماره ۱۱. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ارتقاء درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور بر یکدیگر
۱۲۹	جدول شماره ۱۲. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ارتقاء درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور بر یکدیگر
۱۳۲	جدول شماره ۱۳. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ارتقاء شاخص‌های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت‌های توسعه استان بر یکدیگر
۱۳۳	جدول شماره ۱۴. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ارتقاء شاخص‌های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت‌های توسعه استان از یکدیگر
۱۳۴	جدول شماره ۱۵. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تقویت نقش استان در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی بر یکدیگر
۱۳۶	جدول شماره ۱۶. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تقویت نقش استان در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی از یکدیگر

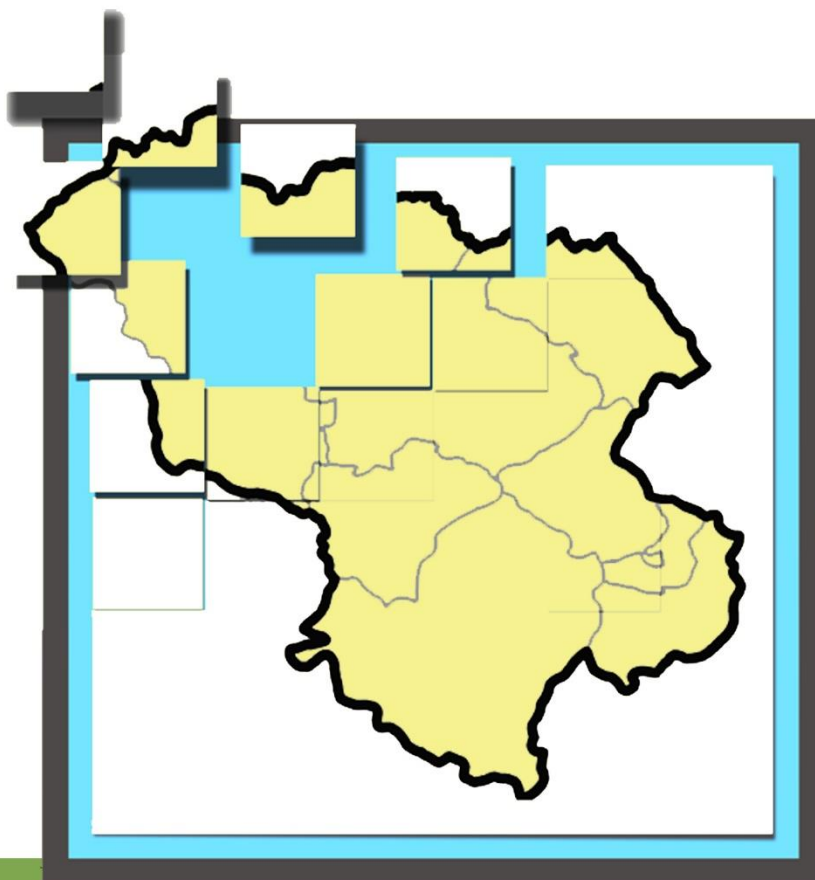

فهرست اشکال

عنوان	شماره صفحه
شکل شماره ۱. جایگاه آینده‌نگاری از منظر ارتباط میان‌رشته‌ای	۳۹
شکل شماره ۲. روابط بین توصیف‌گرها در شبکه‌ای از تأثیرات متقابل در تکنیک تحلیل CIB	۷۹

بخش دوم: برنامه ریزی و سیاست گذاری

- فصل هشتم. تبیین چشم انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان
- فصل هفتم. طراحی و برنامه ریزی
- فصل هشتم. نظام اجرایی مدیریت آمایش استان

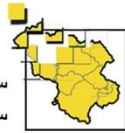
مطالعات برنامه آمایش استان زنجان

بخش دوم. برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری

از عمر نظام برنامه‌ریزی ایران حدود شش دهه می‌گذرد. طی این سال‌ها، رویکرد حاکم برای توسعه کشور، برنامه‌ریزی بخشی بوده است. این شیوه برنامه‌ریزی با همه نکات مثبتی که دارد به عدم تعادل و نابرابری‌های منطقه‌ای منجر شده است، مهم‌تر اینکه الگوهای سکونت‌گزینی شهری و روستایی در بخش‌های مختلف کشور بر پایه ظرفیت و توان هر سرزمین صورت نپذیرفته است. همچنین رویکرد بخشی نظام برنامه‌ریزی کشور، در کنار ویژگی تمرکزگرایی شدید حاکم بر آن روند توسعه موزون و یکپارچه کشور را دچار اختلال کرده است.

برخلاف نظام برنامه‌ریزی بخشی، برنامه‌ریزی فضایی یا آمایش سرزمین با رویکردی همه‌جانبه و موزون می‌کوشد تا در سطوح محلی، منطقه‌ای و ملی زمینه‌های دستیابی به توسعه پایدار را فراهم سازد. در این شیوه برنامه‌ریزی در پهنه سرزمین تمامی ابعاد محیطی، زیست‌محیطی، کالبدی، جمعیتی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی زندگی، فعالیت و سکونت در نظر گرفته می‌شود.

آنچه پیش رودارید بخش دوم از مجموعه مطالعات برنامه آمایش استان زنجان است که به موضوع برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اختصاص یافته است. این برنامه، سند توسعه فضایی استان است و دربرگیرنده مجموعه اهداف، سیاست‌ها و راهبردهای توسعه استان در بخش‌های دولتی و غیردولتی و عمومی در ابعاد محیطی، کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سیاسی است.

سند حاضر بر پایه مطالعات بخش نخستین (تحلیل وضعیت و ساختار استان) و در چارچوب چشم‌انداز و اهداف و جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین در سطح کلان ملی تهیه گردیده است. در این بخش ابتدا ضمن بازبینی مفهوم آمایش سرزمین یا برنامه‌ریزی فضایی^۱، سابقه‌ی این شیوه برنامه‌ریزی در جهان و سپس ایران مرور شده است. در ادامه به اجمال مطالعات بخش نخست برنامه آمایش استان زنجان تشریح شده است و در ادامه مطالعات بخش دوم برنامه آمایش استان زنجان تبیین گردیده است. در این بخش ضمن تبیین نظری از رویکرد آینده‌نگاری در فرایند برنامه‌ریزی پارادایم کلی برنامه‌ریزی برای آینده، روش پژوهش و مراحل انجام این بخش از مطالعات بیان گردیده است. با توجه به ضرورت استفاده از سناریوها برای آینده‌نگاری استان در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی و کالبدی، روش سناریونویسی نیز در این بخش شرح داده شده است.

• مرور اجمالی مفهوم آمایش سرزمین

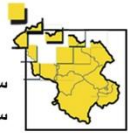
برنامه آمایش سندی است که برای تحقق توسعه پایدار فضایی، مجموعه اهداف، راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی بخش‌های دولتی و غیردولتی (عمومی و خصوصی و تعاونی) را در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی در برمی‌گیرد. این برنامه در چارچوب چشم‌انداز، اهداف توسعه ملی و جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین و در تعامل با سطوح استانی، ملی و جهانی؛ با رویکردی توسعه‌گرا، مشارکت‌جو و انعطاف‌پذیر تهیه می‌شود. آمایش سرزمین که تلفیق سه علم اقتصاد، جغرافیا و جامعه‌شناسی است شامل اقدامات ساماندهی و نظام بخشی به فضای طبیعی، اجتماعی و اقتصادی ملی یا محلی است که بر اساس تدوین اصلی‌ترین جهت‌گیری توسعه بلندمدت کشور در یک نگاه از بالا به توسعه ملی و تعیین بازتاب‌ها، امکانات و قابلیت‌ها و موانع و تنگناها و تلفیق دو فرایند فوق در برخورد با بخش‌های اقتصادی و هماهنگی بین بخشی و منطقه‌ای می‌باشد. رویکرد آمایش سرزمین در همه ابعاد، مکمل و برطرف‌کننده نارسایی‌ها است که با قابلیت ایجاد زمینه‌ی تعادل میان سه عنصر انسان، فضا، فعالیت و ارائه چیدمان منطقی فعالیت‌ها در عرصه سرزمین در مراحل تدوین برنامه‌های توسعه و اجرای آن‌ها به‌عنوان نگاه غالب و سند بالادست عمل می‌نماید. بدین ترتیب برنامه آمایش سرزمین در کنار برنامه‌ریزی اقتصادی، ضمن تکمیل و اعتدالی نظام برنامه‌ریزی کشور پاسخگوی بسیاری از مشکلات و کمبودها خواهد بود. (توفیق، ۱۳۸۴: ۱۵)

آمایش سرزمین به عنوان طرح و برنامه‌ای راهبردی، مهم‌ترین و پایه‌ای‌ترین جهت‌گیری توسعه بلندمدت به منظور بازشناسی و بازنمایی امکانات، استعدادها و قابلیت‌ها از یک سو و محدودیت‌ها و تنگناها از دیگر سو برای زدودن نارسایی‌ها و ایجاد تعامل مطلوب بین عناصر سه‌گانه انسان، فضا و فعالیت و چگونگی جای‌دهی و چیدمان منطقی و ممکن آن بر سرزمین را به عهده دارد. (توفیق، ۱۳۸۴: ۱۹)

ادبیات آمایش سرزمین حاوی مفاهیم و تعاریف متعددی است که درمجموع توسط افراد و گروه‌های مختلف به نحوه استفاده از سرزمین تعبیر شده است. وجود تنوع و تعدد در تعریف این مفهوم نشانه اختلاف در طرز برخورد، سلیقه‌ها، نیازها، نگرش‌ها و دیدگاه‌ها و در نتیجه ارزش‌گذاری متفاوت افراد در موضوع آمایش سرزمین است، از این رو درک این قبیل تناقضات در نگرش‌ها و گرایش‌ها می‌تواند راهنمای مؤثری در شناخت نیازها و انگیزه‌های جوامع مختلف باشد، ضمن این که از این طریق می‌توان به ماهیت انعطاف‌پذیر و وابستگی شدید الگوهای استفاده از سرزمین به زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و روند تکامل تاریخی آن در مناطق مختلف پی برد.

مهندسين مشاور ستیران، آمایش سرزمین را به معنی برنامه‌ریزی و سازمان دادن نحوه اشغال فضا و تعیین محل سکونت انسان‌ها و محل فعالیت‌ها و تجهیزات و همچنین کنش‌های بین عوامل گوناگون نظام اجتماعی، اقتصادی دانسته‌اند (مهندسين مشاور ستیران، ۱۳۵۵). برخی نیز منظور از آمایش را، تعیین توان بالقوه و شایستگی اراضی یا به عبارت دیگر تعیین مطلوب‌ترین نوع بهره‌وری از آن‌ها دانسته‌اند، بنابراین آمایش فرآیندی است که زبندگی هر نوع استفاده‌ای را برای هر بخشی از سرزمین با توجه به قابلیت‌های آن نشان می‌دهد (مجنونیان، ۱۳۷۶: ۳۲۳)؛ بنابراین می‌توان گفت آمایش سرزمین یا برنامه‌ریزی سرزمین نوعی برنامه‌ریزی است که به سرزمین به عنوان عاملی اساسی و تعیین‌کننده در تأمین اهداف توسعه توجه می‌کند و در پی ایجاد تعادل در توسعه‌ی نواحی، استفاده منطقی از منابع برای توسعه، توزیع عادلانه‌ی درآمد و فعالیت‌ها در مناطق مختلف می‌باشد و می‌کوشد تا با توجه به منابع و نواحی عقب‌افتاده و حاشیه‌ای، توسعه هماهنگ قطب‌های توسعه و مراکز رشد را فراهم کند. بعلاوه توسعه متعادل مناطق شهری و روستایی در قالب نظام هماهنگ و یکپارچه و توسعه هماهنگ زیربناها، خدمات و تسهیلات اجتماعی و اقتصادی متناسب با نیازمندی‌ها و محیط طبیعی و انسانی را نیز در برگیرد؛ بنابراین باید گفت که آمایش سرزمین، توزیع و پراکنش منطقی جمعیت و فعالیت‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی در پهنه سرزمین و استفاده بهینه از منابع طبیعی و انسانی در جهت کارایی سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی و در نتیجه رفاه فردی و جامعه است.

بر اساس پیش نویس لایحه قانونی آمایش سرزمین این نوع برنامه ریزی چنین تعریف شده است:

«آمایش سرزمین، تنظیم رابطه بین انسان، محیط و فعالیت های انسان در سرزمین از طریق توزیع آگاهانه فعالیت و جمعیت به منظور بهره برداری منطقی از تمامی امکانات سرزمین در جهت ایجاد تعادل های منطقه ای و بهبود وضعیت مادی و معنوی جامعه و حفاظت محیط زیست بر اساس ارزش های اعتقادی نظام جمهوری اسلامی ایران است.»

به موجب قانون مذکور این برنامه دارای چهار محور اساسی به شرح زیر است:

الف. تدوین اهداف و راهبردهای توسعه فضایی؛

ب. تعیین نقش نواحی مختلف سرزمین از نظر تقسیم کار ملی و استقرار فعالیت های کشاورزی، صنعتی و خدماتی؛

ج. طرح توزیع جمعیت و سازمان دهی نظام سلسله مراتبی مراکز شهری و نواحی روستایی با توجه به توزیع فعالیت ها و امکانات در پهنه سرزمین؛

د. تعیین زیربنای مورد نیاز متناسب با توسعه مراکز زیست و فعالیت. (سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ۱۳۷۶).

درواقع آمایش سرزمین باهدف «استفاده معقول از فضا و درک کامل ارزش آن برای عملکرد مؤثر اقتصادی» انجام می گیرد و «تقسیم کار سرزمینی» یکی از جنبه های مهم آن است که می کوشد به رابطه های منطقی در بهره برداری از امکانات برای بهبود وضعیت مادی و معنوی اجتماع بر اساس ارزش های اعتقادی، توجه به سوابق فرهنگی با ابزار علم و تجربه در طول زمان برسد و این شیوه برنامه ریزی برای رسیدن به توسعه پایدار بر دیدگاه فضایی تأکید می کند.

آرمان چنین دیدگاهی توزیع و تقسیم جمعیت و فعالیت های عمرانی در پهنه سرزمین، اجرای استراتژی بهزیستی برای فرد و جامعه، استفاده مطلوب از منابع محیطی و نیروی انسانی در جهت کفایت اقتصادی و اجتماعی است (سرور، ۱۳۸۵: ۲۷).

برنامه آمایش سرزمین از نگرش هایی چون «قطب رشد» و «عدم تمرکز توزیع مکانی فعالیت ها» بهره می برد و به اهداف توسعه منطقه ای، شبکه های بهینه خدمات زیر بنایی، طراحی مطلوب سکونتگاه های انسانی، نظام متعادل شهر و روستا و فعالیت های همگن اقتصادی، اجتماعی توجه دارد.

• آمایش سرزمین در جهان

مطالعه‌ی تجربه کشورهای مختلف جهان در رابطه با آمایش سرزمین در سطوح مختلف، درس‌های ارزشمندی از نظر ضرورت توجه به ابعاد گوناگون اجتماعی، قومی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی برنامه‌ریزی ارائه می‌دهد. مطالعه دیدگاه‌های نظری مؤخر در این زمینه، ضرورت تعمق در اندیشه‌های توسعه بر اساس اصول پایداری، حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی، تکیه برنامه‌های توسعه منطقه‌ای و آمایش سرزمین بر منابع انسانی، سرمایه‌های اجتماعی، دانش بومی و توسعه درون‌زا هم‌زمان با تحکیم ارتباطات با جهان و ایجاد پیوندهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در چارچوب تعامل جهانی را بیش‌ازپیش مطرح می‌سازد.

در پی چنین نیازهایی در فرآیند توسعه پایدار و همه‌جانبه کشورهای جهان، مفاهیم، دیدگاه‌های نظری و روش‌های برنامه‌ریزی به تدریج متحول شده است ضمن پاسخگویی به موضوعات جدید مرتبط با توسعه، پاسخگوی نیازهای برنامه‌ریزی در سطوح منطقه‌ای و محلی از یک سو و از سطوح فعالیت‌های سوی دیگر باشد و برنامه‌ریزی فعالیت و سکونت در پهنه‌ی سرزمین در ابعاد گوناگون ملی، منطقه‌ای و محلی و در زمینه‌های گوناگون فعالیت و با رویکردهای جامع‌نگری، پایداری و استفاده از علوم و فنون جدید در برنامه‌ریزی توسعه و به منظور تحقق اهداف نوین توسعه، در سال‌های اخیر در جهان رواج یافته است.

از نظر تاریخی، استفاده از اصول و فنون آمایش سرزمین، برای ساماندهی و تنظیم امور مکانی، جغرافیایی، طبیعی، مسکونی و نظامی، پیشینه‌ای به قدمت نخستین تمدن‌های بزرگ جهان دارد. در دوران کهن، درحالی که هنوز نامی از مفهوم شهرسازی و آمایش سرزمین مطرح نبود، بسیاری از تمدن‌های باستانی چون پارس‌ها، فنیقی‌ها، یونانیان، کارتاژها، مصری‌ها، چینی‌ها و رومی‌ها اغلب از اصول آمایش سرزمین استفاده می‌کردند و شبکه‌های جاده‌ای، کانال‌های آبی و زیرساخت‌های مکانی را می‌ساختند تا بتوانند فضاها و قلمروهایی را که در سلطه داشتند، کنترل و مدیریت نمایند. آن‌ها از زیرساخت‌های ارتباطی، فضایی و طبیعی استفاده می‌کردند تا فضا و زمان را در اختیار گیرند و شرایط طبیعی و عناصر سرزمین را مهار کنند و با لشکرکشی به دیگر سرزمین‌ها، قلمروی خود را وسعت ببخشند. امروزه با تمامی پیشرفت‌ها و تحولات به دست آمده، بسیاری از طرح‌های تاریخی و عظیم سرزمینی، هنوز بهترین الگوهای فنی برای طرح‌ریزی‌ها و برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای، سرزمینی و جهانی محسوب می‌شوند. طرح متروپل

سازی در ایران و یونان باستان، دیوار چین، جاده ابریشم، طرح ایجاد کانال سوئز و... از جمله این طرح‌ها است که بر پایه توان و ظرفیت‌های سرزمینی انجام گرفته است.

در دوران معاصر کشورهای مختلفی چون آمریکا، انگلستان، ایتالیا، آلمان و شوروی سابق طرح‌های بسیار بزرگ و متنوعی در زمینه‌ی آمایش سرزمین و طرح‌ریزی‌های منطقه‌ای اجرا کرده‌اند (مونو، ۲۰۰۸: ۳). گرچه بررسی تجربه تدوین و اجرای برنامه آمایش سرزمین طی ۵۰ سال اخیر در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه نشان می‌دهد که فلسفه سیاسی و نظام حاکم بر هر سرزمین و با توجه به شرایط جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حاکم بر مجموعه مردم و دولتمردان این کشورها، شیوه خاصی از برنامه‌ریزی توسعه، تدوین و اجرا گردیده است، به عقیده برخی صاحب‌نظران برنامه‌ریزی فضایی یعنی برنامه‌ریزی که سر و کار آن با سرزمین، فضا یا جغرافیا است در سراسر جهان عمومیت دارد، اما این عمومیت به معنای شکل و محتوای یکسان نیست، صرف‌نظر از ویژگی‌های مشترک برنامه‌هایی از این دست یعنی فضایی بودن، این برنامه‌ریزی‌ها در جوامع گوناگون از جمله به دلیل تجربه تاریخی متفاوت، نوع حکومت، درجه توسعه‌یافتگی، دیدگاه‌های سیاسی و تفاوت‌های جغرافیایی شکل‌های متفاوتی به خود گرفته است (توفیق، ۱۹، ۱۳۸۴). در میان کشورهای پیشرو در زمینه‌ی تدوین و اجرای برنامه آمایش سرزمین کشورهای آمریکا، فرانسه و آلمان گوی سبقت را از بقیه ربوده‌اند. دولت آمریکا از جمله کشورهایی است که با تدوین و اجرای طرحی با عنوان طرح دره تنسی اندکی پس از بحران اقتصادی سال ۱۹۲۹ نخستین کوشش مدون در زمینه‌ی طرح‌ریزی منطقه‌ای را انجام داد. همچنین دو کشور فرانسه و آلمان از دیگر کشورهای هستند که برنامه‌های توسعه خود را بر پایه آمایش سرزمین بنا نهاده‌اند (مونو، ۲۰۰۸: ۳). کشور فرانسه از جمله کشورهای پیشرو در اجرای برنامه‌های آمایش است. در این کشور با انگیزه ترمیم خرابی‌های جنگ دوم جهانی و تعدیل و توازن مناطق مختلف سرزمین، برای نخستین بار مبانی و اصول آمایش سرزمین تدوین و بر مبنای آن تمامی طرح‌های بزرگ ملی این کشور به مرحله اجرا درآمد (محمودی، ۱۳۸۸: ۱۴۳). در واقع تفکر آمایش سرزمین در این کشور در ارتباط با تحلیل کمی عدم تعادل‌ها در توزیع فضایی جمعیت، فعالیت و خدمات در سال‌های پس از جنگ جهانی دوم و هم‌زمان با پیدایش تفکر برنامه‌ریزی برای بازسازی کشور به وجود آمد. کتاب «گراویه» با نام «پاریس و بیابان فرانسه» در مورد وزنه جمعیتی و صنعتی قطب پاریس و نابرابری‌های جغرافیایی مترتب بر آن در سال ۱۹۴۷ میلادی، تأثیر مهمی در ایجاد آمایش سرزمین و تعادل منطقه‌ای فعالیت‌ها به‌جای گذاشت.

آمایش سرزمین در فرانسه تا زمان اصلاحات اخیر، همواره موضوعی ملی، حتی اروپایی و جهانی بوده است و مقامات محلی در آن نقشی نداشتند؛ اما قانون سال ۱۹۸۲ و ۱۹۸۳ در این زمینه اختیارات زیادی به مناطق و مقامات محلی داد (زیاری، ۱۳۸۷: ۳۹). امروزه نمایندگی آمایش سرزمین و اقدام‌های منطقه (داتار^۱) روابط قراردادی با مقامات غیرمتمرکز آمایش سرزمین یعنی استان‌ها (مناطق) برقرار می‌کند. بخش مهمی از طرح‌های آمایش سرزمین توأماً توسط دولت مرکزی و دولت‌های منطقه‌ای تهیه می‌شود. هدف از تأسیس داتار، ایجاد هماهنگی میان فعالیت‌های وزارتخانه‌ها در زمینه‌ی آمایش و عمران مناطق، نظارت بر حسن اجرای همه برنامه‌های توسعه و سازگار کردن تصمیم‌گیری‌های گذشته با شرایط روز و سرانجام ایجاد تحول واقعی در وضع اقتصادی است (زیاری، ۱۳۸۷: ۴۰).

کشور آلمان از دیگر کشورهای پیشرو در تدوین و اجرای برنامه آمایش سرزمین است. پیدایش آمایش سرزمین در این کشور، واکنشی در برابر توسعه مهار نشده شهرها بر اثر رشد صنعتی و مهاجرت روستاییان به شهرها بود. این واکنش ابتدا در پیرامون شهر برلین پدیدار شد و سپس در دیگر مناطق صنعتی و معدنی آلمان گسترش یافت و طی آن علاقه فزاینده‌ای نسبت به برنامه‌ریزی لاند^۲ به وجود آمد (توفیق، ۱۳۸۴: ۳۲). در سال‌های حکومت نازی‌ها در آلمان، برنامه‌ریزی فراگیر به‌ویژه برای هدف‌های جنگی مدنظر بود و در سال ۱۹۳۵ دفتر آمایش سرزمین امپراتوری تأسیس شد. این دفتر برنامه‌ای را برای سراسر آلمان تهیه کرد که همه برنامه‌های بخشی و برنامه‌هایی را در نظر می‌گرفت که برای فضاهاى کوچک‌تر تهیه می‌شد. نظام جدید برنامه‌ریزی فضایی آلمان، پس از خاتمه جنگ یعنی بعد از سال ۱۹۴۵ پایه‌ریزی شد. بر اساس قانون اساسی آلمان، مسؤولیت حکومت فدرال در زمینه‌ی آمایش سرزمین محدود بود و بخش مهمی از فعالیت در این زمینه را ایالت‌ها انجام می‌دادند. در سال ۱۹۷۵ به‌منظور اجرای مصوبات قانون در سراسر سرزمین فدرال، دولت «برنامه فدرال آمایش سرزمین» را تهیه کرد که تا مدت‌ها تنها اقدام دولت فدرال برای ایجاد هماهنگی افقی و عمودی به شمار می‌رفت. در حال حاضر الگوها و راهبردهای ملی آمایش سرزمین مشترکاً توسط دولت فدرال و لاند‌ها از جمله از طریق کنفرانس وزرای آمایش سرزمین فدرال و لاند تنظیم می‌شود. در دهه ۱۹۸۰ به دلیل اشاعه نگرش لیبرال، لاند‌ها حساسیت بیشتری نسبت به استقلال خود در برابر دولت فدرال نشان می‌دادند تا جایی که یکی از ویژگی‌های آمایش سرزمین در آلمان را می‌توان غیر متمرکز بودن آن دانست.

1. Inteministerield Amenagement Du Territoire (DATAR)
2. Landesplanung

درمجموع می توان گفت برنامه آمایش سرزمین در آلمان بیشتر تسری مفاهیم شهرسازی به برنامه ریزی در مقیاس منطقه ای و چگونگی کاربری زمین ها و حفاظت از محیط زیست است.

• آمایش سرزمین در ایران

فکر آمایش سرزمین ایران ابتدا حدود ۴۳ سال قبل یعنی در اواخر سال ۱۳۴۵ در مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران در گزارشی با عنوان مسئله افزایش جمعیت تهران و نکاتی پیرامون سیاست عمران کشوری مطرح شد. در آن زمان هنوز اصطلاح آمایش سرزمین معمول نشده بود و در گزارش یادشده هم به جای آن از مفهوم «سیاست عمران کشوری» استفاده شد. هدف بررسی پیشنهادی الهام گرفته از تجربه فرانسه و نظریه های اقتصاددان فرانسوی فرانسوا پرو^۱ درباره قطب های توسعه بود که تصادفاً با وضع ایران آن زمان نیز سازگاری داشت.

در گزارش مؤسسه، هدف مطالعات آمایش سرزمین، نخست «جلوگیری از افزایش جمعیت تهران» و دیگری «تسریع توسعه اقتصادی سراسر کشور با ایجاد فعالیت های جدید در مناطق مختلف» عنوان شده است. حتی با گرتة برداری از وضع داتار، پیشنهادشده بود که یک سازمان مرکزی زیر نظر نخست وزیر تأسیس شود تا اقدامات متفرق وزارتخانه ها را در چهارچوب برنامه تنظیم و تنسيق فضای اقتصادی کشور هماهنگ کند.

در نیمه دوم دهه ۱۳۴۰ بنا به دعوت سازمان برنامه و بودجه، عده ای از مسئولان داتار به ایران آمدند و عده ای نیز از سوی سازمان برای بازدید از داتار به فرانسه اعزام شدند. در اسفندماه سال ۱۳۵۱ مهندسان مشاور ستیران طی یادداشتی مباحث و روش های آمایش سرزمین را طرح کردند. در این تاریخ هنوز عنوان آمایش سرزمین متداول نشده بود و در یادداشت مشاور بجای آن اصطلاحات «بهره وری سرزمین» و «تنسيق سرزمین» به کاررفته است (توفیق، ۱۳۸۴: ۲).

مرکز آمایش سرزمین در بهمن ماه سال ۱۳۵۳ تأسیس شد و در پی آن سرانجام در خرداد ماه سال ۱۳۵۴ قرارداد مطالعات آمایش سرزمین میان سازمان برنامه و بودجه و مهندسان مشاور ستیران بسته شد. گزارش این مرحله در سال ۱۳۵۵ انتشار یافت و گزارش مطالعات دوره دوم با عنوان «مطالعات دوره دوم استراتژی درازمدت آمایش سرزمین» در سال ۱۳۵۶ در چهار بخش آماده شد. نظام شهری و خطمشی اجرایی آن، جامعه روستایی و خطمشی اجرایی آن، محور

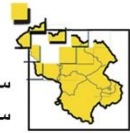
1. Francois Perroux

آذربایجان، خوزستان و خطمشی اجرایی آن و سرانجام تمرکززدایی از فعالیت‌های بخش دوم و سوم و خطمشی اجرایی آن چهار بخش یادشده بود.

مطالعات طرح پایه آمایش سرزمین اسلامی در نیمه نخست دهه ۱۳۶۰ به وسیله دفتر برنامه‌ریزی منطقه‌ای سازمان برنامه و بودجه در دو کتاب شامل چندین مجلد انتشار یافت. کتاب نخست به بیان اصول و کلیات سازمان‌دهی فضایی کشور و ارائه خلاصه مطالعات طرح پایه آمایش سرزمین اختصاص دارد. در سه جلد اول کتاب دوم به ترتیب موضوع جمعیت و جوامع، فعالیت‌ها و اقلیم و سرزمین بررسی شده است. جلد پنجم که ضمیمه مطالعات است، تشخیص وضعیت نام دارد و در آن به وضع کنونی بخش‌ها یعنی قابلیت‌ها، گرایش‌ها و مشکلات پرداخته‌اند. جلد ششم ضمیمه نقشه‌هاست. سرانجام در جلد دیگری مطالعات مرحله اول طرح پایه آمایش سرزمین اسلامی خلاصه و جمع‌بندی شده است (همان: ۳).

فکر مطالعات توسعه محور شرق قرینه محور خوزستان، آذربایجان یا محور غرب طرح ستیران با عنایت به تفاوت چشمگیری که از نظر توسعه‌یافتگی میان مناطق شرقی و دیگر مناطق کشور وجود داشت در گردهمایی مسئولان و کارشناسان سازمان برنامه و بودجه استان‌ها در زاهدان در بهمن‌ماه سال ۱۳۶۵ پدیدار شد. در این برنامه هدف مطالعات «تعیین خطوط استراتژیک توسعه اقتصادی استان با رعایت ملاحظات اجتماعی، فرهنگی و سیاسی» عنوان شده است. به مناسبت تهیه برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۹-۱۳۸۳)، مطالعات بسیاری در سازمان برنامه و بودجه با همکاری دیگر وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها به‌ویژه وزارت مسکن و شهرسازی انجام گرفت و گروه‌های رایزنی و سیاست‌گذاری متعددی بر پا شد. چکیده مطالعات و رایزنی‌ها هم به مستندات برنامه سوم منتقل شده است. در این مطالعات پس از بر شمردن «عوامل مؤثر در شکل‌گیری سازمان فضایی»، «تشریح وضع موجود توزیع فعالیت‌ها و سرزمین»، مرور «ویژگی‌های ساختار سازمان فضایی» و بررسی «نقاط قوت و ضعف سازمان فضایی موجود کشور» اصول و راهبردهای آمایش سرزمین عنوان شده است. رهنمودهایی که برای آمایش سرزمین مطرح شده شامل رهنمودهای کلی مصوب هیئت‌وزیران و ستاد برنامه است. سیاست‌های اجرایی، بخش پایانی فصل مورد بحث را تشکیل می‌دهند. نکته شایان توجه این که در این سند، برنامه آمایش سرزمین فاقد پشتوانه قانونی ذکر شده است. در همین سند «به‌منظور استقرار نظام هماهنگ و مدیریت یکپارچه تهیه، بررسی و تصویب، هدایت و کنترل و نظارت بر اجرای طرح‌های توسعه و عمران سرزمین از سطوح ملی (طرح آمایش) تا سطوح محلی، سازمان

برنامه‌بودجه، وزارت مسکن و شهرسازی، وزارت کشور، وزارت جهاد سازندگی و سازمان امور اداری و استخدامی» موظف شده‌اند «طی شش ماه لایحه قانونی ساختار و تشکیلات متناسب با این امر را جهت ارائه به هیئت‌وزیران تهیه کنند.» طبق سند مذکور لایحه قانونی شامل موارد زیر خواهد بود:

الف. تجدیدنظر در مفاهیم، تعاریف و محتوای طرح‌های توسعه و عمران در سطوح مختلف به‌نحوی که این طرح‌ها کلیه مناطق سرزمین را تحت پوشش قرار داده و کلیه نقاط کشور برای هرگونه بهره‌برداری از زمین، توسعه و عمران و استقرار جمعیت و فعالیت با در نظر گرفتن مسائل زیست‌محیطی و انسانی، دارای برنامه، طرح و کاربری مشخص و ارتباط هر طرح با طرح‌های بالادست و پایین‌دست، معین و تعریف شده باشد.

ب. مراجع تهیه و تصویب و نظارت بر اجرای طرح‌های توسعه و عمران در تمامی سطوح و همچنین دستگاه‌های مسئولیت اجرای طرح‌های توسعه و عمران اعم از دولتی، غیردولتی، عمومی و نهادهای محلی و مردمی به‌روشنی مشخص شده باشد. افزون بر این‌ها لازم است:

ج. به‌منظور پشتیبانی اطلاعاتی از طرح‌های توسعه و عمران در سطوح مختلف و اطلاع‌رسانی به اعضای شورا و کمیته‌های تخصصی ذی‌ربط بانک اطلاعات سرزمین وابسته به دبیرخانه شورای اقتصاد ایجاد و تجهیز شود، اما پیشنهادها و به‌طور کلی فصل آمایش سرزمین سند پیوست لایحه در قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۷ فروردین سال ۱۳۷۹ مجلس شورای اسلامی، بازتابی ندارد (قانون برنامه سوم، ۱۳۷۹).

در تاریخ ۲۴ مردادماه سال ۱۳۸۰ قانونی با عنوان قانون اجرای اصل چهارم و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید که صریحاً دولت را مکلف به تهیه طرح آمایش سرزمین نمود، در این قانون آمده است:

دولت مکلف است تا دو سال پس از تصویب این قانون و در اجرای اصل چهارم و هشتم (۴۸) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به‌منظور:

- رفع هرگونه تبعیض در استفاده مناطق (استان‌ها و شهرستان‌ها)، مختلف کشور از منابع طبیعی و سرمایه‌های ملی؛

- فراهم کردن زمینه رشد همه مناطق (استان‌ها و شهرستان‌ها) متناسب با استعدادها و با حفظ رقابت سازنده؛

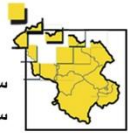

- توزیع مناسب فعالیت‌های اقتصادی در مناطق (استان‌ها و شهرستان‌ها) مختلف کشور؛

- استفاده بهینه از قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی در راستای نقش منطقه‌ای و بین‌المللی کشور؛

با مطالعه و بررسی کارشناسی لازم و با ملاحظه میزان سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در سال‌های گذشته و شاخص‌های توسعه‌یافتگی مناطق (استان‌ها و شهرستان‌ها)، طرح آمایش سرزمین (توزیع متناسب جمعیت و فعالیت‌های بخش‌های اقتصادی در فضای ملی) را تهیه و اقدامات قانونی لازم برای اجرای آن از آغاز سال ۱۳۸۳ را به عمل آورد. با آغاز آمایش سرزمین در سازمان برنامه و بودجه، موضوع تهیه طرح جامع سرزمین مدت‌ها مسکوت ماند؛ اما نه تنها به دلیل تکلیف قانونی که به دلیل رسالتی که هر سازمان مسئول شهرسازی دارد، در وزارت مسکن و شهرسازی موضوع تهیه طرح‌های جامع سرزمین یکسره فراموش نشد. در سال ۱۳۶۶ بنا به ابتکار وزارتخانه مذکور، مطالعات منطقه‌ای گیلان و مازندران در مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری وابسته به وزارت مسکن شهرسازی سامان یافت و نتایج مطالعات در سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۳ منتشر شد. در سال ۱۳۶۹ قرارداد تهیه طرح منطقه‌ای سیستان با مهندس مشاور بسته شد. سرانجام در تابستان سال ۱۳۶۹ تهیه چهارچوب نظری و شرح خدمات طرح‌های کالبدی ملی و منطقه‌ای (عنوانی که بجای طرح جامع سرزمین قانون سال ۱۳۵۳ برگزیده شده بود) به مشاوران کاواب و مهرازان واگذار شد. گزارش این مشاوران در مهرماه سال ۱۳۶۹ آماده شد و مطالعات طرح ملی از سال ۱۳۷۰ آغاز شد. این طرح در سال ۱۳۷۵، چنانکه در مصوبه شورای عالی اداری پیش‌بینی شده بود، به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری رسید (همان: ۶)

شورای عالی اداری در بیست و ششمین جلسه خود در تاریخ ۹ اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۷۱ تکلیف تقسیم‌کار میان سازمان برنامه و بودجه و وزارت مسکن و شهرسازی را در زمینه‌ی مطالعات فضایی روشن ساخت. در ماده یک مصوبه این شورا مقرر شد طرح آمایش سرزمین به معنای تعیین استراتژی توزیع فضایی جمعیت و فعالیت در پهنه سرزمین توسط سازمان برنامه و بودجه با همکاری دستگاه‌های ذیربط تهیه شود و به تصویب هیئت وزیران برسد و در ماده ۵ همان مصوبه تصریح شد که دیگر وظائف و فعالیت‌های قانونی وزارت مسکن و شهرسازی به قوت خود باقی بوده و بر این اساس طرح کالبدی (ملی و منطقه‌ای) توسط وزارت مسکن تهیه شده و به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران می‌رسد.

هدف‌هایی که برای مطالعات طرح کالبدی ملی حتی پیش از مصوبه شورای عالی اداری تعیین شده بود، چندان منافاتی با مصوبه سال ۱۳۷۱ نداشت. این هدف‌ها شامل موارد زیر بود:

- بررسی تناسب زمین‌ها برای گسترش آینده شهرهای کنونی و ایجاد شهرهای جدید؛
- پیشنهاد شبکه شهری آینده کشور به معنای اندازه شهرها، چگونگی استقرار آن‌ها در پهنه سرزمین و ایجاد سلسله‌مراتب میان شهرها؛
- پیشنهاد چهارچوب مقررات ساخت‌وساز در کاربری‌های مجاز زمین‌های سراسر کشور.
- مطالعات طرح دقیقاً در راستای پاسخگویی به این سه هدف، ضمن رعایت اصولی چند، انجام گرفته است. اصول موردبحث هرچند از هدف‌های مستقیم طرح نیست، اما به دلیل پذیرش همگانی یا تأکید برنامه‌های عمرانی کشور بر رعایت آن‌ها، می‌بایستی در همه طرح‌ها از جمله طرح کالبدی ملی رعایت شود. از این شمار می‌توان به حفاظت محیط‌زیست و منابع طبیعی، صرفه‌جویی در هزینه‌های توسعه، فقرزدایی و تمرکززدایی و مانند این‌ها اشاره کرد.

مطالعات طرح متعدد و متنوع بوده هر یک‌دریک یا چند مجلد انتشار یافته است. زمینه‌های مورد مطالعه عبارت است از:

جمعیت و فضا، صنعت و فضا، آب مورد نیاز شهرها، منابع آب، قابلیت اراضی، کاربری اراضی، انرژی و فضا، ارتباطات در طرح‌ریزی کالبدی، شبکه مخابرات، تمرکززدایی، محرومیت‌زدایی، اقتصاد و فضا، شبکه شهرهای مهم کشور، اقلیم

مطالعات لرزه‌خیزی، پستی و بلندی‌ها، تقسیمات فرعی زمین، مناطق چهارگانه سازمان حفاظت محیط‌زیست، گزارش میان کار: نمونه منطقه آذربایجان و گزارش تلفیق طرح کالبدی ملی ایران.

به جز معدودی از مطالعات، مانند پستی و بلندی‌ها، مناطق چهارگانه سازمان حفاظت محیط‌زیست و طبعاً گزارش میانکار و تلفیق نهایی که مستقیماً در گروه هماهنگی و تلفیق مطالعات انجام گرفت، دیگر بررسی‌ها موضوع قرارداد جداگانه با خبرگان امر یا مؤسسات تخصصی بود. نکته اساسی در مطالعات منفرد جهت‌گیری کالبدی و فضایی آن‌هاست.

در طرح کالبدی ملی، سرزمین ایران به ۱۰ منطقه و ۸۵ ناحیه برنامه‌ریزی فضایی تقسیم شد و قرار بر این بود تا این مطالعات پس از پایان سطح ملی در سطوح منطقه‌ای و محلی نیز پی گرفته شود. بدین ترتیب مطالعات محلی همان طرح‌های ناحیه‌ای، مجموعه‌های شهری، جامع (توسعه عمران) و تفصیلی شهرهاست که سال‌ها است در کشور سابقه دارد اما اگر منطق طرح‌های کالبدی پذیرفته شود، باید در محتوا و شرح خدمات آن‌ها تجدیدنظر شود.

همان‌گونه که اشاره شد در ایران از سال ۱۳۵۵، دفتر آمایش سرزمین (برنامه‌ریزی منطقه‌ای) در سازمان برنامه و بودجه به وجود آمده است. طبق برنامه‌های این دفتر، آمایش سرزمین در ایران شامل سه مرحله است:

- تهیه طرح پایه آمایش سرزمین. این طرح به‌منزله پایه‌ای است برای اقدامات مربوط به آمایش سرزمین که طی آن فعالیت‌های موجود چهار بخش کشاورزی، صنعت، بازرگانی و خدمات کشور شناسایی شده، خط‌مشی‌های آینده برای توسعه در این چهار بخش برای سال ۱۳۸۱ در چهارچوب کلیات و اصول توسعه در فضای ملی مشخص گردیده‌اند.

- تهیه طرح آمایش مناطق. شامل شناسایی و ارزیابی توان اکولوژیکی و اقتصادی-اجتماعی سرزمین‌ها در مناطق و تهیه طرح آمایش مناطق بر اساس چهارچوب طرح‌شده در مرحله اول است. این طرح تصویری از قابلیت توسعه در بلندمدت می‌باشد و حاوی کلیه فعالیت‌هایی است که باید برای توسعه صورت پذیرد.

- تهیه برنامه‌های توسعه مناطق. طرح‌های آمایش مناطق، فهرستی از فعالیت‌هایی را که برای توسعه مناطق ضرورت دارد ارائه می‌نمایند. در مرحله سوم، با توجه به سهم منطقه از سرمایه‌گذاری‌های ملی و خط‌مشی‌های تعیین‌شده در مرحله اول، با تعیین اولویت در مورد دسته فعالیت‌های کاربری‌های سرزمین برای مناطق تصمیم‌گیری می‌شود. سپس برای هر یک از فعالیت‌ها، طرح‌های مدیریت در قالب پروژه‌های اجرایی با همیاری دفاتر آمایش استان‌ها و سازمان‌ها و ارگان‌های ذی‌ربط تهیه و تدوین شده و برای اجرا به این‌گونه سازمان‌ها و ارگان‌ها، تحت نظارت دفتر آمایش سرزمین کشور، واگذار می‌گردند (حسین زاده دلیر، ۱۳۸۶: ۱۲۹).

هدف از تهیه برنامه آمایش دستیابی به سندی است که سازمان فضایی منسجم، اثربخش، مبتنی بر احصاء و به‌کارگیری روش‌های اجرایی را برای دستیابی به توسعه پایدار در چارچوب توسعه ملی مبتنی بر اصول مصوب آمایش سرزمین به شرح زیر ارائه نماید:

- ملاحظات امنیتی و دفاعی؛

- کارایی و بازدهی اقتصادی؛
- وحدت و یکپارچگی سرزمین؛
- گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای؛
- حفاظت محیط‌زیست و احیای منابع طبیعی؛
- حفظ هویت اسلامی، ایرانی و حراست از میراث فرهنگی؛
- تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور؛
- رفع محرومیت‌ها، به‌خصوص در مناطق روستایی کشور.

• آمایش سرزمین در استان زنجان^۱

با توجه به تصمیمات اخذشده در مرکز ملی آمایش سرزمین در سال ۱۳۸۵، مطالعات تدوین برنامه آمایش استان زنجان در دستور کار سازمان وقت مدیریت و برنامه‌ریزی استان قرار گرفت. این مطالعات بر پایه مجموعه راهنمایی انجام گرفت که توسط مرکز ملی آمایش سرزمین در سال ۱۳۸۵ تدوین و ابلاغ گردید. بر اساس این راهنما مجموعه برنامه آمایش استان‌ها در هشت فصل گنجانده شده است. مشخصات هر یک از فصول به شرح زیر است:

بخش اول: تحلیل وضعیت و ساختار

- فصل اول: تحلیل وضعیت استان؛
- فصل دوم: تحلیل نظام سکونتگاهی استان و ساختار فضایی آن؛
- فصل سوم: توصیف و تحلیل پیوندهای اصلی بین سکونتگاه‌ها؛
- فصل چهارم: ملاحظات ایمنی، دفاعی-امنیتی در آمایش استان؛
- فصل پنجم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از مطالعات وضع موجود؛

بخش دوم: برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری

- فصل ششم: تبیین چشم‌انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان؛
- فصل هفتم: طراحی و برنامه‌ریزی؛

۱. برگرفته از راهنمای انجام مطالعات آمایش، ۱۳۸۵، با تصرف و تلخیص.

• فصل هشتم: نظام اجرایی و مدیریت آمایش استان.

در این راهنما برای انجام هر سرخط، نحوه مطالعه، روش اجرا و مأخذ اطلاعات آورده شده است و همان‌گونه که در پیشگفتار این دستورالعمل آمده است، راهنمای یادشده چارچوبی برای برقراری تعامل سازنده بین سیاست‌گذاران، تصمیم‌گیران، برنامه‌ریزان، صاحب‌نظران، پژوهشگران و کلیه متصدیان توسعه استان‌ها با یکدیگر است به‌نحوی که بتوان با سازوکاری مناسب و هماهنگ به دیدگاه‌های مشترک دست‌یافت بدون آنکه خلاقیت و نوآوری دستخوش رکود و نقصان شود.

روش مطالعه در بخش نخست با عنوان شناخت وضع موجود به روش توصیفی و تحلیلی انجام گرفت. داده‌های پژوهش نیز به شیوه‌ای اسنادی و از طریق دستگاه‌های اجرایی مرتبط اخذ شد. داده‌های موردنیاز در برخی از بخش‌ها به شیوه‌ای میدانی گردآوری شد. در مطالعات میدانی، اطلاعات موردنیاز از طریق پرسشنامه، مصاحبه، تصاویر ماهواره‌ای و عکس‌های هوایی، نقشه تهیه شد.

برای مطالعه وضعیت منابع و محیط طبیعی بخش‌های مختلف مطالعاتی (اقلیم، هیدرولوژی، زمین‌شناسی، خاک‌شناسی، پوشش گیاهی و محیط‌زیست) از روش اکولوژیکی و تکنیک‌ها و نرم‌افزارهای مختلف و متنوعی استفاده شد. در زمینه‌ی شناخت ساختار جمعیت استان و ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و ویژگی‌های زیربنایی و کالبدی استان به‌طور توأمان از روش‌های اسنادی، آمارهای رسمی و روش‌های میدانی استفاده شد.

از آنجاکه در تدوین برنامه آمایش استان زنجان ویژگی میان‌رشته‌ای این برنامه موردنظر بوده است، روش‌های تحلیلی یکپارچه نگر موردتوجه بوده است، بنابراین این مطالعات واجد ویژگی‌های زیر است:

الف. گرچه برنامه آمایش استان به تمام عرصه‌های زندگی و فعالیت در پهنه استان توجه دارد، اما دستیابی به توسعه در تمامی ابعاد آن به‌صورت هم‌زمان امکان‌پذیر نیست، بنابراین در عمل با توجه به اولویت‌های تعیین‌شده بر موضوعات کلیدی متمرکز شده است.

ب. ماهیت بین‌رشته‌ای و پویای آمایش سرزمین ایجاب می‌کند که سند نهایی نسبت به تغییرات احتمالی انعطاف‌پذیر باشد.

ج. برنامه آمایش استان کوشیده است تا به سه سؤال اساسی زیر پاسخ دهد:

- در حال حاضر استان چه وضعیتی دارد (ارائه تحلیل از نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها)؟

- روندهای حرکت در استان به کدام سو است (چشم انداز، اهداف اصلی، اولویت های مبتنی بر جهت گیری های

آمایش)؟

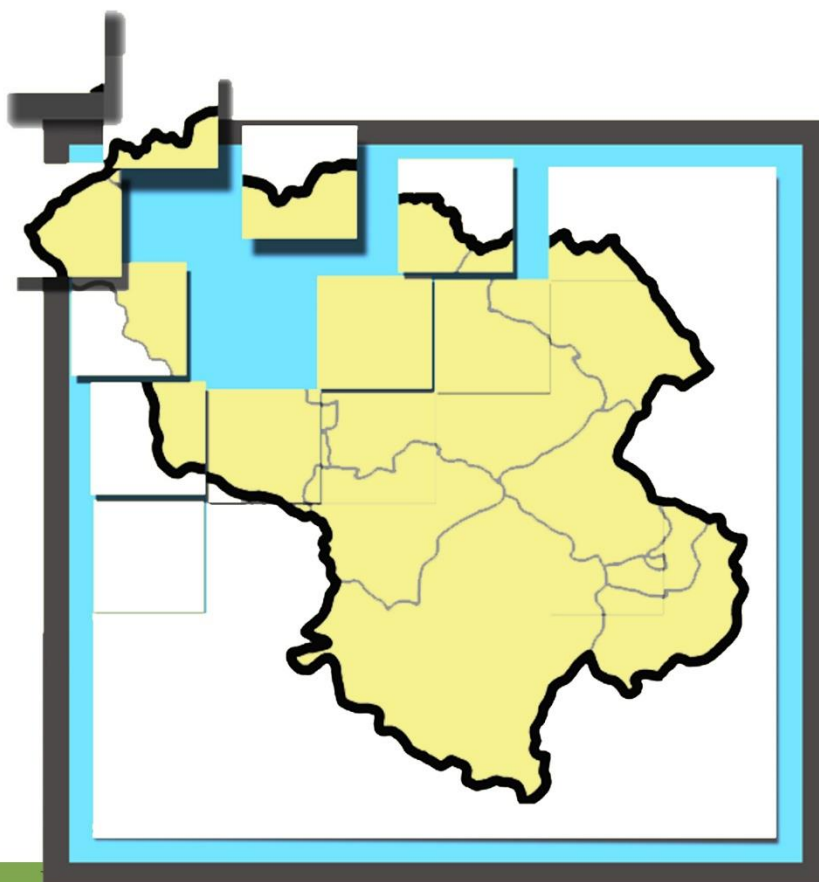
- استان چگونه به اهداف تعیین شده دست خواهد یافت؟

د. از آنجاکه تحقق اهداف و راهبردهای بلندمدت آمایش استان در چارچوب آمایش ملی قابل دستیابی است، بنابراین تدوین این اهداف و راهبردها منطبق با اهداف توسعه پایدار ملی است.

ه. از آنجاکه امنیت مفهومی فراگیر و شامل تهدیداتی مانند بلایای طبیعی، تکنولوژی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی و دفاعی است که روند و برنامه های توسعه پایدار کشور یا مناطق و استان ها را با مشکل جدی مواجه می سازد، بنابراین در تهیه برنامه آمایش استان و به منظور مدیریت روند توسعه پایدار استان این تهدیدات مورد توجه اساسی قرار گرفته است.

۶. تبیین چشم انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان

- شناسایی و تحلیل اهداف بنیادین
- تبیین چشم انداز کلان و مأموریت های استان
- سناریو نگاری: شناسایی سناریوهای توسعه فضایی استان
- تدوین راهبردهای توسعه استان

۶. تبیین چشم‌انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان زنجان

یکی از ملزومات توسعه و پیشرفت در هر زمینه، داشتن بینش نسبت به محیط، تصمیم‌گیری به‌موقع و داشتن برنامه هدفمند جامع و مانع است و این امر میسر نمی‌شود مگر اینکه امر آینده‌اندیشی به‌صورت صحیح و موفق انجام گیرد. یکی از عواملی که به‌طور عام در طول تاریخ و به‌طور خاص در عصر کنونی و آینده باعث تغییر و تحولات سریع در محیط می‌شود و همچنین برتری ملت‌ها و کشورها را در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی رقم می‌زند، توانایی فنی و دسترسی به فناوری و شیوه‌های تولید مناسب است. انتظار می‌رود رشد فزاینده تکنولوژی در آینده، شکل‌دهی اقتداری جهان را همچنان تحت تأثیر قرار دهد. از آنجاکه تکنولوژی‌های آینده و تحقیقات استراتژیکی که این فناوری‌ها را تقویت می‌کنند، غالباً آن‌قدر پرهزینه هستند که صنایع، مسئولیت پشتیبانی از آن‌ها را بر عهده نمی‌گیرند و از سوی دیگر دولت‌ها نیز به دلیل محدودیت بودجه عمومی نمی‌توانند سرمایه‌های لازم را برای تمام حوزه‌های تکنولوژی و تحقیقات صنعتی را که دانشمندان یا صنعتگران خواستار آن هستند، تأمین کنند، لذا گزینش‌هایی باید صورت بگیرد که آینده‌اندیشی شیوه و تکنولوژی تولید، زمینه را برای کمک به این گزینش‌ها فراهم می‌کند.

انتشار کتاب «تصویر آینده» نوشته اف. ال. پولاک در سال ۱۹۵۱ و کتاب «هنر حدس زدن» نوشته بی. دجوونل در سال ۱۹۴۶، تشکیل انجمن‌های تخصصی آینده‌پژوهی، تشکیل انجمن آینده جهان به‌وسیله ادوارد کورنیش و دیگران در سال ۱۹۶۶، تشکیل موسسه «رند» در سال ۱۹۴۵ از جمله نشانه‌های پیدایش آینده‌پژوهی مدرن است. اولین تجربه آینده‌نگاری ملی توسط ژاپن در سال ۱۹۷۰ تحت عنوان «آینده‌نگاری علم و فناوری» انجام شده است.

این کشور تا سال ۲۰۰۶ هشت بار (با افق زمانی ۳۰ سال) این فرایند را تکرار کرده است. فرانسه از سال ۱۹۸۰، انگلستان از سال ۱۹۹۳ و آلمان از ۱۹۸۹ آینده‌نگاری را شروع کرده‌اند. همچنین از سال ۱۹۹۰ موج فزاینده‌ی انجام آینده‌اندیشی مشخصاً در اروپای غربی و آسیای شرقی به چشم می‌خورد.

در این بخش ابتدا پارادایم‌های کلی پیش‌بینی و آینده‌نگری بیان شده است و جایگاه آینده‌نگری در برنامه‌ریزی‌های کلان و از جمله برنامه آمایش سرزمین تبیین گردیده است و در ادامه مدل‌ها، تکنیک‌ها و روش‌های آینده‌نگاری شرح داده شده است. در این مرحله از مطالعات آمایش استان زنجان پیش‌بینی و آینده‌نگری بر اساس روش سناریونویسی صورت گرفته است و برای انتخاب سناریوهای محتمل از روش تأثیر ماتریس متقاطع و نرم‌افزار سناریو ویزارد استفاده شده است.

در جهان معاصر که عرصه تحولات شگرف و پویایی شتابنده است، تغییرات چنان غافلگیرکننده و برق‌آسا از راه می‌رسند که کوچک‌ترین کم‌توجهی می‌تواند به بهای گزاف غافلگیری راهبردی در تمام عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حتی فرهنگی تمام شود. در این محیط سرشار از تغییر و بی‌ثباتی و آکنده از عدم قطعیت‌ها، تنها رویکرد و سیاستی که احتمال کسب موفقیت‌های بیشتری دارد، تلاش برای معماری آینده^۱ است. اگرچه این تلاش همواره با خطرپذیری قرین بوده است، اما به‌هرحال پذیرش این مخاطره به‌مراتب عاقلانه‌تر از نظاره‌گر بودن تحولات آینده است (خزائی، ۱۳۸۶: ۲).

موفقیت و گسترش منطق ریاضی و دستیابی به امکانات وسیع رایانه‌ها و فراتر از همه، انقلاب اطلاعاتی، در دو دهه اخیر موجبات گسترش هر چه بیشتر رویکرد آینده‌نگرانه را فراهم آورده است، شناخت تحولات آینده آن‌چنان با فعالیت و کسب‌وکار عجین شده است که شاید به جرأت بتوان گفت که هیچ فعالیتی قرین موفقیت نخواهد بود مگر آنکه با نگرشی جامع و آینده‌نگر توأم باشد.

آمایش سرزمین به‌عنوان فرایند برنامه‌ریزی درازمدت توسعه، به ارزیابی و پردازش بخش‌های عمده این دیدگاه که قابلیت تجسم عینی دارد، می‌پردازد تا بتواند تصویری از چشم‌انداز آینده سرزمین، تحت تأثیر دیدگاهی منتخب، ارائه نماید. این تصویر به‌منزله مرجعی از اهداف هماهنگ شده، راهنمای تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان برای معرفی

مجموعه‌ای از اقدامات، اعم از اصلاحات، تجدید ساختارها و نوآوری‌ها در عرصه‌های مختلف خواهد بود که گذار از وضع موجود به وضع مطلوب را ممکن خواهد ساخت.

بشر در طول تاریخ همواره بر اساس کشش درونی، شیفته کشف آینده و رمزگشایی آن بوده است. پرسش‌هایی چون آیا آینده قابل تغییر است؟ آیا آینده تداوم گذشته و حال خواهد بود؟ و چه اتفاقاتی ممکن است در آینده روی دهد؟ این پرسش‌ها همواره چالش عمده فکری برنامه‌ریزان و مدیران بوده است و رویکردهای مختلفی نیز جهت برخورد با مسائل مربوط به آینده به کار بسته‌اند که عمدتاً بر پایه تحلیل روندهای گذشته و ادامه آن در آینده بوده است؛ اما در آغاز هزاره سوم، علم آینده‌نگاری^۱ ادبیات پراکنده و غیر منسجم در خصوص برنامه‌ریزی برای آینده را به علم مدون با اصول و مبانی متقن و تکنیک‌های دقیق تبدیل کرده است که با به‌کارگیری آن می‌توان علاوه بر تحلیل روندهای گذشته، به کشف، ابداع و ارزیابی آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب نیز دست یافت و در صورت لزوم به تغییر آن نیز دست زد. این رویکرد مصداق عینی گفته «گاستن برگر» در خصوص آینده است که می‌گوید «آینده را ببین و چارچوب آن را بر هم بزن.» (Godet, 2006. P.2)

در عرصه برنامه‌ریزی، پرداختن به آینده و برنامه‌ریزی برای آن، جزء جدایی‌ناپذیر فرآیند برنامه‌ریزی است. در اکثر موارد پرداختن به آینده با اتکا به پیش‌بینی و تحلیل روندها، مشکلات عدیده‌ای فراروی اجرای برنامه‌ها ایجاد کرده است که بیشتر به سبب بی‌توجهی به تأثیرات فناوری‌های نوظهور و یا در حال ظهور و یا غفلت از نیروهای پیشران و عوامل کلیدی مؤثر بر تسهیل حل مشکلات و یا چالش‌های توسعه آتی بوده است. غفلت از نیروهای کلیدی و پیشران در فرایند توسعه باعث تضعیف تدریجی آن‌ها و درنهایت باعث تأثیرگذاری منفی آن‌ها بر کل سیستم می‌شود. امروزه رویکردهای آینده‌پژوهی در عرصه برنامه‌ریزی به یافتن عوامل کلیدی و پیشران‌های توسعه در فضای برنامه‌ریزی تأکید دارند تا از این طریق برنامه‌ریز با در اختیار داشتن اهرم کنترل و مدیریت آن‌ها نسبت به معماری مطلوب آینده اقدام کند.

• پارادایم آینده پژوهی

آینده پژوهی معادل واژه لاتین Futures Study است. واژه Futures به این دلیل جمع استفاده شده است که با بهره گیری از طیف وسیعی از متدلوژی ها و بجای تصور «فقط یک آینده» به گمانه زنی های سیستماتیک و خردورزانه، در مورد نه فقط «یک آینده» بلکه «چندین آینده متصور» مبادرت می شود (اسلاتر، ۱۳۸۶: ۲۲؛ ناصرآبادی، ۱۳۷۹: ۲). اولین تلاش های سستی مطالعه آینده از سال ۱۹۴۸ در شرکت «رند»^۱ آغاز شد. عمده این مطالعات بر مبنای پیش بینی بود که سعی در شناخت وقایع احتمالی جنگ داشت و بعدها در مسائل غیرنظامی و اقتصادی نیز به کار رفت. طی این مطالعات روش های ابتدایی و ساده پیش بینی برای جست و جوی آینده توسعه یافتند. تلاش های نخست در این زمینه بر این فرض استوار بود که برای هر انتخاب امروز، یک آینده ممکن می توان تصور کرد. هرچند آینده را حتی برای یک لحظه نیز نمی توان لمس کرد و آینده برای ما ناشناخته است اما همیشه چیزهایی وجود دارند که می توان آن ها را پیش بینی کرد.

روند موفقیت های ابتدایی مطالعات «رند» در اوایل دهه هفتاد متوقف شد. دلیل آن نیز وجود برخی تصورات غلط درباره این مطالعات بود. تصور همگان این بود که پیش بینی ها حتماً روی خواهند داد، اما در عمل چنین نشد و همچنین از نظر تئوری، ریاضی دانان و سایر متخصصان به این نتیجه رسیدند که رفتار جامعه بشری مانند یک نظام پویا و پیچیده است و نمی توان آن را در یک چارچوب از پیش طراحی شده دانست. گرچه بعضی از رویدادهای آینده را می توان از پیش تعیین کرد، ولی بیشتر رویدادهای آینده غیرقطعی اند، با این وجود بازهم تلاش هایی نظام مند برای رسیدن به دورنمایی از آینده ممکن انجام گرفت، به مرور این تفکر پدید آمد که پیش بینی آینده به طور کامل غیرممکن است ولی هر اطلاعاتی درباره آینده می تواند برای تصمیم گیری مفید باشد. از این رو، مفهوم آینده نگاری در سیاست گذاری جای خود را باز کرد.

امروزه در مطالعات مربوط به آینده، واژه های بسیاری استفاده می شود، واژگانی همچون «آینده پژوهی»، «آینده اندیشی»، «قلمرو آینده»، «پیش بینی»، «آینده نگاری» و «آینده شناسی»؛ اما هر یک از این واژگان وابسته و

1. RAND (Research and Development)

برآمده از تئوری‌ها و پیش‌فرض‌های بسیاری هستند و از روش‌هایی خاص بهره می‌برند. شاید بتوان آینده‌پژوهی را نام مادر این اصطلاحات دانست (ناظمی، ۱۳۸۵: ۶۹).

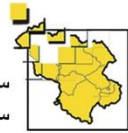
کارشناسان و متخصصین مسائل آینده در ایران اعتقاد دارند همه واژه‌هایی که در مورد آینده به کار می‌روند، معادل هم و یکسان نیستند و بین آن‌ها تفاوت‌هایی وجود دارد. از نظر آن‌ها حداقل سه دسته از واژه‌های مصطلح آینده را می‌توان یافت (تدبیر، ۱۳۸۵). نخست اصلاحاتی است که بیشتر معنای آینده‌پژوهی و آینده‌شناسی^۱ دارد و لذا می‌توان آنچه را که به موضوع آینده می‌پردازد در این تعریف قرار داد. اصطلاحات گروه دوم^۲ بیشتر رویکردی علمی دارد، به همین دلیل از روش‌های کمی و مدل‌های علمی بسیار روشن و مشخص برای پیش‌بینی آینده استفاده می‌کند، بنابراین بیشتر آن را به معنای «پیش‌بینی آینده» ترجمه می‌کنند و در مقابل اصطلاحات گروه سوم^۳ تحت عنوان «آینده‌نگاری» ترجمه می‌شود و یک نوع فعالیت انسانی برای ساختن آینده را هم در درون خود نهفته دارد. به این ترتیب ۳ مفهوم «آینده‌شناسی»، «پیش‌بینی آینده» و «آینده‌نگاری» را برای این سه اصطلاح به کار می‌برند.

تاکنون تعاریف مختلفی برای بیان مفهوم آینده‌نگاری ارائه شده است اما تعریف زیر که توسط پروفیسور بن مارتین مطرح شده، مقبولیت بیشتری در ادبیات آینده‌نگاری یافته است:

«آینده‌نگاری تلاشی است نظام‌مند به منظور نگاه به آینده بلندمدت دانش، تکنولوژی، اقتصاد، محیط‌زیست و جامعه باهدف شناسایی تکنولوژی‌های نوظهور و تقویت حوزه‌های تحقیقات راهبردی جهت کسب بیشترین منافع اقتصادی و اجتماعی و زیست‌محیطی». این تعریف دارای شش بعد مهم می‌باشد:

- آینده‌نگاری فن یا مجموعه‌ای از فنون نیست بلکه فرآیندی است که اگر به گونه‌ای مناسب طراحی شود، بازیگران اصلی را از گروه‌ها و بخش‌های مختلف ذینفع (جامعه‌ی علمی، دولت، صنعت، سازمان‌های غیردولتی و دیگر گروه‌ها) به منظور بحث درباره‌ی چگونگی دنیای آینده گرد هم می‌آورد.
- تلاش‌ها برای نگاه به آینده باید نظام‌مند باشد تا تحت عنوان آینده‌نگاری قرار گیرد.
- تلاش‌ها باید بلندمدت باشد.

1. Future Study, Futurology, Futures
2. Forecasting
3. Foresight

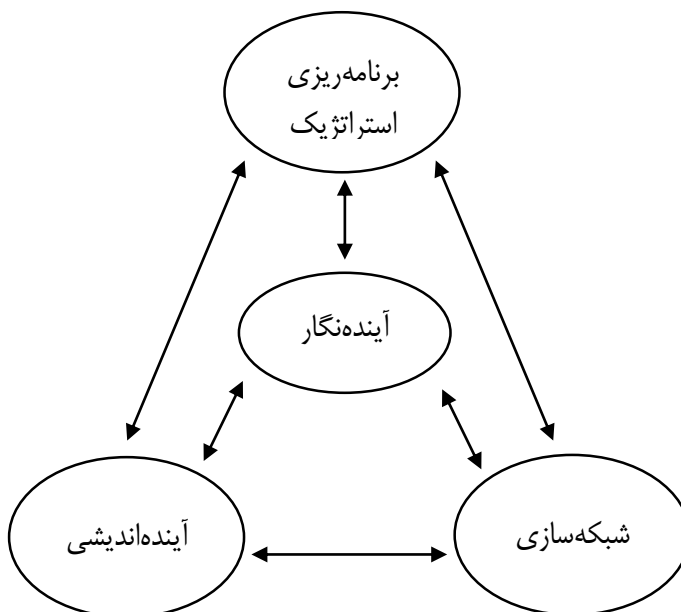

برنامه‌ی آینده‌نگاری باید کشش بازار را با رشد دانش و تکنولوژی در تعادل نگاه دارد. به بیان دیگر استخراج و تعیین آن دسته از تقاضاهای احتمالی که جامعه و اقتصاد را به فرصت‌های بالقوه دانش و تکنولوژی مرتبط می‌کنند، برای یک برنامه‌ی آینده‌نگاری موفق، لازم است. در برنامه‌ی آینده‌نگاری تأکید بر تکنولوژی‌های عام و نوظهوری است که عرصه برای سرمایه‌گذاری بخش‌های مختلف در آن‌ها باز است. و در نهایت در این برنامه باید به تکنولوژی‌هایی که جامعه را در مجموع (و از جنبه‌های مختلف) منتفع می‌سازد، توجه کرد.

آینده‌نگاری نیز همانند بسیاری از دانش‌های نوین، دانشی بین‌رشته‌ای یا چند رشته‌ای است، از این رو هر یک از دانش‌های سازنده آن، با علاقه‌مندی‌ها و نگرش‌های خاص خود به موضوع می‌نگرند. آینده‌نگاری حاصل تلاقی ۳ مفهوم در حوزه‌های متفاوت است (Blind, 1999):

- برنامه‌ریزی یا برنامه‌ریزی استراتژیک
 - آینده‌اندیشی
 - شبکه‌سازی یا توسعه سیاست (Foren, 2001:p.12)
- این پارادایم را می‌توان پارادایم جدید برنامه‌ریزی و توسعه دانست. نگاه استراتژیک به برنامه‌ریزی، استفاده از رویکردهای شبکه‌سازی و تأکید بر آینده‌اندیشی است که می‌کوشد بخشی از غفلت طراحان و برنامه‌ریزان را پوشش داده و به بهبود فعالیت‌های برنامه‌ریزی کمک نماید. در شکل شماره ۱ جایگاه آینده‌نگاری از منظر ارتباط بین‌رشته‌ای نمایش داده شده است.

شکل شماره ۱. جایگاه آینده‌نگاری از منظر ارتباط میان‌رشته‌ای

مأخذ: پورمحمدی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۳

• مراحل اجرای یک برنامه آینده‌نگاری

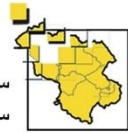
به صورت کلاسیک، آینده‌نگاری به عنوان یک اقدام چهار مرحله‌ای توصیف می‌شود:

مرحله ۱: تعیین چارچوب سازمانی و الگوی مفهومی

هدف این فاز سازمان‌دهی و استقرار پایه‌های برنامه است. متخصصان موردنظر مشخص و به همکاری دعوت می‌شوند. حدود و مرزهای برنامه و روش‌های مورد استفاده مشخص شده و یک درک اولیه از سیستم مورد مطالعه، شکل داده می‌شود. این مرحله که شامل تعیین هدف آینده‌نگاری، روش‌شناسی آینده‌نگاری و انتخاب عاملین برنامه آینده‌نگاری می‌باشد را می‌توان به صورت یک فرایند شناسی که با یک فرایند انتخاب دنبال می‌شود، توصیف کرد. تکنیک‌هایی که در هر گام استفاده می‌شود تا حد زیادی به اندازه برنامه و منابع موجود وابسته است.

گام شناسایی

- مشخص کردن متخصصین، دست‌اندرکاران و افراد مؤثر در فرایند.
- شناسایی مؤلفه‌های مربوط و زیرسیستم‌های موردنظر و ...
- تفسیر و فهم مأموریت برنامه

گام انتخاب

- طبقه‌بندی افراد مرتبط با برنامه
- انتخاب متخصصان
- ایجاد چارچوب مفهومی کلی که یک مدل مرجع برای فهم سیستم و پایه‌ای برای تصمیم‌گیری است.

الف. تعیین هدف

هرچند که فرایند آینده‌نگاری می‌تواند روش‌های جدیدی در مورد فکر کردن در مورد آینده را فراهم کند که این به نوبه خود باعث افزایش انعطاف‌پذیری سازمان‌ها می‌شود ولی باید در مورد پتانسیل‌های آینده‌نگاری برای پیش‌بینی آینده‌نگاری (علی‌رغم روش‌های واقعی تحلیل) یک ابزار همیشه درست برای پیشگویی آینده به دست نمی‌دهد. به همین دلیل بیشتر متخصصین آینده‌نگاری برقراری ارتباط بهتر با آینده از یک رویکرد دویخشی برای برخورد با آن بهره می‌گیرند، از یک سو تلاش می‌کنند به درک بهتری از این مطلب برسند که چه بخش‌هایی از آینده قابل پیش‌بینی و چه بخش‌هایی از آن غیرقابل پیش‌بینی است. (مثلاً متخصصین تعیین کرده‌اند که باوجود اینکه پیش‌بینی‌های بلندمدت از شرایط عمومی جامعه قابل انجام نیست اما می‌توان پیش‌بینی‌های کوتاه‌مدتی در مورد توسعه فناوری در بخش‌های خاصی به دست آورد). از سوی دیگر متخصصان بر گسترش مدل‌های فکری تأکید می‌کنند به این معنا که افراد را قادر سازیم که شرایط مربوط به آینده را بهتر تفسیر کنند و یا با ایجاد یک چشم‌انداز مشترک سرعت رسیدن به اهداف آن را بیشتر کنند.

باید از ابتدا برای تعیین مقاصد برنامه آینده‌نگاری خود و پی‌ریزی آرمان‌های روشن، که نشان‌دهنده موقعیت سازمان و موفقیت سازمان است، تلاش گسترده‌ای صورت گیرد. باید از دو مشخصه متفاوت آینده‌نگاری که ممکن است هم‌زمان اتفاق بیفتد، آگاه بود:

- خروجی برنامه آینده‌نگاری: ایجاد اطلاعاتی در مورد روندهای متحمل آینده
 - فرایند اجرای برنامه آینده‌نگاری: تغییر طرز فکر و ایجاد نگاهی مشترک به آینده
- تصمیم‌گیری در مورد اینکه بر کدام مشخصه تمرکز کنیم به هدف برنامه آینده‌نگاری وابسته خواهد بود. این هدف می‌تواند موارد زیر باشد:

- فراهم کردن اطلاعات برای مدیران و اثرگذاری بر تصمیمات آنان

- تأثیرگذاری بر توانایی مدیران و ایجاد پاسخ‌های منعطف و اثرگذاری بر سیاست‌ها از این طریق.

- ایجاد اطلاعات لازم برای استفاده‌کنندگان مختلف در داخل و خارج سازمان.

ب. روش شناسی آینده‌نگاری

هنگامی که مقاصد و اهداف بنیان نهاده شدند، روش‌های صحیح آینده‌نگاری انتخاب می‌شوند. تعدادی از سؤالات مؤثر بر انتخاب روش آینده‌نگاری به‌قرار زیر است:

- نوع اطلاعاتی که برای دستیابی به هدف معین لازم هستند (مثلاً تحلیل روند برای تعیین اطلاعات در یک زمینه

خاص بسیار مناسب است)

- توانایی برای اثرگذاری بر برنامه‌های آینده‌نگاری بعدی (مثلاً می‌توان با استفاده از روش دلفی یک شبکه ارتباطی

بین افراد تشکیل داد)

- آیا می‌توان آینده را به‌گونه‌ای غیرقطعی تصور کرد که هیچ تلاشی برای پیشگویی آن ثمر ندهد؟ در چنین حالاتی

پیشنهاد می‌شود که برای تصمیم‌گیری چندین تصویر را هم‌زمان در نظر بگیریم. (ایجاد سناریوهای مختلف برای

برنامه‌ریزی استراتژیک)

- آیا روش‌ها با فکر و فرهنگ سازمانی متناسب‌اند؟ (مثلاً آیا افراد سازمان برای پاسخ به پرسشنامه‌های دلفی زمان

لازم را صرف می‌کنند؟)

- متخصصین مربوطه و سهامداران چه کسانی هستند و دانش آن‌ها چه طور به دست می‌آید؟ (آیا تشکیل گروه‌های

کوچک متخصصین با یک روش طوفان مغزی به‌راحتی قابل انجام است؟)

ج. انتخاب عاملین

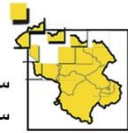
کاربر اصلی که معمولاً یک فرد تصمیم‌گیرنده دولتی است، سرمایه‌گذار اصلی در برنامه آینده‌نگاری می‌باشد و با کمیته

راهبری در تقابل و برهم کنش است.

کمیته راهبری: مسئول برنامه آینده‌نگاری است. راهبری، انتخاب روش‌های مورد استفاده سازمان‌دهی و... جزء

وظایف این کمیته می‌باشد. این کمیته به‌وسیله کاربر اصلی معین می‌شود و درنهایت نتیجه کار را به او به‌صورت

توصیه‌هایی ارائه می‌دهد. بخش مهمی از اعتبار برنامه و نیز کیفیت آن به کمیته راهبری بستگی دارد.

متخصصانی که در برنامه شرکت می کنند و به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به وسیله کمیته راهبری انتخاب می شوند و می توانند به گونه های مختلفی دخالت کنند: شرکت در یک هیئت، همکاری در یک کارگاه، پاسخ به یک پرسشنامه.

این متخصصان می توانند دارای سوابق زیر باشند که متخصص علمی یا فناوری، نماینده صنعت یا یک گروه باعلاقه خاص، نماینده یک حزب سیاسی، نماینده اتحادیه یا قدرت های محلی، شخصیتی که به هر دلیلی معروف است و ... در برخی از حالات، طیف وسیعی از شهروندان از طریق کنفرانس های با مقیاس بزرگ و نیز با استفاده از سایت های اینترنتی وارد فرایند می شوند. شرکت کنندگان و مؤسسات تحقیقاتی متنوع که نقش جمع آوری و آماده سازی ورودی های توصیفی و تحلیلی مورد نیاز (مانند پایگاه های داده و اطلاعات، ترکیب نوشتارها، حالت طرح هنری یک سؤال خاص و ...) برای کارکرد بهتر فرایند را بر عهده دارند.

مرحله ۲: تعیین پارامترهای کلیدی

در این فاز با استفاده از گروه های متنوع متخصصان اطلاعات جمع آوری می شود و متغیرهای کلیدی مشخص می شوند. در این فاز نیز دو گام شناسایی و انتخاب وجود دارد:

گام شناسایی

- لیست کردن متغیرهای بالقوه
- مشخص کردن عوامل مؤثر بر سازمان
- طراحی سؤالات برای یک جستجو و بررسی دلفی
- اجرای جستجو و بررسی
- پیاده سازی و تحلیل ساختاری

گام انتخاب

- انتخاب متغیرها از طریق تقسیم بندی و اولویت بندی آنها.
- تحلیل نتایج دلفی
- انتخاب فناوری های کلیدی و تهیه سلسله مراتبی از متغیرها به همراه یک تحلیل ساختاری

مرحله ۳: تهیه‌ی سناریوها

در این فاز برهم کنش بین متغیرهای کلیدی تحلیل می‌شود و از این طریق تعدادی سناریو توسعه می‌یابد. در این مرحله گام‌های شناسایی و انتخاب به‌قرار زیر است:

گام شناسایی

- شناسایی بازه تغییرات ممکن برای هر یک از متغیرها.
- برقراری فرضیه‌ها روی متغیرها، روی محیط و عوامل مؤثر بر هر یک از آن‌ها

گام انتخاب

- انتخاب حالات ممکن از بین تعداد کمی از پارامترها
- انتخاب سناریوها که ممکن است شامل یک دلفی کوچک یا تحلیل تأثیر متقابل باشد.

مرحله ۴: ارائه نتایج و پیشنهاد راهبردها

درواقع ارتباط بین استراتژی و عمل است شامل دو فعالیت اشاعه نتایج و پیشنهاد راهبردها می‌باشد. هر دو جنبه اهمیت نسبی یکسانی دارند که برحسب نوع و اهداف برنامه آینده‌نگاری تغییر می‌کند.

گام شناسایی

- شناسایی استراتژی‌های ممکن که با استفاده از تحلیل قوت-ضعف به‌دست‌آمده است و ترکیب آن‌ها با سناریوها.

گام انتخاب

- انتخاب استراتژی بعد از ارزیابی گزینه‌های مختلف با بررسی خروجی آن‌ها در سناریوهای مختلف
- اهداف و دستاوردهای آینده‌نگاری علم و فناوری
- چشم‌انداز مشترک: یکی از مهم‌ترین دستاوردهای آینده‌نگاری دستیابی به یک دیدگاه مشترک در سطح یک سازمان یا کشور می‌باشد اهمیت چنین همکاری یا وفاقی در سطح همه ارگان‌های یک کشور یا یک سازمان و هم سو شدن همه نهادهای تأثیرگذار در جهت رسیدن به یک هدف مشترک بر همگان روشن است.
- همگامی بخش خصوصی با دولت: وقتی یک دولت مصمم، تصویر مشخصی از آینده خود داشته باشد و برای حرکت به سمت آن یک برنامه نظام‌یافته را طراحی کرده باشد، بخش خصوصی نیز منافع خود را در همراهی با دولت می‌بیند.

• ایجاد تعادل بین فناوری‌های جدید و معضلات آن‌ها: ظهور فناوری‌های جدید معضلات اجتماعی همچون بیکاری و مسائل ضد ارزشی به همراه خود داشته است. برای شناسایی این معضلات و همچنین از دست ندادن فرصت‌های به دست آمده بر اثر استفاده از این فناوری‌ها باید بین آن‌ها تعادلی ایجاد نمود. به وسیله آینده‌نگاری می‌توان این تعادل را در سرمایه‌گذاری‌ها ایجاد نمود.

• تعیین اولویت‌های کشور که بر اثر نیازها و ضرورت‌های داخلی و همچنین استعداد و توانایی کشور (درواقع همان دو رکن امکان و مطلوبیت) شکل گرفته است.

• آماده‌سازی کشور برای جهان آینده

• ایجاد شبکه‌های پایا برای ارتباط صنعت، دانشگاه و دولت

• مشخص شدن نیازهای نوظهور برای همکاری‌های بین‌المللی

• ارتباط دادن موضوعات مطرح در جامعه، ارزش‌ها و تقاضاهای سیاسی - اجتماعی به علم و فناوری و نوآوری از طریق ایجاد چشم‌انداز مشترک و تلفیق دانش و دیدگاه‌های موجود فرایند یادگیری و تغییر فرهنگ که به تغییرات رفتاری و آگاهی بیشتر از استراتژی‌های بلندمدت‌تر منجر می‌شود و نتیجه آن می‌تواند هم‌سویی استراتژی‌ها و ایجاد وفاق عمومی باشد.

• یک ابزار برای ایجاد تعامل بین علم و جامعه. آینده‌نگاری وظیفه مشخص کردن کاربران و نیازهای آن‌ها را بر عهده دارد و علم در رفع آن نیازها کوشش می‌کند.

• مکانیزمی برای تقویت سیستم نوآوری از طریق تقویت ارتباطات بین اجزا.

• جایگاه آینده‌نگری در برنامه‌ریزی‌های آمایش سرزمین

برنامه‌ریزی گرایش و خواست انسان به آینده، حل مشکلات در آینده، آینده‌بینی و امید به آینده است (Faludi, 1970). در خصوص برنامه‌ریزی برای آینده دو پارادایم کلی اکتشافی و هنجاری وجود دارد که هر کدام از این پارادایم‌ها نگاه خاصی به مفهوم آینده و نحوه رسیدن به آن دارند (Twiss, 1992).

الف. پارادایم اکتشافی^۱: در این پارادایم آینده نتیجه علی و معلولی گذشته است و نوعی جبرگرایی پنهان در آن وجود دارد. نتیجه این نگاه به آینده، آینده‌ای است محتوم و ثابت که تاریخ مطابق با قوانین خود، حال را به آن آینده تبدیل خواهد کرد. در این پارادایم انسان صرفاً ناظر بیرونی است که تنها می‌تواند به اکتشاف آن آینده محتوم بپردازد. این پارادایم مبتنی بر پیش‌بینی است و اکتشاف آینده تنها نتیجه منطقی آن است (ناظمی، ۱۳۸۵: ۱۲-۱۳).

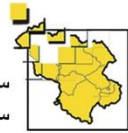
ب. پارادایم هنجاری^۲: در این پارادایم نیروی انسان در ساخت آینده در نظر گرفته می‌شود و انسان جایگاه بیرونی و مشاهده‌گر خود را تغییر داده و با مفهوم ساخت آینده روبروست. در این پارادایم انسان با طیف وسیعی از آینده‌ها شامل آینده‌های ممکن، آینده‌های باورکردنی و آینده‌های محتمل روبروست که رسیدن به هر کدام از آن‌ها بستگی به سطح و کیفیت خواسته انسان یعنی آینده مطلوب وی دارد.

آینده‌های ممکن: شامل تمامی وضعیت‌های ممکن است که می‌تواند در آینده محقق شود. این طیف از آینده‌ها مجموعه‌ای از تصویرهایی هستند که انسان برای آینده‌اش در نظر دارد و عمدتاً تخیلی و حاصل تصویرپردازی ذهن بشر است. این آینده‌ها فراتر از دانش و علم بشر امروزی است.

آینده‌های باورکردنی: شامل آن دسته از آینده‌هایی است که بر اساس دانش فعلی بشر امکان ظهور آن‌ها در آینده وجود دارد و برخلاف آینده‌های ممکن که بیشتر آرمانی و تخیلی هستند، این آینده‌ها امکان باورپذیری و تحقق بیشتری دارند.

آینده‌های محتمل: به آن دسته از آینده‌هایی اشاره دارد که احتمالاً تحقق می‌یابد. این آینده‌ها زیرمجموعه‌هایی از آینده‌های باورکردنی هستند (Lingren, 2003, p.23). در پارادایم هنجاری برخلاف پارادایم اکتشافی، جبرگرایی پنهان وجود ندارد بلکه انسان کاملاً مختار است مسیر زندگی خود را خود انتخاب کند. در این پارادایم انسان با سه سؤال اساسی روبروست: «وقوع کدام آینده‌ها ممکن است»، «وقوع کدام آینده محتمل است» و «وقوع کدام آینده‌ها مطلوب است». (ناظمی، ۱۳۸۵: ۸۵) و (وحیدی مطلق، ۱۳۸۵). درمجموع باید گفت رویکرد پیش‌بینی در برنامه‌ریزی به دو دلیل در سال‌های پایانی هزاره سوم با چالش اساسی روبرو شد اول، جزمی و صلب گرفتن آینده و دوم عدم وجود دقت کافی. (ناظمی، ۱۳۸۶: ۳). مقایسه این دو پارادایم نشان می‌دهد تفاوت‌های کاملاً مشخصی در شیوه برنامه‌ریزی

1. Normative Paradigm
2. Exploratory Paradigm

آن دو در نگاه به آینده وجود دارد. در پارادایم اکتشافی عمل برنامه ریزی از زمان حال شروع شده و رو به سوی آینده دارد. به عبارت دیگر رو به بیرون^۱ است و تلاش می کند تحت شرایط مختلف کشف کند که کدام آینده رخ می دهد. نقطه شروع این آینده ها غالباً در زمان حال است (Unido, 2004: 68)؛ اما در پارادایم هنجاری برنامه ریزی «رو به درون»^۲ است و با انتخاب چند موقعیت خاص در زمان آینده شروع می شود و نقطه شروع در این پارادایم آینده است و با رویکرد پس نگری^۳ از آینده به امروز برنامه ریزی شروع می شود (شواری، ۱۳۸۷: ۱۰۸).

همچنین این دو رویکرد حامل مفاهیم «علی و معلولی» و «غایت انگاری» هستند. با اصل علی و معلولی می توان آنچه را که در گذشته رخ داده است توضیح داد و آنچه را که در آینده رخ خواهد داد پیش بینی کرد. این اصل بیشتر به پارادایم اکتشافی نزدیک است و پیش بینی مهم ترین ابزار آن است؛ اما در اصل غایت انگاری رفتار انسان ها در آینده نمی تواند با رجوع به قوانین علی و معلولی توضیح داده شود و در این آینده ممکن است ناپیوستگی ها در روندها اتفاق بیفتد که شگفتی های علم و تکنولوژی نام دارند و آینده نگاری و آینده پژوهی ابزار برنامه ریزی آن است. رویکرد «علی و معلولی» رویکرد سنتی به برنامه ریزی و رویکرد «غایت انگاری» رویکرد نو به برنامه ریزی است.

در رویکردهای سنتی برنامه ریزی، برنامه ریز ابتدا با طرح این سؤال که در آینده درازمدت چه روی خواهد داد پیش بینی لازم را انجام می دهد آنگاه پیش بینی ها را مبنای تصمیم گیری و اتخاذ سیاست قرار می دهد و در نهایت اقدام می کند (Foren, 2001. P.52). به عبارت دیگر از شرایط حال آغاز کرده و به درون آینده می رود درحالی که در نگاه نو به برنامه ریزی، برنامه ریز به افق آینده می رود و با حضور در افق آینده و دیده بانی حال و گذشته مسیرهای مشخص برای معماری توسعه از آینده به حال را تعیین و تدقیق می کند.

• مدل ها، تکنیک ها و روش های پیش بینی و آینده نگری

پیش بینی و آینده نگری که به منظور کسب آگاهی از آینده و رویدادهای آینده صورت می گیرد، به روش شناسی مناسب خویش نیاز دارد. آگاهی از روش ها و به بیان بهتر روش شناسی آینده می تواند دیدگاهی علمی را در اختیار علاقه مندان به امور آینده قرار دهد و آنان را در کوشش های آینده نگری خودیاری نماید.

1. Outward Bound
2. Inward Bound
3. Back Casting

روش‌های پیش‌بینی آینده متنوع هستند و به منظور هدف‌های متنوعی شکل گرفته و می‌گیرند. توجه به روش‌های آینده‌نگری پس از شناخت دیدگاه‌های متفاوت آینده‌نگری مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده، در درک شناخت صحیح «داده‌های» آینده شناسانه می‌باشد. روش‌های نگرش به آینده به‌نوعی برخاسته از دیدگاه‌ها و پیش‌فرض‌های آینده‌نگرانه است. به علت وجود افق‌های متفاوت در اندیشه انسانی، سبک‌های فکری متنوعی در تاریخ تفکر بشر پدید آمده است. در این راستا، آینده‌نگری نیز به‌عنوان یک رویکرد فکری، از تنوع دیدگاهی مختلفی برخوردار است. سه مورد از مهم‌ترین شیوه‌های آینده‌نگری که در ادبیات آینده‌گرا از آن‌ها سخن به میان می‌آید، به شرح زیر است.

آینده‌نگری فلسفی: از کهن‌ترین دیدگاه‌های آینده‌گرایانه، دیدگاه فلسفی است. فیلسوفان نخستین الگوی «جامعه مطلوب آینده» را در آثار خود ترسیم نموده‌اند. برخی از فیلسوفان برجسته در چارچوب نگرش فلسفی خاص خویش و متأثر از اوضاع سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی زمان خود، «آرمان‌شهر» خویش را بر تاروپود تخیل فلسفی، بیان نموده‌اند. مهم‌ترین روش‌های آینده‌نگری فلسفی عبارت است از:

- تحلیل‌های کلی گویانه، همراه با تخیل فلسفی

- تحلیل‌هایی با سبک تفکر ارزشی

آینده‌نگری ملی: در این دیدگاه، پژوهشگران آینده‌نگر با گرایشی ملی‌گرایانه، سعی می‌کنند تا با محور قرار دادن منافع ملی، به پیش‌بینی و تعیین عوامل مؤثر در ترسیم آینده سرزمینی خاص دست یابند. در آینده‌نگری ملی به‌تناسب می‌توان از هر یک از روش‌های پژوهشی فلسفی و علمی استفاده نمود، اما در آینده‌پژوهشی عمدتاً بررسی عوامل طبیعی و سیاسی، اجتماعی را نسبت به یک سرزمین خاص موردتوجه قرار می‌دهند.

آینده‌نگری علمی: در این نحوه نگرش، آینده که پس از رنسانس و رشد علوم تجربی و نهضت مدرنیته تجلی یافت، آینده جهان بر پایه داده‌های علوم تجربی، صنعت و فن شناختی و مسائل مربوط به رشد و توسعه صنایع تحلیل می‌شود. مهم‌ترین روش‌های آینده‌نگری عبارت است از:

- بررسی‌های جزئی نگرانه و بر اساس داده‌های آماری

- متداول بودن روش‌های مبتنی بر مشاهده و تجربه

- تحلیل عوامل فیزیکی و مادی برای به دست آوردن قوانین پدیدآورنده آینده

هر یک از سه شیوه یادشده دارای ویژگی‌های خاص خود هستند. گرچه در این میان آینده‌نگری‌های فلسفی و ملی از استقلال چندانی برخوردار نیستند و معمولاً دیدگاه‌های آینده‌گرایی که در این دو روش مطرح می‌شود از منافع و ترجیحات آینده‌پژوهانی تأثیر می‌گیرد که به یکی از این دو شیوه و یا هر دو روش به شناسایی روندهای حال و آینده می‌پردازند. از این رو می‌توان آینده‌نگری علمی را در صورت پابندی به عدم سوگیری یا جانب‌داری از تفکر یا فلسفه‌ای خاص توسط کارشناسانی که به این شیوه به کشف آینده اقدام می‌کنند، روشی مستقل دانست. آنچه سبب استقلال آینده‌نگری علمی می‌شود، برتری اصول علمی بر شیوه‌های فردی فکری یا فلسفی است.

کوشش آینده‌پژوهان همواره بر این است که روش‌های آینده‌پژوهشی را از یکدیگر تفکیک کنند و به یک قانونمندی پیوسته و ثابت دست یابند. از آنجاکه آینده‌نگری علمی مبنای کوشش‌های آینده‌پژوهشی جهان معاصر می‌باشد، تمرکز آینده‌پژوهان بر شناسایی آینده به این شیوه و با استفاده از تکنیک‌های آن است.

برای بررسی فنون آینده‌نگری نیاز است تا چارچوب این تکنیک‌ها شناخته شود. مبنای ایجاد یک چارچوب تکنیکی در مطالعات آینده و به اصطلاح آینده‌پژوهی، میزان و شکل اطلاعاتی است که بر اساس داده‌های موجود پیرامون آینده گردآوری می‌شوند. این چارچوب دارای سه محور اصلی است که بر مبنای میزان دسترسی آینده‌پژوه به داده‌ها و اطلاعات طبقه‌بندی می‌شوند. این سه محور عبارت است از:

- الف. متداول‌ترین تکنیک‌های آگاهی‌رسان شامل گروه کارشناسان، تحلیل و طراحی الگو و پیمایش‌های دلفی.
 - ب. تکنیک‌های داخلی آگاهی‌رسانی شامل مشاهده، سناریونویسی، تحلیل اهداف، تحلیل الگو و گذشته‌نگری.
 - ج. تکنیک‌های خارجی آگاهی‌رسان شامل مدل‌سازی، شبیه‌سازی و بازی‌ها، طوفان فکری، درخت همبستگی، فناوری‌های حساس، تحلیل تأثیر متقاطع، تحلیل رفتاری، تحلیل محتوا، تحلیل ابداع یا اختراع، تصور و تخیل علمی.
- هر یک از این روش‌ها و تکنیک‌ها فرآیندی را طراحی می‌کنند که با پیمودن آن می‌توان موفق به کشف آینده و شناسایی روندهای تأثیرگذار شد. آنچه بیش از هر چیز باید بدان توجه کرد این است که برای شناسایی یک‌روند، رویداد یا پدیده که مربوط به آینده است باید از روش متناسب با آن بهره برد.

• روش‌های مورد استفاده در آینده‌نگاری

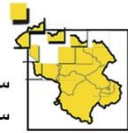
روش‌های متنوعی در فعالیت‌های آینده‌نگاری مورد استفاده قرار می‌گیرند. استفاده از این روش‌ها عمدتاً به سایر جنبه‌های فعالیت‌های آینده‌نگاری وابسته است. به این معنی که این روش‌ها بر پایه‌ی پیش‌فرض‌های گوناگون و در خدمت هدف‌های متنوع هستند. برخی از این روش‌ها عبارت‌اند از (بنیاد توسعه‌ی فردا، ۱۳۸۴):

روش پیمایش موضوعات^۱، روش پویش محیطی^۲، روش تحلیل SWOT^۳، روش‌های برون‌یابی روند^۴، روش مشاوره با خود، روش تحلیل اثرات متقابل^۵، روش طوفان مغزی^۶، روش دلفی^۷، روش پیش‌بینی نبوغ آمیز^۸، روش سناریونویسی^۹، روش پانل^{۱۰}، روش تکنولوژی حیاتی^{۱۱}، روش نگاشتن مسیر تکنولوژی^{۱۲}، روش معنی متون^{۱۳}، روش ترز^{۱۴}، روش پائیدن^{۱۵}، روش تحلیل ریخت‌شناسی، روش تحلیل محتوا، روش تحلیل ثبت اختراع، روش خیال‌پردازی علمی، روش درخت تصمیم (جابجا شود).

• روش سناریوسازی

آینده‌آفرینی با روش‌ها و شیوه‌های گوناگونی امکان‌پذیر است. یکی از این شیوه‌ها سناریوسازی است. در تدوین برنامه آمایش استان زنجان از این روش استفاده شده است. سناریونویسی فرآیندی نظام‌یافته است که به اکتشاف و تحلیل عدم اطمینان و قطعیت موجود در نگرستن به آینده بلندمدت می‌پردازد. این فرایند شامل مجموعه‌ای از توصیف‌های جایگزین از آینده است که بنابر دلایل مختلف و عوامل گوناگون با یکدیگر تفاوت‌های اساسی دارند. هدف از سناریونویسی افزایش توان پیش‌بینی درست آینده نیست، بلکه هدف آن است که مدیران درک کامل و واقع‌بینانه‌ای از نیروها و عوامل تأثیرگذار بر آینده داشته باشند.

1. Issue Survey
2. Environment Scanning
3. SWOT Analysis
4. Trend Extrapolation
5. Cross-Impact Analysis
6. Brain storming
7. Delphi
8. Genius Forecasting
9. Scenario Writing
10. Panel
11. Critical Technologies
12. Technology Read Mapping
13. Examining
14. TRIZ
15. Monitoring

سناریونویسی بعد از بحران دهه ۱۹۷۰ میلادی و با درک پیچیده تر شدن جهان و از بین رفتن قطعیت‌ها، عمومیت بیشتری پیدا کرده است. در واقع پس از بحران انرژی در سال ۱۹۷۳ و در پی استفاده موفقیت آمیز شرکت نفتی «شل» از روش سناریو که این شرکت را قادر به پاسخ گویی مؤثری به این بحران ساخت، روش سناریو مورد استقبال گسترده‌ای قرار گرفت. استفاده روزافزون از این روش به این دلیل است که سناریوها، پیچیدگی‌های جهان واقعی را در نظر می‌گیرند و بینش‌های جایگزین در خصوص آینده را، با ترتیبی منطقی از رویدادها بازنمایی می‌کنند، به‌طور کلی سناریوها تصاویر آینده‌هایی ممکن هستند که ترتیب منطقی رویدادها را نشان می‌دهند (ناظمی، ۱۳۸۵).

سناریوها شامل توصیف وضعیت نهایی در آینده و شرح و توضیح چگونگی ظهور و بروز آن وضعیت هستند. از آنجاکه نقش یک سناریو بازآفرینی محیط آینده است و برای اجرای سازمان در محیطی تصور شده نقش و کارکرد تعریف می‌کند، خواه‌ناخواه بر سازندگان خود تأثیر می‌گذارد به بیان دیگر سناریوهایی که ساخته می‌شوند، در آینده، محیطی را برای سازندگان می‌آفرینند که خود جزئی از آن محیط خواهند بود.

برای فعالیت در دنیای سرشار از عدم قطعیت، برنامه‌ریزان باید مفروضات خود را درباره مسیر حرکت جهان با پرسش‌های فراوان به چالش بکشند تا بتوانند جهان آینده را واضح‌تر ببینند، هدف برنامه‌ریزی بر پایه سناریو کمک به رهبران و مدیران برای تغییر نگرش آن‌ها نسبت به «واقعیت‌های پنداری» و نزدیک کردن هر چه بیشتر دیدگاه آن‌ها به «واقعیت‌های موجود» و یا «واقعیت‌های در حال ظهور» است. نتیجه نهایی برنامه‌ریزی بر پایه سناریو ترسیم نقشه‌ای درست و دقیق از آینده نیست بلکه هدف آن اصلاح و بهبود نظام‌مند تصمیم‌گیری‌های مربوط به آینده است. «پیتر شوارتز» در کتاب «هنر دورنگری» گام‌های برنامه‌ریزی بر پایه سناریو را شامل شناخت موضوع و تصمیم اصلی، فهرست عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه مناطق، شناسایی نیروهای پیشران کلیدی، طبقه‌بندی بر اساس اهمیت و عدم قطعیت، شناسایی عدم قطعیت‌های بحرانی، تدوین سناریوها، تحلیل پیامدها و نتایج هر سناریو، انتخاب نشانگرهای راهبردی می‌داند (شوارتز، ۱۳۸۷: ۲۲۹-۲۱۱).

تفکر در خصوص ابعاد مختلف هر موضوعی باعث روشن شدن و شفافیت آن و تسهیل تصمیم‌گیری در شرایط مختلف و همچنین آمادگی ضمنی برای رویارویی برای وقایع احتمالی است. تفکر در مورد آینده نیز نیازمند زبان مشخصی است تا به وسیله آن فرمول‌بندی شود. برنامه‌ریز احتیاج به ابزاری دارد تا بتواند آینده را در قالب عناصر قابل پیش‌بینی و عدم قطعیت‌ها بیان کند. این ابزار همان سناریوها هستند. سناریوها با همدیگر عدم قطعیت موجود در

آینده را نشان می‌دهند. عناصر نسبتاً مشخص و عدم قطعیت‌های آینده را می‌توان با دسته‌ای از سناریوها تشریح کرده و بر اساس آن نیست به آینده موضع گرفت و برنامه‌ریزی کرد (Fahey, 1998:44).

حاصل این فعالیت آن است که توانایی مدیران برای برنامه‌ریزی در عرصه‌های محیطی و واکنشی نسبت به تغییر، از طریق درک و شناسایی این نیروها و عوامل افزایش می‌یابد. سناریونویسی فرآیندی چندمرحله‌ای است. در آغاز عوامل کلیدی تأثیرگذار در تحولات آینده مشخص می‌گردد و در مرحله بعد، این پرسش مطرح می‌شود که این عوامل در محیط پیرامونی چگونه قادر به ایجاد تغییر و تأثیرگذاری بر عوامل دیگر هستند؟

در این مرحله فهرستی از عوامل کلیدی یا به دیگر بیان شاخص‌های اصلی روندهای اجتماعی، محیطی، فناورانه، اقتصادی و سیاسی و روندهای خرد تدوین می‌شود که بر تصمیم‌ها تأثیرگذار هستند. در مرحله بعد، تیم مسئول تدوین سناریو به این موضوع می‌پردازد که کدامیک از عوامل کلان یا خرد اجتناب‌ناپذیر و کدامیک غیرقطعی هستند. در گام بعدی اهمیت عوامل غیرقطعی بر تصمیم‌های راهبردی کلیدی و بلندمدت سازمان ارزیابی می‌شود. سپس طرح اولیه سناریونویسی تدوین می‌شود که به ترکیب پیامدهای احتمالی مختلف بر روی عدم قطعیت‌هایی می‌پردازد که بیشترین تأثیر را بر تصمیم‌گیری راهبردی و نامحتمل‌ترین موارد دارند.

همان‌گونه که اشاره شد، مرحله نخست در نگارش سناریو، شناسایی عوامل کلیدی و تصمیم‌های راهبردی است. به بیانی ساده‌تر، تصمیم راهبردی خلق آینده مطلوب است؛ بنابراین دستاورد سناریو محیطی است که در آینده مطلوب و موردنظر شکل می‌گیرد. بدیهی است که طراحان سناریو در هنگام تحقق آینده مطلوب، بخشی از آن خواهند بود و خواسته یا ناخواسته در محیطی به بقای خود ادامه می‌دهد که خود ترسیم‌کننده و خالق آن بوده‌اند. بدین ترتیب می‌توان دریافت هراندازه شناسایی عوامل تأثیرگذار و تفکیک آن‌ها از یکدیگر و تعیین میزان اهمیت آن‌ها با دقت و وسواس بیشتری صورت گیرد، پیامدهای حاصل از آینده موردنظر مطلوب‌تر و شاید امکان‌پذیرتر خواهد بود.

گفتنی است، هدف از سناریونویسی پیش‌بینی دقیق آینده نیست، بلکه باور به این عقیده است که آینده‌آفرینان هیچ‌گاه منتظر آینده نمی‌مانند تا آن‌ها را غافلگیرانه دریابند، بلکه خود دست‌به‌کار شده و آینده را آن‌گونه که می‌پسندند رقم می‌زنند. از این رو عوامل مؤثر در شکل‌گیری سناریو به عوامل قطعی، محتمل و غیرقطعی تقسیم می‌شوند که تأثیر هر یک از آن‌ها به‌طور مستقل در شکل‌گیری سناریو مؤثر بوده و برآیند نهایی آن‌ها تعیین‌کننده شکل غایی سناریوی در دست تدوین است. هر یک از این سه نوع عامل با درجه‌ای از احتمال وقوع و تأثیرگذاری در شکل‌گیری پیامدهای

حاصل از اجرای سناریوی تدوین شده نقش دارند. بدین ترتیب در یک طرف سناریو این سناریونویس ها هستند که بر آینده تأثیر می گذارد و در طرف دیگر آن، این خود سناریو است که در محیط خلق شده تأثیرات و پیامدهای خود را بر اجزای محیط از جمله سناریونویس ها اعمال می کند.

• رویکردهای کلی در سناریو نگاری

هاس و هونتون^۱ (۱۹۸۷) سه رویکرد کلی را در بین مؤسسات طراح سناریو تشخیص دادند. این سه رویکرد عبارت اند از:

الف. منطق شهودی^۲

ب. تحلیل تأثیرات روندها^۳

ج. تحلیل تأثیرات متقابل^۴

دنيس لیست^۵ (۲۰۰۵) دیگر پژوهشگری است که سه رویکرد درزمینه ی برنامه ریزی بر پایه سناریو به شرح زیر بیان کرده است:

الف. منطق شهودی / کشف از راه دل

ب. عدم قطعیت های بحرانی

ج. آینده نماها

راد برادفیلد^۶ (۲۰۰۵) نیز هفت رویکرد در این زمینه شناسایی کرده است:

• بنیاد تفکر آمریکایی

• مکتب شهودی / کشف از راه دل

• مکتب روندهای احتمالی

• تحلیل تأثیرات روندها

1. Huss and Honton
2. Intuitive Logic
3. Trend Impact Analysis
4. Cross Impact Analysis
5. Dennis List
6. Ron Brad Field

- تحلیل تأثیرات متقابل

- بنیاد تفکر فرانسوی

- مکتب آینده‌نماها^۱

در ادامه برخی از مهم‌ترین رویکردهای برنامه‌ریزی بر پایه سناریوها بیان می‌گردد:

رویکرد منطق شهودی

رویکرد منطق شهودی بر این فرض اساسی استوار است که تصمیم‌های یک سازمان بر مبنای دسته‌ی پیچیده‌ای از روابط موجود بین عوامل اقتصادی، سیاسی، تکنولوژیکی، اجتماعی و زیست‌محیطی اتخاذ می‌شوند. این عوامل برای یک سازمان، عوامل خارجی قلمداد می‌شوند، اما برای بهبود تصمیم‌گیری‌ها و کسب بصیرت لازم در موارد مختلف مثل توسعه‌ی محصولات جدید، توسعه‌ی ظرفیت‌های تولید، تدوین استراتژی‌های تجاری و... باید تغییرات این عوامل به‌درستی در نظر گرفته شود و تأثیرات آن‌ها درک گردد. برخی از این عوامل تا حدی قابل پیش‌بینی هستند اما برخی دیگر به دلیل ماهیت کیفی به‌طور دقیق قابل پیش‌بینی نیستند (علیزاده و همکاران، ۱۳۸۷).

تدوین سناریو با این رویکرد یکی از راه‌های یکی از راه‌های ارزیابی ریسک‌ها، پیش‌بینی اتفاقات کلیدی و تشخیص موازنه‌ی اهداف رقابتی سازمان است. در این دیدگاه سناریوها ابزاری برای نظم بخشیدن به ادراک یک فرد درباره‌ی محیط‌های بدیهی است که تصمیم‌های آن فرد در آن‌ها در نظر گرفته خواهد شد. تدوین سناریو در این رویکرد به دانش ضمنی^۲ و ذهنی شرکت‌کنندگان وابسته است (Huss and Honton, 1987). انیستیتیوی تحقیقات بین‌المللی استانفورد و شرکت نفتی رویال داچ شل از سازمان‌های مهمی هستند که برای تدوین سناریو از رویکرد منطق شهودی بهره می‌برند.

1. Prospective
2. Tacit

تدوین سناریو با بهره‌گیری از رویکرد منطق شهودی از هشت مرحله به شرح زیر تشکیل شده است:

• تحلیل تصمیم‌ها و موضوعات استراتژیک مهم

این مرحله در واقع تعریف موضوع یا تصمیم‌های کلیدی سازمان است که تأثیراتی بلندمدت دارد. هرچه گستره‌ی تصمیم یا موضوع مورد بحث محدودتر باشد تدوین سناریو آسان‌تر خواهد بود. در این گام گفتگو و مصاحبه با اعضای تصمیم‌ساز سازمان برای تشخیص و روشن‌تر ساختن تصمیم‌ها یا موضوعات اصلی انجام می‌گیرد.

• تشخیص عوامل کلیدی و مؤثر در تصمیم‌های پیش روی سازمان

زمانی که موضوع یا تصمیم‌های اصلی مشخص شد، فهرستی از عواملی که بیشترین تأثیر مستقیم را بر پیامد تصمیم‌های شناخته شده دارند، تهیه می‌شوند. این عوامل مرتبط با بازار مصرف، شرایط اقتصادی، روندهای موجود در قیمت‌ها، منابع انسانی و مالی، مواد خام، انرژی، منابع طبیعی و ... می‌باشند. هرچه عوامل بیشتری شناخته شوند. کیفیت تصمیم‌گیری در آینده بهتر خواهد بود.

• تشخیص نیروهای کلیدی محیطی و پیشران تغییرات

در این مرحله نیروهای محیطی و پیشران تغییرات شناسایی می‌شود. این نیروهای محیطی در واقع به عوامل کلیدی و مؤثر شناخته شده در گام قبلی شکل بخشیده و وضعیت آن‌ها را مشخص می‌کنند. این نیروها می‌توانند شامل نیروهای پیشران تغییرات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، تکنولوژی و زیست‌محیطی باشند. تحلیل گران و برنامه ریزان سازمان این نیروهای تغییرات را مشخص می‌کنند.

• تحلیل نیروهای کلیدی محیطی

در این مرحله هریک از نیروهای پیشران تغییرات تحلیل می‌شوند. این تحلیل‌ها بر اساس مطالعه و تشریح تاریخچه، روندها، عدم قطعیت‌های بحرانی و تأثیر متقابل نیروها بر یکدیگر انجام می‌شود. این تشریح‌ها باید از منظر کمی به‌صورت خلاصه، ولی از منظر کیفی به‌صورت گسترده باشد. این تشریح‌ها در فهم نیروهای پیشران بنیادی و شکل‌دهنده به تغییرات بسیار مؤثر می‌باشند.

• منطق دهی به سناریو

منطق دهی به سناریوها مهم‌ترین مرحله‌ی رویکرد منطق شهودی است. این مرحله در واقع سازمان دهی به موضوعات، اصول و مبانی و مفروضات است که به هر سناریو ساختاری منطقی، یکپارچه، سازگار و قابل باور می‌بخشد. منطق دهی به سناریوها باید شامل تمامی شرایط و عدم قطعیت‌های شناخته شده در مراحل قبلی باشد. البته لازم نیست که همه‌ی سناریوهای تدوین شده الزاماً همه‌ی رویدادهای ممکن را به صورت تک به تک در برداشته باشند. برای رسیدن به یک منطق مفید برای سناریوها، عمدتاً از روش‌های سعی و خطا استفاده می‌شود.

• تشریح جزئیات سناریو

این مرحله شامل ترکیب منطق سناریوها با تحلیل‌های به دست آمده از بررسی تغییرات محیطی است. در این حالت تحلیل‌های موجود بر اطلاعات موجود درباره‌ی عوامل کلیدی و مؤثر برای تصمیم، بیشتر تمرکز می‌کند. آنچه در این حالت بسیار مهم به نظر می‌رسد این است که سناریوها باید به طور واضح و آشکار منطق ساختاری و مفروضات کلیدی را نشان دهند.

• تحلیل مضامین سناریو بر اساس عوامل کلیدی و مؤثر در تصمیم‌های پیش روی سازمان

تمرکز اصلی در این مرحله بر مضامین هر یک از سناریوها در عوامل کلیدی شناخته شده در گام دوم است. مهم‌ترین بخش این مرحله اطمینان از وضوح مضامین مورد بحث برای تصمیم سازان است. بیشتر تحلیل‌های گسترده‌ای که خارج از فرایند تدوین سناریو انجام شده است، در این گام به بحث و تبادل نظر گذاشته می‌شود.

• تحلیل مضامین سناریو برای تصمیم‌ها و استراتژی‌های تدوین شده

در این مرحله پرسش‌هایی مطرح می‌شود تا مضامین سناریو برای استراتژی‌ها و تصمیم‌ها تحلیل گردد. برخی از این پرسش‌ها به شرح زیر است:

- آیا اطلاعات به دست آمده درباره‌ی آینده (محتوای سناریوها) مفروضات پایه‌ای را که استراتژی‌ها و تصمیم‌های سازمان بر مبنای آن‌ها گرفته شده تأیید می‌کند؟
- سناریوهای به دست آمده به طور تلویحی چه نوع ساختار و زمان‌بندی را برای استراتژی‌های مشخص القا می‌کنند؟
- چه تهدیدها و فرصت‌هایی در هر یک از سناریوها وجود دارد؟

- چه موضوعات حساس و مهمی در سناریوها مشخص شده است؟
- چه موضوع خاصی به برنامه ریزی حساس و بحرانی نیاز دارد؟
- چه نیروها و عوامل کلیدی نیازمند پایش است؟

مزایای رویکرد منطق شهودی

از مزایای این رویکرد می توان به موارد زیر اشاره کرد: (Huss and Honton, 1987)

- تدوین سناریوهای منعطف و نامتناقض در برابر رویدادهای آینده
- ساده و غیر پیچیده بودن
- قابل استفاده بودن برای اغلب سازمان ها با فرهنگ های سازمانی مختلف
- ایجاد احساس مسئولیت شرکت کنندگان و درگیر کردن افراد تصمیم گیر اصلی در سازمان
- تشویق افراد به خلاقیت بیشتر در تولید ایده های جدید
- استفاده بهینه از اطلاعات موجود در زمینه ی آینده
- کمک به شناسایی الگوهای زیر بنایی و ساختار دهنده به رویدادها

معایب روش منطق شهودی/کشف از راه دل

این رویکرد بنا به مزایایی که در بالا به آن اشاره شد مورد استقبال بسیاری از شرکت ها و سازمان ها قرار گرفته است؛ اما باید در نظر داشت که این رویکرد و روش های موجود در این دیدگاه معایبی نیز دارند که به اختصار در زیر به آن اشاره می شود: (Huss and Honton, 1987)

- وابسته بودن به وجود افراد خبره و صاحب نظر در فرایند سناریو گرافی
- این رویکرد تکیه ی بیشتری به مهارت های یادگیری و ارتباطات افراد داشته و در مدل سازی محیط های علمی (رویکرد کمی) موفق نمی باشد.
- به دلیل نبود تحلیل های کمی، بعضی از سازمان ها مثل شرکت کامپیوتری تمایلی به این روش ندارند.
- در این روش حضور مدیران اصلی و تصمیم ساز الزامی است و این مدیران اغلب وقت کمتری برای صرف زمان در این موارد دارند.

- این روش تمرکز کمتری را روی تعامل عوامل مؤثر در محیط فعالیت سازمان دارد.

رویکرد تحلیل تأثیرات روندها

بسیاری از آینده‌پژوهان و شرکت‌های تجاری از اوایل دهه ۱۹۷۰ از این رویکرد استفاده و به آن توجه کرده‌اند. تکیه اصلی این رویکرد بر پیش‌بینی‌های مستقل مربوط به تغییرهای کلیدی و وابسته به هم می‌باشند که در نهایت این پیش‌بینی‌ها بر اساس رویدادهای تأثیرگذار، نظم و ترتیب داده می‌شوند. سازمان معروف به گروه آینده‌اندیشی از جمله پیش‌تازان این رویکرد در تدوین سناریوها می‌باشد. در این روش در ابتدا تلاش می‌شود تا روندهای موجود شناسایی شوند و پس از آن تمرکز بر رویدادهایی که می‌توانند بر این روندها تأثیر بگذارند، وضعیت آینده را ترسیم می‌نمایند. تشخیص و شناسایی روندها و برون‌یابی روندهای موجود به سمت آینده یکی از روش‌های اصلی در سیر این رویکرد است.

تمرکز اولیه بر رویدادهایی است که احتمال وقوع پیوستن بالایی در جهان بیرون از سازمان داشته و سپس تأثیر این رویدادها بر سازمان بررسی می‌شود. در این رویکرد قضاوت درباره احتمال وقوع رویدادهای مختلف بسیار مشهود است. این روش قابلیت ساخت سناریوهای مقداری را دارد. این مقداری سازی هم از بعد زمانی و هم از بعد توصیفی امکان‌پذیر است.

روش تدوین سناریو با رویکرد تحلیل تأثیرات روندها

روش تدوین سناریو با رویکرد تحلیل تأثیرات روندها از گام‌های زیر تشکیل شده است:

- انتخاب موضوع و تشخیص نیروهای پیشران کلیدی
- ایجاد فضای سناریو
- تشخیص روندهای مهم و گردآوری سری‌های زمانی
- تهیه برون‌یابی اولیه برای روندها
- تهیه لیست رویدادهای تأثیرگذار

• احتمال دهی به رویدادهایی که در گستره زمانی آینده امکان رخ دادن دارند که می‌توان شامل سال‌های اولین تأثیرات، سال‌های حداکثر تأثیرات، سطح ماکزیمم تأثیرات، سال‌های تأثیرات ممتد و پایدار و همچنین سطح تأثیر ممتد و پایدار باشد.

• تصحیح برون‌یابی‌های انجام‌شده

• نوشتن داستان یا سناریو.

الگوریتم نگارش سناریو در این روش به‌صورت زیر است:

توصیف روش تدوین سناریو با رویکرد تحلیل تأثیر روندها

گام اول: در تمامی فرآیندهای سناریو نگاری و تحلیل سناریو، اولین گام تعریف کامل و واضح موضوع اصلی است. پس از این مرحله دو یا سه نیروی پیشران کلیدی به‌عنوان عوامل مرتبط، کلیدی و مؤثر در تصمیم‌گیری‌های سازمان انتخاب‌شده و مورد مطالعه قرار می‌گیرد. هر یک از این نیروهای پیشران به حالت‌های مختلف و بدیل تقسیم‌بندی می‌شوند. برای مثال چنانچه یکی از نیروهای پیشران، تولید ناخالص ملی باشد. می‌تواند سه حالت (بالا، متوسط و کم) را برای آن در نظر گرفت و چنانچه نیروهای پیشران بعدی، محیط قانون‌گذاری باشد می‌توان دو حالت (سخت گرایانه و آزادانه‌تر) را برای آن در نظر گرفت. درنهایت با قرار دادن این عوامل در ماتریس 3×2 ، شش سناریوی ممکن به دست می‌آید.

گام دوم: فضای سناریوها را می‌توان با انتخاب زیر گروه‌های شش سناریوی به‌دست‌آمده ایجاد کرد. به‌عنوان مثال

سه سناریو ممکن است چنین بیان شود:

• تولید ناخالص ملی کم/محیط قانون‌گذاری سخت گرایانه

• تولید ناخالص داخلی متوسط/محیط قانون‌گذاری آزادانه‌تر

• تولید ناخالص داخلی بالا/محیط قانون‌گذاری آزادانه‌تر

سپس گام‌های ۳ تا ۷ برای هر یک از این سناریوها به اجرا گذاشته می‌شود.

گام سوم: فهرست بلند بالایی از روندهای تأثیرگذار با استفاده از تحلیل اطلاعات گذشته‌ی هر یک از روندها به

وجود می‌آید.

گام چهارم: با استفاده از سری های زمانی استاندارد، روندهای به دست آمده به سمت آینده گسترده شده و تغییرات احتمالی آن ها مورد بررسی قرار می گیرد.

گام پنجم: در این مرحله با استفاده از تکنیک هایی مثل دلفی، فهرستی از رویدادهای تأثیرگذار بر روندها تهیه می شود. در این گام استفاده از مشاوران خارج از سازمان بسیار مفید می باشد. این رویدادها مشابه با نیروهای محیطی در رویکرد منطق شهودی می توانند ماهیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، تکنولوژیکی و غیره داشته باشند.

گام ششم: در این مرحله درباره ی احتمال رخ دادن هر یک از رویدادهای تأثیرگذاری که در مرحله ی قبل شناسایی شده اند، بحث می شود. زمان رخداد احتمالی این رویدادها نیز تخمین زده می شود. احتمالات مربوط به رویدادهای مشخص برای هر یک از سناریوها می تواند متفاوت باشد.

گام هفتم: در این گام رویدادها و قضاوت های مربوط به احتمال رخ دادن رویدادها باهم ترکیب شده و برون یابی روندهای تأثیرپذیر با استفاده از این اطلاعات انجام می گیرد. البته محدوده ی حداکثر/حداقل تأثیرات در این مرحله برای هر یک از روندها نیز مشخص می گردد.

گام هشتم: در این هنگام داستان های مربوط به هر یک از سناریوهای ایجاد شده در فضای سناریو نوشته شده و نتایج تحلیل روندها در هر یک از این داستان ها گنجانده می شود.

مزایا و معایب رویکرد تحلیل تأثیرات بر روندها

مزایای استفاده از این رویکرد عبارتند از: (Huss & Honton, 1987)

- این روش تکنیک های سنتی پیش بینی مانند سری های زمانی را به خوبی با عوامل کیفی ترکیب کرده و مورد استفاده قرار می دهد.
- باعث تفکر افراد درباره عوامل مؤثر و همچنین احتمال رخ دادن آن رویدادها می شود.
- روش مشخص با دستورالعمل معینی نبوده و کنترل فرایند تدوین سناریوها آسان تر می باشد.
- کل فرایند تدوین سناریوها برای افراد مختلف قابل فهم می باشد.
- این رویکرد علاوه بر مزایای فوق کاستنی ها و معایبی نیز دارد که می توان به موارد زیر اشاره کرد.
- فقط زمانی که اطلاعات کافی در مورد تغییرات احتمالی بلندمدت (سری های زمانی) موجود باشد، قابل استفاده است.

- این روش الزاماً تأثیر رویدادها بر همدیگر را مدنظر قرار نمی دهد. گرچه می توان این مورد را نیز به فرایند افزود.

رویکرد تحلیل تأثیرات متقابل

در سال های متمادی دانشمندان علوم اجتماعی از روش های شهودی برای پیش بینی های خود استفاده کرده اند. این روش بر پایه ی نظرات و بینش های نخبگان استوار است. پژوهش ها، مصاحبه ها، تکنیک دلفی و جلسات طوفان فکری و غیره از این روش ها می باشند. در این میان روش هایی که به زور سیستماتیک قادر به گردآوری اطلاعات باشند، توسعه ی کمتری یافته بودند. بعضی از آینده پژوهان بر این باورند که پیش بینی یک اتفاق به صورت مجزا و بدون در نظر گرفتن رخداد سایر رویدادهای کلیدی و تأثیرگذار غیرواقع بینانه است. رویکرد تحلیل تأثیرات متقابل، در پاسخ به این نیاز توسعه یافت. این رویکرد درواقع رویکرد اصلاح شده تحلیل تأثیرات بر روندها بر اساس احتمال به وقوع پیوستن آنها می باشد. از اواخر دهه ی ۱۹۶۰ بعضی از شرکت ها و سازمان ها از این رویکرد برای تدوین سناریوهای خود استفاده کرده اند دو سازمان و شرکت معروف در این زمینه اینتراکس و بیسیکز هستند. (Huss & Honton, 1987)

روش تدوین سناریو با رویکرد تحلیل تأثیرات متقابل

این روش دارای ۸ گام مشخص به شرح زیر است: (Huss & Honton, 1987)

- تعریف و مشخص کردن موضوع و دوره ی زمانی مدنظر برای تحلیل ها
- تشخیص شاخص های راهنمای کلیدی
- پیش بینی تغییرات شاخص های راهنمای کلیدی
- تشخیص و تبیین رویدادهای تأثیرگذار
- احتمال دهی به وقوع رویدادها
- تخمین تأثیر رویدادها یا روندها
- تشکیل ماتریس تحلیل تأثیر متقابل
- به اجرا گذاشتن مدل تهیه شده

الگوریتم نگارش سناریو در این روش به صورت زیر است:

توصیف روش تدوین سناریو با رویکرد تحلیل تأثیرات متقابل

گام اول: مانند سایر روش‌ها، تعریف و مشخص کردن موضوع موردنظر به همراه تعیین دوره‌ی زمانی تحلیل‌ها است.

برای مثال: موضوع اصلی می‌تواند آینده‌ی مربوط به بازارهای انرژی داخلی در سال ۲۰۲۰ باشد.

گام دوم: در این مرحله شاخص‌های راهنمای کلیدی مشخص و تعیین می‌شوند. این شاخص‌های راهنما در واقع مشخصه‌های سیستم مورد مطالعه هستند که قابل اندازه‌گیری، شمارش یا تخمین در هر نقطه‌ای از زمان در آینده می‌باشند. برای مثال: تعداد ماشین‌های وارداتی ژاپن به آمریکا یا میزان مصرف بنزین در داخل کشور.

گام سوم: در این گام هریک از شاخص‌های راهنمای مشخص شده بر اساس اطلاعات به دست آمده از تغییرات گذشته و حال به سمت آینده گسترده می‌شوند. سری‌های زمانی در این گام بسیار مرود استفاده قرار می‌گیرند. مثلاً پیش‌بینی مستقل درباره میزان در دسترس بودن نفت در یک زمان مشخص در آینده با توجه به افزایش خطی مصرف و تولید و همچنین افزایش جمعیت.

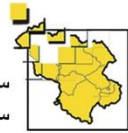
گام چهارم: در این مرحله مصاحبه‌هایی با نخبگان انجام گرفته و از تکنیک دلفی برای تشخیص رویدادهای تأثیرگذار آینده بر شاخص‌های راهنمای تعیین شده استفاده می‌شود.

گام پنجم: در این گام افق زمانی مدنظر به دوره‌های زمانی کوتاه‌تر تقسیم‌بندی می‌شود. احتمالات تجمعی مربوط به وقوع هر کدام از رویدادها مشخص شده تا قبل از دوره‌های تقسیم‌بندی شده به دست می‌آید.

گام ششم: در این گام تأثیر هر یک از رویدادها بر روی تک‌تک شاخص‌های راهنمای تعیین شده تخمین زده می‌شود.

گام هفتم: در این مرحله ماتریس‌های تحلیل تأثیرات متقابل رویدادها بر رویدادها و تحلیل تأثیرات روندها بر یکدیگر تشکیل می‌شود.

گام هشتم: گام نهایی، به اجرا گذاشتن مدل به دست آمده است. در این حالت چنانچه رویدادی رخ دهد، تأثیر آن بر شاخص‌های راهنمای مشخص شده و همچنین احتمال وقوع سایر رویدادها مشخص می‌شود. این فرآیند چندین بار به صورت دوره‌ای تکرار می‌شود تا تأثیر رویدادها مختلف بر شاخص‌های راهنمای کلیدی مشخص شود. به ازای به اجرا گذاشتن هر یک از این فرایندها، یک سناریو ایجاد می‌شود. هرچقدر تعداد تکرار این فرایند با استفاده از کامپیوتر

بیشتر به اجرا گذاشته شود، گستره‌ی وسیع‌تری از آینده‌های ممکن برای هریک از شاخص‌های راهنما به دست می‌آید. درنهایت می‌توان از میان تعداد زیادی از سناریوهای به‌دست‌آمده دسته‌ای از سناریوهای باورکردنی و چالش‌برانگیز را انتخاب کرده و مدیران تصمیم‌ساز نشان داد. در این حالت تصمیم‌سازان با گستره وسیعی از آینده روبرو شده و برنامه‌ریزهای استراتژیک خود را بر مبنای این آینده‌ها تدوین می‌کنند.

مزایا و معایب رویکرد تحلیل تأثیرات متقابل

مهم‌ترین مزایای این روش عبارت است از: (Huss & Honton, 1987)

- روش‌های تدوین سناریو با رویکرد تحلیل تأثیرات متقابل، روشی مشخص یا دستورالعمل‌های معین است. لذا کنترل فرایند آسان‌تر خواهد بود.
 - به دلیل تحلیل تأثیرات عوامل از دیدگاه‌های مختلف، نوآوری و خلاقیت، بسیار مشاهده می‌شود.
 - در حالت نهایی تغییرات سیستم به‌وضوح نمایان می‌شود.
 - بهبود و به‌روز کردن نرم‌افزارهای به‌دست‌آمده آسان است.
- البته این روش معایبی نیز دارد که عمده‌ترین آن‌ها عبارتند از:
- انتخاب رویدادها و تأثیرات آن‌ها بر یکدیگر به احتمالات و طرز فکر افراد شرکت‌کننده وابستگی زیادی دارد.
 - در بسیاری از مواقع رویدادهای تأثیرگذار به‌صورت هم‌زمان رخ می‌دهند. در این روش‌ها تحلیل‌های به‌دست‌آمده بر این فرض استوار است که رویدادها بر اساس نظم و ترتیبی رخ می‌دهند و نگاه این روش‌ها به رویدادهای هم‌زمان بسیار محدود است.

رویکرد آینده‌نما^۱

این رویکرد توسط بربرتراند دو ژوونل^۲ در دهه ۱۹۷۰ توسعه یافت. روش‌های موجود در این رویکرد بسیار سیستماتیک و بر اساس قوانین ریاضی می‌باشند. تکیه‌ی اصلی این روش‌ها بر احتمالات ذهنی مربوط به رویدادهای آینده است. همچنین استفاده از نرم‌افزارهای کامپیوتری برای محاسبات مربوط به احتمالات رویدادها در تقابل با یکدیگر الزامی است. این رویکرد دقیقاً مشابه رویکرد تحلیل تأثیرات متقابل است. (Godet, 1999)

1. La Prospective (The Prospective)
2. Bertd de Jouvenel

روش تدوین سناریوها با رویکرد آینده‌نما

گام‌های موجود در این روش به شرح زیر است.

- تعریف و مشخص کردن مسئله یا موضوع و افق زمانی نظر
- شبیه‌سازی سیستم مورد مطالعه و شناسایی متغیرهای کلیدی
- جمع‌آوری اطلاعات و نوشتن فرضیاتی درباره‌ی این آینده
- توسعه‌ی سناریو
- توسعه‌ی انتخاب‌های استراتژیک بر اساس بصیرت‌های به‌دست‌آمده از سناریوها

توصیف روش تدوین سناریو با رویکرد آینده‌نما

گام اول: در این گام موضوع یا مسئله‌ی موردنظر باید به‌صورت واضح و آشکار تعریف و مشخص شود. افق زمانی موردنظر نیز که بیشتر بستگی به زمان موردنیاز برای به اجرا گذاشتن استراتژی خاصی دارد، باید مشخص شود.

گام دوم: فهرستی از متغیرهای تأثیرگذار و مهم تهیه می‌گردد. تعریف دقیق و مشخص این متغیرها به همراه تأثیرات متقابل و ارتباط آن‌ها با یکدیگر نیز در این مرحله مشخص می‌گردد.

گام سوم: در این گام برای هر یک از متغیرها فرضیاتی تدوین می‌شود که لازمه‌ی آن نیز گردآوری اطلاعات درباره آن متغیرهاست. تغییرات گذشته یک متغیر به همراه روند به وجود آمده توسط متغیر موردنظر نیز باید مشخص شود. چه رویدادهای می‌تواند باعث گسست روندها شوند سؤال مهمی است که در این گام پرسیده می‌شود.

برای پاسخ دادن به سؤال فوق پنج موضوع کلی باید مشخص شود:

- چه شاخص راهنمایی به بهترین حالت ممکن این متغیر را به نمایش می‌گذارند؟ (مثال: تولید ناخالص ملی به عنوان شاخصی برای استاندارد زندگی)

- چه اطلاعات کمی یا کیفی در دسترس است؟

- چه دوره‌ی زمانی مربوط به گذشته برای تدوین و توسعه‌ی روندها باید انتخاب شود؟

- چطور می‌توان توسعه‌های گذشته را تعبیر و تفسیر کرد؟ آیا علت اصلی تغییرات در گذشته می‌تواند در آینده نیز

ادامه یابد؟

- این نتایج بر اساس عقاید چه اشخاصی گرفته شده است؟

گام چهارم: در این گام تاوونی سناریوها شروع می‌شود. این سناریوها شامل

الف. پایه و اساس که همان وضعیت فعلی و روندهاست

ب. گذرگاه‌های ممکن به سمت آینده بر اساس این سؤال که اگر اتفاق X بیفتد سپس وضعیت Y به وجود می‌آید.

ج. تصویر حالت نهایی در دوره‌های زمانی متفاوت و بر اساس گذرگاه‌های متفاوت به‌دست آمده. در این مرحله تصویر

نهایی از اهمیت زیادی برخوردار نیست. بلکه نمایاندن گذرگاهی که مسیر رویدادها را به آن حالت نهایی می‌رساند

مهم می‌باشند.

گام پنجم: در این مرحله انتخاب‌های استراتژیک بر اساس دانش به سمت آمده از طریق سناریوهای توسعه‌یافته،

موردبحث و بررسی قرار می‌گیرد.

رویکرد عدم قطعیت‌های بحرانی

پایه‌گذار اصلی این رویکرد پیتر شوارتز دبیر کل شبکه جهانی کسب‌وکار است. بسیاری، ای رویکرد را نیز زیرمجموعه

رویکرد منطق شهودی می‌دانند. روش‌های موجود در این رویکرد با تهیه‌ی فهرست متغیرها و روندهای مربوط به

آینده، فرایند سناریو نگاری را شروع می‌کنند. سپس فهرست تهیه‌شده به سه دسته تقسیم می‌شود. (Schwartz,

1991)

- روندها و متغیرهایی که تداوم تأثیر آن‌ها بر روی موضوع موردنظر تا حدود زیادی قطعی است.
 - روندها و متغیرهایی که بر موضوع موردنظر تأثیر قطعی ندارند.
 - روندها و متغیرهایی که تأثیر آن‌ها نامشخص بوده و با عدم قطعیت بیان می‌شوند.
- در این رویکرد روندها و متغیرهای نامشخص و با عدم قطعیت نیز به دو گروه تقسیم‌بندی می‌شوند:
- روندها و متغیرهایی با تأثیر بسیار بالا
 - روندها و متغیرهای با تأثیر کم

روش تدوین سناریو با رویکرد عدم قطعیت‌های بحرانی

این روش از هشت گام کلی تشکیل یافته شده که عبارتند از: (Schwartz, 1991)

- تشخیص و شناسایی موضوع یا تصمیم اصلی

- شناسایی عوامل و نیروهای کلیدی و مؤثر در محیط فعالیت سازمان (مقیاس خرد)
- تهیه فهرست نیروهای پیشران تغییرات در مقیاس کلان
- رتبه‌بندی عوامل کلیدی و نیروهای پیشران کلیدی بر اساس درجه‌ی اهمیت و عدم قطعیت
- انتخاب منطق حاکم بر سناریو
- پربار کردن محتوای سناریو
- کندوکاو مضامین سناریو
- انتخاب شاخص‌های راهنما

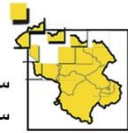
توصیف روش تدوین سناریو با رویکرد عدم قطعیت‌های بحرانی (Schwartz, 1991)

گام اول شناسایی موضوع یا تصمیم اصلی

در هنگام توسعه‌ی سناریوها، شروع کار با نگاه از درون به بیرون به عوض بیرون به درون، ایده‌ی خوبی است و آن شروع فرایند با موضوع یا صمیم خاص و سپس بنای سناریوها به سمت محیط بیرونی است. تصمیم سازان در شرکت در آینده‌ی نزدیک به چه چیزی فکر می‌کنند؟ تصمیم‌هایی که باید گرفته شوند و تأثیر بلندمدتی که بر روی سرمایه‌ی شرکت خواهد داشت، چیست؟

سناریوهایی که اساس آن‌ها بر تفاوت‌هایی در اقتصاد کلان مانند، رشد بالا در برابر رشد پایین باشند، ممکن است اختلاف‌هایی را که برای یک شرکت ایجاد تمایز می‌کنند، مشخص نکنند. برای یک استودیوی فیلم‌سازی مسیرهای مختلف برای نفوذ فناوری‌های تولید می‌کنند. برای یک استودیوی فیلم‌سازی مسیرهای مختلف برای نفوذ فناوری‌های جدید توزیع، نسبت به متغیرهای ساده‌ی مربوط به رشد اقتصادی سناریوهای ساخته‌شده پیرامون تغییرات قیمت انرژی خواهد بود. یک شرکت تولیدکننده‌ی الوار جنگلی شاد خواهان نگاه به سناریوهایی باشد که پیرامون تعداد پروژه‌های ساختمانی مختلف بنا می‌شود. مشابه آن‌ها، شخصی که می‌خواهد خانه‌ای خریداری کند، خواهان تفکر درباره‌ی نرخ‌های بهره و بازار مسکن خواهد بود.

چطور می‌توان مطمئن شد که تفاوت‌هایی که سناریوها را متمایز می‌کند، تفاوت‌های واقعی در کسب‌وکار یا زندگی ایجاد خواهد کرد؟ بهترین راه، شروع با تصمیم‌های مهمی است که باید گرفته شوند و مدل ذهنی مدیرانی که آن

تصمیم‌ها را می‌سازند، «آیا باید در زمان حال، نقشه‌های تسهیلات اصلی و مهم مالی را در میز نقشه‌کشی ترسیم

کنیم!» آیا باید جهت جدیدی برای فعالیت‌های تحقیق و توسعه اعمال کنیم؟

آیا باید صنعت جدیدی را به تملک خود درآوریم؟ آیا من باید شغل خودم را تغییر دهم؟

مهم‌تر از همه:

آن چیزی که مرا در شب‌بیدار نگه می‌دارد، چیست؟

گام دوم: نیروهای کلیدی در محیط منطقه‌ای

اگر شناسایی موضوع یا تصمیم اصلی قدم اول باشد، تهیه‌ی فهرست عوامل کلیدی که بر موفقیت یا ناکامی آن

تصمیم، اثر می‌گذارند، مانند، واقعیت‌هایی درباره مشتریان، تأمین‌کننده‌ها، رقبا و غیره، قدم دوم است.

تصمیم‌سازان هنگام انجام انتخاب‌های کلیدی، خواهان دانستن چه چیزهایی هستند؟ چه چیزی به‌عنوان موفقیت یا

ناکامی تلقی می‌شود؟ تعمق‌هایی که به آن پیامدها، شکل خواهند داد، چیست؟

گام سوم: نیروهای پیشران

زمانی که فهرست عوامل کلیدی تهیه شد، قدم سوم شامل تهیه فهرست روندهای پیشران در محیط کلانی است که

بر عوامل کلیدی شناخته‌شده در گام قبلی اثر می‌گذارند. علاوه بر فهرست کنترل‌شده‌ی نیروهای اجتماعی، اقتصادی،

سیاسی، زیست‌محیطی و فناوری که در محیط خرد فعال هستند، باید نیروی فعالی در محیط کلان را نیز تعیین کرد.

بعضی از این نیروها، نسبتاً مشخص هستند (مثل جمعیت‌شناسی) و بعضی بسیار با عدم قطعیت همراه هستند (مثل

عقاید عمومی). دانستن این که چه چیزهایی ضروری و غیرقابل اجتناب بوده و چه چیزهایی غیرقابل پیش‌بینی و هم

چنان موضوع انتخاب می‌باشند، بسیار مفید است.

چنانچه شخصی خود را در آینده تجسم کند و چنین بگوید که اگر فقط من می‌دانستم که تورم پایین می‌آید یا

اینکه رقیب جدیدی از کشور دیگری ظهور می‌کند و یا این که چه تغییرات قانون‌گذاری روی می‌دهد، نیز برای درک

نیروهای پیشران بسیار مفید است. به خاطر آوردن چنین اظهاراتی در گذشته، چندان کار سختی نیست. این اظهارات

چه راهنمایی‌هایی برای آینده ارائه می‌دهند؟

این گام در فرآیند به تحقیق و مطالعه بسیاری نیاز دارد. به‌منظور تعریف و مشخص‌سازی نیروهای پیشران، به‌طور معمول تحقیق و مطالعه مورد نیاز است. این تحقیقات ممکن است شامل، بازارها، فناوری جدید، نیروهای سیاسی، نیروهای اقتصادی و غیره باشد. طراح سناریوها به دنبال روندهای اصلی و گسسته کننده‌های رونده است. مورد آخر بسیار به‌سختی پیدا می‌شود، زیرا که عوامل نوظهور به‌سختی قابل پیش‌بینی هستند.

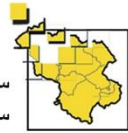
گام چهارم: طبقه‌بندی بر اساس اهمیت و عدم قطعیت

قدم بعدی شامل طبقه‌بندی عوامل کلیدی و روندهای پیشران بر اساس دو معیار است. اول درجه‌ی اهمیت برای موفقیت موضوع یا تصمیم اصلی‌ای که در گام اول شناسایی شده است. دوم، درجه‌ی عدم قطعیت احاطه‌کننده‌ی آن عوامل و روندها. نکته اصلی، شناسایی دو یا سه عامل روندی است که با اهمیت‌ترین و با عدم قطعیت‌ترین باشند. تفاوت سناریوها نمی‌تواند بر اساس عناصر نسبتاً مشخص، مانند پیر شدن ناگزیر و یا انفجار جمعیت باشد؛ زیرا که عناصر نسبتاً مشخص در تمامی سناریوها به‌طور تقریبی یکسان هستند.

گام پنجم: انتخاب منطق سناریوها

در عمل، نتیجه‌ی مرحله‌ی طبقه‌بندی، محورهایی است که سناریوهای نهایی بر اساس آن‌ها متمایز می‌شوند. مشخص کردن این محورها، درواقع مهم‌ترین گام در فرآیند تولید سناریوها است. هدف نهایی، رسیدن به چند سناریو است که تفاوت‌های موجود بین آن‌ها، برای تصمیم‌سازان قابل توجه باشد. اگر چنانچه سناریوها بخواهند، عملکردی همچون ابزار مفید یادگیری داشته باشند، این آموزش‌ها، باید بر اساس موضوعات پایه‌ای مربوط به موفقیت در تصمیم اصلی باشند؛ و آن تفاوت‌های اصولی و یا به‌عبارت‌دیگر پیشران‌های سناریوها باید تعداد کمتری داشته باشند تا از تکثیر و فزونی سناریوهای مختلف پیرامون هر عدم قطعیت ممکن، جلوگیری کنند. خیلی چیزها می‌توانند رخ دهند، ولی تنها چند سناریو می‌توانند با جزییات کامل توسعه یابند؛ در غیر این صورت کل فرآیند ازهم‌پاشیده می‌شود.

زمانی که در آخر یک نفر منطق سناریوها را بر اساس متغیرهای بسیار کمتری در جهت‌های مختلف توسعه می‌دهد، رسیدن به چنین حالتی، ساده و یا به‌صورت مکانیکی نیست. این کار بیشتر شبیه به بازی با دسته‌ای از موضوعات است تا این که شما آن‌ها را به روشی گروه‌بندی مجدد کنید که در آن ارتباط منطقی وجود داشته باشد و داستان قابل باز گوئی باشد.

زمانی که محورهای اصلی عدم قطعیت‌های حساس شناخته شده باشند، گاهی نشان دادن آن‌ها به صورت یک گستره (یک محور) یا ماتریس (با دو محور) و یا حجم (با سه محور) به شکلی که سناریوهای مختلف قابل شناسایی بوده و جزییات آن‌ها نیز قابل بسط باشند، مفید است.

منطق یک سناریوی شناخته شده، با موقعیت آن در ماتریس پیشران‌های مهم، قابل مشخص کردن است. چالش اصلی در اینجا، شناسایی طرحی است که:

- به بهترین نحو پویایی موقعیت را در بر گرفته باشد،
- با نکته اصلی ارتباط مؤثرتری داشته باشد.

گام ششم: پربار کردن سناریوها

زمانی که مهم‌ترین نیروهای پیشران - منطق‌هایی که سناریوها را از هم متمایز می‌کنند - مشخص شدند، پربار کردن اسکلت سناریوها با رجوع به عوامل کلیدی و روندهای شناسایی شده در گام‌های دوم و سوم، می‌تواند قابل اجرا باشد. در هر یک از سناریوها، عوامل کلیدی و روندها باید مورد توجه قرار گیرند. گاهی به سرعت مشخص می‌شود که کدام جنبه از عدم قطعیت را باید در کدام سناریو قرار داد و البته بعضی وقت‌ها هم چنین نیست.

اگر دو سناریو در سیاست‌های حمایت از صنایع داخلی و عدم وجود چنین سیاست‌هایی تفاوت داشته باشند، شاید بهتر باشد که نرخ تورم بالا را در سناریوی مربوط به سیاست‌های حمایت از صنایع داخلی و نرخ تورم پایین را در سناریوی نبود چنین سیاست‌هایی قرار داد. تنها آشکارسازی چنین ارتباطات و مضامین دوجانبه است که سناریوها برای آن طراحی می‌شوند.

سپس تکه‌های مختلف را به صورت داستان به هم وصل کنید. چطور جهان از اینجا به آنجا خواهد رسید؟ وقوع چه حوادثی لازم است تا نقطه‌ی پایانی سناریوها را باور کردنی کند؟ آیا افرادی که تفوق در نگاه عموم داشته و تسهیل کننده و یا کمک کننده به مجسم شدن سناریوی مشخصی باشند، مثل بوریس یلتسین^۱ روسی و یا ویلیام برادلی^۲ سناتور آمریکایی، وجود دارند؟

1. Boris Yeltsin
2. William Bradley

گام هفتم: مضامین

وقتی سناریوهایی با جزئیات بیشتر توسعه یافت، زمان آن رسیده است که با رجوع به موضوع یا تصمیم اصلی شناخته شده در گام اول، تمرین آینده انجام شود. تصمیم در مورد نظر، در هر یک از سناریوها چطور به نظر می‌رسد؟ چه آسیب‌پذیری‌هایی آشکار شده است؟ آیا تصمیم یا راهبرد تدوین شده در تمامی سناریوها پابرجا است و یا تنها در یک یا دو سناریو خوب به نظر می‌رسد؟ اگر یک تصمیم تنها در یک سناریو از چند سناریو خوب به نظر آید، آن تصمیم به عنوان یک قمار با ریسک بالا یعنی، قماری که راهبرد شرکت به خصوص در حالتی که شرکت کنترل کمتری بر افزایش احتمال به واقعیت پیوستن سناریو مورد نیاز دارد، شناخته می‌شود. اگر علائم موجود حاکی از عدم روی دادن آن سناریو باشد چطور آن راهبرد را می‌توان برگزید؟

گام هشتم: انتخاب شاخص‌ها و علائم راهنما

دانستن هرچه سریع‌تر این موضوع که کدام یک از چندین سناریوی نوشته شده، نزدیک‌تر به واقعیت در حال ظهور هست، بسیار مهم است. بعضی وقت‌ها جهت تاریخ آشکار و واضح است. بخصوص، با توجه به عواملی همچون سلامت کلی اقتصاد و بعضی وقت‌ها شاخص‌های راهنما برای سناریوهای نوشته شده می‌توانند ملاحظات دربرداشته باشند. برای مثال، چطور باید یک نفر، سرعت ساختاردهی دوباره‌ی اقتصادی از اقتصاد صنعتی به سمت اقتصاد اطلاعاتی را درجه‌بندی کرده و بسنجد؟ توسط عضویت در اتحادیه‌ها؟ توسط گرفتن اشتراک از مجلات دوره‌ای که حاوی مطالبی در زمینه‌ی شاخص‌های راهنما هستند؟

وقتی سناریوهای مختلف پربار شده‌اند و مضامین آن‌ها برای موضوع اصلی مشخص شده است، در این هنگام، به منظور نظارت مداوم بر تحولات، صرف زمان برای تخیل و شناخت چند شاخص راهنما، ارزش دارد. اگر این شاخص‌ها با دقت و به طور تصویری انتخاب شوند، شرکت مورد نظر با دانستن این که آینده چه چیزی برای صفت مورد نظرش دارد و چطور آن آینده بر روی راهبردها و تصمیم‌های موجود در صنعت تأثیر می‌گذارد، جهش بهتری در فضای رقابتی خواهد داشت.

اگر سناریوها مطابق گام‌های قبلی ساخته شده باشند، قادر به تعبیر تغییرات چند شاخص انتخاب شده به دسته‌ای منظم از مضامین صنعت – محور خواهند بود. یکپارچگی منطقی‌ای که در سناریوها بنا شده است، این اجازه را خواهد داد که مضامین منطقی شاخص‌های راهنما دارای عمری بیشتر از سناریوها باشند.

• فرایند برنامه ریزی بر پایه سناریو

برای فعالیت در دنیای سرشار از عدم قطعیت، برنامه ریزان باشد مفروضات خود را درباره مسیر حرکت جهان با پرسش های فراوان «اگر این شود چه؟» به چالش بکشند تا بتوانند جهان آیند را روشن تر ببینند. هدف برنامه ریزی بر پایه سناریو کمک به رهبران و مدیران برای تغییر نگرش آن ها نسبت به «واقعیت پنداری» و نزدیک کردن هر چه بیشتر دیدگاه آن ها به «واقعیت های موجود» یا «واقعیت های در حال ظهور» است. نتیجه نهایی برنامه ریزی بر پایه سناریو ترسیم یک نقشه درست و دقیق از آینده نیست بلکه هدف آن اصلاح و بهبود نظام مند تصمیم های مربوط به آینده است. پیتز شوارتز در کتاب «هنر دورنگری» گام های برنامه ریزی بر پایه سناریو را به شرح زیر توصیف کرده است: (شوارتز، ۱۳۸۷، ص ۲۱۱-۲۲۹)

گام اول: شناخت موضوع و تصمیم اصلی

در گام اول، برنامه ریز باید درک درستی از انتخاب های خود داشته باشد و بداند که در آینده نزدیک و در حال تکوین بایستی چه موضوعات مهمی را در دستور کار خود قرار دهد. واکنش مدیران به این مسائل بسیاری از عملکردهای آینده آن ها را مشخص می کند و بنابراین در گام نخست باید ماهیت تصمیم های استراتژیک آشکار شود. این گام با طرح پرسش های مناسب با توجه به ارزش ها، چشم انداز، اهداف و مأموریت سازمان انجام می شود. این پرسش ها می توانند به شرح زیر باشند.

• موقعیت مناطق به کدام سمت در حال حرکت است؟

• مسیر توسعه و رشد مناطق چیست؟

• چه رویدادهایی ممکن است در توسعه مناطق مؤثر باشند و ما را به اعمال تغییرات وادار کنند؟

• تحت چه شرایطی و در چه محیطی توسعه مناطق می تواند موفق باشد؟

• تحت چه شرایطی و در چه محیطی مناطق در معرض خطر قرار می گیرند؟

این پرسش ها برای نفوذ به ذهن مدیران که نوعاً حالتی تدافعی دارد، با مقاومت هایی روبرو خواهد شود؛ بنابراین در این مرحله ساختار ذهنی موجود آزموده و مشخص می شود که آیا ساختار ذهنی مدیران، آن ها را از بهتر دیدن

آینده‌های متعدد و مختلف محروم کرده است یا نه؟ این مرحله همچنین شامل شناسایی «عوامل کلیدی موفقیت» مناطق می‌شود.

گام دوم: فهرست عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه مناطق

هنگام تدوین سناریوها، روایت داستان‌هایی که دانش کنونی مردم را نسبت به محیط اطراف افزایش داده است و در ضمن نگرش آن‌ها به واقعیت‌های جهان آینده را به چالش می‌کشد، ضروری است؛ بنابراین فرایند تدوین سناریو شامل به دست آوردن و جمع‌آوری اطلاعات می‌شود. پس از جمع‌آوری طراحان می‌توانند سؤالات اساسی و مهمی را طرح کنند.

یک طراح سناریو باید به صورت هم‌زمان روی موضوعات کلیدی و مهم و نیز رویدادهای غیرمنتظره احتمالی تمرکز کند. یکی از موضوعات مهم هنگام جمع‌آوری اطلاعات توجه ویژه به پیشرفت‌های علم و فناوری و همه رویدادهایی است که به باورها و نظام‌های ارزشی مردم آینده شکل می‌دهند.

گام سوم: شناسایی نیروهای پیشران کلیدی

سومین فعالیت هنگام تدوین سناریوها، جستجوی «نیروهای پیشران کلیدی» است که «عوامل کلیدی موفقیت» مناطق را تحت تأثیر قرار می‌دهند. شناسایی و ارزیابی عوامل مستقیم و غیرمستقیم مؤثر بر توسعه مناطق نقطه عطف روش برنامه‌ریزی بر پایه سناریو است. شناسایی نیروهای پیشران کلیدی لزوماً باید به صورت گروهی انجام شود. نیروهای پیشران را می‌توان به مؤلفه‌های اجتماعی، فرهنگی، فناوری، سیاسی، اقتصادی و زیست‌محیطی تجزیه کرد. عموماً «مدیران کنترل کمتری بر نیروهای پیشران دارند و تنها اهرم مؤثری که برای برخورد با آن‌ها در اختیار دارند، شناسایی و فهم تأثیرات آن‌هاست.»

گام چهارم طبقه‌بندی بر اساس اهمیت و عدم قطعیت

عناصر نسبتاً معین که به زنجیره رویدادهای خاص وابسته نیستند، شالوده توسعه سناریوها و منطق حاکم بر آن‌ها است. مثال بارز برای عناصر نسبتاً معین، رشد جمعیت یک کشور است. کاهش شدید نرخ زادوولد در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ در شوروی سابق باعث شد این کشور در اواسط دهه ۱۹۸۰ با معضل کمبود نیروی کار روبرو شود. این مسئله

باعث به وجود آمدن مشکلات اقتصادی و سیاسی فراوانی در شوروی سابق شد. در دهه‌های ۶۰ و ۱۹۷۰ موضوع کاهش نیروی کار فعال در دهه ۸۰ در کشور شوروی سابق یک عنصر نسبتاً معین تلقی می‌شد.

گام پنجم: شناسایی عدم قطعیت‌های بحرانی

در هر طرحی، عدم قطعیت‌های بحرانی مختلفی وجود دارند و وظیفه اصلی هر طراح سناریو جستجو و یافتن آن‌هاست. این عدم قطعیت‌ها اغلب با عناصر نسبتاً معین رابطه دارند. طراح سناریو با مورد سؤال قرار دادن مفروضات خود درباره عناصر نسبتاً معین و پیگیری زنجیره روابط می‌تواند برخی عدم قطعیت‌های بحرانی را شناسایی کند. برای مثال، درباره صنعت چاپ و نشر یک کشور مسائل زیر را می‌توان در نظر گرفت. «جمعیت باسواد» یک عنصر نسبتاً معین است زیرا به زنجیره رویدادهای خاص وابسته نیست و می‌توان با آمارگیری آن را تعیین کرد. ولی «فرهنگ مطالعه» یک عدم قطعیت بحرانی است که به موضوعات گوناگونی همچون سیاست‌های فرهنگی، آموزشی و اقتصادی و دیگر عوامل بستگی دارد؛ بنابراین سیاست‌های کنونی آموزش و پرورش و دیگر نهادهای فرهنگی می‌تواند بازار آینده صنعت چاپ و نشر را تحت قرار دهد.

فرض‌های مختلف درباره عدم قطعیت‌های بحرانی موجب تدوین سناریوهای مختلف می‌شود. یکی از روش‌های شناسایی عدم قطعیت‌های بحرانی، درجه‌بندی عوامل کلیدی موفقیت و نیروهای پیشران کلیدی بر اساس دو معیار زیر است:

- درجه اهمیت این عوامل برای موفقیت در تصمیم‌های شناسایی شده
- درجه نامعین بودن این عوامل

گام ششم: تدوین سناریوها

بر اساس فرض‌های مربوط به عناصر نسبتاً معین و عدم قطعیت‌های بحرانی و چگونگی رفتار نیروهای پیشران کلیدی، می‌توان سناریوهای مختلفی را تبیین و تدوین کرد. درواقع سه محور مذکور، چهارچوبی مفهومی را برای اکتشاف آینده‌های ممکن و متعدد را فراهم می‌آورند. هنگام تدوین سناریوها بهتر است از گروهی از افراد که در شرکت، سازمان یا دولت مسئولیت تصمیم‌گیری ندارند، استفاده شود. هر یک از اعضای گروه، تحقیق خود را انجام می‌دهد و سپس در جلسه‌ای به پرسش‌هایی همچون موارد زیر پاسخ می‌دهند: (بنیاد توسعه فردا، ۱۳۸۴، ص ۸۴)

- نیروهای پیشران کلیدی کدام هستند؟

- چه موضوعاتی نامشخص و مبهم هستند؟

- چه آینده‌هایی اجتناب‌ناپذیر هستند؟

هدف از این کار ترسیم شکل‌ها و انتخاب‌هایی مختلف برای تصمیم اصلی است. باید شکل‌هایی ترسیم کرد که پویایی موقعیت‌های مختلف را به خوبی نشان دهد.

گام هفتم: تحلیل پیامدها و نتایج هر سناریو

پس از تدوین سناریوها باید به تصمیم‌های شناسایی شده در گام اول بازگشت. باید دید که عملکرد هر یک از تصمیم‌ها در هر یک از سناریوها چگونه است؟ ضعف‌های آشکار آن‌ها کدام است؟ آیا تصمیم‌های استراتژیک در همه سناریوها عملکرد خوبی دارند یا فقط در یک یا دو مورد از آن‌ها؟

گام هشتم: انتخاب نشانگر هار راهبردی

پس از تدوین سناریوها و تحلیل تصمیم، باید شاخص‌های راهنما برای پایش مسیرهای آینده تهیه شوند. به کمک این شاخص‌ها می‌توان از ظهور هر یک از سناریوها به موقع آگاه شد.

برنامه‌ریزی بر پایه سناریو، روشی برای کمک به مدیران هنگام تفکر درباره آینده یا آینده‌های مختلف است. به کمک برنامه‌ریز بر پایه سناریو عدم قطعیت‌های بحرانی و رویدادهایی که شاید در آینده باعث تحول اساسی در دولت و محیط شوند، در کانون توجه مدیران قرار می‌گیرد. این روش برای شناخت و درک محدودیت‌های ادراکی مدیران هنگام شناخت محیط اطراف، تفکر درباره آینده‌های بدیل و نهایتاً تصمیم‌گیری استراتژیک مفید واقع می‌شود.

برنامه‌ریز بر پایه سناریوها دولت‌ها را به فراسوی روش‌های سنتی برنامه‌ریزی می‌برد و آن‌ها را برای روبرو شدن با رویدادهای بالقوه آینده آماده می‌کند. این نگرش بلندمدت در تصمیم‌های مربوط به سرمایه‌گذاری، توسعه، پایداری و امنیت تأثیر به سزایی دارد. دولت‌های موفق تأثیرات رویدادهای بالقوه آینده را تشخیص می‌دهند و برای آمادگی بهتر در برابر این رویدادها تفکر و برنامه‌ریزی می‌کنند. با استفاده از روش برنامه‌ریزی بر پایه سناریو می‌توان واکنش‌های انعطاف‌پذیری برای کاهش یا حذف خسارت‌های احتمالی آینده تدارک دید و برای روبرو شدن با عدم قطعیت‌ها و موضوعات مبهم آینده مجهز و آماده شد.

ارزش سناریوهای استخراج شده را در دو بخش می توان بررسی کرد: ارزش سناریوی محصول و ارزش فرایند

سناریونویسی.

ارزش سناریو به عنوان محصول:

- مهیاکننده مدل های ذهنی منسجم آینده هستند.
- مفروضت کلیدی و صریح می سازند.
- مدیران را مجبور می کنند درباره آینده هایی بیندیشند.
- ساختاری برای توسعه و به آزمون کشیدن گزینه های راهبردی یا سیاست گذاری ها مهیا می کنند.
- باعث افزایش درک و فهم درباره محیط بیرونی می شوند.
- وسیله ای برای ارتباطات درون سازمان مهیا می کنند.
- عدم قطعیت ها و ریسک ها موجود در تصمیم گیری ها را مشخص می کنند.

ارزش سناریو به عنوان فرایند:

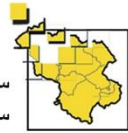
- باعث تشویق تفکر راهبردی و سیستمی می شوند.
- محلی برای تشریک دیدگاه های مختلف و مربوط به تمام قسمت های سازمان مهیا می کنند.
- باعث ظاهر شدن دیدگاه های غیرمعمول و ایده های جدید می شوند.
- محرک ارتباط درون سازمانی هستند.
- باعث تشویق یادگیری و سازگاری با تغییرات می شوند.
- سناریوها درواقع درک آینده های مختلف در زمان حال است. ایده اصلی بر این استوار است که بذرها و جوانه های آینده، در امروز وجود دارند، به شرط آنکه ما بتوانیم آن ها را درست و به موقع تعبیر کنیم. با استفاده از این ایده ساده در تدوین سناریوها، چالش اصلی ما شناسایی بذر تحولات، تفسیر اهمیت و پیش نگرانی مضامین مربوط به آینده آن هاست.

اصول ساختن سناریوها

رهیافت اصلی در ساختن سناریوها هفت مرحله اصلی شامل می‌شود:

- روشن کردن تمرکز اصلی سناریوها (سؤال اصلی)
 - بررسی تغییرات گذشته برای شناسایی روندها و نیروهای پیشران در حال پیشرفت
 - شناسایی تغییرات آینده و نیروهای پیشران تغییرات شناخته‌شده
 - شناسایی عدم قطعیت‌های کلیدی که می‌توانند مسیر حوادث را به سمت آینده‌های کاملاً متفاوت سوق دهند.
 - ایجاد چارچوب منطقی بر اساس عدم قطعیت‌های شناسایی شده
 - پربار کردن مشخصه‌های اصلی و توسعه داستان‌ها برای هر کدام از سناریوها
 - شناسایی مضامین هر کدام از سناریوها برای سازمان
- سناریوهای توسعه‌یافته درواقع بستری برای به آزمون کشیدن ریسک‌ها و فرصت‌های موجود در انتخاب راهبردی یا گزینه‌های سیاست‌گذاری مختلف مهیا می‌کنند. آن‌ها به ابزاری برای ارزیابی آینده پیامدهای تصمیم‌هایی که امروزه گرفته می‌شوند، تبدیل می‌شوند.
- به دلیل اینکه سناریوها پیشگویی نیستند، می‌توان خوب یا بد بودن آن‌ها را تشخیص داد. معیار این تشخیص به مشخصه‌ها و اهداف سناریوها بستگی دارد. سناریوهای خوب ویژگی‌های زیر را دارند:
- باورپذیرند.
 - با حوادث گذشته و حال مرتبط هستند.
 - چالش‌برانگیز هستند.
 - به تصمیم‌ها و عدم قطعیت‌های سازمان مرتبط هستند.
 - بدون مطالب متضاد هستند و سازگاری درونی دارند.
- مهم‌تر از همه مطالب بالا، سناریوی خوب، سناریویی است که پس از به چالش کشیدن تفکر نسبت به آینده، مدیران را به سمت پرسیدن «سؤال درست» رهنمون می‌شود.

• به کارگیری ماتریس تأثیر متقاطع در پیش‌بینی به روش سناریوسازی

یکی از محدودیت‌های اساسی روش‌های مختلف پیش‌بینی و آینده‌نگاری آن است که این روش‌ها، امکان پیش‌بینی‌ها را محدود می‌سازند. به بیان دیگر، رویدادها و روندها یک‌به‌یک پیش‌بینی می‌شوند، بدون آنکه اشاره آشکاری به تأثیر احتمالی آن‌ها بر روی یکدیگر شود. اغلب رویکردها و روندها کمابیش و به گونه‌ای با یکدیگر مرتبط هستند. وابستگی میان این رویدادها و روندها را می‌توان برای پیش‌بینی استوارتر و دقیق‌تر مورد توجه قرار داد. تحلیل تأثیر متقاطع در پیش‌بینی کاستی‌های موجود در روش دلفی در ساز و کار کشف دوجانبه نتایج انحصاری را بر طرف ساخته است.

نخستین بار مفهوم تأثیر متقاطع توسط «اولاف هلمر» و «تئودور گوردون» در ارتباط با طرح یک بازی پیش‌بینی برای شرکت «کیزر» مطرح شد. این روش در حقیقت کوششی برای گسترش فنون پیش‌بینی فراتر از روش‌های رایج دلفی بود. در سال ۱۹۶۸ در دانشگاه کالیفرنیا در لس‌آنجلس، «گوردون» و «هیوارد» رویکردی مبتنی بر رایانه را برای تحلیل تأثیر متقاطع تدوین کردند و یافته‌های خود را در مقاله‌ای تحت عنوان «آزمایش‌های نخستین با روش پیش‌بینی ماتریس تأثیر متقاطع» منتشر ساخته‌اند. در این روش، رویدادها بر روی یک ماتریس راست گوش (معامد) ثبت می‌شوند و در هر تقاطع ماتریسی این پرسش مطرح می‌شود که چنانچه یک رویداد در یک ردیف روی دهد، این رویداد چگونه بر احتمال وقوع رویدادهای دیگر تأثیر خواهد گذاشت، سپس قضاوت‌های حاصل این بررسی در سلول‌های ماتریس درج می‌شود. بدین ترتیب تحلیل تأثیر متقاطع می‌کوشد تا احتمال شرطی پیدایش یک رویداد را در شرایطی که دیگر رویدادها هنوز رخ نداده‌اند، آشکار کند.

مطابق نظر «آلتر»^۱ و «انزر»^۲ در سال ۱۹۷۸، تحلیل تأثیر متقاطع با نظریه احتمال و آمار ریاضی متفاوت است. چراکه تحلیل تأثیر متقاطع در پی شناسایی نتایج احتمالی است، نه درک آنچه هست یا بوده است. آن‌ها تحلیل تأثیر متقاطع را به عنوان روشی نظام‌مند برای بررسی پیشرفت‌های احتمالی آینده و تعامل آن‌ها با یکدیگر تعریف کرده‌اند. در سال‌های اخیر چندین روش از تحلیل تأثیر متقاطع توسط پژوهشگران بسط داده شده است. ارزیابی این تکنیک نیز تنها با یک روش صورت نگرفته است، بلکه تنوعی از روش‌های مختلف ساخت، تجهیز و ارزیابی ماتریس‌های تأثیر متقاطع را به همراه داشته است.

1. Alter
2. Enzer

از نظر «هلمر» روابط علی را نمی‌توان بدون معرفی آشکار یک بعد زمانی بررسی کرد. او یک فاصله در برنامه‌ریزی را توضیح می‌دهد (که از زمان حاضر به افقی از برنامه‌ریزی فراتر می‌رود) که خود به فواصل فرعی دیگری تقسیم می‌شود و به اصطلاح صحنه^۱ نامیده می‌شود و وقوع یک رویداد، در برخی صحنه‌ها به شکل صحنه‌هایی متوالی با تأثیرات متقاطع است. این الگو افزون بر بررسی و مطالعه رویدادها، روندها را نیز در خود دارد که نوسان آن‌ها از ارزش‌های مورد انتظار در یک صحنه بر سطوح روند تأثیر می‌گذارد و این تأثیر بر احتمالات رویداد در صحنه‌های فرعی نیز محسوس است.

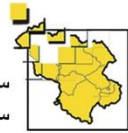
طبق نظر «هلمر» و «فولز» گام‌های اصلی در استفاده از تحلیل تأثیر متقاطع برای ارزیابی موقعیت‌های آینده شامل تعریف رویدادها و روندهایی که می‌بایست در تحلیل گنجانده شوند، تعریف فاصله اصلی و فرعی صحنه برنامه‌ریزی، تعریف ماتریس‌های تأثیر متقاطع برای تعریف همبستگی‌های موجود میان رویدادها و روندها، برآورد احتمالات وقوع اولیه هر رویداد در هر صحنه، برآورد ارزش هر روند در آغاز هر صحنه، اجرای یک دوره‌ی تنظیم، تعریف سیاست‌ها، اقدامات یا سنجش‌های حساسیت که باید با ماتریس اجرا شوند، انجام محاسبات تأثیر متقاطع و ارزیابی نتایج می‌باشد.

وقوع اولیه احتمال رویدادها، ارزش روندها و میزان تأثیر میان متغیرها می‌تواند از سوی کارشناسان منفرد برآورد شود، اما اغلب توسط گروه‌هایی از کارشناسان رشته‌های گوناگون صورت می‌گیرد که تحت پوشش رویدادهای مورد نظر قرار دارند. پرسش‌نامه‌های دلفی و یا مصاحبه‌ها را نیز می‌توان برای گردآوری قضاوت‌های مطرح‌شده مورد استفاده قرار داد. هنگامی که الگوی تأثیر متقاطع گردآوری شود، باید چندین بار اجرا شود تا کارکرد برنامه‌ی رایانه‌ای مربوط به آن سنجیده شود.

• تحلیل ماتریس متقاطع با نرم‌افزار معجزه‌گر سناریو^۲

در مطالعات حاضر و به منظور پیش‌بینی و آینده‌نگری تحولات آتی استان زنجان از نرم‌افزار معجزه‌گر سناریو استفاده شده است. این نرم‌افزار جهت انجام محاسبات پیچیده سناریونویسی طراحی شده است. پس از انتخاب عوامل کلیدی هر

1. Scene
2. Scenariowizard

یک از عوامل به وضعیت‌های مختلف طبقه‌بندی و این وضعیت‌ها برای تمام عوامل کلیدی به صورت ماتریسی در اختیار متخصصین امر قرار می‌گیرد.

این نرم‌افزار در سال ۲۰۰۸ در دانشگاه اشتوتگارت توسط دکتر «ولفگانگ ویمر» طراحی شده است (Weimer, 2008). نرم‌افزار یاد شده ابزاری مناسب برای تولید سناریو است، چراکه به کمک این نرم‌افزار امکان استخراج سناریوهای با احتمال قوی، سناریوهای با احتمال ضعیف و سناریوهای با احتمال سازگاری و انطباق بالا برای محقق فراهم می‌شود. ماهیت این نرم‌افزار به کاهش ابعاد احتمالی وقوع سناریوها از میان میلیون‌ها سناریو به چند سناریو محدود با احتمال وقوع بالاست (زالی، ۱۳۸۸: ۸).

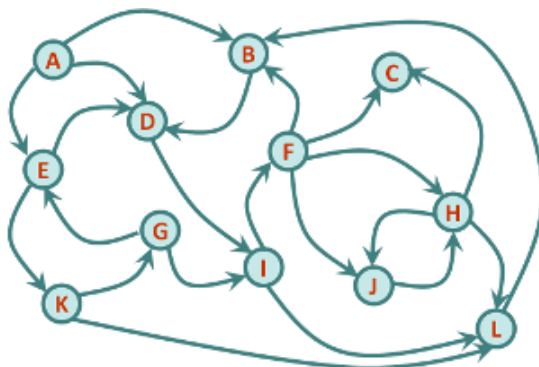
جهت محاسبات مربوط به سناریوها در نرم‌افزار سناریو ویزارد ضروری است تا ابتدا عوامل کلیدی مربوط انتخاب و سپس هرکدام از این عوامل به وضعیت‌های مختلفی طبقه‌بندی شوند که در نهایت این وضعیت‌ها باید به صورت ماتریسی جهت ارزش‌گذاری به متخصصین مربوطه تنظیم شود.

ارزش‌گذاری وضعیت‌ها بر این پرسش اساسی استوار است که وضعیت یک عامل کلیدی در آینده، چه تأثیری بر وقوع یا عدم وقوع عوامل کلیدی دیگر خواهد داشت که پاسخ آن به صورت طیفی از نمرات در نظر گرفته می‌شود. پس از تعیین میزان تأثیرگذاری هر یک از وضعیت‌ها، ارزش‌های مربوط به وضعیت‌ها در نرم‌افزار سناریو ویزارد جهت انجام تحلیل‌های پیچیده مربوط به سناریونویسی وارد می‌شود. تکنیک این تحلیل، CIB^۱ است که هدف آن بهینه‌سازی سناریوها و قابل اطمینان کردن سناریوهایی انتخاب شده برای پیش‌بینی آینده می‌باشد (Weimer, 2006, p.336). تکنیک CIB امکان ایجاد مجموعه‌ای از فرض‌های ثابت درونی در زمینه‌ی تحلیل یک سناریو را فراهم می‌کند که برای رسیدن به این هدف باید ترکیب شبکه ضریب تشدید^۲ با وضعیت‌های محتمل پشتیبانی‌کننده متقابل تعریف شود. CIB از یک رویکرد سیستمی کنش متقابل مزدوج استفاده می‌کند. نقطه شروع این الگوریتم تعریف مجموعه‌ای از عوامل به عنوان «توصیف‌گر»^۳ است که امکان درک کیفی سیستم را فراهم می‌کند. روابط بین این توصیف‌گرها در شبکه‌ای از تأثیرات مطابق شکل شماره‌ی ۲ تعریف می‌شود.

1. Cross Impact Balance (CIB)
2. Impact Factor
3. Descriptor

شکل شماره ۲. روابط بین توصیف‌گرها در شبکه‌ای از تأثیرات متقابل در تکنیک تحلیل CIB

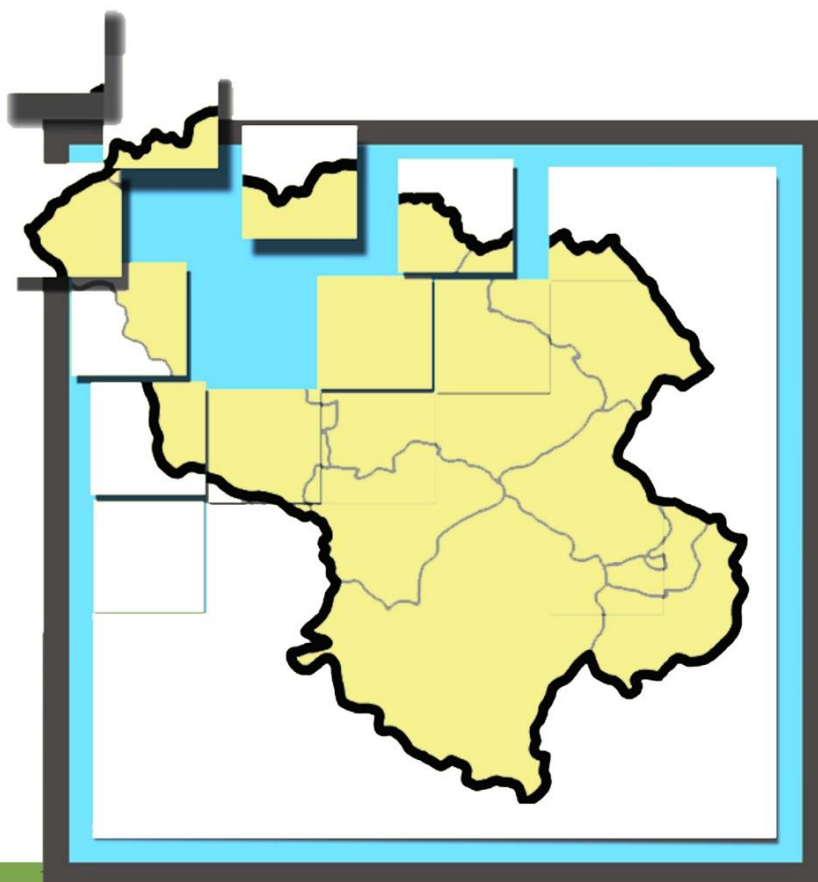

این تأثیرات ممکن است یک‌طرفه و یا دوطرفه باشد. پیکانی که از توصیف‌گر A به سوی توصیف‌گر B کشیده شده است، بیانگر تأثیر توصیف‌گر A بر توصیف‌گر B است. در نهایت تمام سیستم به ایجاد شکل ویژه‌ای متمایل می‌شود که در آن شبکه‌ای از تأثیرات با یک روش ثابت درونی متعادل و متوازن می‌شود. شبکه تأثیرات و وضعیت آن‌ها می‌تواند در یک روش کیفی به وسیله ماتریس تأثیر متقاطع^۱ توصیف و تحلیل شود.

1. Cross Impact Matrix

۶. ۱. شناسایی و تحلیل اهداف بنیادین

- شناسایی مجموعه اهداف
- شناسایی اهداف بنیادین
- تبیین سلسله مراتب اهداف بنیادین و شبکه اهداف مقطعی-تهایی

۱.۶. شناسایی و تحلیل اهداف بنیادین

۱.۶.۱. شناسایی مجموعه اهداف

مطابق ادبیات برنامه‌ریزی تعریف شده^۱، فرایند شناسایی اهداف نیازمند خلاقیت و تفکر ژرف درباره موقعیت تصمیم

است. مهم‌ترین ابزارهای شناسایی اهداف یک موقعیت تصمیم به شرح زیر است:

الف. تهیه‌ی فهرست خواسته‌ها، آرمان‌ها و دغدغه‌ها؛

ب. تطبیق گزینه‌های موجود و شناخت دلایل ترجیح آن‌ها بر یکدیگر؛

ج. برشمردن مسائل و نقاط ضعف؛

د. برشمردن پیامدهای غیرقابل قبول، اجتناب‌ناپذیر و نامطلوب؛

ه. نگاه به موقعیت تصمیم از چشم‌اندازهای مختلف (افق‌های زمانی بلندمدت با دیدگاه‌های مختلف)

و. تهیه فهرست اهداف عملیاتی، قیدوبندها و رهنمودها؛

ز. تهیه فهرست اهداف راهبردی (نشان‌دهنده دغدغه‌های تصمیم‌گیرنده در همه تصمیم‌ها)؛

ح. تهیه فهرست اهداف عام (نشان‌دهنده دغدغه‌های همه تصمیم‌گیران در یک تصمیم خاص)؛

ط. ساختاردهی اهداف و پر کردن شکاف‌ها؛

۱. برگرفته از گزارش روش‌شناسی، اندیشگاه آتی نگار، ۱۳۸۹، صفحه ۵۰

ی. کمی سازی اهداف؛

بنا به مراتب فوق در این مرحله مجموعه اهداف توسعه استان از منظر آمایش سرزمین به شرح زیر شناسایی و تعیین شده است:

در سازمان فضایی آینده استان زنجان، توسعه هماهنگ بخش کشاورزی، صنعت و خدمات با توجه به ظرفیت های موجود مدنظر است که از طریق توسعه فضاهای جمعیتی و فعالیتی موجود و با تقویت قابلیت های نواحی حاشیه ای و مناطق در حال توسعه و تقویت پیوندهای درون بخشی و بین بخشی صورت خواهد گرفت.

- تقویت نقش استان در تعاملات منطقه ای، ملی و فراملی
- تقویت فعالیت های بازرگانی به ویژه در بازرگانی خارجی
- ایجاد زمینه های سرمایه گذاری داخلی (استانی و برون استانی) و خارجی (فراملی) و سرمایه گذاران افراد بومی خارج از کشور

- ارتقاء کیفی صنایع دستی استان با هدف حضور جدی و مؤثر استان در بازارهای ملی و فراملی
- تقویت زیرساخت های لازم برای توسعه صادرات و گسترش فعالیت های بازرگانی خارجی
- تقویت ارتباطات بازرگانی جهت تسهیل صادرات تولیدات و محصولات استان و منطقه شمال غرب
- توسعه گمرک استان و رفع موانع موجود جهت صادرات کالا
- گسترش فعالیت های گردشگری در سطوح ملی و فراملی با توسعه زیرساخت های گردشگری در مناطق دارای جاذبه های گردشگری با جایگاه و کارکرد ملی و فراملی و بهره گیری از این جاذبه ها جهت توسعه گردشگری در

استان

- تقویت فعالیت های آموزش عالی و پژوهشی در سطح ملی و فراملی با توجه به قابلیت های مناسب توسعه آموزش

عالی استان

- ارتقاء سطح فعالیت های اقتصادی و اجتماعی با کارکرد فراملی از طریق بهره گیری بهینه از زیرساخت های تجهیز

یافته واقع در محور ابهر - خرمدره - زنجان

- بهره گیری از قوانین و مقررات در زمینه ی ارتقاء بهره وری و تسهیل شرایط تولید
- ارتقاء جایگاه، نقش و کارکرد شهر زنجان در سلسله مراتب سکونتگاه های کشور

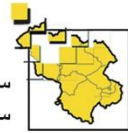

- مبارزه جدی با اقتصاد زیرزمینی و قاچاق کالا در استان
- سرزمین آرایشی بدون سرزمین آلایی
- ایجاد تعادل هر چه بیشتر در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توان‌های توسعه استان و متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها
- کاهش محدوده‌های با تراکم بالای جمعیت برای توزیع متناسب جمعیت
- ایجاد تعادل بین بهره‌برداری از منابع، شرایط جغرافیایی، نیازهای شهری و فعالیت‌های صنعتی
- افزایش پایداری محیط طبیعی و انسانی و زیست‌بوم‌ها در فرایند بهره‌برداری از امکانات سرزمین
- گسترش ظرفیت‌های تولیدی و زیربنایی با اولویت مناطق دارای مازاد ظرفیت
- استقرار متعادل جمعیت همراه با متنوع سازی فعالیت‌ها، ایجاد اشتغال و افزایش نقش فعالیت‌های صنعتی و خدماتی قابل‌استقرار در مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده
- توجه به مقتضیات کالبدی حفاظت از محیط و آثار با ارزش زیستی و فرهنگی
- افزایش میزان استقرار جمعیت و کانون‌های فعالیت در دشت‌های استان با توجه به ساختارهای خدمات رسان و عرصه‌های مساعد زیست‌محیطی
- افزایش فضاها و زیست و فعالیت در نواحی مستعد استان
- بهبود تقسیم‌کار تخصصی در مناطق مختلف استان متناسب با قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی هر منطقه
- توسعه متعادل و یکپارچه شبکه سکونتگاه‌های شهری و روستایی و سلسله‌مراتب فعالیت و خدمات‌رسانی
- استقرار انواع فعالیت‌ها و سکونتگاه‌ها با توجه به سوانح و حوادث طبیعی
- کاهش میزان اتلاف منابع آب و انرژی
- افزایش منابع انسانی متخصص و موردنیاز
- افزایش نسبت نیروی کار دارای تحصیلات عالی به کل شاغلین بخش خصوصی استان به حدود ۱۳/۵ درصد و برای کل شاغلان به میزان ۳۰ درصد
- افزایش نسبت آموزش فنی و حرفه‌ای به آموزش متوسطه
- افزایش ارتباط بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش‌های مربوط جامعه

- توانمندی بخش غیردولتی برای مشارکت در تولید علم و فناوری و دستیابی به فناوری‌های پیشرفته موردنیاز
- افزایش سطح کارآفرینی، نوآوری، استعدادهای فنی و پژوهشی استان
- افزایش اشتغال و کاهش نرخ بیکاری به حداقل ممکن
- افزایش نسبت زنان شاغل استان
- افزایش میزان حفاظت از آثار تاریخی و پرارزش
- کاهش نرخ مهاجرت نخبگان
- افزایش میزان مشارکت بخش خصوصی (خصوصی‌سازی) در بخش آب و انرژی در مقیاس گسترده
- افزایش روحیه تعاون و مشارکت عمومی در شهرها و روستاها
- افزایش ضریب نظم و امنیت عمومی، پیشگیری و مقابله با جرائم و مفاسد اجتماعی و امنیتی
- توسعه سرمایه انسانی دانش‌بنیان و تخصصی
- توسعه فرهنگی، رشد آگاهی‌ها و فضایل اخلاقی برای مقابله با تهاجم فرهنگی
- ارتقاء شاخص‌های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت‌های توسعه استان
- ارتقاء سطح شاخص‌های رفاه اجتماعی از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، درآمد سرانه، پوشش‌های بیمه‌ای و مبارزه با فساد
- افزایش جایگاه ورزش نزد مردم استان
- افزایش سهم مشارکت زنان در سطوح تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری استان
- افزایش سرمایه‌گذاری حقیقی مطابق با اهداف تعیین شده در برنامه‌های توسعه کلان کشور
- افزایش نسبت سرمایه به کار
- افزایش سهم اعتبارات تحقیقات از تولید ناخالص داخلی استان (به میزان ۳ درصد)
- کاهش رشد هزینه‌های واسطه‌ای در مقایسه با رشد ارزش اقتصاد تولید استان
- افزایش سرمایه‌گذاری‌های دولتی در زیربنای استان معادل نرخ رشد سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان کشور
- افزایش میزان استفاده از ظرفیت‌های تولید (در حد نزدیک به اشتغال کامل منابع)

- رشد بهره‌وری کل عوامل تولید
- افزایش نرخ مشارکت اقتصادی
- افزایش میزان بهره‌گیری از فناوری‌های نوین تولید
- افزایش نسبت کالاهای تولیدی استاندارد در سطح استان
- کاهش نسبت هزینه‌های واسطه‌ای در تولید استان
- رشد نرخ سرمایه‌گذاری ثابت (در حد ۱۲ درصد)
- افزایش میزان جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
- افزایش نرخ رشد تولید ناخالص داخلی استان
- ساماندهی نظام مراکز زیست و فعالیت، نظام خدمات‌رسانی و تقویت پیوندهای درونی استان
- افزایش امکان رقابت سالم برای جلوگیری از انحصار
- افزایش سهم استان از کل منابع بازارهای پولی (در حد ۲ درصد)
- افزایش صنایع غذایی و تبدیلی متکی بر فعالیت‌های کشاورزی و دامپروری استان
- افزایش توان رقابتی صنایع استان
- توسعه واحدهای صنعتی و تولیدی استان (با نرخ بیشتر از ۲۵ درصد)
- تقویت و تجهیز شبکه حمل‌ونقل بین مرکز استان و مراکز استان‌های هم‌جوار
- توزیع بهینه جمعیت و فعالیت در پهنه شمال غرب بر اساس اهداف کلان سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و ظرفیت‌های محیطی و زیربنایی ایجادشده
- توسعه، تقویت و بهسازی شبکه‌های ارتباطی حمل‌ونقل به‌منظور گسترش پیوندهای اقتصادی درون استانی و بین منطقه‌ای و بهره‌گیری از وضعیت ممتاز استان و برای تسهیل ارتباطات فراملی، با توجه به قرارگیری در مسیر کرویدور اصلی حمل‌ونقل و گسترش پیوندهای اقتصادی درون استانی و بین استانی
- افزایش دسترسی‌ها و ارتقاء ظرفیت‌های ارتباطی موجود و ایجاد محورهای جدید درون و برون‌استانی جهت تقویت ارتباطات بین استانی (زمینی، هوایی و ریلی)

- تقویت شبکه‌های زیر بنایی متناسب با هم‌جواری‌ها و باهدف افزایش ضریب پیوستگی استان با مراکز استان‌های هم‌جوار

- افزایش بهره‌مندی شهرهای حاشیه‌ای و کوچک اندام نیمه شمالی و جنوبی استان به‌ویژه در چهار شهرستان طارم، ماهنشان، خدابنده و ایجرود از منابع و مزیت‌های منطقه‌ای و استان‌های هم‌جوار

- افزایش تعاملات اجتماعی و اقتصادی استان زنجان و استان‌های هم‌جوار

- جذب جمعیت و نیروی فعال مازاد شهرها و روستاهای استان‌های هم‌جوار

- ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و جلوگیری از تراکم‌های بالا در منطقه شمال غرب

- بهره‌برداری بهینه از منابع آب‌و خاک در منطقه شمال غرب کشور بر اساس نقش‌پذیری و تقسیم‌کار ملی

- افزایش امکان و توان مدیریت بحران و در مکان‌یابی زیرساخت‌های مرتبط جهت مدیریت سوانح و حوادث غیرمترقبه طبیعی و بر اساس سطوح مختلف خطر و نوع سوانح

- انجام اقدامات مشترک آبخیزداری و جلوگیری از فرسایش خاک به‌ویژه در حوضه‌های آبریز مشترک

- حفاظت از اراضی و منابع طبیعی

- تجهیز کانون‌های توسعه از طریق گسترش ظرفیت‌های تولیدی و زیربنایی در سطوح کلان سلسله‌مراتب سکونتگاهی منطقه شمال‌غرب کشور

- توسعه فضاها و قطب‌های تفریحی و امکانات گردشگری استان به‌منظور جذب گردشگران داخلی و خارجی و برون‌استانی (استانی، ملی، فراملی)

- گسترش فعالیت‌های بازرگانی و خدمات حمل‌ونقل در سطوح منطقه‌ای، ملی و فراملی

- سازگار نمودن فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با محیط‌زیست استان و رعایت ملاحظات زیست‌محیطی به‌منظور ارتقاء سطح پایداری توسعه

- اجرای طرح‌های زیست‌محیطی در محدوده‌های بحرانی استان و جلوگیری از تهدیدات و مخاطرات طبیعی

- حفظ و احیای منابع طبیعی و استفاده بهینه و پایدار از منابع آب، خاک و گیاه با رعایت اصول بهره‌برداری بهینه از سرزمین

- تقویت پوشش گیاهی و توسعه ظرفیت‌های بهره‌برداری از عرصه‌های مرتعی

- جلوگیری از فرسایش اراضی (خاک و پوشش گیاهی) و بهبود شرایط اکولوژیکی
- ایجاد نظام جامع مدیریت بر منابع آب استان بر پایه اصول توسعه پایدار و آمایش سرزمین
- استفاده از انرژی‌های نو (آب، باد، خورشید و ...) برای تولید برق
- بهره‌برداری اصولی و مناسب از توان‌های بالای دشت‌های استان
- ارتقاء فرهنگ و اخلاق حفظ محیط‌زیست
- حفاظت و احیای تنوع زیستی و توقف روند فعلی کاهش تنوع زیستی
- حفظ و گسترش توانمندی‌های محیطی استان به‌عنوان یکی از عوامل توسعه پایدار
- اصلاح نظام‌های بهره‌برداری از منابع طبیعی و مهار عوامل ناپایداری این منابع
- اصلاح کاربری‌های ناسازگار بر اساس توان و ظرفیت‌های مناطق مختلف استان
- تدوین و اجرای برنامه‌های جامع پیشگیری سیل، حریق و مقابله با آثار خشک‌سالی و بلایای طبیعی در عرصه‌های

منابع طبیعی

- اقدامات آبخیزداری در حوزه سدهای در حال ساخت و تمام شده و حوزه‌های سایر مناطق
- اجرای عملیات پخش سیلاب در حوزه‌های شهری، روستایی و سایر اراضی کشاورزی و منابع طبیعی
- کاهش متوسط فرسایش خاک به ۸ تن در هکتار (وضع موجود ۱۵ تن و متوسط کشوری ۵-۶ تن در هکتار است)

- توانمندسازی ساختار مدیریت منابع طبیعی
- سرمایه‌گذاری جهت تولید انرژی‌های نو با توجه به بالا بودن میزان ساعات آفتابی در مناطق مرکزی و جنوبی استان

- بهره‌برداری مناسب و بهینه از منابع آب سطحی دائمی و فصلی
- حفاظت و بهره‌برداری متعادل و مجاز از منابع آب‌های زیرزمینی و افزایش بیلان منابع آب زیرزمینی
- افزایش راندمان آب با استفاده از مهار آب، شیوه‌های مدرن آبیاری، توسعه شیوه‌های تولید متراکم و گلخانه‌ای
- نهادینه کردن رویکرد مدیریت عرضه و تقاضا و افزایش سطح آگاهی عمومی در مدیریت بهینه بر تولید مصرف

آب

- مدیریت و تخصیص بهینه بخش‌های مصرف‌کننده آب اعم از کشاورزی، صنعت و شرب و افزایش بازدهی فعالیت‌های اقتصادی

- تدوین برنامه جامع اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخوان‌داری و شبکه‌های آبیاری و تجهیز و تسطیح اراضی جهت تناسب بخشی بین ظرفیت استحصال در منابع آب استان و مهار آن

- تدوین و اجرای برنامه‌هایی برای فرهنگ‌سازی مصرف آب و ارتقاء دانش و فنون مردم در استحصال و بهره‌برداری و مصرف آب

- گسترش آگاهی عمومی و توسعه فناوری و تحقیقات مرتبط با تولید و مصرف آب با توجه به نیازهای فعلی و آتی استان

- حفاظت از کیفیت منابع آب سطحی در برابر انواع آلودگی‌ها
- استحصال، نگهداری، عرضه و مصرف آب با توجه به ارزش‌های اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست‌محیطی و به حداقل رساندن ضایعات طبیعی و غیرطبیعی آب

- افزایش نسبت مساحت جنگل‌های استان به کل کشور به حدود ۸/۸ درصد (متوسط کشوری ۱۱ درصد)
- افزایش سطح جنگل‌های دست کاشت به ۱۰۲ هزار هکتار (متوسط کشوری ۲۹۰۰ هزار هکتار)
- افزایش سطح مراتع با وضعیت خوب به ۴۱۱ هزار هکتار و افزایش سطح مراتع با وضعیت متوسط به ۴۱۶ هزار هکتار و کاهش سطح مراتع با وضعیت فقیر به ۳۰۹ هزار هکتار

- ایجاد تعادل نسبی بین تعداد وام و خانوار بهره‌بردار دامی و مرتع و کاهش دام‌های مزاحم بر ظرفیت مراتع به صفر واحد دامی

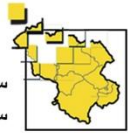
- هویت بخشی به سیمای شهری با توجه به ارزش‌های محیطی، اجتماعی و فرهنگی استان از طریق بازآفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی اسلامی

- مکان‌یابی و ساخت شهرهای جدید
- بهسازی بافت‌های فرسوده شهری

- ساماندهی مسائل حاشیه‌نشینی، اسکان غیردولتی، خدمات‌رسانی شهری و توزیع نامناسب تأسیسات و خدمات
- خروج تدریجی کاربری‌های ناسازگار از محدوده شهرها (پادگان نظامی، زندان‌ها و سایر کاربری‌های ناسازگار)

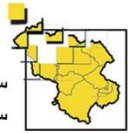
- بهینه‌سازی روابط متقابل شهرها و روستاهای استان
- ارتقاء جایگاه و سطح عملکرد و جمعیت‌پذیری شهرهای کوچک اندام و شهرهای واقع در نیمه شمالی و جنوبی استان
- افزایش بهره‌مندی شهرهای حاشیه‌ای و کوچک اندام نیمه شمالی و جنوبی استان به‌ویژه در چهار شهرستان طارم، ماهنشان، خدابنده و ایجرود از منابع و مزیت‌های منطقه‌ای و استان‌های هم‌جوار
- توزیع متعادل جمعیت شهری در پهنه استان از طریق کاهش تمرکز جمعیت در سه شهرستان زنجان، ابهر و خرمدره و افزایش جمعیت‌پذیری چهار شهرستان دیگر استان
- تجهیز و تقویت شهرهای مراکز ناحیه‌ای
- برنامه‌ریزی برای ساماندهی و تأمین مسکن گروه‌های کم‌درآمد و نیازمند
- ایجاد زمینه‌ها و شرایط مناسب برای استفاده حداکثر از ظرفیت و توان مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده در مناطق حاشیه‌ای استان برای حفظ و نگهداشت جمعیت در روستاها، روستا-شهرها و شهرهای کوچک
- بهینه‌سازی نظام اسکان شهری و روستایی
- تعادل بخشی به نظام سلسله‌مراتب سکونتگاه‌های شهری و روستایی
- هویت بخشی به سیمای روستایی با توجه به ارزش‌های محیطی، اجتماعی و فرهنگی استان از طریق بازآفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی اسلامی
- بهره‌برداری مؤثر و پایدار از منابع طبیعی تولید
- مدیریت و مقابله مؤثر با مخاطرات طبیعی تهدیدکننده زیست و فعالیت روستایی
- توجه به ارزش‌های اصیل فردی و اجتماعی روستائیان
- ارتقا و امنیت اجتماعی روستائیان
- مقاوم‌سازی مساکن روستایی در برابر سوانح طبیعی
- افزایش نرخ رشد جمعیت روستایی به صفر درصد
- توسعه یکپارچه روستایی با بهره‌گیری از توانمندی‌های طبیعی و انسانی سکونتگاه‌های روستایی واقع در دشت‌های استان

- توسعه صنایع روستایی متکی بر فعالیت‌های کشاورزی
- افزایش کارایی و بازدهی اقتصادی و رفع محرومیت‌ها در مناطق روستایی
- ارتقاء سطح زندگی و درآمد روستائیان، تقویت توسعه پایدار روستایی، تقویت زیرساخت‌های زندگی و فعالیت مناطق روستایی باهدف نگهداشت و جذب جمعیت در مناطق روستایی
- کنترل مهاجرت‌های روستایی
- تقویت زیربنای تولید و کمک به رشد زمینه‌های اشتغال به‌منظور پیشگیری از مهاجرت روزافزون جمعیت به‌ویژه روستاهای کم‌جمعیت و با رشد منفی
- هم‌افزایی و توسعه فعالیت‌های اقتصادی دارای مزیت‌های نسبی در استان در بخش‌های کشاورزی، صنعت، معدن، حمل‌ونقل و گردشگری
- ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری
- ایجاد سازوکار مناسب برای رشد بهره‌وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی انسانی، آب‌و‌خاک)
- ریشه‌کنی فقر و بهره‌مندی همگانی از مواهب توسعه اقتصادی و اجتماعی
- گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای و ایجاد فرصت‌های برابر
- گسترش بازار سرمایه، افزایش نرخ سرمایه‌گذاری‌های کشاورزی، صنعتی و معدنی متناسب با ظرفیت و توان استان
- ایجاد سازوکار مناسب برای رفع موانع توسعه صادرات در استان
- تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری‌های درون و برون‌استانی در سطح استان
- جلوگیری از قاچاق و تجارت غیرقانونی کالا
- تلاش برای دستیابی به اقتصادی متنوع و مبتنی بر دانش، سرمایه انسانی و فناوری‌های نوین
- توسعه اقتصاد دانایی محور
- افزایش شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی استان حداقل در حد میانگین کشوری
- ارتقاء جایگاه استان در ترانزیت کالا و صادرات و واردات با توجه به موقعیت جغرافیایی ویژه استان
- توسعه صنعتی با تأکید بر صنایع تبدیلی مرتبط با بخش کشاورزی و دامداری

- ارتقاء نقش و سهم استان در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و در تعاملات ملی و فراملی با توجه به موقعیت ویژه جغرافیایی و هم‌جواری با هفت استان
- ساماندهی، اصلاح و نوین‌سازی ساختار و نظام بهره‌برداری بخش کشاورزی
- تدوین دستورالعمل و پیشنهادهای شفاف در خصوص استقرار انواع فعالیت‌های مرتبط با کشت و مرتع‌داری درزمینه‌ی پایبندی به اصول توسعه پایدار
- افزایش نسبت دام سنگین در برابر دام‌های سبک در جمعیت دامی استان
- توسعه باغات و کشت محصولات صنعتی کشاورزی، دام‌پروری صنعتی و آبی‌پروری
- بهبود شیوه‌های مدیریت تولید در بخش کشاورزی استان
- تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی و توسعه بخش‌های صنعت و خدمات، به‌گونه‌ای که علاوه بر جذب سرریز شاغلین کشاورزی و پشتیبانی از این بخش، فرصت‌های جدید شغلی موردنیاز کشور را تأمین نمایند؛
- توسعه کشاورزی با بهره‌برداری از پتانسیل منابع خاک، اقلیم و ارتقاء سطح فناوری و نوین‌سازی ساختار بخش با اولویت زیر بخش باغداری (با تأکید بر محصولات نظیر زیتون و میوه‌های سردسیری) و زراعت (با تأکید بر نباتات علوفه‌ای) و توسعه دام‌پروری صنعتی، زراعت چوب؛
- یکپارچه‌سازی اراضی و تبدیل اراضی دیم به آبی مکانیزه در چارچوب نظام تخصیص منابع آب در حوضه آبریز و در نظر گرفتن نیازهای پایین‌دست، توسعه باغداری با تأکید بر زیتون، انگور و سیب، توسعه فعالیت‌های آبی‌پروری و تبدیل دامداری‌های سنتی به صنعتی؛
- گسترش اراضی آبی کشاورزی، ارتقاء فن‌آوری و نوین‌سازی فعالیت‌های این بخش و توسعه دامداری‌های صنعتی و مجتمع‌های آبی‌پروری
- استقرار واحدهای تولیدی و صنعتی و فراوری مواد غذایی متکی به محصول گندم در شهرستان‌های خدابنده و ماهنشان و واحدهای صنعتی، تولید و فراوری مواد غذایی متکی به محصول زیتون در شهرستان طارم
- توسعه صنایع غذایی تبدیلی متکی بر فناوری‌های نوین با توجه به توان بالای کشاورزی استان
- توسعه صنایع فلزی و غیرفلزی هم‌سو با توان معدنی استان

- توجه ویژه به فرآوری مواد معدنی و ایجاد صنایع معدنی برای دستیابی به ارزش افزوده بالاتر
- بهبود توانایی‌های تولید در فعالیتهای معدنی و نوسازی تجهیزات تولید
- توسعه صنایع با فناوری‌های برتر و غیر آلاینده
- توسعه روحیه تعاون و مشارکت عمومی و بهره‌مند ساختن بخش مدیریت استان از همدلی و توانایی‌های مردم

استان

- توانمندسازی بخش خصوصی و تعاونی به‌عنوان محرک اصلی رشد اقتصادی و ارتقاء ظرفیت و توانایی‌های بخش

تعاونی

- گسترش فعالیتهای بازرگانی و ارائه خدمات نوین و توسعه تجارت الکترونیک و بازرگانی الکترونیک با توجه به موقعیت جغرافیایی استان و قرارگیری در مسیر حمل‌ونقل بین‌المللی
- توسعه امکانات و زیرساخت‌های گردشگری، اکوتوریسم و ژئوتوریسم متناسب با ظرفیتهای استان در نواحی مستعد توسعه گردشگری استان

- افزایش تحرک و کارایی برای بهبود خدمات‌رسانی به مردم
- تأمین کرامت و معیشت کارکنان و به‌کارگیری مدیران لایق و امین
- تهیه، تدوین و اجرای طرح‌های توسعه اکوتوریسم، توریسم تاریخی و روستایی و ورزش‌های زمستانی در عرصه منابع طبیعی با مشارکت بخش دولتی، خصوصی، مردم و جوامع محلی
- توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های زیربنایی متناسب با قابلیت سرزمین، سهم فعالیت و جمعیت پیش‌بینی شده در افق

۱۴۰۴

- ایجاد تعادل و توازن درون استانی و تجدیدنظر در ساختار فضایی فعالیتهای اقتصادی استان و تأکید بر استمرار سیاست تقویت و تجهیز شبکه‌های زیر بنایی در نواحی توسعه‌نیافته استان
- استفاده بهینه از شبکه‌های زیربنایی و راه‌های استان (هوایی، زمینی و ریلی)
- تقویت سطح خدمات‌رسانی شهری و روستایی با توجه به شبکه و نظام سلسله‌مراتب سکونت‌گاهی استان
- تکمیل، توسعه و تجهیز شبکه‌های زیربنایی و زیرساخت‌ها متناسب با نیازهای مناطق حاشیه‌ای استان
- رفع تنگناهای شبکه‌های زیربنایی در مناطق مستعد، متناسب با قابلیت‌های تولیدی و خدماتی این مناطق

- استفاده بهینه از ظرفیت‌های زیربنایی موجود در مناطقی که از این جهت توسعه یافته‌اند با نسبت صرفه‌جویی در میزان و تسریع در بازدهی سرمایه‌گذاری‌ها و اولویت به‌کارگیری امکانات بخش خصوصی در این مناطق
- ایجاد، تجهیز و توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و اطلاعاتی و کاربرد فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و استفاده بهینه از فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی

۶.۱.۲. شناسایی اهداف بنیادین

پس از شناسایی مجموعه اهداف توسعه استان از منظر آمایش سرزمین، در این بخش اهداف بنیادین و مقطعی شناسایی و تعیین گردیده‌اند، هر هدف بنیادین دلیلی منطقی برای توجه به یک موقعیت است و هدف مقطعی تنها به دلیل تأثیرات آن بر میزان تحقق سایر اهداف بنیادی‌تر در زمینه‌ی تصمیم اهمیت می‌یابد. به دیگر سخن اهداف مقطعی تنها به این دلیل اهمیت دارند که ابزاری برای تحقق اهداف بنیادی هستند، اما اهداف بنیادی به‌خودی‌خود مهم هستند. درواقع در فرایند شناسایی هر هدف این پرسش مطرح می‌شود که چرا این هدف مهم است و در پاسخ به این پرسش دو وضعیت مطرح می‌شود تحت اینکه هدف به‌خودی‌خود مهم است و یکی از دلایل اساسی تعلق‌خاطر به موقعیت تصمیم است و چنین هدفی نامزدی برای هدف بنیادین به شمار می‌رود. دیگر اینکه هدف یاد شده به دلیل تأثیراتی که بر هدفی دیگر دارد حائز اهمیت است. در این حالت این هدف مقطعی است و پاسخ مذکور هدف دیگری را معرفی می‌کند. اهداف بنیادین توسعه استان زنجان از منظر آمایش بر پایه ۹ ویژگی زیر مشخص شده است:

- اساسی بودن؛
- کنترل‌پذیر بودن؛
- کامل بودن؛
- سنجش‌پذیر بودن؛
- عملیاتی بودن؛
- تجربه‌پذیر بودن؛
- غیرزاید بودن؛

• موجز بودن؛

• قابل فهم بودن.

در این مرحله و ضمن شناسایی اهداف بنیادین توسعه، وجوه مختلف هر یک از اهداف مشخص شد. در تعیین این وجوه از مجموعه اهداف میانی و مقطعی بهره گرفته شده است. بدین ترتیب با جداسازی اهداف بنیادین از اهداف مقطعی، این اهداف ساختاردهی شدند و ساختار اهداف بنیادی در یک سلسله‌مراتب و ساختار اهداف مقطعی در یک شبکه نشان داده شد. وجه اشتراک هر دو ساختار یک هدف بنیادین کلان است. در سلسله‌مراتب اهداف بنیادین توسعه نظامی روشن و ساده در نظر گرفته شده است. به گونه‌ای که هر هدف رده پایین تنها باهدف رده بالاتر ارتباط دارد اما در شبکه اهداف مقطعی، نهایی بین سطوح مختلف روابط علت و معلولی حاکم است و هدف رده پایین ابزار یا علتی برای تحقق هدف رده بالا است. اهداف بنیادین توسعه استان از منظر آمایش سرزمین به شرح زیر شناسایی و تعیین گردیده است:

• سرزمین آرای بدون سرزمین آلائی

• ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توان‌های توسعه پایدار منابع طبیعی و ظرفیت تحمل

زیست‌بوم‌ها

• تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در استان

• تأمین زیرساخت‌های تولید و سکونت در استان

• ارتقا درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور

• ارتقاء شاخص‌های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و

قابلیت‌های توسعه استان

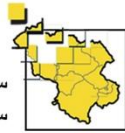
• تقویت نقش استان در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی

۶.۱.۳. تبیین سلسله‌مراتب اهداف بنیادین و شبکه اهداف مقطعی - نهایی

۶.۱.۳.۱. سرزمین آرای بدون سرزمین آلابی

- ۶.۱.۳.۱.۱. افزایش پایداری محیط طبیعی و انسانی و زیست‌بوم‌ها در فرایند بهره‌برداری از امکانات سرزمین
- ۶.۱.۳.۱.۱.۱. سازگار نمودن فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با محیط‌زیست استان و رعایت ملاحظات زیست‌محیطی به منظور ارتقاء سطح پایداری توسعه
- ۶.۱.۳.۱.۱.۲. اصلاح نظام‌های بهره‌برداری از منابع طبیعی و مهار عوامل ناپایداری این منابع
- ۶.۱.۳.۱.۱.۲. افزایش فضاهای زیست و فعالیت در نواحی مستعد استان
- ۶.۱.۳.۱.۱.۳. توجه به مقتضیات کالبدی حفاظت از محیط و آثار با ارزش زیستی و فرهنگی
- ۶.۱.۳.۱.۱.۳.۱. افزایش میزان حفاظت از آثار تاریخی و پر ارزش
- ۶.۱.۳.۱.۱.۳.۲. اصلاح کاربری‌های ناسازگار بر اساس توان و ظرفیت‌های مناطق مختلف استان
- ۶.۱.۳.۱.۱.۴. ایجاد نظام جامع مدیریت بر منابع آب استان بر پایه اصول توسعه پایدار و آمایش سرزمین
- ۶.۱.۳.۱.۱.۵. حفظ و گسترش توانمندی‌های محیطی استان به عنوان یکی از عوامل توسعه پایدار
- ۶.۱.۳.۱.۱.۵.۱. حفاظت و احیای تنوع زیستی و توقف روند فعلی کاهش تنوع زیستی
- ۶.۱.۳.۱.۱.۵.۲. حفظ و احیای منابع طبیعی و استفاده بهینه و پایدار از منابع آب، خاک و گیاه با رعایت اصول بهره‌برداری بهینه از سرزمین
- ۶.۱.۳.۱.۱.۵.۳. جلوگیری از فرسایش اراضی (خاک و پوشش گیاهی) و بهبود شرایط اکولوژیکی
- ۶.۱.۳.۱.۱.۵.۴. اجرای طرح‌های زیست‌محیطی در محدوده‌های بحرانی استان و جلوگیری از تهدیدات و مخاطرات طبیعی
- ۶.۱.۳.۱.۱.۵.۵. ارتقاء فرهنگ و اخلاق حفظ محیط‌زیست

۶. ۱. ۳. ۲. ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توان‌های توسعه پایدار

منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها

۶. ۱. ۳. ۱. استقرار متعادل جمعیت همراه با متنوع سازی فعالیت‌ها، ایجاد اشتغال و افزایش نقش فعالیت‌های صنعتی و خدماتی قابل استقرار در مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده

۶. ۱. ۳. ۲. توسعه متعادل و یکپارچه شبکه سکونتگاه‌های شهری و روستایی و سلسله‌مراتب فعالیت و خدمات‌رسانی

۶. ۱. ۳. ۱. ۲. توزیع متعادل جمعیت شهری در پهنه استان از طریق کاهش تمرکز جمعیت در سه شهرستان زنجان، ابهر و خرمدره و افزایش جمعیت‌پذیری چهار شهرستان دیگر استان

۶. ۱. ۳. ۲. ۱. تعادل بخشی به‌نظام سلسله‌مراتب سکونتگاه‌های شهری و روستایی

۶. ۱. ۳. ۲. ۲. بهبود تقسیم‌کار تخصصی در مناطق مختلف استان متناسب با قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی هر منطقه

۶. ۱. ۳. ۲. ۱. افزایش میزان استقرار جمعیت و کانون‌های فعالیت در دشت‌های استان با توجه به ساختارهای خدمات رسان و عرصه‌های مساعد زیست‌محیطی

۶. ۱. ۳. ۲. ۲. کاهش محدوده‌های با تراکم بالای جمعیت برای توزیع متناسب جمعیت

۶. ۱. ۳. ۲. ۳. توزیع بهینه جمعیت و فعالیت در پهنه شمال غرب بر اساس اهداف کلان سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و ظرفیت‌های محیطی و زیربنایی ایجاد شده

۶. ۱. ۳. ۲. ۴. تجهیز کانون‌های توسعه از طریق گسترش ظرفیت‌های تولیدی و زیربنایی در سطوح کلان سلسله‌مراتب سکونتگاهی منطقه شمال غرب کشور

۶. ۱. ۳. ۲. ۵. مکان‌یابی و ساخت شهرهای جدید

۶. ۱. ۳. ۲. ۳. ارتقاء جایگاه و سطح عملکرد و جمعیت‌پذیری شهرهای کوچک اندام و شهرهای واقع در نیمه شمالی و جنوبی استان

۶. ۱. ۳. ۲. ۱. ایجاد زمینه‌ها و شرایط مناسب برای استفاده حداکثر از ظرفیت و توان مراکز جمعیتی کوچک و

پراکنده در مناطق حاشیه‌ای استان برای حفظ و نگهداشت جمعیت در روستاها، روستا-شهرها و شهرهای کوچک

۶. ۱. ۳. ۲. ۴. توجه به ارزش‌های اصیل فردی و اجتماعی روستائیان

۶. ۱. ۳. ۲. ۴. ۱. بهینه‌سازی نظام اسکان شهری و روستایی

۶. ۱. ۳. ۲. ۴. ۲. ارتقا و امنیت اجتماعی روستائیان

۶. ۱. ۳. ۲. ۴. ۳. افزایش نرخ رشد جمعیت روستایی به صفر درصد

۶. ۱. ۳. ۲. ۴. ۴. توسعه یکپارچه روستایی با بهره‌گیری از توانمندی‌های طبیعی و انسانی سکونتگاه‌های روستایی واقع

در دشت‌های استان

۶. ۱. ۳. ۲. ۴. ۵. بهینه‌سازی روابط متقابل شهرها و روستاهای استان

۶. ۱. ۳. ۲. ۴. ۶. افزایش کارایی و بازدهی اقتصادی و رفع محرومیت‌ها در مناطق روستایی

۶. ۱. ۳. ۳. تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در استان

۶. ۱. ۳. ۳. ۱. کاهش میزان اتلاف منابع آب و انرژی

۶. ۱. ۳. ۳. ۱. ۱. تدوین و اجرای برنامه‌هایی برای فرهنگ‌سازی مصرف آب و ارتقاء دانش و فنون مردم در استحصال

و بهره‌برداری و مصرف آب

۶. ۱. ۳. ۳. ۱. ۲. گسترش آگاهی عمومی و توسعه فناوری و تحقیقات مرتبط با تولید و مصرف آب با توجه به نیازهای

فعلی و آتی استان

۶. ۱. ۳. ۳. ۱. ۳. حفاظت از کیفیت منابع آب سطحی در برابر انواع آلودگی‌ها

۶. ۱. ۳. ۳. ۱. ۴. استحصال، نگهداری، عرضه و مصرف آب با توجه به ارزش‌های اقتصادی، امنیتی، سیاسی و

زیست‌محیطی و به حداقل رساندن ضایعات طبیعی و غیرطبیعی آب

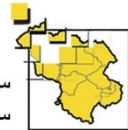
۶. ۱. ۳. ۳. ۱. ۵. استفاده از انرژی‌های نو (آب، باد، خورشید و ...) برای تولید برق

۶. ۱. ۳. ۳. ۱. ۶. سرمایه‌گذاری جهت تولید انرژی‌های نو با توجه به بالا بودن میزان ساعات آفتابی در مناطق مرکزی

و جنوبی استان

۶. ۱. ۳. ۳. ۲. ایجاد تعادل بین بهره‌برداری از منابع، شرایط جغرافیایی، نیازهای شهری و فعالیت‌های صنعتی

۶. ۱. ۳. ۳. ۳. افزایش منابع انسانی متخصص و موردنیاز

۶. ۱. ۳. ۳. ۳. ۱. افزایش ارتباط بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش‌های مربوط جامعه
۶. ۱. ۳. ۳. ۳. ۲. توانمندی بخش غیردولتی برای مشارکت در تولید علم و فناوری و دستیابی به فناوری‌های پیشرفته
- موردنیاز
۶. ۱. ۳. ۳. ۳. ۳. افزایش سطح کارآفرینی، نوآوری، استعدادهای فنی و پژوهشی استان
۶. ۱. ۳. ۳. ۳. ۴. افزایش نسبت نیروی کار دارای تحصیلات عالی به کل شاغلین بخش خصوصی استان به حدود ۱۳/۵ درصد و برای کل شاغلان به میزان ۳۰ درصد
۶. ۱. ۳. ۳. ۳. ۵. افزایش سهم اعتبارات تحقیقات از تولید ناخالص داخلی استان (به میزان ۳ درصد)
۶. ۱. ۳. ۳. ۳. ۶. افزایش نسبت آموزش فنی و حرفه‌ای به آموزش متوسطه
۶. ۱. ۳. ۳. ۳. ۷. افزایش نسبت زنان شاغل استان
۶. ۱. ۳. ۳. ۳. ۸. کاهش نرخ مهاجرت نخبگان
۶. ۱. ۳. ۳. ۳. ۹. جذب جمعیت و نیروی فعال مازاد شهرها و روستاهای استان‌های هم‌جوار
۶. ۱. ۳. ۳. ۳. ۱۰. تقویت فعالیت‌های آموزش عالی و پژوهشی در سطح ملی و فراملی با توجه به قابلیت‌های مناسب توسعه آموزش عالی استان
۶. ۱. ۳. ۳. ۴. حفاظت از اراضی و منابع طبیعی
۶. ۱. ۳. ۳. ۴. ۱. انجام اقدامات مشترک آبخیزداری و جلوگیری از فرسایش خاک به‌ویژه در حوضه‌های آبریز مشترک
۶. ۱. ۳. ۳. ۴. ۲. تدوین برنامه جامع اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخوانداری و شبکه‌های آبیاری و تجهیز و تسطیح اراضی جهت تناسب بخشی بین ظرفیت استحصال در منابع آب استان و مهار آن
۶. ۱. ۳. ۳. ۴. ۳. افزایش نسبت مساحت جنگل‌های استان به کل کشور به حدود ۸/۸ درصد (متوسط کشوری ۱۱ درصد)
۶. ۱. ۳. ۳. ۴. ۴. افزایش سطح مراتع با وضعیت خوب به ۴۱۱ هزار هکتار و افزایش سطح مراتع با وضعیت متوسط به ۴۱۶ هزار هکتار و کاهش سطح مراتع با وضعیت فقیر به ۳۰۹ هزار هکتار
۶. ۱. ۳. ۳. ۴. ۵. ایجاد تعادل نسبی بین تعداد وام و خانوار بهره‌بردار دامی و مرتع و کاهش دام مازاد بر ظرفیت مراتع به صفر واحد دامی

۶.۱.۳.۳.۴.۶. تقویت پوشش گیاهی و توسعه ظرفیت‌های بهره‌برداری از عرصه‌های مرتعی

۶.۱.۳.۳.۴.۷. بهره‌برداری اصولی و مناسب از توان‌های بالای دشت‌های استان

۶.۱.۳.۳.۴.۸. تدوین و اجرای برنامه‌های جامع پیشگیری سیل، حریق و مقابله با آثار خشک‌سالی و بلایای طبیعی

در عرصه‌های منابع طبیعی

۶.۱.۳.۳.۴.۹. اقدامات آبخیزداری در حوزه سدهای در حال ساخت و تمام شده و حوزه‌های سایر مناطق

۶.۱.۳.۳.۴.۱۰. اجرای عملیات پخش سیلاب در حوزه‌های شهری، روستایی و سایر اراضی کشاورزی و منابع

طبیعی

۶.۱.۳.۳.۴.۱۱. کاهش متوسط فرسایش خاک به ۸ تن در هکتار (وضع موجود ۱۵ تن و متوسط کشوری ۵-۶ تن

در هکتار است)

۶.۱.۳.۳.۴.۱۲. توانمندسازی ساختار مدیریت منابع طبیعی

۶.۱.۳.۳.۴.۱۳. بهره‌برداری مناسب و بهینه از منابع آب سطحی دائمی و فصلی

۶.۱.۳.۳.۴.۱۴. حفاظت و بهره‌برداری متعادل و مجاز از منابع آب‌های زیرزمینی و افزایش بیلان منابع آب زیرزمینی

۶.۱.۳.۳.۴.۱۵. افزایش راندمان آب با استفاده از مهار آب، شیوه‌های مدرن آبیاری، توسعه شیوه‌های تولید متراکم

و گلخانه‌ای

۶.۱.۳.۳.۴.۱۶. نهادینه کردن رویکرد مدیریت عرضه و تقاضا و افزایش سطح آگاهی عمومی در مدیریت بهینه بر

تولید مصرف آب

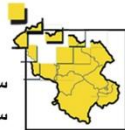
۶.۱.۳.۳.۴.۱۷. مدیریت و تخصیص بهینه بخش‌های مصرف‌کننده آب اعم از کشاورزی، صنعت و شرب و افزایش

بازدهی فعالیت‌های اقتصادی

۶.۱.۳.۳.۴.۱۸. بهره‌برداری مؤثر و پایدار از منابع طبیعی تولید

۶.۱.۳.۴. تأمین زیرساخت‌های تولید و سکونت در استان

۶.۱.۳.۴.۱. استقرار انواع فعالیت‌ها و سکونتگاه‌ها با توجه به سوانح و حوادث طبیعی

۶. ۱. ۳. ۴. ۱. افزایش امکان و توان مدیریت بحران و در مکان یابی زیرساخت های مرتبط جهت مدیریت سوانح و حوادث غیرمترقبه طبیعی و بر اساس سطوح مختلف خطر و نوع سوانح
۶. ۱. ۳. ۴. ۲. مقاومت سازی مسکن روستایی در برابر سوانح طبیعی
۶. ۱. ۳. ۴. ۳. مدیریت و مقابله مؤثر با مخاطرات طبیعی تهدیدکننده زیست و فعالیت روستایی
۶. ۱. ۳. ۴. ۲. گسترش ظرفیت های تولیدی و زیربنایی با اولویت مناطق دارای مازاد ظرفیت
۶. ۱. ۳. ۴. ۳. ساماندهی نظام مراکز زیست و فعالیت، نظام خدمات رسانی و تقویت پیوندهای درون و برون استانی
۶. ۱. ۳. ۴. ۱. برنامه ریزی برای ساماندهی و تأمین مسکن گروه های کم درآمد و نیازمند
۶. ۱. ۳. ۴. ۲. هویت بخشی به سیمای شهری با توجه به ارزش های محیطی، اجتماعی و فرهنگی استان از طریق بازآفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی اسلامی
۶. ۱. ۳. ۴. ۳. ساماندهی مسائل حاشیه نشینی، اسکان غیردولتی، خدمات رسانی شهری و توزیع نامناسب تأسیسات و خدمات
۶. ۱. ۳. ۴. ۴. خروج تدریجی کاربری های ناسازگار از محدوده شهرها (پادگان نظامی، زندان ها و سایر کاربری های ناسازگار)
۶. ۱. ۳. ۴. ۵. تجهیز و تقویت شهرهای مراکز ناحیه ای
۶. ۱. ۳. ۴. ۶. هویت بخشی به سیمای روستایی با توجه به ارزش های محیطی، اجتماعی و فرهنگی استان از طریق بازآفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی اسلامی
۶. ۱. ۳. ۴. ۷. تقویت سطح خدمات رسانی شهری و روستایی با توجه به شبکه و نظام سلسله مراتب سکونتگاهی استان
۶. ۱. ۳. ۴. ۸. افزایش تحرک و کارایی برای بهبود خدمات رسانی به مردم
۶. ۱. ۳. ۴. ۴. تقویت و تجهیز شبکه حمل و نقل بین مرکز استان و مراکز استان های هم جوار
۶. ۱. ۳. ۴. ۱. افزایش دسترسی ها و ارتقاء ظرفیت های ارتباطی موجود و ایجاد محورهای جدید درون و برون استانی جهت تقویت ارتباطات بین استانی (زمینی، هوایی و ریلی)

۱. ۳. ۴. ۴. ۲. تقویت شبکه‌های زیر بنایی متناسب با هم‌جواری‌ها و باهدف افزایش ضریب پیوستگی استان با مراکز استان‌های هم‌جوار

۱. ۳. ۴. ۳. بهسازی بافت‌های فرسوده شهری

۱. ۳. ۴. ۴. تقویت زیربناهای تولید و کمک به رشد زمینه‌های اشتغال به‌منظور پیشگیری از مهاجرت روزافزون جمعیت به‌ویژه روستاهای کم‌جمعیت و با رشد منفی

۱. ۳. ۴. ۵. ارتقاء سطح زندگی و درآمد روستائیان، تقویت توسعه پایدار روستایی، تقویت زیرساخت‌های زندگی و فعالیت مناطق روستایی باهدف نگهداشت و جذب جمعیت در مناطق روستایی

۱. ۳. ۴. ۵. رفع تنگنای شبکه‌های زیربنایی در مناطق مستعد، متناسب باقابلیت‌های تولیدی و خدماتی این مناطق

۱. ۳. ۴. ۵. ۱. ایجاد، تجهیز و توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و اطلاعاتی و کاربرد فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و استفاده بهینه از فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی

۱. ۳. ۴. ۵. ۲. توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های زیربنایی متناسب باقابلیت سرزمین، سهم فعالیت و جمعیت پیش‌بینی‌شده در افق ۱۴۰۴

۱. ۳. ۴. ۵. ۳. ایجاد تعادل و توازن درون استانی و تجدیدنظر در ساختار فضایی فعالیت‌های اقتصادی استان و تأکید بر استمرار سیاست تقویت و تجهیز شبکه‌های زیر بنایی در نواحی توسعه‌نیافته استان

۱. ۳. ۴. ۵. ۴. استفاده بهینه از شبکه‌های زیربنایی و راه‌های استان (هوایی، زمینی و ریلی)

۱. ۳. ۴. ۵. ۵. تکمیل، توسعه و تجهیز شبکه‌های زیربنایی و زیرساخت‌ها متناسب با نیازهای مناطق حاشیه‌ای استان

۱. ۳. ۴. ۵. ۶. افزایش سرمایه‌گذاری‌های دولتی در زیربنای استان معادل نرخ رشد سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان کشور

۱. ۳. ۵. ارتقا درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور

۱. ۳. ۵. ۱. رشد نرخ سرمایه‌گذاری ثابت (در حد ۱۲ درصد)

۱. ۳. ۵. ۱. افزایش سهم استان از کل منابع بازارهای پولی (در حد ۲ درصد)

۶. ۱. ۳. ۵. ۲. افزایش میزان جذب سرمایه گذاری بخش خصوصی

۶. ۱. ۳. ۵. ۱. ۲. افزایش میزان مشارکت بخش خصوصی (خصوصی سازی) در بخش آب و انرژی در مقیاس گسترده

۶. ۱. ۳. ۵. ۲. ۲. توانمندسازی بخش خصوصی و تعاونی به عنوان محرک اصلی رشد اقتصادی و ارتقاء ظرفیت و

توانایی های بخش تعاونی

۶. ۱. ۳. ۵. ۳. گسترش بازار سرمایه، افزایش نرخ سرمایه گذاری های کشاورزی، صنعتی و معدنی متناسب با ظرفیت و

توان استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۴. تشویق و حمایت از سرمایه گذاری های درون و برون استانی در سطح استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۵. افزایش نرخ رشد تولید ناخالص داخلی استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۱. افزایش اشتغال و کاهش نرخ بیکاری به حداقل ممکن افزایش سرمایه گذاری حقیقی مطابق با اهداف

تعیین شده در برنامه های توسعه کلان کشور

۶. ۱. ۳. ۵. ۲. افزایش نرخ مشارکت اقتصادی

۶. ۱. ۳. ۵. ۶. رشد و ارتقا بهره وری کل عوامل تولید

۶. ۱. ۳. ۵. ۱. افزایش نسبت سرمایه به کار

۶. ۱. ۳. ۵. ۲. کاهش رشد هزینه های واسطه ای در مقایسه با رشد ارزش اقتصاد تولید استان (کاهش نسبت

هزینه های واسطه ای در تولید استان)

۶. ۱. ۳. ۵. ۳. افزایش میزان استفاده از ظرفیت های تولید (در حد نزدیک به اشتغال کامل منابع) افزایش میزان

بهره گیری از فناوری های نوین تولید

۶. ۱. ۳. ۵. ۷. افزایش امکان رقابت سالم برای جلوگیری از انحصار

۶. ۱. ۳. ۵. ۱. ۷. افزایش توان رقابتی صنایع استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۲. ۷. بهره گیری از قوانین و مقررات در زمینه ی ارتقاء بهره وری و تسهیل شرایط تولید

۶. ۱. ۳. ۵. ۳. ۷. مبارزه جدی با اقتصاد زیرزمینی و قاچاق کالا در استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۴. ۷. جلوگیری از قاچاق و تجارت غیرقانونی کالا

۶. ۱. ۳. ۵. ۵. ۷. ایجاد سازوکار مناسب برای رشد بهره وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی انسانی، آب و خاک)

۶. ۱. ۳. ۵. ۷. ۶. افزایش نسبت کالاهای تولیدی استاندارد در سطح استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۸. توسعه اقتصاد دانایی محور

۶. ۱. ۳. ۵. ۸. ۱. تلاش برای دستیابی به اقتصادی متنوع و مبتنی بر دانش، سرمایه انسانی و فناوری‌های نوین

۶. ۱. ۳. ۵. ۸. ۲. ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری

۶. ۱. ۳. ۵. ۹. توسعه واحدهای صنعتی و تولیدی استان (با نرخ بیشتر از ۲۵ درصد)

۶. ۱. ۳. ۵. ۹. ۱. توسعه صنعتی با تأکید بر صنایع تبدیلی مرتبط با بخش کشاورزی و دامداری

۶. ۱. ۳. ۵. ۹. ۲. استقرار واحدهای تولیدی و صنعتی و فرآوری مواد غذایی متکی به محصول گندم در شهرستان‌های

خدابنده و ماهنشان و واحدهای صنعتی، تولید و فرآوری مواد غذایی متکی به محصول زیتون در شهرستان طارم

۶. ۱. ۳. ۵. ۹. ۳. توسعه صنایع غذایی تبدیلی متکی بر فناوری‌های نوین با توجه به توان بالای کشاورزی استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۹. ۴. توسعه صنایع فلزی و غیرفلزی هم سو با توان معدنی استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۹. ۵. توجه ویژه به فرآوری مواد معدنی و ایجاد صنایع معدنی برای دستیابی به ارزش افزوده بالاتر

۶. ۱. ۳. ۵. ۹. ۶. بهبود توانایی‌های تولید در فعالیتهای معدنی و نوسازی تجهیزات تولید

۶. ۱. ۳. ۵. ۹. ۷. توسعه صنایع با فناوری‌های برتر و غیر آلاینده

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۰. گسترش فعالیتهای گردشگری در سطوح ملی و فراملی با توسعه زیرساخت‌های گردشگری در مناطق

دارای جاذبه‌های گردشگری با جایگاه و کارکرد ملی و فراملی و بهره‌گیری از این جاذبه‌ها جهت توسعه گردشگری در

استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۰. ۱. توسعه امکانات و زیرساخت‌های گردشگری، اکوتوریسم و ژئوتوریسم متناسب با ظرفیتهای استان

در نواحی مستعد توسعه گردشگری استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۰. ۲. تهیه، تدوین و اجرای طرح‌های توسعه اکوتوریسم، توریسم تاریخی و روستایی و ورزش‌های زمستانی

در عرصه منابع طبیعی با مشارکت بخش دولتی، خصوصی، مردم و جوامع محلی

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۰. ۳. توسعه فضاها و قطب‌های تفریحی و امکانات گردشگری استان به منظور جذب گردشگران داخلی

و خارجی و برون‌استانی (استانی، ملی، فراملی)

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۱. هم‌افزایی و توسعه فعالیت‌های اقتصادی دارای مزیت‌های نسبی در استان در بخش‌های کشاورزی،

صنعت، معدن، حمل‌ونقل و گردشگری

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۱. ۱. افزایش صنایع غذایی و تبدیلی متکی بر فعالیت‌های کشاورزی و دامپروری استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۱. ۲. توسعه صنایع روستایی متکی بر فعالیت‌های کشاورزی

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۲. تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی و توسعه

بخش‌های صنعت و خدمات، به‌گونه‌ای که علاوه بر جذب سرریز شاغلین کشاورزی و پشتیبانی از این بخش،

فرصت‌های جدید شغلی موردنیاز کشور را تأمین نمایند؛

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۲. ۱. بهبود شیوه‌های مدیریت تولید در بخش کشاورزی استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۲. ۲. توسعه کشاورزی با بهره‌برداری از پتانسیل منابع خاک، اقلیم و ارتقاء سطح فناوری و نوین‌سازی

ساختار بخش با اولویت زیر بخش باغداری (با تأکید بر محصولاتی نظیر زیتون و میوه‌های سردسیری) و زراعت (با

تأکید بر نباتات علوفه‌ای) و توسعه دامپروری صنعتی، زراعت چوب؛

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۲. ۳. یکپارچه‌سازی اراضی و تبدیل اراضی دیم به آبی مکانیزه در چارچوب نظام تخصیص منابع آب در

حوضه آبریز و در نظر گرفتن نیازهای پایین‌دست، توسعه باغداری با تأکید بر زیتون، انگور و سیب، توسعه فعالیت‌های

آبزی‌پروری و تبدیل دامداری‌های سنتی به صنعتی؛

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۲. ۴. گسترش اراضی آبی کشاورزی، ارتقاء فن‌آوری و نوین‌سازی فعالیت‌های این بخش و توسعه

دامداری‌های صنعتی و مجتمع‌های آبزی‌پروری

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۲. ۵. ساماندهی، اصلاح و نوین‌سازی ساختار و نظام بهره‌برداری بخش کشاورزی

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۲. ۶. تدوین دستورالعمل و پیشنهادهای شفاف در خصوص استقرار انواع فعالیت‌های مرتبط با کشت و

مرتعداری در زمینه‌ی پایبندی به اصول توسعه پایدار

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۲. ۷. افزایش نسبت دام سنگین در برابر دام‌های سبک در جمعیت دامی استان

۶. ۱. ۳. ۵. ۱۲. ۸. توسعه باغات و کشت محصولات صنعتی کشاورزی، دامپروری صنعتی و آبزی‌پروری

۶.۱.۳.۶. ارتقاء شاخص‌های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث

معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت‌های توسعه استان

- ۶.۱.۳.۱. افزایش روحیه تعاون و مشارکت عمومی در شهرها و روستاها
- ۶.۱.۳.۱. افزایش سهم مشارکت زنان در سطوح تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری استان
- ۶.۱.۳.۱. توسعه روحیه تعاون و مشارکت عمومی و بهره‌مند ساختن بخش مدیریت استان از همدلی و توانایی‌های مردم استان

- ۶.۱.۳.۲. افزایش ضریب نظم و امنیت عمومی، پیشگیری و مقابله با جرائم و مفاسد اجتماعی و امنیتی
- ۶.۱.۳.۳. توسعه سرمایه انسانی دانش‌بنیان و تخصصی
- ۶.۱.۳.۴. ارتقاء سطح شاخص‌های رفاه اجتماعی از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، پوشش‌های بیمه‌ای و مبارزه با فساد

- ۶.۱.۳.۱. افزایش جایگاه ورزش نزد مردم استان
- ۶.۱.۳.۲. ریشه‌کنی فقر و بهره‌مندی همگانی از مواهب توسعه اقتصادی و اجتماعی
- ۶.۱.۳.۳. افزایش شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی استان حداقل در حد میانگین کشوری
- ۶.۱.۳.۴. گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای و ایجاد فرصت‌های برابر
- ۶.۱.۳.۵. تأمین کرامت و معیشت کارکنان و به‌کارگیری مدیران لایق و امین
- ۶.۱.۳.۶. توسعه فرهنگی، رشد آگاهی‌ها و فضایل اخلاقی کارکنان بخش عمومی برای مقابله با تهاجم فرهنگی

۶.۱.۳.۷. تقویت نقش استان در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی

- ۶.۱.۳.۷.۱. افزایش تعاملات اجتماعی و اقتصادی استان زنجان و استان‌های هم‌جوار
- ۶.۱.۳.۷.۱. افزایش بهره‌مندی شهرهای حاشیه‌ای و کوچک اندام نیمه شمالی و جنوبی استان به‌ویژه در چهار شهرستان طارم، ماهنشان، خدابنده و ایجرود از منابع و مزیت‌های منطقه‌ای و استان‌های هم‌جوار

۶. ۱. ۳. ۷. ۲. بهره‌برداری بهینه از منابع آب‌وخاک در منطقه شمال غرب کشور بر اساس نقش‌پذیری و تقسیم‌کار

ملی

۶. ۱. ۳. ۷. ۲. ایجاد زمینه‌های سرمایه‌گذاری داخلی (استانی و برون‌استانی) و خارجی (فراملی) و سرمایه‌گذاران افراد

بومی خارج از کشور

۶. ۱. ۳. ۷. ۲. ۱. ارتقاء سطح فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی با کارکرد فراملی از طریق بهره‌گیری بهینه از

زیرساخت‌های تجهیز یافته واقع در محور ابهر- زنجان

۶. ۱. ۳. ۷. ۳. ارتقاء جایگاه، نقش و کارکرد شهر زنجان در سلسله‌مراتب سکونتگاه‌های کشور

۶. ۱. ۳. ۷. ۴. ارتقاء نقش و سهم استان در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و در تعاملات ملی و فراملی با

توجه به موقعیت ویژه جغرافیایی و هم‌جواری با هفت استان

۶. ۱. ۳. ۷. ۵. ایجاد ساز و کار توسعه صادرات در استان

۶. ۱. ۳. ۷. ۵. ۱. توسعه گمرک استان و رفع موانع موجود جهت صادرات کالا

۶. ۱. ۳. ۷. ۵. ۲. ارتقاء کیفی صنایع‌دستی استان با هدف حضور جدی و مؤثر استان در بازارهای ملی و فراملی

۶. ۱. ۳. ۷. ۵. ۳. تقویت زیرساخت‌های لازم برای توسعه صادرات و گسترش فعالیت‌های بازرگانی خارجی

۶. ۱. ۳. ۷. ۵. ۴. تقویت ارتباطات بازرگانی جهت تسهیل صادرات تولیدات و محصولات استان و منطقه شمال غرب

۶. ۱. ۳. ۷. ۵. ۵. تقویت فعالیت‌های بازرگانی به‌ویژه در بازرگانی خارجی

۶. ۱. ۳. ۷. ۶. ارتقاء جایگاه استان در ترانزیت کالا و صادرات و واردات با توجه به موقعیت جغرافیایی ویژه استان

۶. ۱. ۳. ۷. ۶. ۱. گسترش فعالیت‌های بازرگانی و خدمات حمل‌ونقل در سطوح منطقه‌ای، ملی و فراملی

۶. ۱. ۳. ۷. ۶. ۲. گسترش فعالیت‌های بازرگانی و ارائه خدمات نوین و توسعه تجارت الکترونیک و بازرگانی

الکترونیک با توجه به موقعیت جغرافیایی استان و قرارگیری در مسیر حمل‌ونقل بین‌المللی

• تبیین ارتباط، میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مجموعه اهداف توسعه استان

در این بخش از مطالعات ارتباط بین اهداف و میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اهداف توسعه استان از یکدیگر ذکر شده

است. تشخیص میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اهداف از طریق تشکیل ماتریس هر یک از اهداف بنیادین و

زیرمجموعه‌های آن‌ها و امتیازدهی این اهداف انجام شد. بدین طریق میزان هم‌افزایی اهداف نسبت به هم یا تقابل میان آن‌ها مشخص شد. در ادامه میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مجموعه اهداف بنیادین که در بخش پیشین به آن اشاره شده است بررسی شد و سپس ماتریس تأثیرگذاری و تأثیرپذیری برای زیرمجموعه‌های هر یک از این اهداف تشکیل و در مباحث جداگانه به آن‌ها پرداخته شده است.

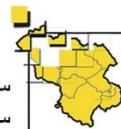
• اهداف بنیادین

در جداول شماره ۲ و ۳ میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مجموعه اهداف بنیادین توسعه استان از یکدیگر آورده شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌گردد در بین اهداف هفت‌گانه بنیادین، ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توان‌های توسعه پایدار منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها بیشترین تأثیرگذاری بر سایر اهداف بنیادین را داشته است و در نقطه مقابل ارتقاء درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور و تقویت نقش استان در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی کمترین تأثیر را بر مجموعه اهداف بنیادین توسعه استان گذارده است.

بررسی میزان تأثیرپذیری اهداف بنیادین توسعه استان نشان می‌دهد، ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توان‌های توسعه پایدار منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها، ارتقاء و درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور و تقویت نقش استان در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی بیشترین تأثیرپذیری از سایر اهداف بنیادین و ارتقاء شاخص‌های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت‌های توسعه استان کمترین میزان تأثیرپذیری از سایر اهداف را داشته است.

جدول شماره ۱. میزان تأثیرگذاری اهداف بنیادین توسعه استان بر یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توان‌های توسعه پایدار منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها	۱۴	۱
۲	تأمین زیرساخت‌های تولید و سکونت در استان	۱۳	۲
۳	سرزمین آرای بدون سرزمین آلاهی	۱۰	۳
۴	تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در استان	۱۰	۳

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۵	ارتقاء شاخص های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت های توسعه استان	۱۰	۳
۶	ارتقا درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور	۵	۴
۷	تقویت نقش استان در تعاملات منطقه ای، ملی و فراملی	۵	۴

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

جدول شماره ۲. میزان تأثیرپذیری اهداف بنیادین توسعه استان از یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توان های توسعه پایدار منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست بومها	۱۱	۱
۲	ارتقا درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور	۱۱	۱
۳	تقویت نقش استان در تعاملات منطقه ای، ملی و فراملی	۱۱	۱
۴	تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در استان	۱۰	۲
۵	سرزمین آرای بی بدون سرزمین آلائی	۹	۳
۶	تأمین زیرساخت های تولید و سکونت در استان	۹	۳
۷	ارتقاء شاخص های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت های توسعه استان	۶	۴

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

الف. سرزمین آرای بی بدون سرزمین آلائی

در جداول شماره ۳ و ۴ میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین سرزمین آرای بی بدون سرزمین آلائی از یکدیگر گنجانده شده است. در میان اهداف ۱۴ گانه زیرمجموعه این هدف، سازگار نمودن فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با محیط زیست استان و رعایت ملاحظات زیست محیطی به منظور ارتقاء سطح پایداری بیشترین میزان تأثیرگذاری بر سایر اهداف و افزایش میزان حفاظت از آثار تاریخی و پرارزش و ارتقاء فرهنگ و اخلاق حفظ محیط زیست کمترین میزان تأثیرگذاری بر سایر اهداف را داشته است.

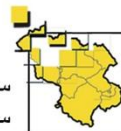
در نقطه مقابل افزایش پایداری محیط طبیعی و انسانی و زیست‌بوم‌ها در فرایند بهره‌برداری از امکانات سرزمین و سازگار نمودن فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با محیط‌زیست استان و رعایت ملاحظات زیست‌محیطی به‌منظور ارتقاء سطح پایداری توسعه بیشترین میزان تأثیرپذیری از اهداف این مجموعه و ارتقاء فرهنگ و اخلاق حفظ محیط‌زیست کمترین میزان تأثیر بر سایر اهداف را داشته است.

جدول شماره ۳. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین سرزمین آرای بدون سرزمین آلائی بر

یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	سازگار نمودن فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با محیط‌زیست استان و رعایت ملاحظات زیست‌محیطی به‌منظور ارتقاء سطح پایداری توسعه	۳۶	۱
۲	افزایش پایداری محیط طبیعی و انسانی و زیست‌بوم‌ها در فرایند بهره‌برداری از امکانات سرزمین	۳۴	۲
۳	اصلاح نظام‌های بهره‌برداری از منابع طبیعی و مهار عوامل ناپایداری این منابع	۳۰	۳
۴	اصلاح کاربری‌های ناسازگار بر اساس توان و ظرفیت‌های مناطق مختلف استان	۲۸	۴
۵	توجه به مقتضیات کالبدی حفاظت از محیط و آثار با ارزش زیستی و فرهنگی	۲۳	۵
۶	حفظ و گسترش توانمندی‌های محیطی استان به‌عنوان یکی از عوامل توسعه پایدار	۲۳	۵
۷	اجرای طرح‌های زیست‌محیطی در محدوده‌های بحرانی استان و جلوگیری از تهدیدات و مخاطرات طبیعی	۱۷	۶
۸	حفاظت و احیای تنوع زیستی و توقف روند فعلی کاهش تنوع زیستی	۱۶	۷
۹	حفظ و احیای منابع طبیعی و استفاده بهینه و پایدار از منابع آب، خاک و گیاه با رعایت اصول بهره‌برداری بهینه از سرزمین	۱۶	۷
۱۰	جلوگیری از فرسایش اراضی (خاک و پوشش گیاهی) و بهبود شرایط اکولوژیکی	۱۶	۷
۱۱	افزایش فضاهاى زیست و فعالیت در نواحی مستعد استان	۱۴	۸
۱۲	ایجاد نظام جامع مدیریت بر منابع آب استان بر پایه اصول توسعه پایدار و آمایش سرزمین	۱۰	۹
۱۳	افزایش میزان حفاظت از آثار تاریخی و پر ارزش	۹	۱۰
۱۴	ارتقاء فرهنگ و اخلاق حفظ محیط‌زیست	۹	۱۰

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

جدول شماره ۴. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین سرزمین آرای بدون سرزمین آلائی از

یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	افزایش پایداری محیط طبیعی و انسانی و زیست بومها در فرایند بهره برداری از امکانات سرزمین	۳۳	۱
۲	سازگار نمودن فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با محیط زیست استان و رعایت ملاحظات زیست محیطی به منظور ارتقاء سطح پایداری توسعه	۳۳	۱
۳	اصلاح نظامهای بهره برداری از منابع طبیعی و مهار عوامل ناپایداری این منابع	۳۱	۲
۴	جلوگیری از فرسایش اراضی (خاک و پوشش گیاهی) و بهبود شرایط اکولوژیکی	۲۳	۳
۵	حفظ و گسترش توانمندیهای محیطی استان به عنوان یکی از عوامل توسعه پایدار	۲۲	۴
۶	توجه به مقتضیات کالبدی حفاظت از محیط و آثار با ارزش زیستی و فرهنگی	۲۱	۵
۷	اصلاح کاربریهای ناسازگار بر اساس توان و ظرفیت های مناطق مختلف استان	۲۱	۵
۸	حفظ و احیای منابع طبیعی و استفاده بهینه و پایدار از منابع آب، خاک و گیاه با رعایت اصول بهره برداری بهینه از سرزمین	۱۹	۶
۹	افزایش میزان حفاظت از آثار تاریخی و پر ارزش	۱۸	۷
۱۰	افزایش فضاهای زیست و فعالیت در نواحی مستعد استان	۱۶	۸
۱۱	حفاظت و احیای تنوع زیستی و توقف روند فعلی کاهش تنوع زیستی	۱۵	۹
۱۲	اجرای طرحهای زیست محیطی در محدوده های بحرانی استان و جلوگیری از تهدیدات و مخاطرات طبیعی	۱۳	۱۰
۱۳	ایجاد نظام جامع مدیریت بر منابع آب استان بر پایه اصول توسعه پایدار و آمایش سرزمین	۱۱	۱۱
۱۴	ارتقاء فرهنگ و اخلاق حفظ محیط زیست	۵	۱۲

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

ب. ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توانهای توسعه پایدار منابع

طبیعی و ظرفیت تحمل زیست بومها

در جداول شماره ۵ و ۶ میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توانهای توسعه پایدار منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست بومها بر یکدیگر آورده شده

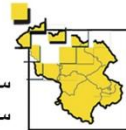

است. در میان اهداف ۱۹ گانه زیرمجموعه این هدف، توسعه متعادل و یکپارچه شبکه سکونتگاه‌های شهری و روستایی و سلسله‌مراتب فعالیت و خدمات‌رسانی بیشترین میزان تأثیرگذاری و ارتقاء امنیت اجتماعی روستاییان کمترین میزان تأثیرگذاری را داشته است. در نقطه مقابل استقرار متعادل جمعیت همراه با متنوع سازی فعالیت‌ها، ایجاد اشتغال و افزایش نقش فعالیت‌های صنعتی و خدماتی قابل استقرار در مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده بیشترین میزان تأثیرپذیری و ارتقاء امنیت اجتماعی روستاییان کمترین میزان تأثیرپذیری را در میان ۱۶ هدف موجود در این گروه داشته است.

جدول شماره ۵. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت

متناسب با تنگناها و توان‌های توسعه پایدار منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها بر یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	توسعه متعادل و یکپارچه شبکه سکونتگاه‌های شهری و روستایی و سلسله‌مراتب فعالیت و خدمات‌رسانی	۳۹	۱
۲	استقرار متعادل جمعیت همراه با متنوع سازی فعالیت‌ها، ایجاد اشتغال و افزایش نقش فعالیت‌های صنعتی و خدماتی قابل استقرار در مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده	۳۸	۲
۳	توزیع متعادل جمعیت شهری در پهنه استان از طریق کاهش تمرکز جمعیت در سه شهرستان زنجان، ابهر و خرمدره و افزایش جمعیت‌پذیری چهار شهرستان دیگر استان	۳۷	۳
۴	بهینه‌سازی نظام اسکان شهری و روستایی	۳۲	۴
۵	افزایش میزان استقرار جمعیت و کانون‌های فعالیت در دشت‌های استان با توجه به ساختارهای خدمات رسان و عرصه‌های مساعد زیست‌محیطی	۳۱	۵
۶	کاهش محدوده‌های با تراکم بالای جمعیت برای توزیع متناسب جمعیت	۲۹	۶
۷	توزیع بهینه جمعیت و فعالیت در پهنه شمال غرب بر اساس اهداف کلان سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و ظرفیت‌های محیطی و زیربنایی ایجاد شده	۲۸	۷
۸	تجهیز کانون‌های توسعه از طریق گسترش ظرفیت‌های تولیدی و زیربنایی در سطوح کلان سلسله‌مراتب سکونتگاهی منطقه شمال غرب کشور	۲۷	۸

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۹	ایجاد زمینه ها و شرایط مناسب برای استفاده حداکثر از ظرفیت و توان مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده در مناطق حاشیه ای استان برای حفظ و نگهداشت جمعیت در روستاها، روستا- شهرها و شهرهای کوچک	۲۶	۹
۱۰	بهینه سازی روابط متقابل شهرها و روستاهای استان	۲۴	۱۰
۱۱	تعادل بخشی به نظام سلسله مراتب سکونتگاه های شهری و روستایی	۲۳	۱۱
۱۲	بهبود تقسیم کار تخصصی در مناطق مختلف استان متناسب با قابلیت ها و مزیت های نسبی هر منطقه	۲۱	۱۲
۱۳	ارتقاء جایگاه و سطح عملکرد و جمعیت پذیری شهرهای کوچک اندام و شهرهای واقع در نیمه شمالی و جنوبی استان	۲۱	۱۲
۱۴	افزایش کارایی و بازدهی اقتصادی و رفع محرومیت ها در مناطق روستایی	۱۷	۱۳
۱۵	توسعه یکپارچه روستایی با بهره گیری از توانمندی های طبیعی و انسانی سکونتگاه های روستایی واقع در دشت های استان	۱۶	۱۴
۱۶	افزایش نرخ رشد جمعیت روستایی به صفر درصد	۱۳	۱۵
۱۷	مکان یابی و ساخت شهرهای جدید	۱۲	۱۶
۱۸	توجه به ارزش های اصیل فردی و اجتماعی روستاییان	۵	۱۷
۱۹	ارتقا امنیت اجتماعی روستاییان	۰	۱۸

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

جدول شماره ۶. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت

متناسب با تنگناها و توان های توسعه پایدار منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست بوم ها از یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	استقرار متعادل جمعیت همراه با متنوع سازی فعالیت ها، ایجاد اشتغال و افزایش نقش فعالیت های صنعتی و خدماتی قابل استقرار در مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده	۴۰	۱
۲	توسعه متعادل و یکپارچه شبکه سکونتگاه های شهری و روستایی و سلسله مراتب فعالیت و خدمات رسانی	۳۹	۲
۳	توزیع متعادل جمعیت شهری در پهنه استان از طریق کاهش تمرکز جمعیت در سه شهرستان زنجان، ابهر و خرمدره و افزایش جمعیت پذیری چهار شهرستان دیگر استان	۳۶	۳

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۴	تعادل بخشی به نظام سلسله مراتب سکونتگاه‌های شهری و روستایی	۳۳	۴
۵	بهبود تقسیم کار تخصصی در مناطق مختلف استان متناسب با قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی هر منطقه	۲۸	۵
۶	ایجاد زمینه‌ها و شرایط مناسب برای استفاده حداکثر از ظرفیت و توان مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده در مناطق حاشیه‌ای استان برای حفظ و نگهداشت جمعیت در روستاها، روستا-شهرها و شهرهای کوچک	۲۸	۵
۷	افزایش میزان استقرار جمعیت و کانون‌های فعالیت در دشت‌های استان با توجه به ساختارهای خدمات رسان و عرصه‌های مساعد زیست‌محیطی	۲۶	۶
۸	توزیع بهینه جمعیت و فعالیت در پهنه شمال غرب بر اساس اهداف کلان سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و ظرفیت‌های محیطی و زیربنایی ایجاد شده	۲۶	۶
۹	کاهش محدوده‌های با تراکم بالای جمعیت برای توزیع متناسب جمعیت	۲۴	۷
۱۰	ارتقاء جایگاه و سطح عملکرد و جمعیت‌پذیری شهرهای کوچک اندام و شهرهای واقع در نیمه شمالی و جنوبی استان	۲۴	۷
۱۱	بهینه‌سازی روابط متقابل شهرها و روستاهای استان	۲۴	۷
۱۲	تجهیز کانون‌های توسعه از طریق گسترش ظرفیت‌های تولیدی و زیربنایی در سطوح کلان سلسله مراتب سکونتگاهی منطقه شمال غرب کشور	۲۳	۸
۱۳	افزایش کارایی و بازدهی اقتصادی و رفع محرومیت‌ها در مناطق روستایی	۱۸	۹
۱۴	بهینه‌سازی نظام اسکان شهری و روستایی	۱۷	۱۰
۱۵	افزایش نرخ رشد جمعیت روستایی به صفر درصد	۱۷	۱۰
۱۶	توسعه یکپارچه روستایی با بهره‌گیری از توانمندی‌های طبیعی و انسانی سکونتگاه‌های روستایی واقع در دشت‌های استان	۱۷	۱۰
۱۷	مکان‌یابی و ساخت شهرهای جدید	۱۵	۱۱
۱۸	توجه به ارزش‌های اصیل فردی و اجتماعی روستاییان	۲	۱۲
۱۹	ارتقاء امنیت اجتماعی روستاییان	۲	۱۲

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

ج. تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در استان

در جداول شماره ۷ و ۸ میان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در استان بر یکدیگر بیان شده است. در میان ۳۸ هدف موجود در این گروه، بیشترین میزان تأثیرگذاری مربوط به بهره‌برداری مؤثر و پایدار از منابع طبیعی تولید بوده است و به عکس جذب جمعیت و نیروی فعال مازاد شهرها و روستاهای استان‌های هم‌جوار کمترین تأثیر را بر سایر اهداف این گروه داشته است. در نقطه مقابل بررسی میزان تأثیرپذیری اهداف این مجموعه از یکدیگر نشان می‌دهد هدف مذکور یعنی بهره‌برداری مؤثر و پایدار از منابع طبیعی تولید ضمن اینکه بیشترین میزان تأثیرگذاری بر سایر اهداف را دارد، تأثیرپذیرترین هدف این مجموعه است. کمترین میزان تأثیرپذیری از سایر اهداف نیز به افزایش نسبت آموزش فنی و حرفه‌ای به آموزش متوسطه اختصاص دارد.

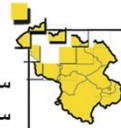
جدول شماره ۷. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در

استان بر یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	بهره‌برداری مؤثر و پایدار از منابع طبیعی تولید	۵۸	۱
۲	حفاظت از اراضی و منابع طبیعی	۵۳	۲
۳	توانمندسازی ساختار مدیریت منابع طبیعی	۴۹	۳
۴	ایجاد تعادل بین بهره‌برداری از منابع، شرایط جغرافیایی، نیازهای شهری و فعالیت‌های صنعتی	۴۸	۴
۵	افزایش راندمان آب با استفاده از مهار آب، شیوه‌های مدرن آبیاری، توسعه شیوه‌های تولید متراکم و گلخانه‌ای	۴۸	۴
۶	بهره‌برداری مناسب و بهینه از منابع آب سطحی دائمی و فصلی	۴۳	۵
۷	افزایش منابع انسانی متخصص و موردنیاز	۳۸	۶
۸	تدوین برنامه جامع اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخوان‌داری و شبکه‌های آبیاری و تجهیز و تسطیح اراضی جهت تناسب بخشی بین ظرفیت استحصال در منابع آب استان و مهار آن	۳۷	۷
۹	افزایش سهم اعتبارات تحقیقات از تولید ناخالص داخلی استان (به میزان ۳ درصد)	۳۶	۸
۱۰	نهادینه کردن رویکرد مدیریت عرضه و تقاضا و افزایش سطح آگاهی عمومی در مدیریت بهینه بر تولید مصرف آب	۳۶	۸

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۱۱	کاهش میزان اتلاف منابع آب و انرژی	۳۳	۹
۱۲	افزایش نسبت نیروی کار دارای تحصیلات عالی به کل شاغلین بخش خصوصی استان به حدود ۳/۵ درصد و برای کل شاغلان به میزان ۳۰ درصد	۳۱	۱۰
۱۳	انجام اقدامات مشترک آبخیزداری و جلوگیری از فرسایش خاک به‌ویژه در حوضه‌های آبریز مشترک	۳۰	۱۱
۱۴	حفاظت از کیفیت منابع آب سطحی در برابر انواع آلودگی‌ها	۲۹	۱۲
۱۵	استحصال، نگهداری، عرضه و مصرف آب با توجه به ارزش‌های اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست‌محیطی و به حداقل رساندن ضایعات طبیعی و غیرطبیعی آب	۲۸	۱۳
۱۶	حفاظت و بهره‌برداری متعادل و مجاز از منابع آب‌های زیرزمینی و افزایش بیلان منابع آب زیرزمینی	۲۷	۱۴
۱۷	مدیریت و تخصیص بهینه بخش‌های مصرف‌کننده آب اعم از کشاورزی، صنعت و شرب و افزایش بازدهی فعالیت‌های اقتصادی	۲۷	۱۴
۱۸	اقدامات آبخیزداری در حوزه سدهای در حال ساخت و تمام شده و سایر مناطق	۲۵	۱۵
۱۹	اجرای عملیات پخش سیلاب در حوزه‌های شهری، روستایی و سایر اراضی کشاورزی و منابع طبیعی	۲۵	۱۵
۲۰	توانمندی بخش غیردولتی برای مشارکت در تولید علم و فناوری و دستیابی به فناوری‌های پیشرفته موردنیاز	۲۳	۱۶
۲۱	کاهش نرخ مهاجرت نخبگان	۲۳	۱۶
۲۲	تدوین و اجرای برنامه‌هایی برای فرهنگ‌سازی مصرف آب و ارتقاء دانش و فنون مردم در استحصال و بهره‌برداری و مصرف آب	۲۲	۱۷
۲۳	گسترش آگاهی عمومی و توسعه فناوری و تحقیقات مرتبط با تولید و مصرف آب با توجه به نیازهای فعلی و آتی استان	۲۲	۱۷
۲۴	افزایش ارتباط بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش‌های مربوط جامعه	۲۰	۱۸
۲۵	افزایش سطح کارآفرینی، نوآوری، استعدادهای فنی و پژوهشی استان	۱۹	۱۹
۲۶	تقویت فعالیت‌های آموزش عالی و پژوهشی در سطح ملی و فراملی با توجه به قابلیت‌های مناسب توسعه آموزش عالی استان	۱۸	۲۰
۲۷	ایجاد تعادل نسبی بین تعداد وام و خانوار بهره‌بردار دامی و مرتع و کاهش دام مازاد بر ظرفیت مراتع به صفر واحد دامی	۱۷	۲۱

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۲۸	تقویت پوشش گیاهی و توسعه ظرفیت‌های بهره‌برداری از عرصه‌های مرتعی	۱۲	۲۲
۲۹	کاهش متوسط فرسایش خاک به ۸ تن در هکتار (وضع موجود ۵ تن و متوسط کشوری ۵-۶ تن در هکتار است)	۱۲	۲۲
۳۰	افزایش سطح مراتع با وضعیت خوب به ۴ هزار هکتار و افزایش سطح مراتع با وضعیت متوسط به ۴۶ هزار هکتار و کاهش سطح مراتع با وضعیت فقیر به ۳۰۹ هزار هکتار	۱۰	۲۳
۳۱	بهره‌برداری اصولی و مناسب از توان‌های بالای دشت‌های استان	۱۰	۲۳
۳۲	سرمایه‌گذاری جهت تولید انرژی‌های نو با توجه به بالابودن میزان ساعات آفتابی در مرکز و جنوب	۹	۲۴
۳۳	افزایش نسبت مساحت جنگل‌های استان به کل کشور به حدود ۸/۸ درصد (متوسط کشوری درصد)	۹	۲۴
۳۴	تدوین و اجرای برنامه‌های جامع پیشگیری سیل، حریق و مقابله با آثار خشک‌سالی و بلایای طبیعی در عرصه‌های منابع طبیعی	۹	۲۴
۳۵	افزایش نسبت آموزش فنی و حرفه‌ای به آموزش متوسطه	۸	۲۵
۳۶	استفاده از انرژی‌های نو (آب، باد، خورشید و ...) برای تولید برق	۴	۲۶
۳۷	افزایش نسبت زنان شاغل استان	۳	۲۷
۳۸	جذب جمعیت و نیروی فعال مازاد شهرها و روستاهای استان‌های هم‌جوار	۰	۲۸

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

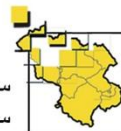
جدول شماره ۸. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در

استان از یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	بهره‌برداری مؤثر و پایدار از منابع طبیعی تولید	۵۷	۱
۲	حفاظت از اراضی و منابع طبیعی	۵۶	۲
۳	کاهش میزان اتلاف منابع آب و انرژی	۵۵	۳
۴	توانمندسازی ساختار مدیریت منابع طبیعی	۵۰	۴
۵	بهره‌برداری مناسب و بهینه از منابع آب سطحی دائمی و فصلی	۴۴	۵

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۶	استحصال، نگهداری، عرضه و مصرف آب با توجه به ارزش‌های اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست‌محیطی و به حداقل رساندن ضایعات طبیعی و غیرطبیعی آب	۴۳	۶
۷	حفاظت از کیفیت منابع آب سطحی در برابر انواع آلودگی‌ها	۴۱	۷
۸	تدوین و اجرای برنامه‌هایی برای فرهنگ‌سازی مصرف آب و ارتقاء دانش و فنون مردم در استحصال و بهره‌برداری و مصرف آب	۳۷	۸
۹	افزایش راندمان آب با استفاده از مهار آب، شیوه‌های مدرن آبیاری، توسعه شیوه‌های تولید متراکم و گلخانه‌ای	۳۷	۸
۱۰	حفاظت و بهره‌برداری متعادل و مجاز از منابع آب‌های زیرزمینی و افزایش بیلان منابع آب زیرزمینی	۳۵	۹
۱۱	بهره‌برداری اصولی و مناسب از توان‌های بالای دشت‌های استان	۳۳	۱۰
۱۲	کاهش متوسط فرسایش خاک به ۸ تن در هکتار (وضع موجود ۵ تن و متوسط کشوری ۵-۶ تن در هکتار است)	۳۳	۱۰
۱۳	مدیریت و تخصیص بهینه بخش‌های مصرف‌کننده آب اعم از کشاورزی، صنعت و شرب و افزایش بازدهی فعالیت‌های اقتصادی	۳۳	۱۰
۱۴	گسترش آگاهی عمومی و توسعه فناوری و تحقیقات مرتبط با تولید و مصرف آب با توجه به نیازهای فعلی و آتی استان	۳۰	۱۱
۱۵	تدوین و اجرای برنامه‌های جامع پیشگیری سیل، حریق و مقابله با آثار خشک‌سالی و بلایای طبیعی در عرصه‌های منابع طبیعی	۳۰	۱۱
۱۶	تقویت پوشش گیاهی و توسعه ظرفیت‌های بهره‌برداری از عرصه‌های مرتعی	۲۹	۱۲
۱۷	استفاده از انرژی‌های نو (آب، باد، خورشید و ...) برای تولید برق	۲۸	۱۳
۱۸	ایجاد تعادل بین بهره‌برداری از منابع، شرایط جغرافیایی، نیازهای شهری و فعالیت‌های صنعتی	۲۸	۱۳
۱۹	تدوین برنامه جامع اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخوان‌داری و شبکه‌های آبیاری و تجهیز و تسطیح اراضی جهت تناسب بخشی بین ظرفیت استحصال در منابع آب استان و مهار آن	۲۸	۱۳
۲۰	نهادینه کردن رویکرد مدیریت عرضه و تقاضا و افزایش سطح آگاهی عمومی در مدیریت بهینه بر تولید مصرف آب	۲۴	۱۴

ردیف	میزان تأثیر پذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۲۱	افزایش سطح مراتع با وضعیت خوب به ۴ هزار هکتار و افزایش سطح مراتع با وضعیت متوسط به ۴۶ هزار هکتار و کاهش سطح مراتع با وضعیت فقیر به ۳۰۹ هزار هکتار	۲۳	۱۵
۲۲	اقدامات آبخیزداری در حوزه سدهای در حال ساخت و تمام شده و حوزه‌های سایر مناطق	۲۱	۱۶
۲۳	اجرای عملیات پخش سیلاب در حوزه‌های شهری، روستایی و سایر اراضی کشاورزی و منابع طبیعی	۲۱	۱۶
۲۴	افزایش منابع انسانی متخصص و مورد نیاز	۲۰	۱۷
۲۵	انجام اقدامات مشترک آبخیزداری و جلوگیری از فرسایش خاک به‌ویژه در حوضه‌های آبریز مشترک	۱۹	۱۸
۲۶	افزایش سطح کارآفرینی، نوآوری، استعدادهای فنی و پژوهشی استان	۱۸	۱۹
۲۷	سرمایه‌گذاری جهت تولید انرژی‌های نو با توجه به بالا بودن میزان ساعات آفتابی در مناطق مرکزی و جنوبی استان	۱۵	۲۰
۲۸	افزایش ارتباط بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش‌های مربوط جامعه	۱۴	۲۱
۲۹	کاهش نرخ مهاجرت نخبگان	۱۲	۲۲
۳۰	افزایش نسبت مساحت جنگل‌های استان به کل کشور به حدود ۸/۸ درصد (متوسط کشوری درصد)	۱۲	۲۲
۳۱	افزایش نسبت نیروی کار دارای تحصیلات عالی به کل شاغلین بخش خصوصی استان به حدود ۳/۵ درصد و برای کل شاغلان به میزان ۳۰ درصد	۹	۲۳
۳۲	ایجاد تعادل نسبی بین تعداد وام و خانوار بهره‌بردار دامی و مرتع و کاهش دام مازاد بر ظرفیت مراتع به صفر واحد دامی	۸	۲۴
۳۳	توانمندی بخش غیردولتی برای مشارکت در تولید علم و فناوری و دستیابی به فناوری‌های پیشرفته مورد نیاز	۴	۲۵
۳۴	افزایش نسبت زنان شاغل استان	۲	۲۶
۳۵	جذب جمعیت و نیروی فعال مازاد شهرها و روستاهای استان‌های هم‌جوار	۱	۲۷
۳۶	تقویت فعالیت‌های آموزش عالی و پژوهشی در سطح ملی و فراملی با توجه به قابلیت‌های مناسب توسعه آموزش عالی استان	۱	۲۷
۳۷	افزایش سهم اعتبارات تحقیقات از تولید ناخالص داخلی استان (به میزان ۳ درصد)	۰	۲۸
۳۸	افزایش نسبت آموزش فنی و حرفه‌ای به آموزش متوسطه	۰	۲۸

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

د. تأمین زیرساخت‌های تولید و سکونت در استان

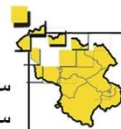
در جداول شماره ۹ و ۱۰ میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تأمین زیرساخت‌های تولید و سکونت در استان بر یکدیگر آورده شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌گردد دو هدف تکمیل، توسعه و تجهیز شبکه‌های زیربنایی و زیرساخت‌ها متناسب با نیازهای مناطق حاشیه‌ای استان و افزایش سرمایه‌گذاری‌های دولتی در زیربنای استان معادل نرخ رشد سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان کشور در میان اهداف ۲۶ گانه این گروه بیشترین تأثیر را بر سایر اهداف داشته است و در نقطه مقابل خروج تدریجی کاربری‌های ناسازگار از محدوده شهرها (پادگان نظامی، زندان‌ها و سایر کاربری‌های ناسازگار) و همچنین هویت بخشی به سیمای شهری با توجه به ارزش‌های محیطی، اجتماعی و فرهنگی استان از طریق بازآفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی- اسلامی کمترین میزان اثربخشی بر سایر اهداف را داشته‌اند.

بررسی میزان تأثیرپذیری اهداف مجموعه پیش‌گفته نشان می‌دهد بیشترین میزان تأثیرپذیری از دیگر اهداف مجموعه مربوط به تقویت شبکه‌های زیربنایی متناسب با هم‌جواری‌ها و با هدف افزایش ضریب پیوستگی استان با مراکز استان‌های هم‌جوار است. ضمن اینکه خروج تدریجی کاربری‌های ناسازگار از محدوده شهرها (پادگان نظامی، زندان‌ها و سایر کاربری‌های ناسازگار) علاوه بر کمترین میزان اثربخشی کمترین میزان اثرپذیری از سایر اهداف را نیز در برداشته است.

جدول شماره ۹. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تأمین زیرساخت‌های تولید و سکونت در

استان بر یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	تکمیل، توسعه و تجهیز شبکه‌های زیربنایی و زیرساخت‌ها متناسب با نیازهای مناطق حاشیه‌ای استان	۳۱	۱
۲	افزایش سرمایه‌گذاری‌های دولتی در زیربنای استان معادل نرخ رشد سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان کشور	۳۱	۱
۳	استفاده بهینه از شبکه‌های زیربنایی و راه‌های استان (هوایی، زمینی و ریلی)	۳۰	۲

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۴	رفع تنگناهای شبکه‌های زیربنایی در مناطق مستعد، متناسب باقابلیت‌های تولیدی و خدماتی این مناطق	۲۹	۳
۵	ساماندهی نظام مراکز زیست و فعالیت، نظام خدمات‌رسانی و تقویت پیوندهای درون و برون‌استانی	۲۷	۴
۶	توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های زیربنایی متناسب باقابلیت سرزمین، سهم فعالیت و جمعیت پیش‌بینی‌شده در افق ۴۰۴	۲۷	۴
۷	افزایش دسترسی‌ها و ارتقاء ظرفیت‌های ارتباطی موجود و ایجاد محورهای جدید درون و برون‌استانی جهت تقویت ارتباطات بین استانی (زمینی، هوایی و ریلی)	۲۵	۵
۸	تقویت شبکه‌های زیر بنایی متناسب با هم‌جواری‌ها و با هدف افزایش ضریب پیوستگی استان با مراکز استان‌های هم‌جوار	۲۵	۵
۹	تقویت و تجهیز شبکه حمل‌ونقل بین مرکز استان و مراکز استان‌های هم‌جوار	۲۰	۶
۱۰	ایجاد تعادل و توازن درون استانی و تجدیدنظر در ساختار فضایی فعالیت‌های اقتصادی استان و تأکید بر استمرار سیاست تقویت و تجهیز شبکه‌های زیر بنایی در نواحی توسعه‌نیافته استان	۲۰	۶
۱۱	گسترش ظرفیت‌های تولیدی و زیربنایی با اولویت مناطق دارای مازاد ظرفیت	۱۴	۷
۱۲	تقویت سطح خدمات‌رسانی شهری و روستایی با توجه به شبکه و نظام سلسله‌مراتب سکونتگاهی استان	۱۴	۷
۱۳	تقویت زیربنای تولید و کمک به رشد زمینه‌های اشتغال به‌منظور پیشگیری از مهاجرت روزافزون جمعیت به‌ویژه روستاهای کم‌جمعیت و با رشد منفی	۱۴	۷
۱۴	بهبودی بافت‌های فرسوده شهری	۱۳	۸
۱۵	مقاوم‌سازی مسکن روستایی در برابر سوانح طبیعی	۱۲	۹
۱۶	ارتقاء سطح زندگی و درآمد روستاییان، تقویت توسعه پایدار روستایی، تقویت زیرساخت‌های زندگی و فعالیت مناطق روستایی باهدف نگهداشت و جذب جمعیت در مناطق روستایی	۱۱	۱۰
۱۷	افزایش امکان و توان مدیریت بحران و در مکان‌یابی زیرساخت‌های مرتبط جهت مدیریت سوانح و حوادث غیرمترقبه طبیعی و بر اساس سطوح مختلف خطر و نوع سوانح	۱۰	۱۱
۱۸	تجهیز و تقویت شهرهای مراکز ناحیه‌ای	۹	۱۲

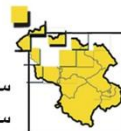
ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۱۹	ایجاد، تجهیز و توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و اطلاعاتی و کاربرد فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و استفاده بهینه از فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی	۹	۱۲
۲۰	استقرار انواع فعالیت‌ها و سکونتگاه‌ها با توجه به سوانح و حوادث طبیعی	۶	۱۳
۲۱	مدیریت و مقابله مؤثر با مخاطرات طبیعی تهدیدکننده زیست و فعالیت روستایی	۵	۱۴
۲۲	ساماندهی مسائل حاشیه‌نشینی، اسکان غیررسمی، خدمات‌رسانی شهری و توزیع نامناسب تأسیسات و خدمات	۵	۱۴
۲۳	افزایش تحرک و کارایی برای بهبود خدمات‌رسانی به مردم	۵	۱۴
۲۴	برنامه‌ریزی برای ساماندهی و تأمین مسکن گروه‌های کم‌درآمد و نیازمند	۳	۱۵
۲۵	هویت بخشی به سیمای شهری با توجه به ارزش‌های محیطی، اجتماعی و فرهنگی استان از طریق بازآفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی اسلامی	۲	۱۶
۲۶	خروج تدریجی کاربری‌های ناسازگار از محدوده شهرها (پادگان نظامی، زندان‌ها و سایر کاربری‌های ناسازگار)	۲	۱۶

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

جدول شماره ۱۰. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تأمین زیرساخت‌های تولید و سکونت

در استان از یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	تقویت شبکه‌های زیر بنایی متناسب با هم‌جواری‌ها و با هدف افزایش ضریب پیوستگی استان با مراکز استان‌های هم‌جوار	۳۲	۱
۲	افزایش دسترسی‌ها و ارتقاء ظرفیت‌های ارتباطی موجود و ایجاد محورهای جدید درون و برون‌استانی جهت تقویت ارتباطات بین استانی (زمینی، هوایی و ریلی)	۲۹	۲
۳	تکمیل، توسعه و تجهیز شبکه‌های زیربنایی و زیرساخت‌ها متناسب با نیازهای مناطق حاشیه‌ای استان	۲۸	۳
۴	ایجاد تعادل و توازن درون استانی و تجدیدنظر در ساختار فضایی فعالیت‌های اقتصادی استان و تأکید بر استمرار سیاست تقویت و تجهیز شبکه‌های زیر بنایی در نواحی توسعه‌نیافته استان	۲۷	۴

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۵	افزایش سرمایه‌گذاری‌های دولتی در زیربنای استان معادل نرخ رشد سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان کشور	۲۷	۴
۶	رفع تنگناهای شبکه‌های زیربنایی در مناطق مستعد، متناسب با قابلیت‌های تولیدی و خدماتی این مناطق	۲۶	۵
۷	تقویت سطح خدمات‌رسانی شهری و روستایی با توجه به شبکه و نظام سلسله‌مراتب سکونتگاهی استان	۲۳	۶
۸	تقویت و تجهیز شبکه حمل‌ونقل بین مرکز استان و مراکز استان‌های هم‌جوار	۲۳	۶
۹	توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های زیربنایی متناسب با قابلیت سرزمین، سهم فعالیت و جمعیت پیش‌بینی شده در افق ۴۰۴	۲۲	۷
۱۰	استفاده بهینه از شبکه‌های زیربنایی و راه‌های استان (هوایی، زمینی و ریلی)	۲۲	۷
۱۱	ساماندهی نظام مراکز زیست و فعالیت، نظام خدمات‌رسانی و تقویت پیوندهای درون و برون‌استانی	۲۰	۸
۱۲	افزایش تحرک و کارایی برای بهبود خدمات‌رسانی به مردم	۱۶	۹
۱۳	تقویت زیربنای تولید و کمک به رشد زمینه‌های اشتغال به‌منظور پیشگیری از مهاجرت روزافزون جمعیت به‌ویژه روستاهای کم‌جمعیت و با رشد منفی	۱۵	۱۰
۱۴	ارتقاء سطح زندگی و درآمد روستاییان، تقویت توسعه پایدار روستایی، تقویت زیرساخت‌های زندگی و فعالیت مناطق روستایی با هدف نگهداشت و جذب جمعیت در مناطق روستایی	۱۵	۱۰
۱۵	گسترش ظرفیت‌های تولیدی و زیربنایی با اولویت مناطق دارای مازاد ظرفیت	۱۲	۱۱
۱۶	ایجاد، تجهیز و توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و اطلاعاتی و کاربرد فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و استفاده بهینه از فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی	۹	۱۲
۱۷	افزایش امکان و توان مدیریت بحران و در مکان‌یابی زیرساخت‌های مرتبط جهت مدیریت سوانح و حوادث غیرمترقبه طبیعی و بر اساس سطوح مختلف خطر و نوع سوانح	۸	۱۳
۱۸	برنامه‌ریزی برای ساماندهی و تأمین مسکن گروه‌های کم‌درآمد و نیازمند	۸	۱۳
۱۹	ساماندهی مسائل حاشیه‌نشینی، اسکان غیررسمی، خدمات‌رسانی شهری و توزیع نامناسب تأسیسات و خدمات	۸	۱۳
۲۰	مدیریت و مقابله مؤثر با مخاطرات طبیعی تهدیدکننده زیست و فعالیت روستایی	۷	۱۴

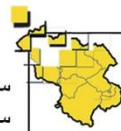
ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۲۱	هویت بخشی به سیمای شهری با توجه به ارزش های محیطی، اجتماعی و فرهنگی استان از طریق بازآفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی اسلامی	۷	۱۴
۲۲	استقرار انواع فعالیت ها و سکونتگاه ها با توجه به سوانح و حوادث طبیعی	۴	۱۵
۲۳	مقاوم سازی مساکن روستایی در برابر سوانح طبیعی	۴	۱۵
۲۴	تجهیز و تقویت شهرهای مراکز ناحیه ای	۳	۱۶
۲۵	بهسازی بافت های فرسوده شهری	۳	۱۶
۲۶	خروج تدریجی کاربری های ناسازگار از محدوده شهرها (پادگان نظامی، زندان ها و سایر کاربری های ناسازگار)	۱	۱۷

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

هـ ارتقا درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور

در جداول شماره ۱۱ و ۱۲ میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ارتقاء درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور از یکدیگر بیان شده است. مطابق این جدول افزایش میزان جذب سرمایه گذاری بخش خصوصی بیشترین میزان تأثیر را بر اهداف موجود در این گروه داشته است، در نقطه مقابل، ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری کمترین تأثیر را بر سایر اهداف موجود در این گروه گذارده است.

بررسی میزان تأثیرپذیری اهداف این گروه از یکدیگر نیز از بیشترین تأثیرپذیری افزایش نرخ رشد تولید ناخالصی داخلی استان از سایر اهداف موجود در این گروه خبر می دهد، ضمن اینکه کمترین تأثیرپذیری در میان اهداف مذکور مربوط به تدوین دستورالعمل و پیشنهادهای شفاف در خصوص استقرار انواع فعالیت های مرتبط با کشت و مرتع داری در زمینه پایبندی به اصول توسعه پایدار بوده است.

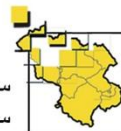
جدول شماره ۱۱. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ارتقاء درآمد و تولید سرانه استان در

مقایسه با کشور بر یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	افزایش میزان جذب سرمایه گذاری بخش خصوصی	۸۹	۱
۲	تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی و توسعه بخش های صنعت و خدمات، به گونه ای که علاوه بر جذب سرریز شاغلین کشاورزی و پشتیبانی از این بخش، فرصت های جدید شغلی مورد نیاز کشور را تأمین نمایند؛	۸۶	۲
۳	هم افزایی و توسعه فعالیت های اقتصادی دارای مزیت های نسبی در استان در بخش های کشاورزی، صنعت، معدن، حمل و نقل و گردشگری	۸۴	۳
۴	توانمندسازی بخش خصوصی و تعاونی به عنوان محرک اصلی رشد اقتصادی و ارتقاء ظرفیت و توانایی های بخش تعاونی	۷۷	۴
۵	تشویق و حمایت از سرمایه گذاری های درون و برون استانی در سطح استان	۷۴	۵
۶	افزایش صنایع غذایی و تبدیلی متکی بر فعالیت های کشاورزی و دامپروری استان	۷۲	۶
۷	توسعه صنایع روستایی متکی بر فعالیت های کشاورزی	۷۲	۶
۸	بهبود شیوه های مدیریت تولید در بخش کشاورزی استان	۷۲	۶
۹	توسعه کشاورزی با بهره برداری از پتانسیل منابع خاک، اقلیم و ارتقاء سطح فناوری و نوین سازی ساختار بخش با اولویت زیر بخش باغداری (با تأکید بر محصولات نظیر زیتون و میوه های سردسیری) و زراعت (با تأکید بر نباتات علوفه ای) و توسعه دامپروری صنعتی، زراعت چوب؛	۷۰	۷
۱۰	ساماندهی، اصلاح و نوین سازی ساختار و نظام بهره برداری بخش کشاورزی	۶۸	۸
۱۱	گسترش اراضی آبی کشاورزی، ارتقاء فن آوری و نوین سازی فعالیت های این بخش و توسعه دامداری های صنعتی و مجتمع های آبی پروری	۶۵	۹
۱۲	توسعه باغات و کشت محصولات صنعتی کشاورزی، دامپروری صنعتی و آبی پروری	۶۱	۱۰
۱۳	توسعه صنعتی با تأکید بر صنایع تبدیلی مرتبط با بخش کشاورزی و دامداری	۵۷	۱۱
۱۴	بهبود توانایی های تولید در فعالیت های معدنی و نوسازی تجهیزات تولید	۵۷	۱۱
۱۵	توسعه صنایع غذایی تبدیلی متکی بر فناوری های نوین با توجه به توان بالای کشاورزی استان	۵۶	۱۲

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۱۶	افزایش نرخ رشد تولید ناخالص داخلی استان	۵۵	۱۳
۱۷	توسعه صنایع با فناوری های برتر و غیر آلاینده	۵۴	۱۴
۱۸	رشد و ارتقا بهره وری کل عوامل تولید	۵۳	۱۵
۱۹	ایجاد ساز و کار مناسب برای رشد بهره وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی انسانی، آب و خاک)	۵۳	۱۵
۲۰	استقرار واحدهای تولیدی و صنعتی و فرآوری مواد غذایی متکی به محصول گندم در شهرستان های خدابنده و ماهنشان و واحدهای صنعتی، تولید و فرآوری مواد غذایی متکی به محصول زیتون در شهرستان طارم	۵۳	۱۵
۲۱	افزایش سهم استان از کل منابع بازارهای پولی (در حد ۲ درصد)	۵۰	۱۶
۲۲	تلاش برای دستیابی به اقتصادی متنوع و مبتنی بر دانش، سرمایه انسانی و فناوری های نوین	۵۰	۱۶
۲۳	گسترش بازار سرمایه، افزایش نرخ سرمایه گذاری های کشاورزی، صنعتی و معدنی متناسب با ظرفیت و توان استان	۴۷	۱۷
۲۴	توسعه اقتصاد دانایی محور		۱۷
۲۵	یکپارچه سازی اراضی و تبدیل اراضی دیم به آبی مکانیزه در چارچوب نظام تخصیص منابع آب در حوضه آبریز و در نظر گرفتن نیازهای پایین دست، توسعه باغداری با تأکید بر زیتون، انگور و سیب، توسعه فعالیت های آبی پروری و تبدیل دامداری های سنتی به صنعتی؛	۴۷	۱۷
۲۶	رشد نرخ سرمایه گذاری ثابت (در حد ۲ درصد)	۴۶	۱۸
۲۷	افزایش نسبت دام سنگین در برابر دام های سبک در جمعیت دامی استان	۴۶	۱۸
۲۸	توجه ویژه به فرآوری مواد معدنی و ایجاد صنایع معدنی برای دستیابی به ارزش افزوده بالاتر	۴۲	۱۹
۲۹	افزایش میزان مشارکت بخش خصوصی (خصوصی سازی) در بخش آب و انرژی در مقیاس گسترده	۴۱	۲۰
۳۰	توسعه واحدهای صنعتی و تولیدی استان (با نرخ بیشتر از ۲۵ درصد)	۴۱	۲۰
۳۱	توسعه فضاها و قطب های تفریحی و امکانات گردشگری استان به منظور جذب گردشگران داخلی و خارجی و برون استانی (استانی، ملی، فراملی)	۴۱	۲۰
۳۲	گسترش فعالیت های گردشگری در سطوح ملی و فراملی با توسعه زیرساخت های گردشگری در مناطق دارای جاذبه های گردشگری با جایگاه و کارکرد ملی و فراملی و بهره گیری از این جاذبه ها جهت توسعه گردشگری در استان	۴۰	۲۱

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۳۳	توسعه صنایع فلزی و غیرفلزی هم سو با توان معدنی استان	۳۹	۲۲
۳۴	تهیه، تدوین و اجرای طرح‌های توسعه اکوتوریسم توریسم تاریخی و روستایی و ورزش‌های زمستانی در عرصه منابع طبیعی با مشارکت بخش دولتی، خصوصی، مردم و جوامع محلی	۳۸	۲۳
۳۵	افزایش میزان استفاده از ظرفیت‌های تولید (در حد نزدیک به اشتغال کامل منابع) افزایش میزان بهره‌گیری از فناوری‌های نوین تولید	۳۷	۲۴
۳۶	توسعه امکانات و زیرساخت‌های گردشگری، اکوتوریسم و ژئوتوریسم متناسب با ظرفیت‌های استان در نواحی مستعد توسعه گردشگری استان	۳۴	۲۵
۳۷	افزایش نسبت سرمایه به کار	۲۹	۲۶
۳۸	افزایش توان رقابتی صنایع استان	۲۹	۲۶
۳۹	مبارزه جدی با اقتصاد زیرزمینی و قاچاق کالا در استان	۲۲	۲۷
۴۰	جلوگیری از قاچاق و تجارت غیرقانونی کالا	۲۲	۲۷
۴۱	بهره‌گیری قوانین و مقررات در زمینه‌ی ارتقاء بهره‌وری و تسهیل شرایط تولید	۲۰	۲۸
۴۲	افزایش نسبت کالاهای تولیدی استاندارد در سطح استان	۱۸	۲۹
۴۳	تدوین دستورالعمل و پیشنهادهای شفاف در خصوص استقرار انواع فعالیت‌های مرتبط با کشت و مرتع‌داری در زمینه‌ی پایبندی به اصول توسعه پایدار	۱۷	۳۰
۴۴	افزایش نرخ مشارکت اقتصادی	۱۴	۳۱
۴۵	افزایش امکان رقابت سالم برای جلوگیری از انحصار	۱۴	۳۱
۴۶	کاهش رشد هزینه‌های واسطه‌ای در مقایسه با رشد ارزش اقتصاد تولید استان (کاهش نسبت هزینه‌های واسطه‌ای در تولید استان)	۱۲	۳۲
۴۷	ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری	۱۰	۳۳

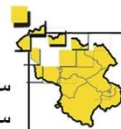
مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

جدول شماره ۱۲. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ارتقاء درآمد و تولید سرانه استان در

مقایسه با کشور بر یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	افزایش نرخ رشد تولید ناخالص داخلی استان	۱۱۲	۱
۲	افزایش میزان جذب سرمایه گذاری بخش خصوصی	۸۹	۲
۳	ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری	۸۴	۳
۴	افزایش میزان مشارکت بخش خصوصی (خصوصی سازی) در بخش آب و انرژی در مقیاس گسترده	۸۳	۴
۵	افزایش سهم استان از کل منابع بازارهای پولی (در حد ۲ درصد)	۸۰	۵
۶	توانمندسازی بخش خصوصی و تعاونی به عنوان محرک اصلی رشد اقتصادی و ارتقاء ظرفیت بخش تعاونی	۷۹	۶
۷	گسترش بازار سرمایه، افزایش نرخ سرمایه گذاری های کشاورزی، صنعتی و معدنی متناسب با ظرفیت و توان استان	۷۷	۷
۸	افزایش میزان استفاده از ظرفیت های تولید (در حد نزدیک به اشتغال کامل منابع) افزایش میزان بهره گیری از فناوری های نوین تولید	۷۷	۷
۹	تشویق و حمایت از سرمایه گذاری های درون و برون استانی در سطح استان	۴۶	۸
۱۰	افزایش نرخ مشارکت اقتصادی	۷۶	۸
۱۱	رشد نرخ سرمایه گذاری ثابت (در حد ۲ درصد)	۶۸	۹
۱۲	بهبود شیوه های مدیریت تولید در بخش کشاورزی استان	۶۴	۱۰
۱۳	ایجاد ساز و کار مناسب برای رشد بهره وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی انسانی، آب و خاک)	۶۳	۱۱
۱۴	رشد و ارتقا بهره وری کل عوامل تولید	۶۰	۱۲
۱۵	توسعه واحدهای صنعتی و تولیدی استان (با نرخ بیشتر از ۲۵ درصد)	۶۰	۱۲
۱۶	تلاش برای دستیابی به اقتصادی متنوع و مبتنی بر دانش، سرمایه انسانی و فناوری های نوین	۵۹	۱۳
۱۷	تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی و توسعه بخش های صنعت و خدمات، به گونه ای که علاوه بر جذب سرریز شاغلین کشاورزی و پشتیبانی از این بخش، فرصت های جدید شغلی مورد نیاز کشور را تأمین نمایند؛	۵۹	۱۳

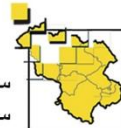

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۱۸	توسعه کشاورزی با بهره‌برداری از پتانسیل منابع خاک، اقلیم و ارتقاء سطح فناوری و نوین‌سازی ساختار بخش با اولویت زیر بخش باغداری (با تأکید بر محصولات نظیر زیتون و میوه‌های سردسیری) و زراعت (با تأکید بر نباتات علوفه‌ای) و توسعه دامپروری صنعتی، زراعت چوب؛	۵۷	۱۴
۱۹	توسعه باغات و کشت محصولات صنعتی کشاورزی، دامپروری صنعتی و آبی‌پروری	۵۴	۱۵
۲۰	توسعه صنعتی با تأکید بر صنایع تبدیلی مرتبط با بخش کشاورزی و دامداری	۵۱	۱۶
۲۱	توسعه صنایع غذایی تبدیلی متکی بر فناوری‌های نوین با توجه به توان بالای کشاورزی استان	۴۸	۱۷
۲۲	ساماندهی، اصلاح و نوین‌سازی ساختار و نظام بهره‌برداری بخش کشاورزی	۴۸	۱۷
۲۳	افزایش نسبت سرمایه به کار	۴۷	۱۸
۲۴	افزایش صنایع غذایی و تبدیلی متکی بر فعالیت‌های کشاورزی و دامپروری استان	۴۶	۱۹
۲۵	گسترش اراضی آبی کشاورزی، ارتقاء فن‌آوری و نوین‌سازی فعالیت‌های این بخش و توسعه دامداری‌های صنعتی و مجتمع‌های آبی‌پروری	۴۴	۲۰
۲۶	افزایش توان رقابتی صنایع استان	۴۱	۲۱
۲۷	استقرار واحدهای تولیدی و صنعتی و فرآوری مواد غذایی متکی به محصول گندم در شهرستان‌های خدابنده و ماهنشان و واحدهای صنعتی، تولید و فرآوری مواد غذایی متکی به محصول زیتون در شهرستان طارم	۴۱	۲۱
۲۸	توسعه صنایع روستایی متکی بر فعالیت‌های کشاورزی	۴۰	۲۲
۲۹	بهبود توانایی‌های تولید در فعالیت‌های معدنی و نوسازی تجهیزات تولید	۳۹	۲۳
۳۰	افزایش نسبت کالاهای تولیدی استاندارد در سطح استان	۳۸	۲۴
۳۱	توسعه صنایع فلزی و غیرفلزی هم سو با توان معدنی استان	۳۶	۲۵
۳۲	توجه ویژه به فرآوری مواد معدنی و ایجاد صنایع معدنی برای دستیابی به ارزش افزوده بالاتر	۳۴	۲۶
۳۳	یکپارچه‌سازی اراضی و تبدیل اراضی دیم به آبی مکانیزه در چارچوب نظام تخصیص منابع آب در حوضه آبریز و در نظر گرفتن نیازهای پایین‌دست، توسعه باغداری با تأکید بر زیتون، انگور و سیب، توسعه فعالیت‌های آبی‌پروری و تبدیل دامداری‌های سنتی به صنعتی؛	۳۴	۲۶
۳۴	هم‌افزایی و توسعه فعالیت‌های اقتصادی دارای مزیت‌های نسبی در استان در بخش‌های کشاورزی، صنعت، معدن، حمل‌ونقل و گردشگری	۲۸	۲۷

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۳۵	توسعه صنایع با فناوری‌های برتر و غیر آلاینده	۲۶	۲۸
۳۶	گسترش فعالیت‌های گردشگری در سطوح ملی و فراملی با توسعه زیرساخت‌های گردشگری در مناطق دارای جاذبه‌های گردشگری با جایگاه و کارکرد ملی و فراملی و بهره‌گیری از این جاذبه‌ها جهت توسعه گردشگری در استان	۲۶	۲۸
۳۷	توسعه امکانات و زیرساخت‌های گردشگری، اکوتوریسم و ژئوتوریسم متناسب با ظرفیت‌های استان در نواحی مستعد توسعه گردشگری استان	۲۶	۲۸
۳۸	توسعه فضاها و قطب‌های تفریحی و امکانات گردشگری استان به‌منظور جذب گردشگران داخلی و خارجی و برون‌استانی (استانی، ملی، فراملی)	۲۶	۲۸
۳۹	تهیه، تدوین و اجرای طرح‌های توسعه اکوتوریسم، توریسم تاریخی و روستایی و ورزش‌های زمستانی در عرصه منابع طبیعی با مشارکت بخش دولتی، خصوصی، مردم و جوامع محلی	۲۵	۲۹
۴۰	توسعه اقتصاد دانایی محور	۲۲	۳۰
۴۱	افزایش نسبت دام سنگین در برابر دام‌های سبک در جمعیت دامی استان	۱۹	۳۱
۴۲	افزایش امکان رقابت سالم برای جلوگیری از انحصار	۱۴	۳۲
۴۳	کاهش رشد هزینه‌های واسطه‌ای در مقایسه با رشد ارزش اقتصاد تولید استان (کاهش نسبت هزینه‌های واسطه‌ای در تولید استان)	۱۰	۳۳
۴۴	اصلاح قوانین و مقررات درزمینه‌ی ارتقاء بهره‌وری و تسهیل شرایط تولید	۹	۳۴
۴۵	مبارزه جدی با اقتصاد زیرزمینی و قاچاق کالا در استان	۹	۳۴
۴۶	جلوگیری از قاچاق و تجارت غیرقانونی کالا	۹	۳۴
۴۷	تدوین دستورالعمل و پیشنهادهای شفاف در خصوص استقرار انواع فعالیت‌های مرتبط با کشت و مرتع‌داری درزمینه‌ی پایداری به اصول توسعه پایدار	۸	۳۵

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

و. ارتقاء شاخص های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی

متناسب با مقتضیات و قابلیت های توسعه استان

در جداول شماره ی ۱۳ و ۱۴ میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ارتقاء شاخص های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت های توسعه استان در مقایسه با یکدیگر آورده شده است. بر اساس این جدول افزایش شاخص های توسعه اقتصادی و اجتماعی استان حداقل در حد میانگین کشوری بیشترین میزان تأثیرگذاری بر سایر اهداف و افزایش جایگاه ورزش نزد مردم استان کمترین میزان تأثیرگذاری را در میان اهداف ۱۲ گانه این گروه داشته است.

بررسی میزان تأثیرپذیری اهداف این گروه در مقایسه با یکدیگر نشان می دهد ارتقاء سطح شاخص های رفاه اجتماعی از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، پوشش های بیمه ای و مبارزه با فساد بیشترین میزان تأثیرپذیری از سایر اهداف این مجموعه را داشته است و در نقطه مقابل افزایش جایگاه ورزش نزد مردم استان کمترین میزان تأثیرپذیری را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره ی ۱۳. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ارتقاء شاخص های توسعه انسانی،

سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت های توسعه استان بر

یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	افزایش شاخص های توسعه اقتصادی و اجتماعی استان حداقل در حد میانگین کشوری	۱۴	۱
۲	گسترش عدالت اجتماعی و تعادل های منطقه ای و ایجاد فرصت های برابر	۱۲	۲
۳	افزایش روحیه تعاون و مشارکت عمومی در شهرها و روستاها	۱۱	۳
۴	افزایش سهم مشارکت زنان در سطوح تصمیم سازی و تصمیم گیری استان	۸	۴
۵	توسعه روحیه تعاون و مشارکت عمومی و بهره مند ساختن بخش مدیریت استان از همدلی و توانایی های مردم استان	۸	۴
۶	تأمین کرامت و معیشت کارکنان و به کارگیری مدیران لایق و امین	۷	۵
۷	توسعه سرمایه انسانی دانش بنیان و تخصصی	۶	۶

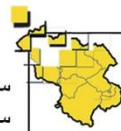

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۸	ریشه‌کنی فقر و بهره‌مندی همگانی از مواهب توسعه اقتصادی و اجتماعی	۶	۶
۹	افزایش ضریب نظم و امنیت عمومی، پیشگیری و مقابله با جرائم و مفاسد اجتماعی و امنیتی	۵	۷
۱۰	ارتقاء سطح شاخص‌های رفاه اجتماعی از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، پوشش‌های بیمه‌ای و مبارزه با فساد	۵	۷
۱۱	توسعه فرهنگی، رشد آگاهی‌ها و فضایل اخلاقی کارکنان بخش عمومی برای مقابله با تهاجم فرهنگی	۳	۸
۱۲	افزایش جایگاه ورزش نزد مردم استان	۲	۹

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

جدول شماره‌ی ۱۴. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین ارتقاء شاخص‌های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت‌های توسعه استان از یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	ارتقاء سطح شاخص‌های رفاه اجتماعی از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، پوشش‌های بیمه‌ای و مبارزه با فساد	۱۳	۱
۲	افزایش شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی استان حداقل در حد میانگین کشوری	۱۱	۲
۳	گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای و ایجاد فرصت‌های برابر	۱۰	۳
۴	افزایش روحیه تعاون و مشارکت عمومی در شهرها و روستاها	۹	۴
۵	توسعه روحیه تعاون و مشارکت عمومی و بهره‌مند ساختن بخش مدیریت استان از همدلی و توانایی‌های مردم استان	۹	۴
۶	توسعه فرهنگی، رشد آگاهی‌ها و فضایل اخلاقی کارکنان بخش عمومی برای مقابله با تهاجم فرهنگی	۹	۴
۷	افزایش سهم مشارکت زنان در سطوح تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری استان	۷	۵
۸	تأمین کرامت و معیشت کارکنان و به‌کارگیری مدیران لایق و امین	۶	۶
۹	افزایش ضریب نظم و امنیت عمومی، پیشگیری و مقابله با جرائم و مفاسد اجتماعی و امنیتی	۵	۷
۱۰	ریشه‌کنی فقر و بهره‌مندی همگانی از مواهب توسعه اقتصادی و اجتماعی	۵	۷

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۱۱	توسعه سرمایه انسانی دانش‌بنیان و تخصصی	۲	۸
۱۲	افزایش جایگاه ورزش نزد مردم استان	۱	۹

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

ز) تقویت نقش استان در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی

در جداول شماره‌ی ۱۵ و ۱۶ میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تقویت نقش استان در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی در مقایسه با یکدیگر گنجانده شده است. مطابق این جدول تأثیرگذارترین هدف در میان ۱۶ هدف موجود در این گروه، توسعه گمرک استان و رفع موانع موجود جهت صادرات کالاها است، ضمن اینکه بهره‌برداری بهینه از منابع آب‌وخاک در منطقه شمال غرب کشور بر اساس نقش‌پذیری و تقسیم‌کار ملی کمترین تأثیر را بر سایر اهداف این گروه داشته است. در نقطه مقابل تأثیرپذیرترین هدف در این مجموعه ایجاد سازوکارهای توسعه صادرات در استان است و ارتقاء کیفی صنایع‌دستی استان با هدف حضور جدی و مؤثر استان در بازارهای ملی و فراملی کمترین تأثیرپذیری از سایر اهداف را داشته است.

جدول شماره‌ی ۱۵. میزان تأثیرگذاری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تقویت نقش استان در تعاملات منطقه-

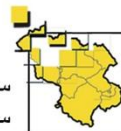
ای، ملی و فراملی بر یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	توسعه گمرک استان و رفع موانع موجود جهت صادرات کالا	۲۷	۱
۲	ایجاد ساز و کار توسعه صادرات در استان	۲۶	۲
۳	تقویت ارتباطات بازرگانی جهت تسهیل صادرات تولیدات و محصولات استان و منطقه شمال غرب	۲۶	۲
۴	تقویت فعالیت‌های بازرگانی به‌ویژه در بازرگانی خارجی	۲۶	۲
۵	ارتقاء جایگاه استان در ترانزیت کالا و صادرات و واردات با توجه به موقعیت جغرافیایی ویژه استان	۲۶	۲
۶	تقویت زیرساخت‌های لازم برای توسعه صادرات و گسترش فعالیت‌های بازرگانی خارجی	۲۴	۳

ردیف	میزان تأثیرگذاری اهداف	امتیاز	رتبه
۷	گسترش فعالیت‌های بازرگانی و خدمات حمل‌ونقل در سطوح منطقه‌ای، ملی و فراملی	۲۴	۳
۸	گسترش فعالیت‌های بازرگانی و ارائه خدمات نوین و توسعه تجارت الکترونیک و بازرگانی الکترونیک با توجه به موقعیت جغرافیایی استان و قرارگیری در مسیر حمل‌ونقل بین‌المللی	۲۴	۳
۹	افزایش تعاملات اجتماعی و اقتصادی استان زنجان و استان‌های هم‌جوار	۱۹	۴
۱۰	ایجاد زمینه‌های سرمایه‌گذاری داخلی (استانی و برون‌استانی) و خارجی (فراملی) و سرمایه‌گذاران افراد بومی خارج از کشور	۱۹	۴
۱۱	ارتقاء نقش و سهم استان در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و در تعاملات ملی و فراملی با توجه به موقعیت ویژه جغرافیایی و هم‌جواری با هفت استان	۱۹	۴
۱۲	ارتقاء سطح فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی با کارکرد فراملی از طریق بهره‌گیری بهینه از زیرساخت‌های تجهیز یافته واقع در محور اهر- زنجان	۱۸	۵
۱۳	افزایش بهره‌مندی شهرهای حاشیه‌ای و کوچک اندام نیمه شمالی و جنوبی استان به‌ویژه در چهار شهرستان طارم، ماهنشان، خدابنده و ایجرود از منابع و مزیت‌های منطقه‌ای و استان‌های هم‌جوار	۱۴	۶
۱۴	ارتقاء جایگاه، نقش و کارکرد شهر زنجان در سلسله‌مراتب سکونتگاه‌های کشور	۱۲	۷
۱۵	ارتقاء کیفی صنایع دستی استان با هدف حضور جدی و مؤثر استان در بازارهای ملی و فراملی	۵	۸
۱۶	بهره‌برداری بهینه از منابع آب‌و خاک در منطقه شمال غرب کشور بر اساس نقش‌پذیری و تقسیم‌کار ملی	۳	۹

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

جدول شماره ۱۶. میزان تأثیرپذیری اهداف زیرمجموعه هدف بنیادین تقویت نقش استان در تعاملات منطقه-

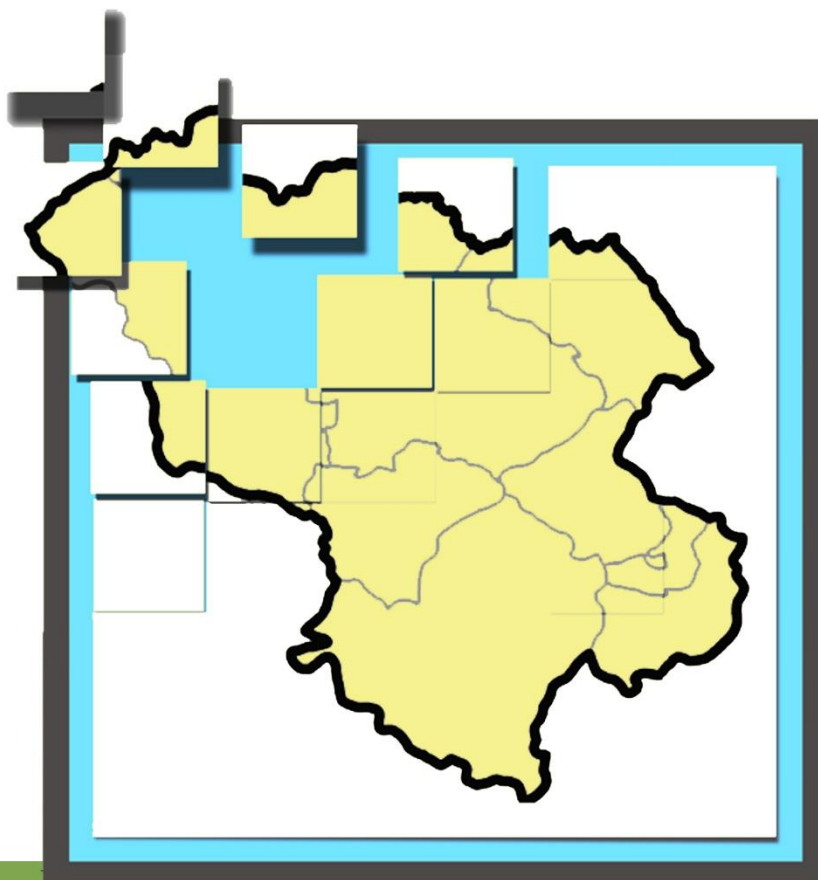
ای، ملی و فراملی از یکدیگر

ردیف	میزان تأثیرپذیری اهداف	امتیاز	رتبه
۱	ایجاد ساز و کار توسعه صادرات در استان	۳۰	۱
۲	ارتقاء نقش و سهم استان در عرصه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و در تعاملات ملی و فراملی با توجه به موقعیت ویژه جغرافیایی و همجواری با هفت استان	۲۸	۲
۳	ایجاد زمینه های سرمایه گذاری داخلی (استانی و برون استانی) و خارجی (فراملی) و سرمایه گذاران افراد بومی خارج از کشور	۲۶	۳
۴	ارتقاء جایگاه استان در ترانزیت کالا و صادرات و واردات با توجه به موقعیت جغرافیایی ویژه استان	۲۶	۳
۵	توسعه گمرک استان و رفع موانع موجود جهت صادرات کالا	۲۵	۴
۶	تقویت ارتباطات بازرگانی جهت تسهیل صادرات تولیدات و محصولات استان و منطقه شمال غرب	۲۵	۴
۷	تقویت فعالیت های بازرگانی به ویژه در بازرگانی خارجی	۲۵	۴
۸	تقویت زیرساخت های لازم برای توسعه صادرات و گسترش فعالیت های بازرگانی خارجی	۲۴	۵
۹	گسترش فعالیت های بازرگانی و خدمات حمل و نقل در سطوح منطقه ای، ملی و فراملی	۲۳	۶
۱۰	گسترش فعالیت های بازرگانی و ارائه خدمات نوین و توسعه تجارت الکترونیک و بازرگانی الکترونیک با توجه به موقعیت جغرافیایی استان و قرارگیری در مسیر حمل و نقل بین المللی	۲۱	۷
۱۱	افزایش تعاملات اجتماعی و اقتصادی استان زنجان و استان های همجوار	۱۹	۸
۱۲	ارتقاء جایگاه، نقش و کارکرد شهر زنجان در سلسله مراتب سکونتگاه های کشور	۱۵	۹
۱۳	ارتقاء سطح فعالیت های اقتصادی و اجتماعی با کارکرد فراملی از طریق بهره گیری بهینه از زیرساخت های تجهیز یافته واقع در محور ابهر- زنجان	۱۳	۱۰
۱۴	افزایش بهره مندی شهرهای حاشیه ای و کوچک اندام نیمه شمالی و جنوبی استان به ویژه در چهار شهرستان طارم، ماهنشان، خدابنده و ایجرود از منابع و مزیت های منطقه ای و استان های همجوار	۶	۱۱
۱۵	بهره برداری بهینه از منابع آب و خاک در منطقه شمال غرب کشور بر اساس نقش پذیری و تقسیم کار ملی	۵	۱۲
۱۶	ارتقاء کیفی صنایع دستی استان با هدف حضور جدی و مؤثر استان در بازارهای ملی و فراملی	۱	۱۳

مأخذ: مشاور، ۱۳۹۱

۶.۲. تبیین چشم انداز کلان و مأموریت های استان

- جهت گیری های توسعه استان
- تخصص ها و اولویت های توسعه استان
- عرصه های (فلمره های) اولویت دار توسعه استان
- تدوین چشم انداز توسعه و مأموریت های آن

۲.۶. تبیین چشم‌انداز کلان و مأموریت‌های استان

در ادبیات توسعه، چشم‌انداز تصویر روشن در آینده تعبیر می‌شود. این تصویر از آینده یکپارچه‌نگر، واقع‌گرا، قابل تحقق و جذاب است و بیان صریح سرنوشتی است که به دست مردم و مدیران استان رقم خواهد خورد. در تبیین چشم‌انداز تمامی نخبگان، دست‌اندرکاران و ذینفعان دخالت دارند و در الگوسازی چشم‌انداز و چگونگی انجام و دستیابی به آن نقش ایفا می‌کنند. در این الگوسازی چارچوب و روش‌های رسیدن به چشم‌انداز ترسیم شده است.

چشم‌انداز آینده استان زنجان بیان فرمول‌بندی شده دقیق و مشخص از مقاصد اهداف است، به عبارت دیگر چشم‌انداز راهنما و نقشه راه به‌سوی آینده‌ای بهتر است. چشم‌انداز یک حرکت ذهنی از شناخته‌ها به سمت ناشناخته‌هاست. از مهم‌ترین ویژگی‌های در نظر گرفته شده در تبیین چشم‌انداز کلان و مأموریت‌های استان موارد زیر بوده است:

- آینده محوری؛
- آرمانی بودن؛
- تناسب با بافت؛
- استانداردهای تعالی و ایده‌آل‌های بلند؛
- جهت‌دهنده؛
- برانگیزاننده؛

• یکپارچه کننده؛

• بلندپروازانه؛

۶.۲.۱. جهت‌گیری‌های توسعه استان

همان‌طور که در بخش اهداف بیان شد ارزش‌ها و اهداف بنیادین توسعه استان عناصر اصلی تشکیل‌دهنده چشم‌انداز استان محسوب می‌شوند و منابع عمده ارزش‌ها از اسناد مکتوب و مصوب استخراج شده‌اند. همچنین بخشی از ارزش‌ها از قضاوت‌های ارزشی و نقطه نظرات مدیران، صاحب‌نظران، خبرگان، کارشناسان، ذینفعان، ذی‌نفوذان، سیاست‌گزاران و تصمیم‌گیران استان اخذ شده است.

در آینده‌نگری توسعه استان زنجان از منظر آمایش سرزمین و به‌منظور شناسایی اهداف بنیادین و مقطعی و ساخت چشم‌انداز آینده از روش تفکر ارزشی بهره گرفته شده است که یکی از روش‌های نو در برنامه‌ریزی راهبردی و آینده‌نگری است. همچنین برای شناسایی ارزش‌ها و اهداف بنیادین و دستیابی به چشم‌انداز اسناد توسعه فرادست که بر تولید سند توسعه آمایش استان زنجان تأثیرگذار بوده‌اند موردبررسی قرار گرفته و ارزش‌ها، اهداف، سیاست‌ها و راهبردهای این اسناد مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. در این زمینه اسناد زیر مورد استفاده قرار گرفته‌اند:

• قانون اجرای اصل ۴۸ قانون اساسی

مطابق ماده واحد قانون اجرای اصل ۴۸ قانون اساسی مصوب مرداد ۱۳۸۰ شمسی، دولت مکلف شده است تا دو سال پس از تصویب این قانون و در اجرای اصل ۴۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به‌منظور:

الف. رفع هرگونه تبعیض در استفاده مناطق (استان‌ها و شهرستان‌ها) مختلف کشور از منابع طبیعی و سرمایه‌های

اصلی

ب. فراهم کردن زمینه رشد همه مناطق (استان‌ها و شهرستان‌ها) متناسب با استعدادها و با حفظ رقابت سازنده

ج. توزیع متناسب فعالیت‌های اقتصادی در مناطق (استان‌ها و شهرستان‌های مختلف کشور)

د. استفاده بهینه از قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی استان و نقش منطقه‌ای و فراملی کشور

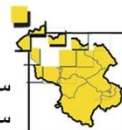

با مطالعه و بررسی کارشناسی لازم و با ملاحظه میزان سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در سال‌های گذشته و شاخص‌های توسعه‌یافتگی مناطق (استان‌ها و شهرستان‌ها) طرح آمایش سرزمین (توزیع متناسب جمعیت و فعالیت‌های بخش‌های اقتصادی در فضای ملی) را تهیه و اقدامات قانونی لازم را برای اجرای آن از آغاز سال ۱۳۸۳ به عمل آورد (قانون اجرای اصل چهل و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۰).

• سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی

در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی به‌عنوان برنامه‌ای بلندمدت برای توسعه کشور، ایران کشوری توسعه‌یافته و با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه تعریف شده است. در این سند جامعه ایرانی در افق این چشم‌انداز، جامعه‌ای توسعه‌یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی و تاریخی خود، متکی بر اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی توصیف شده است. مطابق سند چشم‌انداز جامعه ایرانی برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم بهتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی دانسته شده است. همچنین این جامعه برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع متناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده، به دور از فقر و تبعیض و بهره‌مند از محیط‌زیست مطلوب می‌باشد.

مطابق مفاد این سند و در افق طرح، بایستی کشور ایران به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) رسیده باشد. جایگاه نخستین با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقاء نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل تبیین شده است. شایان ذکر است مطابق سند چشم‌انداز، باید در تهیه و تدوین و تصویب برنامه‌های توسعه و بودجه‌های سالیانه، این نکته موردتوجه قرار گیرد که شاخص‌های کمی کلان این سند از قبیل نرخ سرمایه‌گذاری، درآمد سرانه، تولید ناخالص ملی، نرخ اشتغال و تورم، کاهش فاصله درآمد میان دهک‌های بالا و پایین جامعه، رشد فرهنگ و آموزش و پژوهش و توانایی‌های دفاعی و امنیتی، باید متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات سند چشم‌انداز تنظیم و تعیین گردد و این سیاست‌ها و اهداف به‌صورت کامل مراعات شود (سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، ۱۳۸۲).

• برنامه‌های توسعه کشور

در برنامه چهارم توسعه کشور (۸۸-۱۳۸۴) و در مواد و فصول مختلف آن مهم‌ترین رؤس این برنامه که در زمینه توسعه استان‌ها است، آمده است:

• در ماده ۷۲ از فصل ششم قانون برنامه چهارم با عنوان آمایش سرزمین و توان منطقه‌ای، دولت مکلف شده است به منظور توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌ها در پهنه سرزمینی، با هدف استفاده کارآمد از قابلیت‌ها و مزیت‌های کشور و با استفاده از مطالعات انجام شده، سند ملی آمایش سرزمین را از ابتدای برنامه چهارم (۱۳۸۴) به مرحله اجرا درآورد. در همین ماده تصریح شده است در سند ملی آمایش باید سند چشم‌انداز بلندمدت توسعه فضایی کشور در چارچوب سیاست‌های کلی نظام، تحلیل شرایط منطقه‌ای و بین‌المللی و امکانات و محدودیت‌ها و مزیت‌های سرزمین تهیه شود. همچنین راهبردهای کلی توزیع جمعیت در سرزمین، الگوی اسکان و نظام شهری و روستایی و راهبردهای خاص مناطق و عرصه‌هایی که به لحاظ «امنیتی و دفاعی»، حفاظت از منابع طبیعی، محیط‌زیست و میراث فرهنگی دارای موقعیت ویژه هستند، تدوین گردد.

• در بند چهارم از ماده ۷۴ قانون فوق‌الذکر مقرر داشته است که راهبردهای هماهنگ و سازگار بلندمدت توسعه و توزیع فضایی بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی منطبق با ویژگی‌های سرزمین تعیین و سیاست‌ها و توصیه‌های منطقه‌ای و سرزمینی بخش‌ها و اقدامات و عملیات اولویت‌دار در توسعه بخش تدوین و به موقع اجرا گذارده شود.

• در ماده ۷۴ قانون یادشده دولت مکلف شده است به منظور هماهنگ‌سازی عملیات عمرانی و سرمایه‌گذاری‌های جدید متناسب با شرایط در حال گذار ملی و بین‌المللی و با رعایت موازین آینده‌نگری، تحلیل مناسب موقعیت منطقه‌ای و بین‌المللی کشور، ساختار فرهنگی هویت ایرانی و اسلامی، امکانات و قابلیت‌ها و فرصت‌های کشور، اقدامات زیر را انجام دهد:

الف. قرار دادن اسناد ملی آمایش سرزمین و کالبدی ملی به عنوان مرجع اصلی هماهنگی‌های بین بخشی، بین منطقه‌ای و بخشی منطقه‌ای در تصمیم‌گیری‌های اجرایی؛

ب) به هنگام نمودن سند ملی آمایش سرزمین متناسب با تحولات جهانی، منطقه‌ای، علمی و فنی با بهره‌گیری از اطلاعات پایه‌ای و مکانی و تعامل سطوح خرد و کلان منطقه‌ای و بخشی، به گونه‌ای که برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سازگاری با سند ملی آمایش سرزمین تنظیم گردد.

• در ماده ۷۵ قانون برنامه چهارم سازمان (وقت) مدیریت و برنامه‌ریزی کشور مکلف شده است تا با همکاری سایر دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط، به منظور بهره‌گیری از قابلیت‌ها و مزیت‌های سرزمین در راستای ارتقای نقش و جایگاه بین‌المللی کشور و تقابل مؤثر در اقتصاد بین‌المللی، راهبردها و اولویت‌های آمایشی ذیل را در قالب برنامه‌های اجرایی از ابتدای برنامه چهارم به مرحله اجرا درآورد:

الف. بهره‌گیری مناسب از موقعیت و توانمندی‌های عرصه‌های مختلف سرزمینی برای توسعه علم و فناوری و تعامل فعال با اقتصاد جهانی، از طرق مختلف از جمله تعیین مراکز و پارک‌های فناوری علمی، تحقیقاتی تخصصی و همچنین تعیین نقش و عملکرد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی

ب. استفاده مناسب از قابلیت و توان کلان‌شهرها، در جهت تقویت نقش فراملی و ارتقای جایگاه بین‌المللی کشور، از طریق تقویت مدیریت توسعه، برنامه‌ریزی و اجرا در این شهرها، تعیین حوزه عملکرد فراملی و بین‌المللی هر یک و انتقال هم‌زمان وظایف ملی و منطقه‌ای آن‌ها به سایر شهرها.

ج. بهره‌گیری مناسب از قابلیت‌های ترانزیتی کشور از طریق اولویت‌بندی محورهای خاص در دالان‌های ارتباطی شرقی - غربی و شمالی - جنوبی کشور و تدوین برنامه توسعه مبادی، شبکه‌ها و نقاط خاص واقع بر این محورها.

د. آماده‌سازی عرصه‌های مختلف سرزمین، برای پذیرش فعالیت‌های جدید و ایجاد فرصت‌های شغلی متناسب با قابلیت هر منطقه، از طریق تکمیل، توسعه و تجهیز شبکه‌های زیربنایی.

ه. بهره‌گیری از آثار انتشاری سرمایه‌گذاری‌های ملی و فراملی در توسعه مناطق پیرامونی (به‌ویژه دشت‌ها و پیرامون سدها)، از طریق تهیه برنامه‌های چندبخشی و گسترش شیوه‌های نوین معیشت و فعالیت و ساماندهی استقرار جمعیت و فعالیت‌ها

ز. توسعه مناطق مرزی با هدف تقویت همگرایی‌های ملی و پیوند مناطق مرزی با اقتصاد ملی و فراملی

ح. بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مناطق روستایی کشور از طریق توسعه منابع انسانی، تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی، ساماندهی نظام ارائه خدمات سطح‌بندی شده و اصلاح نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی، با تأکید بر افزایش هماهنگی و محلی نمودن فرایند آن

- با توجه به اینکه پاره‌ای فعالیت‌ها و دستیابی به اهدافی خاص در سطح استان نیازمند مشارکت چندبخش و یا چند استان می‌باشد، در ماده ۷۶ قانون یاد شده، سازمان (وقت) مدیریت و برنامه‌ریزی کشور موظف شده است تا در راستای ایجاد هماهنگی بین فعالیت‌های دستگاه‌های اجرایی، آن دسته از اهداف و مضامین برنامه چهارم که تحقق آن‌ها مستلزم مشارکت چند بخش و چند استان است را در قالب برنامه‌های ویژه (فرابخشی) تدوین و نقش هریک از دستگاه‌های اجرایی را در چارچوب وظایف قانونی هر دستگاه مشخص نماید. در این قانون کلیه دستگاه‌های اجرایی بخشی و استانی موظف شده‌اند تا عملیات و اقدامات این‌گونه برنامه‌ها را که توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تعیین می‌گردد، در برنامه اجرایی خود منظور و اجرا نمایند.

- به‌منظور هماهنگی در امور عمرانی و توسعه‌ای بین استانی در ماده ۷۷ این قانون به دولت اجازه داده شده است تا نسبت به منطقه بندی کشور از دیدگاه آمایش سرزمین و ایجاد نهادهای هماهنگ‌کننده و تعیین وظایف آن‌ها در سطح فرا استانی اقدام نماید.

- به‌منظور تحقق اهداف و شاخص‌های کمی مربوط به ارتقاء بهره‌وری کل عوامل تولید در ماده ۵ قانون یاد شده تمامی دستگاه‌های اجرایی ملی و استانی مکلف شده‌اند تا در تدوین اسناد ملی، بخشی و استانی و ویژه، سهم ارتقاء بهره‌وری کل عوامل تولید در رشد تولید مربوطه را تعیین کرده و الزامات و راهکارهای لازم برای تحقق آن‌ها را برای تحول کشور از یک اقتصاد نهاده محور به یک اقتصاد بهره‌ور با توجه به محورهای زیر مشخص نمایند به‌طوری‌که سهم بهره‌وری کل عوامل در رشد تولید ناخالص داخلی حداقل به سی‌ویک و سه‌دهم درصد (۳۱/۳ درصد) برسد:

الف. هدف‌گذاری‌های هر بخش و زیر بخش با شاخص‌های ستانده به نهاده مشخص گردد به‌طوری‌که متوسط رشد سالانه بهره‌وری نیروی کار، سرمایه و کل عوامل تولید به مقادیر حداقل ۳/۵، ۱ و ۲/۵ درصد برسد.

ب. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور مکلف است نسبت به بررسی عملکرد دستگاه‌های اجرایی در زمینه‌ی شاخص‌های بهره‌وری و رتبه‌بندی دستگاه‌های اجرایی اقدام نماید و تخصیص منابع مالی برنامه چهارم توسعه و

بودجه‌های سنواتی را با توجه به برآوردهای مربوط به ارتقاء بهره‌وری کل عوامل تولید و همچنین میزان تحقق آن‌ها به عمل‌آورده و نظام نظارتی فعالیت‌ها، عملیات و عملکرد مدیران و مسئولین را بر اساس ارزیابی بهره‌وری متمرکز نماید (قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۳).

مأموریت‌ها و رسالت‌های تعیین شده در قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران به شرح زیر است:

- توجه به ارزش‌های اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست‌محیطی آب با تسریع در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن و مهار آب‌هایی که از کشور خارج می‌شود با اولویت استفاده از منابع آب‌های مشترک
- تقویت قانون‌گرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری، خودباوری، روحیه کار جمعی، ابتکار، درستکاری، قناعت، پرهیز از اسراف و اهتمام به ارتقاء کیفیت در تولید
- اهتمام به توسعه ورزش و حمایت از گسترش فعالیت‌های گردشگری با تأکید بر سفرهای زیارتی
- تأکید بر رویکرد انسان سالم و سلامت همه‌جانبه با توجه به یکپارچگی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، ارزشیابی، نظارت و تخصیص منابع عمومی و کاهش مخاطرات و آلودگی‌های تهدیدکننده سلامت
- ارتقاء امنیت اجتماعی و مبارزه همه‌جانبه با مواد مخدر و روان‌گردان و اهتمام به اجرای سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر و استفاده از ابزارهای فرهنگی، آموزشی و رسانه‌ها برای پیشگیری و مقابله با ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی
- تحول در نظام آموزش عالی و پژوهش از طریق ارتباط مؤثر بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش‌های مربوط جامعه و توانمندسازی بخش غیردولتی برای مشارکت در تولید علم و فناوری
- تحول در نظام آموزش و پرورش با هدف ارتقاء کیفی آن بر اساس نیازها و اولویت‌های کشور در سه حوزه دانش، مهارت و تربیت و نیز افزایش سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان
- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و درصحنه‌های اجتماعی و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه عرصه‌ها و توجه ویژه به نقش سازنده آنان
- هویت بخشی به سیمای شهر و روستا، بازآفرینی و روزآمدسازی معماری ایرانی-اسلامی، رعایت معیارهای پیشرفته برای ایمنی بناها و استحکام ساخت‌وسازها
- تحقق رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی به میزان حداقل ۸ درصد نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی با:

الف. توسعه سرمایه‌گذاری از طریق کاهش شکاف پس‌انداز، سرمایه‌گذاری با حفظ نسبت پس‌انداز به تولید ناخالص

داخلی حداقل در سطح ۴۰ درصد و جذب منابع

ب. بهبود فضای کسب‌وکار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان، فراهم آوردن زیرساخت‌های ارتباطی، اطلاعاتی،

حقوقی، علمی و فناوری موردنیاز، کاهش خطرپذیری کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به‌صورت شفاف و

منظم به جامعه

ج. تقویت و توسعه نظام استاندارد ملی

• ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی با هدف تولید و

توسعه سرمایه‌گذاری در داخل و خارج کشور با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی

• اصلاح ساختار نظام بانکی با اجرای کامل و روزآمد قانون بانکداری بدون ربا و نهادینه کردن نظام‌های

قرض‌الحسنه، تأمین اعتبارات خود و اعتبارات لازم برای سرمایه‌گذاری‌های بزرگ

• حمایت از شکل‌گیری بازارهای رقابتی.

• تکمیل بانک اطلاعات مربوط به اقشار دو دهک پایین درآمدی و به‌هنگام کردن مداوم آن

• اقدامات لازم برای جبران عقب‌ماندگی‌های حاصل از دوران‌های تاریخی گذشته با تکیه بر:

الف. ارتقاء سطح درآمد و زندگی روستاییان و کشاورزان با تهیه طرح‌های توسعه روستایی، گسترش کشاورزی و

صنعتی، صنایع روستایی و خدمات نوین و اصلاح نظام قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی

ب. انجام اقدامات ضروری برای رساندن نرخ بیکاری کشور به ۷ درصد

ج. تأمین بیمه فراگیر و کارآمد و گسترش کمی و کیفی نظام تأمین اجتماعی و خدمات بیمه درمان

د. توسعه نظام‌های پیشگیری از آسیب‌های فردی و اجتماعی

ه. حمایت از اقشار محروم و زنان سرپرست خانوار

و. توسعه بخش تعاون با هدف توانمندسازی اقشار متوسط و کم‌درآمد جامعه (قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی،

اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۹).

سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه

سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه که توسط رهبر معظم انقلاب ابلاغ شده است بر پایه‌ی محورهای سه‌گانه‌ی «اقتصاد مقاومتی»، «پیشسازی در عرصه علم و فناوری» و «تعالی و مقاوم‌سازی فرهنگی» و با در نظر گرفتن واقعیت‌های موجود در صحنه داخلی و خارجی تنظیم شده است تا با تحقق اهداف برنامه ششم، به ارائه الگوی برآمده از تفکر اسلامی درزمینه‌ی پیشرفت که به کلی مستقل از نظام سرمایه‌داری جهانی است، کمک کند.

سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه دارای ۸۰ بند و شامل سرفصل‌های امور: «اقتصادی»، «فناوری اطلاعات و ارتباطات»، «اجتماعی»، «دفاعی و امنیتی»، «سیاست خارجی»، «حقوقی و قضایی»، «فرهنگی» و «علم، فناوری و نوآوری» است.

الف. امور اقتصادی

- رشد اقتصادی شتابان و پایدار و اشتغال‌زا به گونه‌ای که با بسیج همه امکانات و ظرفیت‌های کشور، متوسط رشد ۸ درصد در طول برنامه محقق شود.

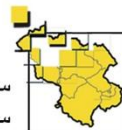
- بهبود مستمر فضای کسب‌وکار و تقویت ساختار رقابتی و رقابت‌پذیری بازارها.

- مشارکت و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت نهادهای عمومی غیردولتی با ایفای نقش ملی و فراملی آن‌ها در تحقق اقتصاد مقاومتی.

- توسعه پیوندهای اقتصادی و تجاری متقابل و شبکه‌ای کشور به‌ویژه با کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی، تبدیل شدن به قطب تجاری و ترانزیتی و انعقاد پیمان‌های پولی دو و چندجانبه با کشورهای طرف تجارت در چارچوب بندهای ۱۰، ۱۱ و ۱۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی.

- گسترش و تعمیق نظام جامع تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه‌ها) با مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی و افزایش سهم مؤثر بازار سرمایه در جهت توسعه سرمایه‌گذاری و ثبات و پایداری و کاهش خطرپذیری فعالیت‌های تجاری و اقتصادی کشور با تأکید بر ارتقاء شفافیت و سلامت نظام مالی.

- تأمین مالی فعالیت‌های خرد و متوسط به‌وسیله نظام بانکی.

• ارتقاء کیفی و کمی نظام جامع صنعت بیمه و ابزارهای آن (بازارهای رقابتی، بیمه اتکایی و...) با مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی به‌منظور توسعه سرمایه‌گذاری و ثبات و پایداری و کاهش خطرپذیری فعالیت‌های تجاری و اقتصادی کشور.

• جذب سرمایه ایرانیان خارج از کشور و سرمایه‌گذاران خارجی با ایجاد انگیزه و مشوق‌های لازم.

• اعمال نظارت کامل و فراگیر بانک مرکزی بر بازار و مؤسسات پولی، بانکی و اعتباری و ساماندهی مؤسسات و بازارهای غیر متشکل پولی و مالی در جهت ارتقاء شفافیت و سلامت و کاهش نسبت مطالبات غیرجاری به تسهیلات.

• تغییر نگاه به نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آن، از منبع تأمین بودجه عمومی به «منابع و سرمایه‌های زاینده اقتصادی» و دائمی شدن اساسنامه صندوق توسعه ملی با تنفیذ اساسنامه موجود و واریز سالانه ۳۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز به صندوق توسعه ملی و افزایش حداقل ۲ واحد درصد سالیانه به آن.

- استقلال مدیریت حساب‌ها از بانک مرکزی.
- ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش‌های غیردولتی به‌صورت ارزی.
- استقلال مصارف صندوق توسعه ملی از تکالیف بودجه‌ای و قوانین عادی.
- سپرده‌گذاری ارزی حداکثر ۲۰ درصد از منابع ورودی صندوق، نزد بانک‌های عامل در قبال اخذ خط اعتباری ریالی از بانک‌های مذکور برای ارائه تسهیلات ریالی به بخش کشاورزی، صنایع کوچک و متوسط و تعاونی با معرفی صندوق توسعه ملی.

- تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز و کاهش شدت انرژی.
- حمایت از تأسیس شرکت‌های غیردولتی برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اکتشاف (نه مالکیت)، بهره‌برداری و توسعه میادین نفت و گاز کشور به‌ویژه میادین مشترک در چارچوب سیاست‌های کلی اصل ۴۴.
- افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر و نوین و گسترش نیروگاه‌های پراکنده و کوچک‌مقیاس.
- تحقق کامل هدفمندسازی یارانه‌ها در جهت افزایش تولید، اشتغال و بهره‌وری، کاهش شدت انرژی و ارتقاء شاخص‌های عدالت اجتماعی.

- واگذاری طرح‌های جمع‌آوری، مهار، کنترل و بهره‌برداری از گازهای همراه تولید در کلیه میادین نفت و تأسیسات صنعت نفت به مردم.
- افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز و توسعه تولید کالاهای دارای بازدهی بهینه (بر اساس شاخص شدت مصرف انرژی).
- دانش‌بنیان نمودن صنایع بالادستی و پایین‌دستی نفت و گاز با تأسیس و تقویت شرکت‌های دانش‌بنیان برای طراحی، مهندسی، ساخت، نصب تجهیزات و انتقال فناوری به‌منظور افزایش خودکفایی.
- افزایش مستمر ضریب بازیافت و برداشت نهایی از مخازن و چاه‌های نفت و گاز.
- تقسیم‌کار و تعیین نقش ملی در مناطق، استان‌ها، نواحی و سواحل و جزایر کشور با رعایت الزامات آن در چارچوب سیاست‌های کلی مربوط، به‌منظور افزایش تولید ثروت ملی و حمایت دولت از سرمایه‌گذاری در مناطق کمتر توسعه‌یافته و روستایی.
- اتخاذ برنامه‌ها و اقدامات اجرایی جهت توسعه روستایی کشور برای تثبیت جمعیت و تشویق مهاجرت به مناطق روستایی و عشایری (کانون تولید و ارزش‌آفرینی) با برنامه‌ریزی و مدیریت بهینه در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی، تعیین سهم واقعی در توزیع منابع و ارتقاء شأن و منزلت اجتماعی، ایجاد فرصت‌های جدید اقتصادی و حمایت‌های ویژه از فعالیت‌های کارآفرینی و اشتغال‌زایی مزیت‌دار بومی و مقاوم‌سازی تأسیسات و زیرساخت‌ها و اماکن روستایی با تأکید بر بند ۹ سیاست‌های کلی کشاورزی.
- توسعه اقتصاد دریایی جنوب کشور در محور چابهار - خرمشهر با تأکید بر سواحل مکران.
- برنامه‌ریزی برای دستیابی به ضریب جینی ۰/۴۳.
- توسعه بازارهای دریایی و ایجاد مناطق مهم اقتصادی در زمینه‌های دارای مزیت.
- اولویت بخش ریلی در توسعه حمل‌ونقل و ایجاد مزیت رقابتی برای آن.
- توسعه حمل‌ونقل ریلی باری با اولویت تجهیز شبکه و پایانه‌های باری و اتصال شبکه به مراکز بزرگ اقتصادی، تجاری و صنعتی و مبادی ورودی و خروجی مهم کشور و شبکه‌های ریلی منطقه‌ای و جهانی به‌ویژه کریدور شمال - جنوب با هدف توسعه صادرات و ترانزیت بار.

- افزایش نرخ رشد ارزش افزوده بخش‌های صنعت، معدن و صنایع معدنی و افزایش صادرات محصولات آن با اجرای سیاست‌های کلی صنعت و معدن.
- دانش‌بنیان نمودن شیوه تولید و محصولات صنعتی و خدمات وابسته به آن، نشان‌سازی تجاری و تقویت حضور در بازارهای منطقه و جهان.
- اولویت دادن به حوزه‌های راهبردی صنعتی (از قبیل صنایع نفت، گاز، پتروشیمی، حمل‌ونقل، مواد پیشرفته، ساختمان، فناوری اطلاعات و ارتباطات، هوافضا، دریا، آب و کشاورزی) و افزایش ضریب نفوذ فناوری‌های پیشرفته در آن‌ها.
- اولویت دادن به تأمین مواد موردنیاز صنایع داخلی کشور با تأکید بر تکمیل ظرفیت زنجیره ارزش افزوده مواد معدنی و اجرای بند ۳ سیاست‌های کلی معدن.
- تدوین و اجرای سند جامع و نقشه راه تحول نظام استانداردسازی کشور و مدیریت کیفیت.
- استقرار نظام جامع و کارآمد آمار و اطلاعات کشور.

ب. امور فناوری اطلاعات و ارتباطات

- کسب جایگاه برتر منطقه در توسعه دولت الکترونیک در بستر شبکه ملی اطلاعات.
- توسعه محتوی در فضای مجازی بر اساس نقشه مهندسی فرهنگی کشور تا حداقل پنج برابر وضعیت کنونی و بومی‌سازی شبکه‌های اجتماعی.
- ایجاد، تکمیل و توسعه شبکه ملی اطلاعات و تأمین امنیت آن، تسلط بر دروازه‌های ورودی و خروجی فضای مجازی و پالایش هوشمند آن و ساماندهی، احراز هویت و تحول در شاخص ترافیکی شبکه به‌طوری‌که ۵۰ درصد آن داخلی باشد.
- بهره‌گیری از موقعیت ممتاز کشور با هدف تبدیل ایران به مرکز تبادلات پستی و ترافیکی ارتباطات و اطلاعات منطقه و گسترش حضور در بازارهای بین‌المللی.
- حضور مؤثر و هدفمند در تعاملات بین‌المللی فضای مجازی.
- افزایش سهم سرمایه‌گذاری زیرساختی در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات تا رسیدن به سطح کشورهای برتر منطقه.

- توسعه فناوری فضایی با طراحی، ساخت، آزمون، پرتاب و بهره‌برداری از سامانه‌های فضایی و حفظ و بهره‌برداری حداکثری از نقاط مداری کشور.

ج. امور اجتماعی

- ارتقاء سلامت اداری و اقتصادی و مبارزه با فساد در این عرصه با تدوین راهبرد ملی مبارزه با فساد و تصویب قوانین مربوط.

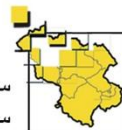
- استقرار نظام جامع، یکپارچه، شفاف، کارآمد و چندلایه تأمین اجتماعی کشور.
- توانمندسازی و خوداتکائی اقشار و گروه‌های محروم در برنامه‌های مربوط به رفاه و تأمین اجتماعی.
- ارتقاء کیفیت و اصلاح ساختار بیمه‌های تأمین اجتماعی پایه (شامل بیمه درمان، بازنشستگی، ازکارافتادگی و...) برای آحاد مردم.

- اجرای سیاست‌های کلی سلامت با تصویب قوانین و مقررات لازم با تأکید بر:
 - تهیه پیوست سلامت برای قوانین مرتبط و طرح‌های کلان توسعه‌ای.
 - اصلاح ساختار نظام سلامت بر اساس بند ۷ سیاست‌های کلی سلامت.
 - تأمین منابع مالی پایدار برای بخش سلامت و توسعه کمی و کیفی بیمه‌های سلامت.
 - افزایش و بهبود کیفیت و ایمنی خدمات و مراقبت‌های جامع و یکپارچه سلامت در قالب شبکه بهداشتی و درمانی منطبق بر نظام سطح‌بندی و ارجاع.

- توسعه تربیت‌بدنی و ورزش همگانی.
- فرهنگ‌سازی و ایجاد زمینه‌ها و ترتیبات لازم برای تحقق سیاست‌های کلی جمعیت.
- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه عرصه‌ها و توجه ویژه به نقش سازنده آنان.

- اولویت دادن به ایثارگران انقلاب اسلامی در تسهیلات مالی و فرصت‌ها و امکانات و مسؤولیت‌های دولتی در صحنه‌های مختلف فرهنگی و اقتصادی.

- هویت‌بخشی به سیمای شهر و روستا و بازآفرینی و روزآمدسازی معماری اسلامی - ایرانی.
- سامان‌بخشی مناطق حاشیه‌نشین و پیشگیری و کنترل ناهنجاری‌های عمومی ناشی از آن.

- توسعه پایدار صنعت ایران‌گردی به گونه‌ای که ایران‌گردهای خارجی تا پایان برنامه ششم به حداقل پنج برابر افزایش یابد.

- حمایت از صنایع دستی و صیانت از میراث فرهنگی کشور.

د. امور دفاعی و امنیتی

- افزایش توان دفاعی در تراز قدرت منطقه‌ای در جهت تأمین منافع و امنیت ملی با تخصیص حداقل ۵ درصد بودجه عمومی کشور برای بنیه دفاعی.

- ارتقاء توان بازدارندگی کشور با:

- توسعه توان موشکی و فناوری‌ها و ظرفیت تولید سلاح‌ها و تجهیزات عمده دفاعی برترساز با توان بازدارندگی و متناسب با انواع تهدیدات.

- گسترش هوشمندانه و مصون‌سازی پدافند غیرعامل با اجرای کامل پدافند غیرعامل در مراکز حیاتی و حساس کشور.

- افزایش ظرفیت‌های قدرت نرم و دفاع سایبری و تأمین پدافند و امنیت سایبری برای زیرساخت‌های کشور در چارچوب سیاست‌های کلی مصوب.

- تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان.

- تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی با انسداد کامل نرم‌افزاری و سخت‌افزاری، توسعه و تقویت یگان‌های مرزبانی، مشارکت‌دهی مرزنشینان در طرح‌های امنیتی، توسعه فعالیت‌های اطلاعاتی و تقویت دیپلماسی مرزی.

- برنامه‌ریزی برای کاهش جرم و جنایت با هدف کاهش ۱۰ درصدی سالانه مصادیق مهم آن.

- مبارزه همه‌جانبه با مواد مخدر و روانگردان‌ها در چارچوب سیاست‌های کلی ابلاغی و مدیریت مصرف با هدف کاهش ۲۵ درصدی اعتیاد تا پایان برنامه.

- پیشگیری و مقابله با قاچاق کالا و ارز از مبادی ورودی تا محل عرضه آن در بازار.

ه. امور سیاست خارجی

- حفظ و افزودن بر دستاوردهای سیاسی جمهوری اسلامی در منطقه آسیای جنوب غربی.

- اولویت دادن به دیپلماسی اقتصادی با هدف توسعه سرمایه‌گذاری خارجی، ورود به بازارهای جهانی و دستیابی به فناوری برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و سند چشم‌انداز.
- توسعه کمی و کیفی رسانه‌های فرامرزی با زبان‌های رایج بین‌المللی.
- ایجاد زمینه‌های لازم در جهت جلب سرمایه و توان علمی و تخصصی ایرانیان خارج از کشور در توسعه ملی و تأثیر بر سیاست‌های نظام سلطه در دفاع از منافع ملی.
- بهره‌گیری حداکثری از روش‌ها و ابزارهای دیپلماسی نوین و عمومی.

و. امور حقوقی و قضایی

- بازنگری در قوانین جزایی به‌منظور کاستن از محکومیت به حبس و تبدیل آن به مجازات‌های دیگر و متناسب‌سازی مجازات‌ها با جرایم.
- بهبود بخشیدن به وضعیت زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها.
- حمایت قضائی مؤثر در تضمین حقوق مالکیت و استحکام قراردادها به‌منظور توسعه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری خارجی.
- توسعه ثبت رسمی اسناد و املاک و مالکیت‌های معنوی و ثبت رسمی مالکیت‌های دولت و مردم بر املاک و اراضی کشور در نظام کاداستر و گسترش فناوری‌های نوین در ارائه خدمات ثبتی.

ز. امور فرهنگی

- تلاش شایسته برای تبیین ارزش‌های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس و دستاوردهای جمهوری اسلامی.
- ارائه و ترویج سبک زندگی اسلامی - ایرانی و فرهنگ‌سازی درباره اصلاح الگوی مصرف و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی.
- اجرای نقشه مهندسی فرهنگی کشور و تهیه پیوست فرهنگی برای طرح‌های مهم.
- حمایت مادی و معنوی از هنرمندان، نوآوران، محققان و تولیدکنندگان آثار و محصولات فرهنگی و هنری مقوم اخلاق، فرهنگ و هویت اسلامی - ایرانی.
- حضور مؤثر نهادهای فرهنگی دولتی و مردمی در فضای مجازی به‌منظور توسعه و ترویج فرهنگ، مفاهیم و هویت اسلامی - ایرانی و مقابله با تهدیدات.

- توجه ویژه به توسعه و تجلی مفاهیم، نمادها و شاخص‌های هویت اسلامی - ایرانی در ساختارهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.

ح. امور علم، فناوری و نوآوری

- دستیابی به رتبه اول منطقه در علم و فناوری و تثبیت آن با اهتمام به تحقق سیاست‌های کلی علم و فناوری.
- اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و تأکید بر دوران تحصیلی کودکی و نوجوانی.
- افزایش سهم آموزش‌های مهارتی در نظام آموزشی کشور.
- توسعه علوم پایه و تحقیقات بنیادی، نظریه‌پردازی و نوآوری در چارچوب سیاست‌های کلی علم و فناوری و نقشه جامع علمی کشور.
- ساماندهی نظام ملی آمار و اطلاعات علمی، پژوهشی و فناوری جامع و کارآمد.
- تحول و ارتقاء علوم انسانی به‌ویژه تعمیق شناخت معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی.
- تنظیم رابطه متقابل تحصیل با اشتغال و متناسب‌سازی سطوح و رشته‌های تحصیلی با نقشه جامع علمی کشور و نیازهای تولید و اشتغال.
- گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام‌بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی و فنی معتبر منطقه‌ای و جهانی به‌ویژه جهان اسلام و توسعه تجارت و صادرات محصولات دانش‌بنیان.
- توسعه و ساماندهی نظام ملی نوآوری و حمایت از پژوهش‌های مسأله‌محور و تجاری‌سازی پژوهش و نوآوری و توسعه نظام جامع تأمین مالی در جهت پاسخ به نیاز اقتصاد دانش‌بنیان. (سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه ابلاغی مقام معظم رهبری، ۱۳۹۴)

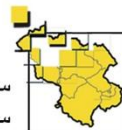
• ضوابط ملی آمایش سرزمین

به استناد اصل یک‌صد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، هیئت‌وزیران در تاریخ ۸۳/۸/۶ ضوابط ملی آمایش سرزمین را تصویب نمود. خطوط و سیاست‌های کلی این سند در راستای تبیین فضایی سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی و ترسیم الزامات تحقق آن در توسعه بلندمدت کشور و بر پایه اصول آمایش سرزمین شامل ملاحظات امنیتی و دفاعی، کارایی و بازدهی اقتصادی، وحدت و یکپارچگی سرزمین، گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های

منطقه‌ای، حفاظت محیط‌زیست و احیای منابع طبیعی، تسهیل روابط اقتصادی و رفع محرومیت‌ها به‌ویژه در مناطق روستایی کشور تنظیم شده است. جهت‌گیری‌های اصلی این ضوابط به شرح زیر بیان شده است:

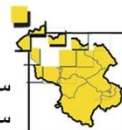
- کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پرتراکم کشور، به‌ویژه تهران و اصفهان و مهار روند رو به رشد جمعیت و فعالیت‌ها در این مناطق، از طریق دگرگونی ساختار فعالیت‌های صنعتی و خدماتی آن‌ها در راستای افزایش سهم فعالیت‌های دانش‌پایه و زمینه‌سازی برای هدایت سرمایه‌گذاری‌های متمایل به این مناطق به دیگر استان‌های کشور.
- تغییر نقش و عملکرد شهر تهران به‌عنوان مرکزی با عملکرد بین‌المللی و شهرهای اصفهان، مشهد، تبریز، شیراز، اهواز و کرمانشاه به‌عنوان مرکزی با عملکرد فراملی برای پوشش خدماتی در حوزه‌های جغرافیایی و یا عملکردی خاص.
- ایجاد شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها به‌نحوی که بتوانند در سطوح منطقه تحت نفوذ خویش بخشی از وظایف شهرهای موضوع بند (۲) را به عهده گرفته و در راستای عدم تمرکز در یک تقسیم‌کار ملی و منطقه‌ای مشارکت نمایند.
- توسعه علوم، آموزش، پژوهش و فن‌آوری و گسترش و تجهیز مراکز آموزشی، پژوهشی، شهرک‌ها و پارک‌های علمی - فن‌آوری کشور (با تأکید بر توسعه فن‌آوری‌های نوین، نظیر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، بیوتکنولوژی، نانو تکنولوژی و...) متناسب با نیازهای ملی و منطقه‌ای و با تکیه بر قابلیت‌ها و استعدادهای بومی هر منطقه در راستای کاهش سهم منابع طبیعی و افزایش سهم در تولیدات ملی.
- توسعه و تجهیز گزیده‌ای از محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدورهای حمل‌ونقل بین‌المللی شمالی، جنوبی و شرقی، غربی کشور به‌عنوان محورهای اولویت‌دار در توسعه، برای استفاده مناسب از موقعیت ممتاز ارتباطی کشور با تأکید بر تمرکززدایی ارتباطی از تهران و استفاده از مسیرهای جایگزین.
- زمینه‌سازی لازم برای استفاده حداکثر از ظرفیت‌ها و توان‌های مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده (روستاها، روستا- شهرها، شهرهای کوچک) در حفظ و نگهداشت جمعیت و برقراری تعادل در الگوی استقرار جمعیت با متنوع سازی فعالیت‌ها، ایجاد اشتغال و افزایش نقش فعالیت‌های صنعتی و خدماتی قابل استقرار در این مراکز.

- توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های زیر بنایی به‌ویژه تأمین منابع آب و خدمات اجتماعی متناسب با سهم فعالیت و جمعیت پیش‌بینی‌شده برای مناطق و استان‌های کمتر توسعه‌یافته کشور، هرچند که بازدهی اقتصادی آن‌ها در بلندمدت تحقق یابد.
- ایجاد تعادل نسبی در توزیع و ترکیب جمعیت در سطح کشور با استفاده از ابزار استقرار فعالیت و زیرساخت‌ها و بهبود شرایط اقتصادی، اجتماعی و امنیتی در محور شرق، جنوب و مناطق کم‌جمعیت مرکزی و استقرار ارادی جمعیت در مناطق استراتژیک و کانون‌های دارای قابلیت توسعه، با توجه به توان محیطی عرصه‌ها و مناطق مختلف در این‌گونه بارگذاری‌های جمعیتی و فعالیتی.
- تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها، با تأکید بر ابعاد اجتماعی وظایف توسعه‌ای دولت در مناطق غربی و شمالی، به شرح ذیل:
 - الف. استفاده بهینه از ظرفیت‌های زیر بنایی موجود در مناطقی که از این‌جهت توسعه‌یافته‌اند، با نیت صرفه‌جویی در میزان و تسریع در بازدهی سرمایه‌گذاری‌ها و اولویت به‌کارگیری امکانات بخش خصوصی در این مناطق.
 - ب. رفع تنگنای شبکه‌های زیربنایی مناطق مستعد، متناسب با قابلیت‌های تولیدی و خدماتی این مناطق.
 - ج. بهره‌برداری از شبکه نسبتاً توسعه‌یافته مراکز زیست و فعالیت در این مناطق با اعمال تقسیم‌کار تخصصی بین آن‌ها، با تأکید بر توسعه فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی، گردشگری و بازرگانی.
- گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه‌ای در راستای تقویت همبستگی ملی.
- رعایت ملاحظات «امنیتی و دفاعی»، «حفاظت از محیط‌زیست» و «حراست از میراث فرهنگی» در استقرار جمعیت و فعالیت، به‌ویژه در محدوده‌هایی که با توجه به ملاحظات یاد شده، محدود نمودن و یا تسریع توسعه در آن‌ها الزامی است.
- رعایت اصول ایمنی و الگوی پدافند غیرعامل، از قبیل استفاده از شرایط جغرافیایی و عوارض طبیعی، پراکندگی مناسب در پهنه سرزمین، انتخاب عرصه‌های امن به لحاظ سوانح طبیعی و غیرمترقبه و انتخاب مقیاس بهینه در استقرار جمعیت و فعالیت‌ها در راستای کاهش آسیب‌پذیری در برابر تهدیدات و بهره‌مندی از پوشش مناسب دفاعی.

- ایجاد تعادل در افزایش جمعیت و پراکنش آن در پهنه سرزمین، با توجه به منابع و امکانات مناطق مختلف، به‌طوری‌که نرخ رشد طبیعی جمعیت کشور سالانه به‌طور متوسط از یک درصد و نرخ رشد طبیعی جمعیت هر یک از شهرستان‌های کشور سالانه به‌طور متوسط از ۱/۵ درصد، فراتر نرود.
- توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در مناطق مختلف کشور و برقراری تعادل در شاخص‌های اصلی آن در سطح ملی با تأکید بر توانمندسازی اقتصادی- اجتماعی گروه‌های آسیب‌پذیر و اجرای سیاست‌های جبرانی کاهش فقر و ارتقای رفاه اجتماعی بر اساس مشارکت مردم.
- گسترش آموزش و بهداشت، به‌ویژه برای زنان و جوانان در مناطق کمتر توسعه‌یافته و گروه‌های اجتماعی در معرض خطر، به‌منظور ارتقای کیفیت منابع انسانی و جلوگیری از تولید نسل‌های ناسالم.
- ساماندهی و هدایت هدفمند جریان مهاجرت‌ها از طریق:
 - الف. ایجاد زمینه‌های اشتغال، فعالیت و سرمایه‌گذاری و جذب و نگهداشت نیروهای کارآفرین در مناطق مهاجر فرست دارای قابلیت.
 - ب. ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان پذیرش جمعیت متناسب با سرمایه‌گذاری‌های جدید تولیدی و خدماتی.
- تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی و توسعه بخش‌های صنعت و خدمات، به‌گونه‌ای که علاوه بر جذب سرریز شاغلین کشاورزی و پشتیبانی از این بخش، فرصت‌های جدید شغلی موردنیاز کشور را نیز تأمین نمایند.
- استفاده پایدار از قابلیت‌های طبیعی و امکانات آب‌و‌خاک برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی و صنایع وابسته و تبدیلی مرتبط با آن در نواحی مستعد کشاورزی، به‌ویژه در نواحی شمالی، غربی و جنوب غربی کشور، در راستای دستیابی به امنیت غذایی و توسعه صادرات محصولات کشاورزی.
- توجه به محدودیت‌های آب برای مصارف کشاورزی، با تأکید بر:
 - الف. افزایش راندمان آب با استفاده از مهار آب، شیوه‌های مدرن آبیاری، توسعه شیوه‌های تولید متراکم و گلخانه‌ای در مناطق کم آب کشور.
 - ب. انتقال درون و بین حوضه‌ای آب، با توجه به حفظ تعادل‌های محیطی، برای مصارف شرب، خدمات و صنعت.

- توسعه بهره‌برداری از قابلیت‌های معدنی کشور به‌عنوان یکی از مزیت‌های نسبی سرزمین، با تأکید بر حداکثر نمودن عملیات فرآوری معدنی و کاهش صادرات مواد خام معدنی، به‌گونه‌ای که به افزایش سهم این بخش در اقتصاد ملی بیانجامد.
- تأکید بر توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع معدنی (ذوب فلزات و کانی‌های غیرفلزی)، صنایع مرتبط با حمل‌ونقل و صنایع ICT به‌عنوان صنایع اولویت‌دار، با توجه به مزیت‌های نسبی کشور در این صنایع.
- توجه ویژه به صنایع انرژی‌بر در تلفیق مزیت نسبی برخورداری از ذخایر معدنی و مزیت نسبی برخورداری از منابع انرژی، به‌خصوص گاز و استقرار آن‌ها در نقاط واقع بر کریدورها و محورهای حمل‌ونقل بین‌المللی، با اولویت استقرار در مناطق تخصصی انرژی در سواحل خلیج فارس با هدف توسعه صادرات.
- توسعه صنایع پشتیبان حمل‌ونقل، شامل صنایع خودروسازی، واگن‌سازی، تجهیزات راه‌آهن و صنایع حمل‌ونقل هوایی در مراکز و نواحی مستعد (با تأکید بر کاهش سهم تهران در صنایع خودروسازی)، صنایع تولید و تعمیر و خدمات وسایط حمل‌ونقل دریایی در نوار ساحلی جنوب.
- تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین و دانش‌پایه، با تأکید بر توسعه: خدمات پشتیبان تولید، خدمات گردشگری، خدمات بازرگانی، بانکی و بیمه‌ای، حمل‌ونقل و ترانزیت و استفاده از فن‌آوری‌های نوین در این بخش، متناسب با نقش و جایگاه بین‌المللی کشور.
- ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی، از طریق استفاده از ظرفیت‌های: طبیعی، تاریخی و میراث فرهنگی کشور و گسترش و تسهیل ارتباطات بین مناطق، به‌منظور تقویت پیوند بین اقوام و خرده‌فرهنگ‌ها و همچنین، گسترش تعاملات فرهنگی فراملی.
- سازمان‌دهی و تقویت خدمات اجتماعی و خدمات برتر، ازجمله رسته‌های خدمات: مهندسی مشاور، حقوقی، حسابرسی، بیمه، مالی، بازاریابی، بورس و خدمات اطلاعات و ارتباطات برای ارائه خدمات پشتیبانی فرآیندهای توسعه ملی و پاسخ به تقاضای کشورهای منطقه، با رعایت ملاحظات مندرج در بندهای (۲) و (۳)
- بازتعریف نقش و وظایف مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی، با توجه به ویژگی‌های مناطق کشور و با هدف تقویت تعامل لازم بین عملکرد اقتصاد کشور با اقتصاد جهانی، تأمین سرمایه موردنیاز، ارتقای سطح فن‌آوری و گسترش و تضمین بازارها.

ماده ۲) دستگاه‌های اجرایی کشور موظف‌اند برنامه‌های عملیاتی خود را به گونه‌ای تنظیم نمایند که اجرای اقدامات،

عملیات و سرمایه‌گذاری‌های مربوط، زمینه تحقق جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین را فراهم نماید.

ماده ۳) دستگاه‌های اجرایی کشور موظف‌اند سیاست‌های تشویقی و بازدارنده، از جمله نرخ تسهیلات بانکی، تعرفه‌ها،

عوارض، مالیات‌ها و سایر مقررات را برای فعالیت‌ها و مناطق مختلف کشور به گونه‌ای تنظیم و یا پیشنهاد نمایند که

برنامه‌ها، اقدامات، عملیات و سرمایه‌گذاری‌های بخش‌های عمومی و غیردولتی در راستای تحقق جهت‌گیری‌های

آمایش هدایت شوند.

ماده ۶) شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌های کشور موظف‌اند نظریه پایه توسعه استان ذی‌ربط، ارائه شده در

مطالعات آمایش سرزمین را بررسی کرده و پیشنهادهای خود را برای اصلاح و تکمیل آن‌ها با توجه به جهت‌گیری‌های

موضوع ماده (۱) این تصویب‌نامه ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ تصویب‌نامه به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور،

منعکس نمایند.

ماده ۷) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور مکلف است راهبردهای بخشی و نظریه پایه توسعه استان‌ها را بر اساس

جهت‌گیری‌های ملی آمایش و نقطه نظرات اعلام شده از سوی دستگاه‌های بخشی و شورای برنامه‌ریزی و توسعه

استان‌ها، تنظیم و هماهنگ نموده و به شورای آمایش سرزمین - موضوع ماده (۱۳) این تصویب‌نامه - ارائه نماید تا

به تصویب مراجع ذی‌ربط قانونی برسد.

ماده ۸) دستگاه‌های اجرایی کشور موظف‌اند ضمن انعکاس جهت‌گیری‌های ملی و راهبردهای بخشی و استانی

آمایش در اسناد ملی بخشی و اسناد ملی ویژه، برنامه‌های عملیاتی خود را در برنامه چهارم توسعه، بر اساس این

راهبردها تهیه نموده و مبنای تنظیم اقدامات و عملیات بودجه سالانه خود قرار دهند.

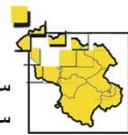
ماده ۹) شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌های کشور موظف است ضمن انعکاس جهت‌گیری‌های ملی، راهبردهای

استانی و راهبردهای بخشی آمایش در اسناد ملی توسعه استان، برنامه‌های عملیاتی خویش را در برنامه چهارم

توسعه، بر اساس این راهبردها تهیه نموده و مبنای تنظیم اقدامات و عملیات بودجه سالانه خود قرار دهند.

ماده ۱۰) شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، شورای برنامه و توسعه استان‌ها و دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط

مکلف‌اند طرح‌های توسعه و عمران در سطوح ملی، منطقه‌ای، ناحیه‌ای و محلی را در محدوده وظایف قانونی خویش

در راستای تحقق جهت‌گیری‌های ملی و راهبردهای بخشی و استانی آمایش سرزمین تنظیم و تصویب نمایند. تمامی دستگاه‌های اجرایی ملی، استانی و محلی در انتخاب مکان فعالیت‌ها و اقدامات مربوط، موظف به اجرای نتایج طرح‌های مذکور که در این راستا تهیه و تصویب شده‌اند، خواهند بود.

ماده ۱۱) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور موظف است زمینه استمرار و پویایی مطالعات آمایش سرزمین را با سه رویکرد «تأثیر تحولات جهانی، منطقه‌ای و داخلی»، «تعمیق نگرش بلندمدت و پایدار در راهبردهای توسعه‌ای کشور» و «تهیه طرح‌های ویژه از نظر موضوعی و یا محدوده جغرافیایی» فراهم نموده و سازمان‌دهی مطالعات آمایش سرزمین به‌گونه‌ای صورت پذیرد که برنامه پنجم و برنامه‌های بعدی میان‌مدت توسعه کشور به‌طور کامل بر مبنای سند آمایش سرزمین تهیه شود.

ماده ۱۲) دستگاه‌های اجرایی کشور موظف‌اند در چهارچوب دستورالعمل‌های مطالعاتی که سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور ارائه می‌نماید، مطالعات بخشی، فرابخشی و منطقه‌ای آتی خود را با رویکرد آمایشی سازمان‌دهی نمایند.

ماده ۱۳) به‌منظور ایجاد هماهنگی در تنظیم راهبردهای آمایش سرزمین و نظارت مستمر بر اجرای آن، «شورای آمایش سرزمین» با حضور معاون رئیس‌جمهور و رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (رئیس شورا)، رئیس مرکز ملی آمایش سرزمین (دبیرشورا) و عضویت ثابت یکی از معاونین وزارتخانه‌های نیرو، راه و ترابری، مسکن و شهرسازی، صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، نفت، دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، امور اقتصادی و دارایی و کشور، بازرگانی، امور خارجه، رفاه و تأمین اجتماعی و سازمان‌های حفاظت محیط‌زیست و گردشگری و میراث فرهنگی و رئیس شورای عالی استان‌ها تشکیل می‌گردد.

تبصره: از نمایندگان سایر وزارتخانه‌ها، استانداران و دستگاه‌های اجرایی حسب مورد با حق رأی برای شرکت در جلسات شورا، دعوت به عمل خواهد آمد.

ماده ۱۴) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور موظف است در راستای تحقق وظایف یاد شده، «مرکز ملی آمایش سرزمین» را متناسب با جایگاه آن در نظام برنامه‌ریزی کشور ایجاد نموده و نهاد تحقیقاتی متناظر با این جایگاه را برای تقویت زمینه‌های علمی و فنی آمایش سرزمین و ارتقای مهارت‌های تخصصی نیروهای موردنیاز، تدارک ببیند.

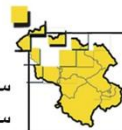
ماده ۱۵) مرکز ملی آمایش سرزمین موظف است با استفاده از امکانات نظارتی موجود در کشور، روند تغییرات جمعیت و فعالیت و تحولات در سازمان فضایی کشور را بررسی و با جهت‌گیری‌های ملی آمایش سرزمین مقایسه و مغایرت‌های اساسی را مشخص کرده و گزارش آن را به شورای آمایش سرزمین ارائه نماید (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۳).

• ضوابط جدید آمایش سرزمین

با ابلاغ سیاست‌های کلی آمایش سرزمین از سوی رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۹۰ و با توجه به تحولات گسترده‌ای که طی ده سال گذشته در سطوح ملی و بین‌المللی اتفاق افتاده است و از سوی دیگر با نگاه به تحولات آینده، اولین سند ضوابط ملی مصوب سال ۱۳۸۳ مورد بازنگری قرار گرفت. این سند مجموعه‌ای از بایدها (ضوابط ایجابی) و نبایدها (ضوابط سلبی) است که الگوی اسکان جمعیت، ساختار فضایی فعالیت‌ها و چگونگی شکل‌بندی، بسط و گسترش شبکه‌های زیربنایی را متناسب با اهداف و الزامات اسناد پایه مذکور، تبیین می‌نماید. از این رو مراعات آن‌ها در تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات فضایی تأثیرگذار بخش دولتی و خصوصی الزامی است.

ضوابط ملی آمایش سرزمین در راستای توسعه و بالندگی اقتصادی و پیشرفت و اقتدار همه‌جانبه و پایدار کشور، تحقق اهداف سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ و نیل به سازمان فضایی مطلوب و مناسب کشور مشتمل بر موارد زیر است:

- رعایت تناسب بین نیازهای استقرار فعالیت در یک قلمرو با امکانات و قابلیت‌های آن و رعایت مقیاس مناسب اقتصادی برای فعالیت در یک مکان با توجه به ظرفیت و کشش بازارهای داخلی و خارجی
- افزایش همگرایی و تقویت هویت ملی در طراحی و اجرای طرح‌های ملی و منطقه‌ای و تخصصی شدن عملکرد اقتصادی بر اساس قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی مناطق برای تقویت وابستگی‌های متقابل منطقه‌ای و یکپارچگی ملی و پرهیز از تنوع و گسترش همه نوع فعالیت‌ها در یک قلمرو جغرافیایی
- هماهنگ‌سازی، انتظام‌بخشی و کنترل اقدامات و فرایندهای توسعه‌ای بخش‌های مختلف اقتصادی
- بسترسازی، انجام ترتیبات نهادی و فراهم‌سازی الزامات مورد نیاز در قلمروهای سرزمینی به‌منظور ارتقاء سرمایه‌های اجتماعی، توسعه سرمایه‌های انسانی و پرورش انسان‌های با انگیزه، شاداب، متدین، وطن‌دوست، جمع‌گرا، نظم‌پذیر و قانون‌گرا به‌عنوان مهم‌ترین ارکان توسعه

- توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی در قلمرو سرزمین در راستای ایجاد تعادل بیشتر بین نیمه غربی و شمال غربی کشور و نیمه شرق و جنوب شرقی بر مبنای کارایی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی و استفاده از ظرفیت‌ها با تأکید بر:

- بندر چابهار؛ به عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز جمعیتی سواحل دریای عمان، بندر اقیانوسی بین‌المللی و برخوردار از عملکردهای مرتبط با صنایع دریایی، بازرگانی، انرژی، آموزش عالی و تحقیقات، گردشگری و شیلات؛
- بندر جاسک؛ به عنوان یک مرکز جمعیتی فعال در حوزه صادرات نفت، گاز و پتروشیمی، بازرگانی و گردشگری؛
- سایر قلمروهای اولویت‌دار سواحل مکران از جمله پسابندر، کنارک، زرآباد و سیریک و پسران‌های آن‌ها.
- اتخاذ تدابیر و تمهیدات لازم به منظور توسعه پایدار نواحی کویری و افزایش سطح جمعیت‌پذیری در این قلمروها با تکیه بر رونق‌بخشی به اقتصاد و استفاده بهینه از مزیت‌های نسبی (منابع معدنی، انرژی خورشیدی و گردشگری).

- ایجاد زمینه‌های لازم برای استقرار جمعیت در نواحی مستعد از طریق فراهم ساختن زیرساخت‌ها و تأسیسات موردنیاز و افزایش سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی به‌ویژه صنعتی و خدمات عمومی.

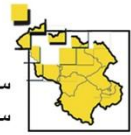
- اتخاذ سازوکارها و تمهیدات مهار و کنترل رشد جمعیت در مناطق کلان‌شهری به‌ویژه تهران و بازنگری طرح‌های توسعه کلان‌شهری کشور در چارچوب سیاست‌ها و سقف جمعیتی که تا شش ماه پس از تصویب این سند به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور با همکاری دستگاه‌ها و نهادهای ذی‌ربط به تصویب شورای عالی آمایش سرزمین می‌رسد.

- ساماندهی و هدایت هدفمند جریان‌های مهاجرت در راستای استراتژی توزیع جمعیت و فعالیت در سرزمین از طریق:

- زمینه‌سازی به منظور تحول در اقتصاد روستاها و بازگرداندن رونق به اقتصاد روستایی (کشاورزی، دامداری، صنایع دستی و ...) در چارچوب مقتضیات و مزیت‌های محلی

- تشویق سرمایه‌گذاری در طرح‌های اشتغال‌زا، توسعه ارائه خدمات عمومی و ارائه مشوق‌ها و تسهیلات متناسب با مقتضیات محلی در روستاها و شهرهای کوچک به منظور ماندگاری جمعیت در شهرهای کوچک و نواحی روستایی و کاهش روند مهاجرت به کلان‌شهرها و شهرهای پرتراکم
- سازمان‌دهی شبکه سکونتگاهی کشور با هدف ارتقاء بهره‌وری از سرزمین با ملاحظات زیست‌محیطی و کاهش مشکلات و چالش‌های موجود.
- به جهت لحاظ رویکردهایی چون گسترش حوزه نفوذ اقتصاد کشور در منطقه و محیط آسیای جنوب غربی، تحقق سازمان فضایی مطلوب توسعه کشور، مؤلفه‌های نوین برنامه‌ریزی و تجارب جدید جهانی و تمرکززدایی از طریق انتخاب مراکز متعدد با اختیارات لازم، شبکه سکونتگاهی شهری کشور در سه لایه طبقه‌بندی می‌شود.
- لایه پیرامونی، شامل مراکز استان‌های مرزی کشور به عنوان مراکز راهبری، تسهیل و پشتیبانی تعاملات اقتصادی و اجتماعی با کشورهای واقع در عمق راهبردی اقتصادی و سیاسی آن‌ها در خارج از مرزهای کشور.
- لایه مرکزی، شامل مراکز منتخب مناطق ۹ گانه به عنوان مراکز راهبری، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی کشور با جامعه بین‌المللی در حوزه‌های علم و فناوری، آموزش، تحقیق و توسعه، تبادلات کالا، خدمات و اطلاعات و گسترش کسب‌وکار با بازارهای جهانی.
- لایه میانی، شامل مراکز استان‌ها و شهرهای برخوردار از توانمندی و یا استقرار در موقعیت‌های مناسب نسبت به سایر مناطق شهری و روستایی به عنوان مراکز راهبری، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی بین این مراکز با حوزه نفوذ خود، با سایر مراکز منتخب لایه میانی و نیز با لایه مرکزی فعالیت می‌نمایند.
- تمام شهرهای لایه‌های سه‌گانه متناسب با نقش و مأموریت خود مشمول اصلاحات لازم برای ارتقاء عملکردی و زیرساختی گردیده و برخوردار از نهادهای لازم برای ارائه خدمات و تسهیل گسترش تولیدات کالا، خدمات و اطلاعات و ارتقاء فناوری و مهارت‌های کسب‌وکار در درون مرزهای کشور می‌شوند.
- تقویت و سازمان‌دهی سکونتگاه‌ها و عرصه‌های روستایی با هدف حفظ ارتباط پویا و سازنده بین نواحی شهری و روستایی و تقویت زنجیره‌های ارزش با تأکید بر استقرار صنایع کوچک و اشتغال‌زا

- انتظام‌بخشی به فرایندها و رویه‌های تبدیل و الحاق سکونتگاه‌های روستایی به شهر با هدف ماندگاری جمعیت مولد در روستاها و حفظ و بهره‌وری از اراضی قابل کشت.
- تقویت زمینه‌های اسکان جمعیت بیشتر و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در جزایر خلیج فارس با تأکید بر تقسیم کار متناسب با ظرفیت‌ها و توان محیطی، بازاریابی تعاملات با قلمروهای خشکی مجاور و تمهید ترتیبات توسعه پایدار و متوازن در آن‌ها به‌ویژه در جزایر راهبردی
- ممنوعیت تغییر کاربری زمین خارج از برنامه‌ها و طرح‌های مصوب و مغایر با ملاحظات زیست‌محیطی از طریق اتخاذ تدابیر، ضوابط و مقررات و سازوکارهای نظارتی مؤثر و کارآمد و بازنگری ضوابط و معیارهای تغییر کاربری اراضی متناسب با ویژگی‌های بوم‌شناختی هر قلمرو
- ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی پیرامون شهرها به‌ویژه کلان‌شهرها
- فراهم‌سازی زمینه‌ها، امکانات و زیرساخت‌های موردنیاز به‌منظور ایفای نقش مؤثر ترانزیتی کشور در منطقه به‌ویژه محیط آسیای جنوب غربی و استفاده بهینه از مزیت موقعیت منطقه‌ای کشور به‌عنوان مرکز مبادله (HUB) کالا، خدمات، مسافر، انرژی و اطلاعات
- فراهم‌سازی زمینه‌های توسعه همه‌جانبه و تقویت زیرساخت‌ها و شبکه‌های زیربنایی با اولویت نواحی شرقی و جنوبی کشور به‌منظور ایجاد توازن و تعادل منطقه‌ای
- توسعه، تجهیز، ارتقاء و اصلاح ساختار فضایی شبکه ریلی کشور با رویکرد:
 - تحول در ساختار فضایی ریلی کشور به شبکه‌ای با تأکید بر اتصال سه لایه سکونتگاهی (موضوع بند ۱۰)
 - برقراری یا تقویت اتصال شبکه ریلی کشور به خطوط ریلی بین‌المللی
- توسعه و تجهیز محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدورهای حمل‌ونقل بین‌المللی (جاده‌ای) شمال - جنوب و شرقی - غربی کشور با تأکید بر تمرکززدایی از تهران، با اولویت مسیرهای منتهی به دروازه‌های اقتصادی آبی و زمینی کشور
- توسعه، تجهیز، تقویت و سطح‌بندی بنادر کشور در سواحل دریای خزر، خلیج فارس و دریای عمان متناسب با ارتباطات بین‌المللی با کشورهای همسایه و هدف و استفاده بهینه از مزیت‌های ساحلی کشور

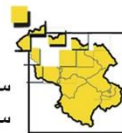
- تقویت و ساماندهی بنادر و اسکله‌های صیادی در سواحل کشور با هدف ارتقای بهره‌وری و حفاظت فعال از ذخایر ارزشمند دریایی
- توسعه، تجهیز و تقویت شبکه حمل‌ونقل هوایی کشور از طریق:
 - تقویت نقش کشور به‌عنوان کریدور و ترانزیت هوایی
 - توسعه و تجهیز فرودگاه امام به‌عنوان هاب (HUB) ترانزیت هوایی در سطح بین‌المللی
 - ارتقای سطح عملکردی فرودگاه‌های شهرهای منتخب مرکزی لایه پیرامونی به‌منظور پشتیبانی از ایفای نقش فراملی آن‌ها
- فراهم‌سازی بسترهای موردنیاز برای توسعه شبکه ارتباطات و انتقال داده از طریق:
 - تعمیم، گسترش و توزیع شبکه‌های ارتباطات و فناوری اطلاعات در سراسر کشور با توجه به ویژگی‌های کمی و کیفی جمعیت مناطق مختلف، فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و استقرار متوازن و متعادل آن در پهنه سرزمین
 - احداث، توسعه و تجهیز زیرساخت‌های موردنیاز انتقال و ترانزیت اطلاعات در مقیاس بین‌المللی از طریق ایجاد خدمات هاب (HUB) منطقه‌ای و بین‌المللی اطلاعات
- توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و خدماتی گردشگری با هدف تسهیل دسترسی و استفاده از اماکن، ابنیه و محوطه‌های با ارزش تاریخی ثبت جهانی و ثبت ملی شده و قطب‌ها و مناطق نمونه گردشگری (از جنبه میراث فرهنگی و طبیعی)
- اولویت برداشت از میادین مشترک نفت و گاز، از جمله:
 - مرز جنوبی (با کشورهای کویت، امارات، عربستان سعودی و قطر به‌ویژه در حوزه مشترک پارس جنوبی)
 - مرز غربی (با کشور عراق)
 - مرز شمالی (با کشورهای ترکمنستان و آذربایجان)
- تنوع‌بخشی در منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر (به‌ویژه بادی و خورشیدی) در تولید و تأمین بهینه انرژی هر منطقه از کشور متناسب با ظرفیت هر منطقه

- ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی (نفت، گاز، پتروشیمی و انرژی‌های نو) در مناطق دارای قابلیت با اولویت مناطق کمتر توسعه‌یافته
 - اعمال مدیریت یکپارچه بر منابع آب
 - ممنوعیت برداشت بی‌رویه و ناپایدار از منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی کشور
 - مهار آب‌های مرزی و مدیریت کارآمد و بهینه آب‌های ورودی و خروجی کشور
 - رعایت نیازهای پایه زیست‌محیطی رودخانه‌ها، تالاب‌ها، دریاچه‌ها، بر اساس میزان تجدیدشوندگی آب و ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز در مهار و کنترل آب‌های سطحی کشور
 - تأمین آب موردنیاز توسعه فعالیت‌های جدید در قلمروهای راهبردی^۱ با استفاده از روش‌های جدید از جمله از طریق نمک‌زدایی از آب دریا با اولویت سواحل دریای عمان (سواحل مکران) و نقاط واقع در پسران سواحل جنوبی کشور با در نظرگیری ملاحظات اکولوژیکی لازم و حفاظت از اکوسیستم دریا
 - توجه به محدودیت منابع آب در جانمایی و استقرار فعالیت‌های اقتصادی آبربر در قلمروهای مختلف کشور
 - رعایت ملاحظات ژئوپلیتیکی و اکولوژیکی در طرح‌های استحصال، تأمین، انتقال، توزیع و مصرف آب در سطوح فراملی، ملی، منطقه‌ای و محلی.
 - افزایش تراز مثبت آب مجازی در تجارت کالا
 - بازنگری و تجدیدنظر در تخصیص آب از سدها به نفع تقویت مخازن دریاچه‌ها و تالاب‌ها در پایین‌دست و حفظ حقایق‌های زیست‌محیطی رودخانه‌ها و تالاب‌ها
 - کاهش نسبت حجم آب مصرفی کل کشور به حجم منابع آب تجدیدشونده متناسب با ظرفیت هر منطقه
 - استفاده بهینه از دیپلماسی به‌منظور تأمین و تضمین پایداری دریافت آب از منابع برون‌مرزی با ملاحظه فرصت‌ها و تهدیدهای ژئوپلیتیکی
 - ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخوان‌داری و شبکه‌های آبیاری و زهکشی
- پایین‌دست

۱. قلمروهای راهبردی عبارت‌اند از: قلمروهایی که نیاز جدی به تأمین آب موردنیاز برای شرب و صنعت دارند از جمله نیمه شرقی کشور به‌ویژه در سواحل مکران که بنا بر اتخاذ تدابیر لازم به‌منظور توسعه جمعیت‌پذیری است.

- سازمان‌دهی بخش کشاورزی در پهنه سرزمین به‌منظور ایجاد تحول متناسب با مقتضیات اقلیمی، ارتقاء بهره‌وری و تأمین امنیت غذایی
- تدوین الگوهای بهینه کشت در دشت‌ها (واحد‌های هیدرولوژیکی) با تأکید بر ارزش اقتصادی آب
- ارتقای بهره‌وری آب و به‌کارگیری روش‌های مناسب آبیاری متناسب با شرایط اقلیمی و منطقه‌ای در راستای صرفه‌جویی و استفاده بهینه از منابع آب با توجه به محدودیت‌های ناشی از تغییرات آب و هوایی
- حفاظت، پیشگیری و کاهش فرسایش خاک و تغذیه آبخوان‌ها با اجرای عملیات آبخیزداری و آبخوان‌داری در حوضه‌های آبخیز کشور
- محدودیت کشت محصولات با نیاز آبی بالا در فضاها و بازو جایگزینی در موارد ممکن از طریق کشت گلخانه‌ای
- مدیریت جامع و یکپارچه حوضه‌های آبخیز برای بهره‌برداری بهینه از منابع پایه (آب، خاک و پوشش گیاهی)
- ایجاد و توسعه مجتمع‌های کشت و صنعت متناسب با قابلیت‌های قلمروهای مختلف کشور
- ساماندهی روابط بین بخش کشاورزی و صنعت متناسب با نیازهای پسین و پیشین بخش کشاورزی و مقتضیات سرزمینی
- گسترش زمینه‌های توسعه کشت‌های فرا سرزمینی ایران در کشورهایی دیگر که قلمروهای مستعد کشاورزی دارند.
- توسعه، حفاظت و احیاء جنگل‌ها و مراتع کشور
- توسعه پرورش و صید آبزیان درآب‌های دور و سرزمینی
- ارتقاء سطح تعاملات و همکاری‌های دو یا چندجانبه با کشورهای منطقه به‌منظور حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی و مقابله با آثار منتج از تغییرات اقلیمی و ریزگردها در چارچوب تفاهم‌نامه‌ها، معاهده‌ها، کنوانسیون‌ها، موافقت‌نامه‌ها و پیمان‌های منطقه‌ای.
- رعایت ملاحظات زیست‌محیطی (توان اکولوژیک و ظرفیت تحمل محیط‌زیست) در استقرار فعالیت‌های توسعه‌ای در پهنه سرزمین
- بیابان‌زدایی، جلوگیری از بیابان‌زایی و تثبیت شن‌های روان و مهار کانون‌های شکل‌دهنده ریزگردها با اولویت مناطق بحرانی و بهره‌گیری از توسعه پوشش گیاهی متناسب با مقتضیات محلی

- شناسایی و ایجاد خوشه‌های صنعتی با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و تکمیل زنجیره ارزش فعالیت‌های مبتنی بر منابع در قلمروهای جغرافیایی
- توسعه صنایع دریایی و تعمیر و خدمات وسایط حمل‌ونقل دریایی در جوار بنادر اصلی با رعایت ملاحظات زیست‌محیطی
- ساماندهی مجتمع‌های صنعتی اعم از شهرک‌ها و نواحی صنعتی در پهنه سرزمین متناسب با مقتضیات و ظرفیت‌های هر یک از قلمروهای جغرافیایی
- توسعه و ساماندهی مجدد فعالیت‌های صنعتی پایه و آب‌بر از جمله صنایع فلزات اساسی و پالایشگاهی و پتروشیمی (به‌ویژه صنایع بالادستی) دارای اولویت سرمایه‌گذاری مبتنی بر الزامات محدودیت منابع آب، تأمین خوراک موردنیاز و تأمین ملاحظات دفاعی، امنیتی و پدافند غیرعامل با تأکید بر استقرار آن‌ها در سواحل خلیج فارس و به‌ویژه دریای عمان پس از انجام ارزیابی راهبردی زیست‌محیطی
- توسعه صنایع تولیدکننده کالاهای موردنیاز کشورهای منطقه به‌ویژه محیط آسیای جنوب غربی با اولویت استقرار در استان‌های مرزی مرتبط
- استقرار صنایع فراوری اولیه منابع معدنی در جوار ذخایر معدنی، استقرار صنایع واسطه‌ای و سرمایه‌ای در مکان مناسب و استقرار صنایع مصرفی متناسب با موقعیت مکانی بازارهای نهاده و محصول.
- توسعه صنایع مبتنی بر فناوری‌های نوین و برتر در مراکز راهبری مناطق ۹ گانه^۱ بر اساس مزیت‌های نسبی و رقابتی
- تحول در کارکرد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به قطب پردازش صادرات، جذب سرمایه و تکنولوژی، ارتقاء پیوند منطقه با اقتصاد استان، تبدیل آن‌ها به پیشران توسعه اقتصادی قلمروهای سرزمینی و پیشرو در توسعه ملی
- ایجاد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی جدید در پهنه سرزمین صرفاً بر اساس مطالعات آمایش سرزمین

۱ بر اساس آیین‌نامه ماده ۱۸۴ قانون برنامه پنجم توسعه

- توسعه و تجهیز باراندازهای بین‌المللی، ملی و منطقه‌ای و بنادر خشک در کشور با هدف پشتیبانی توسعه بازرگانی و امور تولیدی در نقاط دور از ساحل و ایجاد تحرک در اقتصاد نواحی پیرامونی بر اساس فهرست مورد تصویب شورای عالی آمایش سرزمین
- توسعه و تقویت قطب‌های علمی- دانشگاهی در شهرهای منتخب^۱ با هدف ایجاد مرکزیت آموزشی در میان کشورهای هم‌جوار و تربیت و پرورش نیروی انسانی مورد نیاز برای توسعه.
- توسعه فعالیت‌های پارک‌ها، مراکز رشد، کریدورهای علم و فن‌آوری و مراکز تخصصی ICT (فناوری اطلاعات و ارتباطات) در سرزمین متناسب با موقعیت تخصصی عملکرد هر قلمرو
- توسعه آموزش‌های فنی- حرفه‌ای و مهارت‌آموزی متناسب با عملکرد تخصصی هر قلمرو به‌ویژه در نواحی مرزی و حاشیه شهرها با هدف زمینه‌سازی برای توسعه مشاغل متناسب با مقتضیات محلی و کاهش مهاجرت‌ها
- استفاده از ترکیب صنایع، کریدورهای فناوری اطلاعات، مراکز تحقیق و توسعه و نیروی انسانی دانش‌آموخته برای برپایی قلمروهای اسکان جمعیت
- توزیع جغرافیایی و ساماندهی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی در سطح کشور و جذب دانشجوی آن‌ها بر اساس مقتضیات و اولویت‌های توسعه ملی، منطقه‌ای و استانی و کارویژه‌های هر منطقه
- تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی استان‌ها و مناطق کشور به‌ویژه در کلان‌شهرها با محدود نمودن توسعه کمی سطوح پایین آموزش عالی به نفع سطوح بالاتر (تحصیلات تکمیلی) و ارتقای سطح کیفی آموزش عالی و مراکز پژوهشی و فن‌آوری آن‌ها برای توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی و ایفای نقش واسط بین کشورهای منطقه و کشورهای پیشرفته علمی.
- طراحی و ساخت فضاهای تربیتی متناسب با اقتضائات برنامه درسی، استانداردهای تربیتی، تحولات جمعیتی، اصول شهرسازی و معماری و شرایط اقلیمی
- الزام به تهیه پیوست نیازمندی‌های نیروی انسانی برای طرح‌های توسعه‌ای، خدماتی و تولیدی عمده برای تعیین نیازهای آموزشی آن در منطقه

۱. به پیشنهاد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

- مأموریت گرا شدن دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و پژوهشی متناسب با فعالیت‌های محل استقرار و حوزه عملکردی آن در سطوح بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و استانی
- دسترسی عادلانه به خدمات سلامت در کشور از طریق طرح‌ریزی شبکه بهداشت و درمان مبتنی بر سطح‌بندی ارائه خدمات در پهنه سرزمین
- توسعه و تجهیز مراکز گردشگری سلامت در کشور و تبدیل ایران به قطب پزشکی منطقه آسیای جنوب غربی و جهان اسلام از طریق ایجاد مراکز درمانی تجهیز شده و روزآمد و رونق‌بخشی به گردشگری سلامت و پزشکی در مناطق و شهرهای دارای قابلیت
- توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در نواحی مختلف کشور و زمینه‌سازی تحقق عدالت فراگیر در پهنه سرزمین، کاهش فقر، نابرابری و آسیب‌های اجتماعی با تأکید بر توانمندسازی و حداکثر استفاده از مشارکت مردم
- صیانت و استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، مذهبی، فرهنگی، علمی، ورزشی و سلامت در هر منطقه برای رونق و ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی و دستیابی به سهم مناسب در اقتصاد بین‌المللی
- توسعه و آبادانی نواحی مرزی و جهت‌دهی سرمایه‌گذاری‌های ملی اعم از دولتی و غیردولتی به نواحی مرزی و رونق بخشی به صنعت گردشگری و بازرگانی بر اساس مزیت‌های نسبی و رقابتی با تأکید بر تقویت همگرایی‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی
- تأمین همه‌جانبه و حداکثری منافع ملی و حقوق سرزمینی کشور در قلمروهای پیرامونی از طریق فراهم‌سازی زیرساخت‌های موردنیاز و پیگیری ترتیبات دیپلماتیک و حقوقی لازم.
- رعایت ملاحظات امنیتی، دفاعی و پدافند غیرعامل کشور در ساخت، توسعه و توزیع زیرساخت‌ها در کشور متناسب با مؤلفه‌های جغرافیای سیاسی قلمروهای سرزمینی
- استفاده مناسب از جغرافیای طبیعی و خصوصیات ژئومورفولوژیک قلمروهای سرزمینی در ارتقاء امنیت و پدافند غیرعامل استقرار صنایع و طرح‌های حیاتی، حساس و مهم
- عدم استقرار صنایع پرخطر (مطابق تعاریف شورای عالی امنیت ملی) در محدوده سکونتگاه‌ها و رعایت حریم‌های ایمنی و امنیتی موردنیاز

- تقویت انسجام ملی و ارتقاء هویت اسلامی – ایرانی اقوام مختلف و مشارکت آنان در اداره امور، توسعه و امنیت

مناطق مختلف کشور

- تقویت پیوندهای مناطق مرزی با داخل کشور با رویکرد وحدت و یکپارچگی اجتماعی و ارتقاء سرمایه‌های

اجتماعی ملی در پهنه سرزمین (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۹۴).

• نظریه پایه توسعه استان زنجان

نظریه پایه توسعه استان زنجان یک سند فرادست و کلان راهبردی است که مبنای تعیین و تبیین جهت‌گیری‌های توسعه استان در سطوح مختلف برنامه‌ریزی و اجراست. این نظریه مجموعه دیدگاه‌ها و رویکردها و پیش‌فرض‌های پذیرفته شده‌ای را درباره آینده توسعه در بر می‌گیرد که تعیین‌کننده جهت‌گیری‌ها، راهبردها و سیاست‌های اجرایی و زمینه‌ساز تهیه طرح‌ها و برنامه‌ها در سطوح خردتر می‌باشد. نظریه پایه استان زنجان با توجه به اسناد کلان ملی و ازجمله ضوابط ملی آمایش سرزمین تهیه شده است. بر اساس اسناد یادشده سهم و جایگاه استان در توسعه ملی مشخص گردیده است.

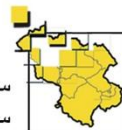
در تاریخ ۸۵/۵/۳ شورای آمایش سرزمین در راستای تحقق اهداف چشم‌انداز بلندمدت توسعه کشور، نظریه پایه توسعه ملی و جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین و با توجه به ویژگی‌های استان زنجان نظریه پایه توسعه استان زنجان را تصویب نموده است. در این سند مأموریت‌ها و وظایف اصلی استان به ترتیب بر پایه توسعه صنعت، معدن و کشاورزی، استفاده حداکثر از قابلیت‌های بازرگانی و گردشگری بیان شده است. مطابق مفاد سند یاد شده اصلی‌ترین راهبردهای توسعه استان به شرح زیر است:

- توسعه بخش صنعت و ایجاد خوشه‌های صنعتی با تأکید بر صنایع متالورژی و ذوب فلزات، قطعه‌سازی و

ماشین‌آلات، صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع نساجی و گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی

- گسترش و بهره‌برداری از مواد معدنی و توسعه واحدهای صنعتی فرآوری آن با توجه به قابلیت‌های استان

درزمینه‌ی مواد معدنی شیمیایی با تأکید بر معادن سرب، روی و مس.

- توسعه کشاورزی با بهره‌برداری از پتانسیل منابع آب، خاک، اقلیم و ارتقاء سطح فناوری و نوین‌سازی ساختار بخش در استان با اولویت زیر بخش باغداری (با تأکید بر محصولات زیتون و میوه‌های سردسیری) و زراعت (با تأکید بر نباتات علوفه‌ای) و توسعه دامپروری صنعتی، زراعت چوب.
- حفاظت و بهره‌برداری متعادل و اقتصادی از منابع آب‌های زیرزمینی، مهار و بهره‌برداری مناسب از جریان‌های سطحی (دائمی و فصلی) در چارچوب راهبردهای ملی توزیع منابع آب.
- ایجاد و توسعه امکانات و خدمات نوین بازرگانی با توجه به چشم‌انداز توسعه صنعتی آن به‌منظور بهره‌گیری از مزیت‌های تولیدی و فضایی
- توسعه و ارتقاء بخش خدمات برتر در زمینه‌ی مهندسان مشاور و پیمانکاران، حساب‌رسان، مشاوران حقوقی، مؤسسات بازاریابی، مالی (بیمه و بانکداری) و بازارهای سرمایه به‌منظور پشتیبانی از فرآیند توسعه استان.
- حفظ و احیاء آثار تاریخی، ایجاد و توسعه زیرساخت‌های گردشگری، تجهیز کانون‌های تفریحی -سیاحتی در عرصه‌های گردشگری استان متناسب با سطح عملکرد ملی و فراملی و توسعه کیفی هنرهای سنتی و صنایع دستی
- توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های حمل‌ونقل برای تسهیل ارتباطات فراملی، با توجه به قرارگیری در مسیر کریدور اصلی حمل‌ونقل و گسترش پیوندهای اقتصادی درون استانی و بین استانی
- گسترش و تجهیز شبکه‌های توزیع انرژی متناسب با موقعیت فضایی استان در شمالغرب و پراکندگی جمعیت و فعالیت در سطح استان
- ایجاد و توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و اطلاعاتی و کاربردی فناوری اطلاعات و ارتباطات
- توسعه فعالیت‌های آموزشی و تحقیقاتی مراکز آموزش عالی استان با هدف تربیت نیروی انسانی متخصص موردنیاز در سطح ملی در گروه علوم پایه و تربیت نیروی انسانی متخصص موردنیاز با توجه به چشم‌انداز فعالیت‌های تخصصی و نقش استان در تمرکززدایی از تهران در سایر رشته‌ها
- توسعه فعالیت‌های دانش پایه از طریق ساماندهی مجموعه‌ای از مراکز علمی، پژوهشی و فناوری در قالب پارک علمی و فناوری و مراکز رشد تخصصی و گسترش فعالیت‌های پژوهشی در گرایش‌های اصلی توسعه استان
- تقویت و تجهیز مراکز بهداشتی و درمانی استان با هدف ارتقاء عرضه خدمات درمانی

- توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با توجه به الزامات توسعه و گرایش‌های تخصصی فعالیت‌ها در سطح ملی
- تقویت و تجهیز مراکز مستعد جمعیت و فعالیت با تأکید بر نواحی شمالی و جنوبی استان به منظور تعادل بخشی
- به سازمان فضایی استان و تعدیل حرکت‌های جمعیتی به سوی تهران با رعایت اصول پدافند غیرعامل
- رعایت ملاحظات محیط زیستی در فرآیند توسعه استان به منظور ارتقاء سطح پایداری توسعه با تأکید بر حفاظت از منابع طبیعی و تنوع زیستی از طریق اعمال مدیریت جامع زیست بومی مبتنی بر رویکرد مشارکتی
- ارتقاء شاخص‌های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی
- با توجه به نقش و مأموریت‌های تعیین شده و تحقق راهبردهای فوق، استان زنجان در سال ۱۴۰۴ استانی خواهد بود؛ با عملکرد فعال در عرصه تعاملات ملی، برخوردار از زیرساخت‌های مناسب برای رشد فعالیت‌های صنعتی و معدنی، برخوردار از کشاورزی و صنایع مبتنی بر فناوری‌های نوین با بهره‌برداری مناسب و متعادل از منابع آب، ارائه‌کننده خدمات نوین بازرگانی و خدمات برتر در عرصه استان و آموزش فنی و حرفه‌ای در سطح ملی، دارای نقش مناسب در گردشگری کشور، با توزیع متعادل و سازمان‌دهی شده جمعیت و فعالیت در کل استان به گونه‌ای که سهم جمعیت استان از کل کشور اندکی افزایش می‌یابد (شورای آمایش سرزمین، ۱۳۸۵).

• سند ملی توسعه استان زنجان

سند ملی توسعه استان که در مورخ ۸۴/۵/۹ به تصویب هیئت وزیران رسیده است، سندی است راهبردی که در آن جهت‌گیری‌های اصلی توسعه استان در چارچوب تحقق چشم‌انداز بیست‌ساله توسعه، تبیین و تعیین شده است. در سند یاد شده مهم‌ترین رسالت‌ها و مأموریت‌های اصلی‌ترین اهداف و راهبردهای بلندمدت توسعه استان به شرح زیر ذکر شده است:

• اهداف بلندمدت

- با توجه به قابلیت‌ها و تنگناها توسعه استان بر پایه توسعه هماهنگ بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات بازرگانی و گردشگری استوار خواهد بود. بدین ترتیب اهداف بلندمدت توسعه استان عبارت‌اند از:
- توسعه صنعتی و معدنی استان متناسب با ظرفیت‌ها و قابلیت‌های استان و ارتقاء نقش و جایگاه آن در اقتصاد ملی با حفظ تعادل در محیط زیست

- بهره‌برداری مطلوب از آب‌های سطحی با رعایت حقوق ذینفعان حوضه آبریز و تقویت منابع آب‌های زیرزمینی با اولویت آبخوان‌های با بیلان منفی
- حفظ و احیا و بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی استان
- گسترش اراضی آبی کشاورزی، ارتقاء فناوری و نوین‌سازی فعالیت‌های این بخش و توسعه دامداری‌های صنعتی و مجتمع‌های آبی‌پروری
- ارتقاء شاخص‌های توسعه انسانی متناسب با مقتضیات و قابلیت‌های استان
- ساماندهی نظام مراکز زیست و فعالیت، نظام خدمات‌رسانی و تقویت پیوندهای درون استانی
- اعتلای معرفت دینی، ارزش‌های فرهنگی و ویژگی‌های هویتی استان و گسترش تعاملات اقتصادی و فرهنگی با استان‌های هم‌جوار
- تقویت و تجهیز تأسیسات و امکانات زیر بنایی در راستای فعالیت‌های محوری و اولویت‌دار در توسعه استان و تأکید بر فناوری اطلاعات و ارتباطات
- افزایش نقش بخش خصوصی و نظام بانکی در گسترش فعالیت‌های اقتصادی با توجه به قابلیت‌های استان
- توسعه فعالیت‌های بازرگانی با تأکید بر خدمات بازرگانی نوین با توجه به موقعیت جغرافیایی (مزیت مکانی) استان
- توسعه ظرفیت‌های گردشگری استان با سطوح عملکرد استانی، ملی و فراملی
- نهادینه‌سازی بهره‌وری و افزایش آن در بخش‌های اقتصادی و عوامل تولید
- ارتقاء نقش ورزش در تأمین سلامت جسمی و روحی و تقویت توانمندی‌های افراد و گروه‌های اجتماعی
- دستیابی به هدف‌های توسعه هزاره (NV HSJHK M.D.G)
- توانمندسازی بخش تعاونی برای ایفای فعالیت‌های گسترده و اداره بنگاه‌های اقتصادی بزرگ
- توسعه نقش و جایگاه زنان در سطوح تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری استان

• راهبردهای بلندمدت توسعه

- ایجاد خوشه‌های صنعتی با تأکید بر صنایع متالوژی، نساجی، ذوب فلزات و صنایع مرتبط با انرژی و قطعه‌سازی و ماشین‌آلات و توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع تبدیلی، تکمیلی، غذایی، فلزی، خودروسازی، برق و الکترونیک

- ایجاد زمینه مناسب جهت افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی اعم از داخلی و خارجی در توسعه استان
- ایجاد و توسعه واحدهای صنعتی فراوری مواد معدنی
- مهار و بهره‌برداری از منابع غنی آب‌های سطحی با رعایت حقوق تام ذینفعان حوضه آبریز و هماهنگی با نیازهای پایین‌دست و در چارچوب ظرفیت حوضه آبریز و حفاظت و بهره‌برداری متعادل و مجاز از منابع آب‌های زیرزمینی
- یکپارچه‌سازی اراضی و تبدیل اراضی دیم به آبی مکانیزه در چارچوب نظام تخصیص منابع آب در حوضه آبریز و در نظر گرفتن نیازهای پایین‌دست، توسعه باغداری با تأکید بر زیتون، انگور و سیب، توسعه فعالیت‌های آبی‌پروری و تبدیل دامداری‌های سنتی به صنعتی

- ایجاد و توسعه امکانات و خدمات نوین بازرگانی به‌منظور بهره‌گیری از مزیت‌های تولیدی و فضایی استان
- ایجاد و توسعه زیرساخت‌های گردشگری و تجهیز کانون‌های تفریحی و سیاحتی در عرصه‌های گردشگری استان
- تقویت مراکز آموزش عالی استان در جهت تمرکززدایی دوره‌های کارشناسی دانشگاه‌های تهران و توسعه تحصیلات تکمیلی و مراکز تحقیقاتی و فناوری اطلاعات و ارتباطات

- ارتقاء شاخص‌های بهداشتی و درمانی، آموزشی، فرهنگی و گذران اوقات فراغت
- تمهید زمینه‌های لازم جهت دستیابی به‌نظام متعادل سلسله‌مراتب شهری و روستایی و ارتقاء سطح خدمات برتر در شهر زنجان و تجهیز کانون‌های شهری به خدمات پشتیبان تولید
- گسترش شبکه‌های خطوط انرژی متناسب با توزیع جمعیت و فعالیت

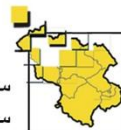
- توسعه، تقویت و بهسازی شبکه‌های ارتباطی استان با استان‌های هم‌جوار به‌منظور گسترش پیوندهای اقتصادی درون استانی و بین منطقه‌ای و بهره‌گیری از وضعیت ممتاز استان در تسریع ارتباطات غرب و شمال غرب با مناطق شمالی کشور

- اجرای طرح‌های زیست‌محیطی در نقاط و مناطق بحرانی و صیانت از منابع طبیعی استان

- استفاده از انرژی باد برای تولید برق
 - ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره‌وری در بخش‌های اقتصادی و عوامل تولید
 - ریشه‌کنی فقر شدید و گرسنگی و بهره‌مندی همگانی از مواهب توسعه اقتصادی و اجتماعی
 - دستیابی همگانی به آموزش ابتدایی و ترویج و بهبود برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان
 - کاهش مرگ‌ومیر مادران و کودکان
 - مبارزه با بیماری‌های عمده (ایدز / H.I.V، سل، مالاریا و ...)
 - حمایت مؤثر از تشکیل و توسعه تعاونی‌ها و ایجاد و گسترش شهرک‌ها و مجتمع‌های تعاونی
 - بسترسازی برای افزایش مشارکت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی زنان در روند توسعه استان
 - نهادینه کردن رویکرد مدیریت عرضه و تقاضا و افزایش سطح آگاهی عمومی در مدیریت بهینه مصرف آب
 - ایجاد زمینه‌های لازم برای جلب مشارکت مردمی و بخش خصوصی در بهره‌برداری و مدیریت آب
 - گسترش پوشش بیمه‌های اجتماعی و کاهش تلفات انسانی در اثر حوادث (هیئت‌وزیران، ۱۳۸۴).
- **تحلیل وضع موجود استان زنجان**
- تبیین چشم‌انداز کلان و مأموریت‌های استان مستلزم شناسایی وضعیت درونی یا مجموعه نقاط قوت و ضعف استان و شناسایی محیط بیرونی یا فرصت‌ها و تهدیدات استان در بستر توسعه است. نتایج تحلیل وضعیت و ساختار استان زنجان (بخش اول مطالعات) و به‌ویژه در مبحث تبیین سازمان فضایی نشان داد استان زنجان دارای برتری‌ها و فزونی‌ها و نیز اشکالات و یا کاستی‌های درونی در امر توسعه است و همچنین درگیر فزونی‌ها، خطرات و پیامدهای نامطلوبی از محیط بیرون استان است؛ بنابراین به‌منظور دستیابی به مؤلفه‌های تأثیرگذار در تبیین چشم‌انداز کلان و مأموریت‌های استان مجموعه توان‌ها و تنگناهای توسعه استان به شرح زیر است:
- **توان‌های توسعه استان زنجان**
 - هم‌جواری با هفت استان کشور و موقعیت ویژه برای ایجاد تعادل‌های منطقه‌ای در شمال غرب کشور؛
 - قرارگیری در فاصله مناسب از کلان‌شهرهای واقع در مرکز، غرب و شمال غرب کشور و قطب‌های صنعتی و وجود فرصت مناسب برای جذب نیروی انسانی و سرمایه؛

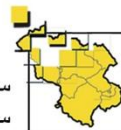
- وجود شبکه‌های زیربنایی از جمله آزادراه، راه‌آهن، خطوط نفت و گاز، برق، فیبر نوری و...
- برخورداری از شبکه ارتباطی مناسب بین منطقه‌ای و امکان دسترسی سریع به منطقه شهری تهران و تبریز؛
- دسترسی به بازارهای مصرف تولیدات صنعتی، کشاورزی، دامداری و معدنی در کلان‌شهرهای واقع در مرکز و شمال غرب کشور به‌ویژه تهران و تبریز؛
- توانمندی بالا برای پذیرش مرکزیت تجاری منطقه و برخورداری از زیرساخت‌های توسعه فعالیت‌های بازرگانی؛
- تنوع آب و هوایی، زیستی، جانوری و گیاهی، منابع آب فراوان، دشت‌های حاصلخیز، مراتع و پوشش گیاهی قابل توجه و ظرفیت مناسب تولید در زمینه‌های زراعت، باغداری، فعالیت‌های دامی و آبی‌پروری؛
- فراوانی نسبی آب و امکان مهار آن در دشت‌های بزرگ و مستعد برای گسترش فعالیت‌های کشاورزی و آبی‌پروری؛
- وجود دشت‌های وسیع برای استقرار صنایع بزرگ و پذیرش مازاد جمعیت و فعالیت از منطقه شهری تهران؛
- وجود معادن غنی و کم‌نظیر ساختمانی، فلزی و غیرفلزی و امکان توسعه صنایع معدنی؛
- برخورداری از تاریخ و فرهنگ کهن و قابلیت بالا برای تولید صنایع دستی و سنتی به‌ویژه چاقو، مليله، چارق، فرش و گلیم؛
- برخورداری از تنوع اقلیمی، ذخایر طبیعی و زیست‌محیطی و حیات‌وحش و وجود گونه‌های گیاهی و جانوری نادر و جاذبه‌های طبیعی، کوهستانی و تاریخی به‌عنوان قابلیت توسعه فعالیت‌های گردشگری، اکوتوریسم و ژئوتوریسم؛
- وجود منابع ارزشمند اکولوژیکی در دو منطقه حفاظت‌شده سرخ‌آباد و انگوران و وسعت و تنوع زیاد این مناطق برای ایجاد مراکز پژوهشی و تحقیقاتی زیست‌محیطی و ژنتیک در سطح منطقه‌ای و ملی؛
- پیشینه غنی تاریخی و یکپارچگی فرهنگی؛
- وجود مراکز و مؤسسات دانشگاهی و آموزش عالی متعدد با امکانات، نیروی انسانی و تجهیزات مناسب به‌منظور تأمین نیروی انسانی متخصص؛
- **تنگناهای توسعه استان**
- توزیع ناموزون جمعیت و فعالیت در پهنه سرزمین و عدم تناسب آن با توان بوم‌شناختی مناطق مختلف استان؛

- تمرکز شدید جمعیت و فعالیت در شهر زنجان و در محور ابهر-خرمدره-زنجان و عدم تعادل در سازمان فضایی استان و گسیختگی سلسله‌مراتب شهری و روستایی استان؛
- رشد خطی توسعه امکانات زیربنایی و نبود یا کمبود شدید این امکانات در مناطق حاشیه‌ای استان؛
- ضعف زیرساخت‌ها و شبکه‌های ارتباطی درون و برون‌استانی و کمبود شبکه‌های انتقال انرژی و سوخت‌رسانی در مناطق حاشیه‌ای و انزوای جغرافیایی بخش‌هایی از استان واقع در چهار شهرستان طارم، ماهنشان، خدابنده و ایجرود؛
- عدم تناسب شبکه‌های زیر بنایی استان به‌ویژه حمل‌ونقل، برق و گاز با قابلیت‌های آن و عدم تعادل در توسعه یکپارچه و موزون؛
- گسترش خطی جمعیت و فعالیت و خدمات برتر اجتماعی و فنی و مهندسی در محور ابهر- زنجان و نابرابری شدید فضایی در سلسله‌مراتب نظام شهری، روستایی و خدماتی استان؛
- توزیع ناموزون جمعیت در مناطق شهری و گسستگی در نظام شبکه سکونتگاهی شهری و روستایی؛
- ضعف نظام خدمات‌رسانی مؤثر به روستاها به دلیل کمبود مراکز شهری توانمند و پراکندگی مراکز روستایی؛
- رشد فزاینده مهاجرت‌های روستایی و تخلیه سکونتگاه‌های روستایی و مهاجر فرستی استان؛
- آماده نبودن زیرساخت‌های شهری برای پذیرش سرریز جمعیت استان‌های هم‌جوار؛
- قطبی بودن الگوی سکونت شهری و تمرکز جمعیت در شهر زنجان؛
- پایین بودن درجه توسعه‌یافتگی، محدودیت در ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و بالا بودن میزان بیکاری بسیاری از نیروهای جوان و تحصیل کرده استان؛
- ناتوانی در نگهداشت نیروهای متخصص و مهاجرت شدید نیروهای تحصیل کرده استان؛
- نابرابری‌های اجتماعی، فقر در محیط‌های روستایی و بیکاری، توزیع نابرابر و ناموزون امکانات در مناطق مختلف؛
- ساختارهای اجتماعی، اقتصادی سنتی؛
- پایین بودن کیفیت زیست در محیط‌های شهری و روستایی؛
- پراکندگی و کوچک‌مقیاس بودن سکونتگاه‌های روستایی استان؛

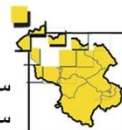
- ضعف بنیان‌های اقتصادی و زیرساخت‌های توسعه شهرنشینی در شهرهای کوچک اندام و واقع در مناطق حاشیه‌ای استان؛
- بحرانی بودن شرایط زیست‌محیطی در محدوده شهرهای اصلی و آلودگی‌های منابع آب و خاک و هوا؛
- تخریب جنگل‌ها و مراتع، روند کاهشی تنوع زیستی، عدم تعادل بین دام و مرتع و وجود دام مازاد بر ظرفیت مراتع و فرسایش شدید خاک؛
- عدم توسعه شبکه‌های مدرن مهار، انتقال آب و آبیاری و زهکشی به‌ویژه در دشت‌های پشت سد؛
- آسیب‌پذیری کانون‌های زیست در مواجهه با سوانح طبیعی و خطر بالای زلزله در بسیاری از مناطق استان به‌ویژه در مراکز اصلی زندگی و فعالیت؛
- کوهستانی بودن بخش وسیعی از استان و طولانی بودن دوران یخبندان و سرما؛
- آسیب‌پذیری شدید سکونتگاه‌های شهری و روستایی در مقابل سوانح طبیعی به‌ویژه زلزله؛
- بهره‌برداری نامناسب از منابع آب زیرسطحی و کاهش ذخایر منابع آبی و افت سطح آب‌های زیرزمینی و بیابان منفی در اغلب آبخوان‌های استان؛
- وضعیت نابسامان مدیریت و ساماندهی پسماندها (شهری، روستایی، صنعتی و بیمارستانی) در استان و تولید فزاینده زباله‌های جامد و فاضلاب و دفع غیربهداشتی آن‌ها در نتیجه فرایندهای بوم‌شناختی زندگی شهری، روستای و فعالیت‌های صنعتی و معدنی؛
- تخلفات شکار و صید؛
- دفع نامطلوب ضایعات معادن به‌ویژه سرب و روی و مس در اکوسیستم‌های حساس جنگلی و مرتعی؛
- اثرات مخرب بهره‌برداری از معادن بر عرصه‌های جنگلی و مرتعی؛
- عوارض زیست‌محیطی با ماندگاری طولانی در نتیجه عدم رعایت اصول مرتبط با حفاظت خاک شامل تغییر بافت خاک و زمینه‌سازی برای فرسایش، شور شدن منابع اراضی، بیابان‌زایی و آلودگی خاک و...؛
- تحت تأثیر قرار گرفتن عرصه‌های منابع طبیعی و اکوسیستم‌ها به دلیل ماهیت خطی توسعه شبکه زیربنایی و عدم توجه به ملاحظات زیست‌محیطی و ایمنی در اجرا و بهره‌برداری این طرح‌ها در طول مسیر توسعه
- تداخل زراعت و دامداری در عرصه‌های مرتعی و جنگلی و حضور مستمر دام در عرصه‌های جنگلی

- عدم تناسب توان اکولوژیک مراتع با میزان بهره‌برداری از این منابع
- روند تبدیل غیرمجاز مراتع به دیمزارهای کم بازده و سایر کاربری‌های ناسازگار
- تخریب فضاهاى طبیعى و گرایش منفى غالب پوشش گیاهى و عقب‌نشینی طبیعت و حیات‌وحش و فرسایش خاک بخصوص در اراضى شیب‌دار
- تبدیل خاک‌های زراعى مرغوب و نیمه مرغوب به کاربری‌های مسكونی، صنعتی تولیدی و عمرانی
- عدم تناسب و توازن در استقرار صنایع با توجه به معیارهای زیست‌محیطی
- عوارض زیست‌محیطی با ماندگاری طولانی در نتیجه عدم رعایت اصول مرتبط با حفاظت خاک شامل تغییر بافت خاک و زمینه‌سازی برای فرسایش، شور شدن منابع
- بهره‌برداری غیراصولی و ناپایدار از منابع آب استان
- آلودگی منابع آب سطحی و زیرزمینی
- وقوع سیلاب‌های ویرانگر
- افزایش جمعیت و تمرکز آن در حوضه‌ها
- بالا بودن مصرف آب برحسب واحد در بخش‌های مختلف (راندمان مصرف) و کاهش حجم موجود منابع آب
- عدم مطالعه و شناخت کافی کیفیت و روند آلودگی منابع آب
- ضعف فناوری در فعالیت‌های کشاورزی، صنعت، معدن، فرسودگی ماشین‌آلات، پایین بودن ضریب و مکانیزاسیون در بخش کشاورزی
- ضعف امکانات و زیرساخت‌های حمل‌ونقل و ذخیره‌سازی و بازاریابی تولیدات کشاورزی و دامی
- کمبود یا نبود صنایع تبدیلی، فراوری، نگهداری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی و عدم تناسب آن با قابلیت‌های تولید استان
- غالب بودن شیوه‌های تولید سنتی در فعالیت‌های کشاورزی و دامداری
- کشت و زرع ناپایدار و غلبه الگوی کشت دیم
- افزایش سطح زیر کشت و عدم رعایت تناوب زراعی
- تکمیل نبودن زنجیره‌های تولید در بخش تولید استان به‌ویژه در صنایع معدنی و صنایع تبدیلی فراوری کشاورزی

- قدیمی بودن فناوری‌های تولید در واحدهای صنعتی و معدنی
 - عدم سرمایه‌گذاری کافی و کمبود زیرساخت‌های مناسب در زمینه توسعه گردشگری، اکوتوریسم و ژئوتوریسم
 - کمبود تأسیسات و تجهیزات اقامتی در عرصه گردشگری و پایین بودن سطح خدمات‌رسانی در این بخش
 - ضعف و عدم توسعه و تجهیز بخش صادرات متناسب با قابلیت‌های استان
 - پایین بودن بهره‌وری نیروی کار و سرمایه
 - قرار گرفتن در مسیر قاچاق کالا
 - کمبود شدید زیرساخت‌های پشتیبان تولید در شهرهای کوچک اندام استان و ناکارآمدی خدمات‌رسانی به‌ویژه در زمینه خدمات برتر در این مراکز شهری
 - ناپایداری و پراکندگی سکونتگاه‌های روستایی و هزینه‌بر بودن خدمات‌رسانی به آن‌ها
 - تسلط نگاه بخشی‌نگر در مدیریت منابع آب و تقسیم وظایف مربوط به منابع آب، خاک و آبخیزداری در عرصه‌های طبیعی و حوضه‌های آبخیز استان، بین سازمان‌های مختلف و روند روزافزون عدم هماهنگی‌ها و تداخل وظایف مدیریت منابع آب
 - ضعف در مدیریت توأمان عرضه و تقاضا در سطوح بخشی
- با توجه به توان‌ها و تنگناهای توسعه استان که جزء اصلی‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار در توسعه استان هستند و در کنار این مؤلفه‌ها ارزش‌های پایه، باورها، نگرش‌ها و چارچوب‌های فکری مدیران، ذینفعان و متصدیان اساسی‌ترین بخش چشم‌انداز توسعه استان را تشکیل می‌دهند که در تدوین چشم‌انداز کلان استان تأثیرگذار است. بر این اساس اهداف بنیادین توسعه استان که بر پایه این اهداف چشم‌انداز کلان توسعه استان ترسیم شده است به شرح زیر است:
- سرزمین آرای بی‌دون سرزمین آلائی؛
 - ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با تنگناها و توان‌های توسعه پایدار منابع طبیعی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها؛
 - تأمین و تجهیز و حفظ منابع تولید در استان؛
 - تأمین زیرساخت‌های تولید و سکونت در استان؛
 - ارتقاء درآمد و تولید سرانه استان در مقایسه با کشور؛

- ارتقاء شاخص‌های توسعه انسانی، سرمایه اجتماعی، هویت فرهنگی و احیاء میراث معنوی متناسب با مقتضیات و قابلیت‌های توسعه استان؛

- تقویت نقش استان در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی؛

• جهت‌گیری‌های کلان توسعه استان

با توجه به اهداف بنیادین، اصلی‌ترین جهت‌گیری‌های توسعه استان در افق ۱۴۰۴ به شرح زیر است:

- ساماندهی و تعادل بخشی به استقرار جمعیت و فعالیت در پهنه استان با توجه به توان بوم‌شناختی مناطق مختلف استان؛

- توزیع فضایی متناسب و متوازن جمعیت در سکونتگاه‌های شهری و روستایی و متعادل‌سازی سلسله‌مراتب سکونتگاهی در حوزه جمعیت فعالیت و خدمات‌رسانی؛

- استقرار نظام مدیریت یکپارچه فضایی، کالبدی در سطح استان؛

- تعادل بخشی به روند رشد و توزیع جمعیت استان با هدف تغییر روند مهاجر فرستی استان از طریق رفع تنگنای شبکه‌های زیر بنایی، سکونتگاهی، تولید و خدمات؛

- ساماندهی و هدایت جریان مهاجرت‌ها با هدف مهاجرپذیری استان؛

- افزایش نرخ رشد جمعیت و جلوگیری از کاهش جمعیت روستایی؛

- مدیریت مصرف بهینه بر منابع آب و انرژی از طریق کنترل عوامل هدر رفت و کاهش مصرف؛

- سرعت بخشی به روند مهار آب‌های سطحی قابل استحصال؛

- فرهنگ‌سازی مصرف آب در زمینه استحصال، بهره‌برداری و مصرف؛

- کنترل سطح آب‌های زیرزمینی از طریق برنامه‌های تعادل بخشی و تغذیه مصنوعی آبخوان‌ها؛

- مدیریت بهینه پسماندها و پساب‌های کشاورزی، صنعتی، معدنی و خانگی؛

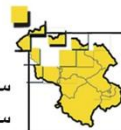
- افزایش سهم استفاده از انرژی‌های پاک و کنترل مصرف نهایی انرژی؛

- حفاظت پایدار از منابع زیستی و توقف روند کنونی کاهش تنوع زیستی؛

- کنترل فرسایش خاک و آلودگی‌های آب، هوا، خاک و پرتو در نتیجه فعالیت‌های صنعتی، تجاری و خانگی؛

- توسعه اقتصاد دانش‌محور بر پایه بایو و نانو فناوری و دستیابی به فناوری‌های پیشرفته موردنیاز در عرصه‌های زندگی و فعالیت؛
- توسعه مراکز علم و فناوری، شهرک‌ها و پارک‌های علمی و فناوری با تأکید بر فناوری‌های نوین بایو و نانو با تکیه بر توان بومی استان؛
- ارتقاء نیروی کار دارای مهارت‌های فنی، حرفه‌ای و تحصیلات عالی و گسترش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای رسمی و غیر رسمی در جمعیت فعال استان؛
- توسعه نهادهای اجتماعی مردم‌مدار، کارآمد، مشارکت‌جو و مسئولیت‌پذیر؛
- افزایش سطح مشارکت‌پذیری گروه‌های مختلف اجتماعی؛
- تقویت قانون‌گرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری، خودباوری، روحیه کار جمعی؛
- توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در بخش‌های مختلف استان؛
- توسعه‌ساز و کارهای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی استان و افزایش سطح امنیت، آسایش و منزلت اجتماعی؛
- کنترل نرخ بیکاری و افزایش نرخ مشارکت زنان در ترکیب اشتغال؛
- توسعه اقتصاد کشاورزی، صنعتی و معدنی مبنی بر توان‌های محیطی و طبیعی؛
- توسعه باغداری و زراعت آبی با اصلاح الگوی زراعت و با هدف کاهش سطح اراضی زراعی دیم؛
- اصلاح الگوی دامداری با هدف توسعه دامداری‌های صنعتی؛
- کاهش سطح مراتع فقیر و متوسط و کاهش تعداد دام‌های مازاد بر ظرفیت و منابع طبیعی؛
- تأکید بر توسعه صنایع با فناوری‌های برتر و غیرآلاینده؛
- تقویت خوشه‌های صنعتی و زنجیره‌های تولید استان و توسعه صنایع فرآوری مواد معدنی و صنایع کشاورزی، بسته‌بندی، فرآوری، انبارداری، حمل‌ونقل و ترانزیت محصولات کشاورزی و دامداری؛
- افزایش تعداد واحدهای دامی دامداری‌های صنعتی؛
- افزایش رشد اقتصادی، بهره‌وری و سرمایه‌گذاری؛
- افزایش ظرفیت بازار کار، سرمایه و تولید استان از طریق رشد اقتصادی، رشد بهره‌وری عوامل و رشد سرمایه‌گذاری؛

- توانمندسازی بخش خصوصی و تعاونی و توسعه صادرات و تجارت الکترونیک؛
- توسعه حمل‌ونقل بین‌المللی استان با هدف توسعه صادرات کشاورزی، صنایع دستی؛
- توسعه پوشش‌های بیمه‌ای؛
- توسعه اقتصاد گردشگری بر پایه اکوتوریسم، ژئوتوریسم، گردشگری تاریخی، باستانی و فرهنگی.

۶.۲.۱. چشم‌انداز توسعه منطقه البرز جنوبی

منظور از منطقه، محدوده جغرافیایی است که استان زنجان در آن واقع شده است. بر اساس ماده یک از آیین‌نامه ماده ۷۷ قانون برنامه چهارم موضوع مصوبه شماره ۲۷۸۸۹۰/ت/۴۰۵۵۲ ک مورخ ۹۰/۱۲/۷ هیئت‌وزیران است. در این مصوبه کشور به ۹ منطقه برنامه‌ریزی به شرح زیر تقسیم شده است:

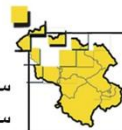
- منطقه ساحل شمال؛
- منطقه آذربایجان؛
- منطقه زاگرس؛
- منطقه فارس؛
- منطقه البرز جنوبی؛
- منطقه مرکزی؛
- منطقه جنوب شرقی؛
- منطقه خراسان.

استان زنجان در تقسیم‌بندی یاد شده همراه با ۶ استان تهران، مرکزی، سمنان، قم و قزوین جزء منطقه البرز جنوبی تعریف شده است:

اصلی‌ترین جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین برای منطقه البرز جنوبی با توجه به اسناد کلان توسعه کشور و ضوابط ملی آمایش سرزمین به شرح زیر در نظر گرفته شده است:

- لزوم کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت از محدوده‌های پرتراکم منطقه چون استان تهران و البرز و مهار روند رو به رشد جمعیت و فعالیت‌ها از طریق کاهش سهم اشتغال در فعالیت‌های صنعتی و خدماتی آن‌ها در این مناطق.
- زمینه‌سازی برای هدایت سرمایه‌گذاری از استان‌های پرتراکم و متمرکز منطقه به استان‌های هم‌جوار و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید صنعتی و خدماتی در استان‌های سمنان، قزوین، قم و زنجان.
- تقویت نقش و عملکرد فراملی قطب‌های جمعیتی منطقه البرز جنوبی و افزایش نقش صنعتی و خدماتی آن‌ها در ارتباط با افزایش تعاملات فراملی این قطب‌ها با حوزه‌های هم‌جوار با تأکید بر تحولات ساختار درونی بخش‌های فوق و نوین‌سازی فعالیت‌های آن.
- توسعه علوم، گسترش و تجهیز مراکز علمی و تحقیقاتی و فن‌آوری کشور و از جمله منطقه البرز جنوبی با تأکید بر فناوری‌های IT، ICT، فناوری زیستی، فناوری مولکولی، نانو و بایو فناوری و ارتقاء سطح کیفی مراکز علمی و تحقیقاتی.
- توسعه و تجهیز محورهای ارتباطی در کریدورهای شمال، جنوب (در محورهای شرق، شرق میانی، مرکز و غرب)، شرقی - غربی در محورهای دامنه شمالی البرز، دامنه جنوبی البرز، جنوب شرقی - غرب، جنوب شرقی - جنوب غربی به عنوان کریدورهای بین‌المللی حمل‌ونقل به عنوان محورهای اولویت‌دار توسعه.
- تحول ساختار بخش کشاورزی منطقه جهت دستیابی به کشاورزی مدرن و رقابتی.
- توجه به محدودیت‌های آب‌و‌خاک در استان‌هایی مانند تهران، سمنان و قم که با محدودیت‌های بیشتری مواجه‌اند و افزایش سهم فعالیت‌های صنعتی، معدنی و خدماتی این استان‌ها جهت جذب و نگهداشت جمعیت و استفاده بهینه از منابع آب این استان‌ها.
- استفاده حداکثر از توان‌های طبیعی و امکانات آب‌و‌خاک استان‌های زنجان، قزوین جهت دستیابی به امنیت غذایی و توسعه صادرات محصولات کشاورزی.
- تأکید بر توان‌های گردشگری طبیعی (بوم‌گردی و زمین‌گردشگری) در استان‌های منطقه جهت توسعه این فعالیت.

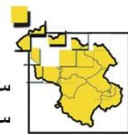

- تأکید بر تأمین منابع پایه به‌ویژه آب و توسعه شبکه‌های زیربنایی و خدمات اجتماعی متناسب با سهم فعالیت‌های پایه و جمعیت پیش‌بینی شده استان‌های منطقه البرز جنوبی هرچند در مراحل اولیه توسعه این سرمایه‌گذاری‌ها فاقد بازدهی سریع اقتصادی باشد.
- زمینه‌سازی برای استفاده حداکثر از ظرفیت توان محیط‌های روستایی در حفظ و نگهداشت جمعیت جهت برقراری تعادل در الگوی استقرار جمعیت از طریق متنوع‌سازی فعالیت‌ها در محیط‌های روستایی، ایجاد اشتغال و افزایش نقش فعالیت‌های صنعتی و خدماتی قابل‌استقرار در محیط‌های روستایی به‌طوری‌که نسبت شهرنشینی و روستانشینی در افق طرح به ترتیب در حد ۷۵ درصد و ۲۵ درصد حاصل شود.
- متعادل ساختن توزیع جمعیت با استفاده از ابزار استقرار فعالیت، زیرساخت‌ها و بهبود شرایط اجتماعی، اقتصادی و امنیتی.
- تعادل بخشی به توزیع جمعیت متناسب با منابع و فعالیت‌ها با تأکید بر ابعاد اجتماعی وظایف توسعه‌ای دولت در مناطق غربی و شمالی کشور به‌گونه‌ای که در منطقه‌ای که البرز جنوبی در آن واقع است شرایط زیر فراهم گردد:
الف. استفاده بهینه از ظرفیت‌های زیربنایی موجود در مناطقی که از این جهت توسعه‌یافته‌اند با نیت صرفه‌جویی در میزان و تسریع در بازدهی سرمایه‌گذاری‌ها و اولویت به‌کارگیری امکانات بخش خصوصی در این مناطق.
ب. تقویت زیربنای مناطق مستعد و کمتر برخوردار متناسب با قابلیت‌های تولیدی و خدماتی این مناطق.
- شناسایی کانون‌های جمعیتی کوچک و متوسط دارای قابلیت منابع و فعالیت در مسیرهای اصلی مهاجرت به‌منظور تغییر الگوی جذب مهاجرین و تأمین نیروی انسانی موردنیاز مناطق اولویت‌دار توسعه.
- گسترش تبادل فرهنگی - اجتماعی درون و بین منطقه‌ای در جهت تقویت همبستگی ملی ضمن حفظ ساختارهای فرهنگی هر منطقه.
- گسترش آموزش و بهداشت برای زنان و جوانان به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه‌یافته به‌منظور کاهش نرخ باروری و افزایش امید به زندگی.
- محدود نمودن توسعه مراکز زیست در مناطقی که از نقطه‌نظرهای «امنیتی و دفاعی» حفاظت از «محیط‌زیست» و «حراست از میراث فرهنگی» گسترش اسکان جمعیت و استقرار فعالیت در آن‌ها توصیه نمی‌شود و گسترش

شبکه‌های زیربنایی و تقویت زمینه‌ها و شرایط افزایش جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی در نقاطی از سرزمین که توسعه نقش مؤثری در رعایت ملاحظات فوق ایفاء نماید.

- تأکید خاص بر آمایش مناطق مرزی برای بهبود شرایط زندگی و افزایش سطح توسعه این مناطق به‌منزله یک خط‌مشی پایدار تقویت امنیت مرزهای کشور.
- توسعه بهره‌برداری از قابلیت‌های معدنی کشور به‌عنوان یکی از مزیت‌های نسبی سرزمین با تأکید بر حداکثر نمودن عملیات فرآوری معدنی و کاهش صادرات مواد خام معدنی به‌گونه‌ای که به افزایش تعداد و سهم شاغلین بخش معدن بیانجامد.
- تأکید بر توسعه رشته‌های صنعتی شیمیایی و پتروشیمی، صنایع معدنی (ذوب فلزات و کانی‌های غیرفلزی)، صنایع مرتبط با حمل‌ونقل و الکترونیک به‌عنوان صنایع اولویت‌دار با توجه به مزیت‌های نسبی کشور.
- افزایش تعداد و سهم شاغلین صنعتی به‌عنوان بخش پیشرو در تولید فرصت‌های شغلی جدید موردنیاز.
- افزایش ظرفیت‌های اکتشاف و بهره‌برداری از ذخایر عظیم نفت و گاز و استفاده از این منابع در جهت توسعه فعالیت‌های صنعتی مبتنی بر تقویت صنایع بالادستی و پایین‌دستی نفت و گاز و تکمیل زنجیره‌های تولید با تأکید بر اولویت بهره‌برداری از میادین مشترک و کاهش صدور مواد خام نفتی.
- تأکید بر توسعه فعالیت‌های صنعتی مبتنی بر نفت و گاز در مناطق برخوردار از اهمیت استراتژیک و فاقد مزیت‌های مناسب برای توسعه سایر فعالیت‌های اقتصادی با اولویت مناطق کمتر توسعه‌یافته جنوب شرقی کشور، سواحل دریای عمان و مناطق کمتر توسعه‌یافته غرب کشور با توجه به خطوط انتقال فرآورده‌های گازی نظیر خط انتقال اتیلن عسلویه به مناطق غربی.
- توجه ویژه به تولید آلیاژهای انرژی بر در تلفیق مزیت نسبی برخوردار از ذخایر معدنی و مزیت نسبی برخوردار از منابع انرژی خصوصاً گاز و استقرار آن‌ها در نقاط واقع بر کریدورها. محورهای حمل‌ونقل بین‌المللی با اولویت استقرار در مناطق تخصصی انرژی در سواحل خلیج فارس.
- توسعه صنایع پشتیبان حمل‌ونقل شامل صنایع خودروسازی در استان‌های خراسان و آذربایجان شرقی، واگن‌سازی و تجهیزات راه‌آهن در استان مرکزی، تولید و تعمیر و خدمات وسایط حمل‌ونقل دریایی در نوار ساحلی جنوب و صنایع حمل‌ونقل هوایی در اصفهان.

- توسعه صنایع تولید کالاهای موردنیاز کشورهای منطقه در جوار بازارهای مصرف این کشورها در استانهای مرزی با اولویت صنایع تولید کالاهای مصرفی بادوام برای همسایگان شمالی و صنایع غذایی برای همسایگان جنوبی.
- توسعه فعالیت‌های بازرگانی، حمل‌ونقل و ترانزیت کالا با تأکید بر گسترش خدمات بازرگانی نوین تا حد حداقل حفظ سهم نسبی این گروه از فعالیت‌ها در کل شاغلین کشور.
- تحول بنیادی در ساختار خدمات با تأکید بر خدمات پشتیبان تولید و خدمات گردشگری در جهت استفاده از فن‌آوری‌های نوین در این بخش متناسب با نقش و جایگاه بین‌المللی کشور.
- افزایش تعداد شاغلین بخش‌های خدماتی و افزایش سهم این بخش در ساختار اشتغال کشور با تأکید بر افزایش سهم خدمات نوین و دانش پایه.
- باز تعریف نقش و وظایف مناطق آزاد و ویژه اقتصادی با توجه به ویژگی‌های مناطق کشور و با هدف تقویت تعامل لازم بین عملکرد اقتصاد کشور با اقتصاد جهانی، تأمین سرمایه موردنیاز، ارتقاء سطح فن‌آوری و گسترش و تضمین بازارها.
- تمرکززدایی در نظام مدیریت سرزمین از طریق تعیین سطوح نظام مدیریتی و تعریف اختیارات هر سطح به نفع سطوح میانی و پیشبرد یک نظام سلسله‌مرتب‌ای تمرکز غیرمتمرکز با تأکید خاص بر توسعه اختیارات محلی و افزایش کارایی شوراهای اسلامی شهر و روستا.
- سازمان‌دهی و تقویت خدمات اجتماعی و خدمات برتر (شامل رشته‌های خدمات مهندسی مشاور، حقوقی، حسابرسی، بیمه، مالی، بازاریابی، بورس) برای ارائه خدمات پشتیبانی فرآیندهای توسعه ملی و پاسخ به تقاضای کشورهای منطقه با رعایت سلسله‌مراتب و ملاحظات زیر:
 - الف. قائل شدن نقش ویژه برای تهران و اصفهان به‌عنوان مراکزی با عملکرد بین‌المللی.
 - ب. تقویت کلان‌شهرهای مشهد، تبریز، شیراز و اهواز برای پوشش خدماتی حوزه‌های آسیای مرکزی، قفقاز و حوزه خلیج فارس و تجهیز آن‌ها به خدمات برتر موردنیاز برای بسط همکاری‌های منطقه‌ای.

ج. ایجاد شبکه‌ای سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها به‌نحوی که این شهرها بتوانند در سطوح منطقه تحت نفوذ خویش بخشی از وظایف سطوح بالاتر را به عهده گرفته و در راستای عدم تمرکز در یک تقسیم‌کار ملی و منطقه‌ای با این سطوح مشارکت نمایند.

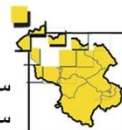
بنابراین در نتیجه دستیابی به چشم‌انداز یاد شده دگرگونی‌های زیر در منطقه البرز جنوبی قابل پیش‌بینی است:

- سهم شاغلین بخش کشاورزی در استان‌هایی که دارای قابلیت‌های بالای آب‌و خاک و توان‌های بارزتری برای توسعه این بخش هستند افزایش خواهد یافت (نظیر استان‌های زنجان و قزوین) و در مقابل استان‌های با محدودیت‌های منابع آب‌و خاک نسبت به گذشته سهم شاغلین بخش کشاورزی آن‌ها کاهش خواهد یافت (نظیر استان‌های تهران، قم، سمنان).
- بخش صنعت و معدن، آب و برق و گاز و ساختمان در تمامی استان‌های منطقه با رشد قابل ملاحظه مواجه خواهد شد.
- تمامی استان‌های کشور و منطقه البرز جنوبی با رشد قابل توجهی در تعداد شاغلین در بخش خدمات و بازرگانی مواجه خواهند شد.
- تراکم جمعیت در استان زنجان با توجه به افزایش آرام رشد جمعیت و مهاجرت‌پذیری افزایش خواهد یافت و این استان با رشد جمعیت شهرنشین در حد ۲ درصد و ثبات جمعیت روستانشین (با رشد صفر درصد) مواجه خواهد شد (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۳).

۶.۲.۱. نقش استان در تقسیم‌کار ملی

به عنایت به جهت‌گیری‌های کلان توسعه استان زنجان و چشم‌انداز توسعه منطقه البرز جنوبی نقش این استان در تقسیم‌کار ملی به شرح زیر است:

- استان زنجان در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی و در عرصه‌های زیربنایی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیربنایی نقشی محوری ایفا خواهد نمود.
- ظرفیت‌های تولیدی و زیربنایی استان در سطوح کلان سلسله‌مراتب سکونتگاهی منطقه شمال غرب کشور افزایش می‌یابد.

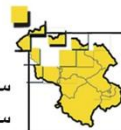
- نقش اقتصادی استان با جذب بیشتر جمعیت، سرمایه و فعالیت از استان‌های هم‌جوار بیشتر خواهد شد.
- شبکه ارتباطات منطقه شمالغرب با مناطق غربی و شمالی کشور از طریق استان زنجان توسعه خواهد یافت.
- زمینه‌های سرمایه‌گذاری از منابع منطقه‌ای، ملی و فراملی در استان زنجان افزایش می‌یابد.
- مبادلات منطقه شمالغرب کشور با توسعه گمرک و زیرساخت‌های ارتباطی تجهیز یافته در استان زنجان توسعه خواهد یافت.
- سهم استان در بخش تجارت و بازرگانی و صادرات در کشور افزایش خواهد یافت.
- فعالیت‌های بازرگانی خارجی استان با رفع موانع موجود و توسعه زیرساخت‌های لازم برای صادرات گسترش خواهد یافت.
- صادرات صنایع دستی سنتی و بومی استان به بازارهای منطقه، کشور و خارج از کشور افزایش خواهد یافت.
- نقش استان زنجان در فعالیت‌های آموزش عالی، پژوهش، مراکز رشد و پارک‌های فناوری در سطح کشور تقویت خواهد شد.
- نقش استان در زمینه جذب گردشگر در سطح منطقه و کشور افزایش خواهد یافت.
- جایگاه و نقش و کارکرد شهر زنجان در سلسله‌مراتب سکونتگاه‌های شهری کشور ارتقاء خواهد یافت.

۶.۲.۱.۳. نقش استان در تقسیم‌کار منطقه‌ای و همکاری‌های بین استانی

- استان زنجان به مرکز منطقه‌ای شمال غرب برای ارائه خدمات برتر در حوزه‌های صادرات، بازرگانی، درمانی و فرهنگی با توجه به مزیت هم‌جواری استان زنجان بدل خواهد شد.
- بر اساس ظرفیت نواحی و تقسیم‌کار ملی از منابع آب‌و خاک استان زنجان به‌صورت بهینه، متعادل و متوازن بهره‌برداری خواهد شد.
- مبادلات منطقه‌ای منطقه شمالغرب کشور از طریق استان زنجان توسعه و گسترش خواهد یافت.
- استان زنجان به مرکزی برای جذب سرریز جمعیت و نیروی فعال مازاد و فعالیت شهرها و روستاهای استان‌های هم‌جوار به‌ویژه دو کلان‌شهر تهران و تبریز تبدیل می‌شود.
- تعاملات اجتماعی، اقتصادی استان زنجان و استان‌های هم‌جوار در منطقه شمال غرب کشور تقویت شده است.

- ارتباطات و پیوندهای فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی منطقه‌ای از طریق استان زنجان تسهیل خواهد شد.
- مزیت‌های تولیدی، فضایی استان با تأکید بر خدمات گمرک، بانک، بیمه، حمل‌ونقل توسعه می‌یابد.
- با جلوگیری از تراکم‌های بالا در منطقه شمال غرب کشور و همگام با متعادل‌سازی توزیع جمعیت در این منطقه سازمان فضایی سکونت و فعالیت در استان زنجان متعادل خواهد شد.
- شبکه ارتباطی (زمینی و ریلی) استان با استان‌های هم‌جوار توسعه یافته، تقویت و بهسازی شده است.
- زمینه‌های لازم برای حفاظت از اراضی و منابع طبیعی استان و استان‌های هم‌جوار در حوضه‌های آبریز مشترک از طریق انجام اقدامات مشترک آبخیزداری و جلوگیری از فرسایش خاک فراهم شده است.
- با مکان‌یابی زیرساخت‌های مربوطه برای مدیریت حوادث غیرمترقبه بر اساس سطوح مختلف خطر و نوع سوانح، امکان و توان مدیریت بحران در منطقه شمال غرب کشور تقویت شده است.
- ضریب پیوستگی سکونتگاه‌های شهری استان با استان‌های هم‌جوار افزایش یافته است.
- شهرهای حاشیه‌ای و کوچک اندام نیمه شمالی و جنوبی استان به‌ویژه در چهار شهرستان طارم، ماهنشان، خدابنده و ایجرود از منابع و مزیت‌های منطقه‌ای و استان‌های هم‌جوار بهره‌مند شده است.
- نقش و کارکرد شهر زنجان جهت افزایش پیوستگی این شهر در نظام سلسله‌مراتب شهری منطقه و کشور تقویت شده است.
- شهر زنجان به مرکزی برای ارائه خدمات تخصصی و فوق تخصصی درمانی به شهرهای دیگر استان و استان‌های هم‌جوار تبدیل شده است.
- استان زنجان به یکی از قطب‌های علمی منطقه شمال غرب کشور تبدیل شده است.

۶.۲.۲. تخصیص‌ها و اولویت‌های توسعه استان

۶.۲.۲.۱. تخصیص‌های نواحی استان در تقسیم‌کار درون استانی

با توجه به جهت‌گیری‌های توسعه استان و همچنین نقش استان در تقسیم‌کار ملی و منطقه‌ای و در راستای مجموعه توان‌ها و تنگناهای توسعه استان مهم‌ترین تخصیص‌های نواحی استان در تقسیم‌کار درون استانی به شرح زیر است:

۶.۲.۲.۱.۱. مناطق مستعد توسعه زیرساخت‌ها

- محورهای تجهیز یافته امکانات و تسهیلات حمل‌ونقل و ارتباطات عموماً در محدوده شهرهای اصلی استان (زنجان، ابهر، خرمدره و قیدار) و محور ارتباطی زنجان، ابهر برای استقرار فعالیت‌های مرتبط با صنایع پشتیبان حمل‌ونقل شامل صنایع خودروسازی، واگن‌سازی، تجهیزات راه‌آهن و همچنین مؤسسات حمل‌ونقل ملی و بین‌المللی بار و مسافر مناسب هستند. ضمن اینکه با توجه به قابلیت‌های موجود در محور ارتباطی زنجان، ابهر و به‌منظور استفاده بهینه از ظرفیت‌های زیربنایی موجود در این محور با به‌کارگیری امکانات بخش خصوصی، ایجاد و توسعه عملکردهای ملی و فراملی در این محور امکان‌پذیر خواهد شد.
- مناطق حاشیه‌ای شمالی و جنوبی استان نیاز به توسعه شبکه ریلی دارد تا بدین‌وسیله ضمن افزایش ضریب پیوستگی استان با استان‌ها و مناطق هم‌جوار، امکانات حمل‌ونقل و جابجایی در این مناطق تقویت گردد. همچنین در این مناطق نیاز به گسترش و تجهیز امکانات زیربنایی و شبکه‌های توزیع انرژی و سوخت‌رسانی است.
- مناطق مرکزی و جنوبی استان برای استقرار امکانات و تجهیزات تولید انرژی خورشیدی مناسب و مستعد است.
- با توجه به امکانات مناسب توسعه کشاورزی در دشت‌های ابهر خرمدره، سجاس حلب، سلطانیه زنجان، طارم، قیدار، ماهنشان انگوران، گل‌تپه زرین‌آباد، این محدوده‌ها نیازمند توسعه زیرساخت‌های تجهیز یافته انتقال آب و آبیاری و شبکه‌های مدرن مهار آب است.
- ازجمله محدوده‌های مستعد برای اجرای عملیات آبخیزداری و اجرای طرح‌های تغذیه مصنوعی و پخش سیلاب حوزه سدهای استان است.

۶.۲.۲.۱. مناطق مستعد توسعه شهری و روستایی

سکونتگاه‌های موجود در دشت‌های ابهر خرمدره، سجاس حلب، سلطانیه زنجان، طارم، قیدار، ماهنشان انگوران، گل تپه زرین آباد به‌عنوان مراکز مستعد جمعیت و فعالیت دارای قابلیت مناسب برای توسعه یکپارچه روستایی هستند. شهرهای میانه اندام و حاشیه‌ای استان شامل شهرهای حلب، زرین آباد، دندی و آب‌بر به‌عنوان مراکز با عملکرد منطقه‌ای دارای توان‌های مناسب برای ارائه خدمات به روستاهای موجود در حوزه نفوذ خود هستند و می‌توانند روند توسعه روستایی را تسریع بخشند. همچنین این شهرهای میانه اندام توان پر کردن خلأ شبکه شهری استان و منطقه‌ای که استان در آن واقع شده است را دارند که نیازمند تقویت بنیان‌های اقتصادی و زیرساخت‌های توسعه شهرنشینی است.

۶.۲.۲.۳. مناطق مستعد توسعه فعالیت‌های کشاورزی

- هفت دشت استان شامل دشت‌های ابهر خرمدره، سجاس حلب، سلطانیه زنجان، طارم، قیدار، ماهنشان انگوران، گل تپه زرین آباد، مهم‌ترین قطب‌های توسعه اقتصاد کشاورزی و فعالیت‌های وابسته به آن هستند به‌ویژه در این محدوده‌ها امکان توسعه باغداری، کشاورزی مکانیزه، آبی‌پروری، دامداری صنعتی و پرورش طیور فراهم است.
- محدوده‌ها و عرصه‌ها و اکوسیستم‌های طبیعی استان که عموماً منطبق بر منطقه حفاظت‌شده انگوران، منطقه حفاظت‌شده سرخ‌آباد، پناهگاه‌های حیات وحش و مناطق شکار ممنوع انگوران، خراسانلو، خرمنه‌سر و فیله خاصه است دارای قابلیت کشت و پرورش گیاهان دارویی و صنعتی است.

- مهم‌ترین محدوده‌های دارای اولویت برای توسعه کشاورزی و فعالیت‌های وابسته به شرح زیر است:

الف. محور II شکل گرماب- بزینه‌رود- دوتپه سفلی- سجاس- زرین آباد- بوغداکندی؛

ب. محور توسعه کشاورزی خطی دشت ابهر- خرمدره و دشت سلطانیه - زنجان؛

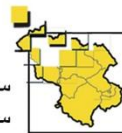
ج. محور توسعه کشاورزی خطی دشت رودخانه‌ای طارم؛

- از محدوده‌های اولویت‌دار برای توسعه زراعت آبی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف. باریکه‌های موجود در پیرامون آب‌های سطحی استان به‌ویژه در پیرامون ابهر رود و زنجانرود؛

ب. اراضی پیرامون رودخانه بزینه‌رود واقع در جنوب شهرستان خداآهنه؛

ج. نوارهای خطی پیرامون رودخانه‌های خراسانرود، سجاس‌رود و قزل‌اوزن؛

- زمین‌های زراعی واقع در سه دشت زرین‌آباد- گرماب- دشت قیدار و دشت سجاس از جمله مناسب‌ترین محدوده‌ها برای زراعت دیم در استان زنجان است.
- زمین‌های پیرامون ابررود در شهرستان‌های ابهر و خرمدره نیز از محدوده‌های مناسب برای فعالیت‌های باغداری است.
- مراتع دارای گرایش منفی شدید به‌ویژه در شهرستان‌های طارم، زنجان، ماهنشان و ایجرود از اولویت‌های توصیه‌شده برای استقرار دامداری‌های متمرکز است.

۶.۲.۲.۱.۴. مناطق مستعد توسعه فعالیت‌های صنعتی و معدنی

- به دلیل وجود معادن غنی و کم‌نظیر سرب و روی در شهرستان ماهنشان، این شهرستان از جمله محدوده‌های مناسب برای توسعه صنایع معدنی و واحدهای صنعتی فرآوری مواد معدنی است.
- دشت‌های هفت‌گانه استان شامل دشت‌های ابهر خرمدره، سجاس حلب، سلطانیه زنجان، طارم، قیدار، ماهنشان انگوران، گل‌تپه زرین‌آباد و مراکز شهرستان‌های طارم، زنجان، ابهر، ماهنشان و خدابنده برای توسعه صنایع تبدیلی، فرآوری و نگهداری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی مناسب هستند.
- شهرستان‌های خدابنده و ماهنشان از جمله پهنه‌های مناسب برای توسعه واحدهای صنعتی فرآوری و بسته‌بندی مواد غذایی متکی به گندم جو هستند.
- شهرستان طارم به دلیل توان‌های کشاورزی خود مستعد توسعه واحدهای صنعتی فرآوری و بسته‌بندی مواد غذایی متکی به محصول زیتون است.
- محدوده شهرستان خدابنده از جمله مکان‌های مناسب برای توسعه صنایع دستی فرش و گلیم است.
- شهر زنجان به دلیل ویژگی‌های فرهنگی و تاریخی دارای توان و قابلیت توسعه صنایع دستی سنتی شامل چاقو، مليله، چارق، فرش و گلیم است.
- محدوده‌های زیر از جمله مناسب‌ترین محدوده‌های گسترش فعالیت‌های صنعتی در استان زنجان است:

الف. شهرک‌های صنعتی استان؛

ب. محور زنجان- ابهر به‌عنوان محور درجه ۱ توسعه صنعتی؛

ج. ادامه محور درجه ۱ توسعه صنعتی استان از شهر زنجان به سمت غرب منتهی به منطقه سرچم واقع در غرب استان، محور زنجان- زرین‌آباد منتهی به استان کردستان، محور سلطانیه- قیدار- زرین‌رود، محور زنجان- دندی و محور طارم به‌عنوان محورهای درجه ۲ توسعه صنعتی؛
د) محور قیدار - ابهر به‌عنوان محور درجه ۳ توسعه صنعتی؛
ه) محور ساجس- زرین‌آباد، محور رودخانه قزل‌اوزن در شهرستان ماهنشان و محور قیدار- خورخوره در شهرستان خدابنده به‌عنوان محورهای درجه ۴ توسعه صنعتی.

۶.۲.۲.۱.۵. مناطق مستعد توسعه خدمات و بازرگانی

- مراکز شهرستان‌های استان و محور زنجان ابهر مناسب برای استقرار خدمات نوین و دانش‌پایه با تأکید بر توسعه خدمات پشتیبان تولید، بازرگانی، بانکی، بیمه‌ای، حمل‌ونقل و ترانزیت و فن‌آوری‌های نوین است.
- شهر زنجان به‌عنوان مرکز استان با مرکزیت اداری و سیاسی محل مناسبی برای ارائه خدمات اجتماعی و خدمات برتر از جمله خدمات مهندسی مشاور، حقوقی، حسابرسی، بیمه، مالی، بازاریابی، بورس و خدمات اطلاعات و ارتباطات به‌ویژه در زمینه‌ی بازرگانی است.
- شهر زنجان دارای توان‌ها و ظرفیت‌های مناسب برای توسعه فعالیت‌های دانش‌پایه از طریق ساماندهی مجموعه‌ای از مراکز علمی، پژوهش و فناوری در قالب پارک علمی و فناوری و مرکز رشد تخصصی و گسترش فعالیت‌های پژوهشی در گرایش‌های اصلی توسعه استان است.
- از جمله محدوده‌های توسعه فعالیت‌های مربوط به بخش خدمات، محور خدماتی ابهر- زنجان به‌عنوان محور درجه ۱ خدماتی استان و محور خدماتی سلطانیه- قیدار- زرین‌رود، محور زنجان - بیجار، محور زنجان- دندی، محور زنجان- تههم- چورزق و محور شهرستان طارم به‌عنوان محورهای درجه ۲ خدماتی استان است.

۶.۱.۲.۲.۶. مناطق مستعد توسعه فعالیت‌های گردشگری

- محدوده‌های دارای ذخیره‌گاه جنگلی و پوشش گیاهی نادر، بومی و با ارزش ژنتیکی برتر به‌ویژه در ارتفاعات شمالی و جنوبی رود قزل‌اوزن در شهرستان طارم، ارتفاعات شمال غربی شهرستان زنجان، ارتفاعات شمال شرقی ماهنشان و ارتفاعات شمال شرقی ابهر و خرمدره جهت توسعه اکوتوریسم و گردشگری پایدار مناسب است.
- محدوده‌ها و عرصه‌های طبیعی استان شامل منطقه حفاظت‌شده انگوران، منطقه حفاظت‌شده سرخ‌آباد، پناهگاه‌های حیات‌وحش و مناطق شکارممنوع انگوران، خراسان لو، خرمه‌سر و فیله خاصه با مساحتی در حدود ۵۰۳۳۲۲ هکتار برابر با ۲۲/۷۱ درصد مساحت استان به‌عنوان اکوسیستم‌های طبیعی استان از یک‌سو دارای توان بالا برای توسعه کارکردهای اکوتوریستی و ژئوتوریستی در مقیاس منطقه‌ای و ملی است و از سوی دیگر مناسب برای ایجاد مراکز پژوهشی و تحقیقاتی زیست‌محیطی و ژنتیک می‌باشد.
- محورهای گردشگری زنجان-سلطانیه-قیدار-کته‌خور-همدان، زنجان-ابهر (محور شرق)، زنجان-مرز میانه (محور غرب)، طارم-تهم-ماسوله و زنجان-دندی-تخت سلیمان، محور گردشگری طبیعی - تاریخی منطقه طارم و محور گردشگری عبوری زنجان-ایجرود، محورهای مناسب توسعه گردشگری در استان هستند. قطب‌های مستعد توسعه فعالیت‌های گردشگری استان نیز شامل قطب آب‌بر (قطب شمالی)، قطب انگوران، دندی (قطب جنوبی ۱)، قطب حلب (قطب جنوبی ۲) و قطب بازار شهر زنجان (قطب مرکزی) است.

۶.۲.۲.۲.۶. عرصه‌های (قلمروهای) اولویت‌دار توسعه استان

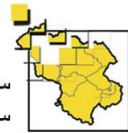
- زیست‌محیطی
- حفاظت از منابع محیط‌زیستی و استفاده خردمندانه از مناطق حفاظت‌شده به‌ویژه منطقه حفاظت‌شده سرخ‌آباد و انگوران جهت توسعه طبیعت‌گردی، بوم‌گردی و ژئوتوریسم؛
- کاهش آلودگی‌های منابع آب، خاک و هوا در محدوده‌های شهرهای اصلی استان چون زنجان و ابهر به دلیل بحرانی بودن شرایط زیست‌محیطی در آن‌ها؛

- پیشگیری از تخریب جنگل‌ها و مراتع و روند کاهش تنوع زیستی به دلیل تخلقات صید و شکار به‌ویژه در مناطق حفاظت‌شده انگوران و سرخ‌آباد؛
- توسعه شبکه‌های مدرن مهار، انتقال آب و آبیاری و زهکشی به‌ویژه در دشت‌های استان؛
- سرمایه‌گذاری جهت تولید انرژی خورشیدی در مناطق مرکزی و جنوبی استان؛
- مدیریت مناسب و ساماندهی پسماندهای شهری، روستایی، صنعتی و بیمارستانی در استان با توجه به تولید فزاینده زباله‌های جامد و فاضلاب و دفع غیربهداشتی آن‌ها؛
- جلوگیری از دفع نامطلوب ضایعات معادن به‌ویژه سرب و روی و مس در اکوسیستم‌های حساس جنگلی و مرتعی؛
- تعدادی بخشی به میزان بهره‌برداری از مراتع استان به توجه به توان اکولوژیک این منابع و جلوگیری از تداخل زراعت و دامداری در عرصه‌های مرتعی و جنگلی و حضور مستمر دام در عرصه‌های جنگلی؛
- جلوگیری از روند تبدیل غیرمجاز مراتع به دیمزارهای کم بازده و سایر کاربری‌های ناسازگار؛
- هماهنگی بیشتر در مدیریت منابع آب و تقسیم وظایف مربوط به منابع آب، خاک و آبخیزداری در عرصه‌های طبیعی و حوضه‌های آبخیز استان، بین سازمان‌های مختلف با توجه به تداخل وظایف مدیریت منابع آب در استان زنجان؛
- جلوگیری از تخریب فضاها و طبیعی و گرایش منفی غالب پوشش گیاهی و عقب‌نشینی طبیعت و حیات وحش و فرسایش خاک بخصوص در اراضی شیب‌دار؛
- بهره‌برداری مناسب از منابع آب زیرسطحی و جلوگیری از کاهش ذخایر منابع آبی و افت سطح آب‌های زیرزمینی و بیلان منفی در آبخوان‌های استان؛

• زیربنایی

- جذب سرریز جمعیت، فعالیت و سرمایه از کلان‌شهرهای واقع در مرکز، غرب و شمال غرب کشور به دلیل هم‌جواری با هفت استان کشور و موقعیت ویژه برای ایجاد تعادل‌های منطقه‌ای در شمال غرب کشور؛
- توسعه حمل‌ونقل و ارتباطات و توسعه مبادی، شبکه‌ها و نقاط خاص واقع بر محورهای استان با بهره‌گیری از قابلیت‌های ترانزیتی استان و قرارگیری در مسیر کریدور اصلی حمل‌ونقل؛

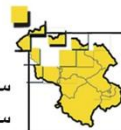
- توسعه صنایع پشتیبان حمل‌ونقل شامل صنایع خودروسازی، واگن‌سازی و تجهیزات راه و آهن؛
- رعایت معیارهای پیشرفته برای ایمنی بناها و استحکام ساخت‌وسازها در شهرها و روستاهای استان با توجه به قرارگیری استان در منطقه با خطر بالای زلزله به‌ویژه در مراکز اصلی زندگی و فعالیت؛
- استفاده بهینه از ظرفیت‌های زیربنایی موجود در محور زنجان ابهر با نیت صرفه‌جویی و تسریع در بازدهی سرمایه‌گذاری‌ها و اولویت به‌کارگیری امکانات بخش خصوصی در این منطقه؛
- تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت در پهنه استان زنجان با توجه به توان بوم‌شناختی مناطق مختلف؛
- تجهیز محورهای ارتباطی شمالی و جنوبی استان به‌عنوان محورهای اولویت‌دار توسعه باهدف تمرکززدایی از محور ترانزیت و توسعه متوازن استان؛
- توسعه شبکه ریلی در مناطق حاشیه‌ای شمالی و جنوبی استان؛
- تغییر نقش و عملکرد محور تجهیز یافته و متراکم ابهر، زنجان به‌عنوان مرکزی با عملکرد ملی و فراملی؛
- تقویت نقش و عملکرد شهرهای میانه اندام و حاشیه‌ای استان به‌عنوان مراکز با عملکرد منطقه‌ای؛
- گسترش و تجهیز امکانات زیربنایی و شبکه‌های توزیع انرژی و سوخت‌رسانی در مناطق حاشیه‌ای و دارای انزوای جغرافیایی به‌ویژه در چهار شهرستان طارم، ماهنشان، خدابنده و ایجرود با توجه به رشد خطی این امکانات و نبود یا کمبود شدید این امکانات در مناطق حاشیه‌ای استان؛

• اجتماعی

- برقراری ارتباط مؤثر بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش‌های مربوطه در جامعه؛
- توانمندسازی بخش غیردولتی برای مشارکت در تولید علم و فناوری؛
- ارتقاء سطح درآمد و زندگی و روستائیان و کشاورزان با تهیه طرح‌های توسعه روستایی، گسترش کشاورزی و صنعتی، صنایع روستایی و خدمات نوین و اصلاح نظام قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی به دلیل وجود نابرابری‌های اجتماعی و فقر در محیط‌های روستایی استان؛
- ارتقاء کیفیت منابع انسانی با گسترش آموزش و بهداشت به‌ویژه برای زنان و جوانان در مناطق کمتر توسعه‌یافته استان و گروه‌های اجتماعی در معرض خطر؛

- سازمان‌دهی و تقویت خدمات اجتماعی و خدمات برتر از جمله خدمات مهندسی مشاور، حقوقی، حسابداری، بیمه، مالی، بازاریابی، بورس و خدمات اطلاعات و ارتباطات به توجه به قابلیت‌های بازرگانی استان؛
- توسعه فعالیت‌های آموزشی و تحقیقاتی مراکز آموزش عالی استان با هدف تربیت نیروی انسانی متخصص موردنیاز با توجه به نقش استان در تمرکززدایی از تهران؛
- توسعه فعالیت‌های دانش‌پایه از طریق ساماندهی مجموعه‌ای از مراکز علمی، پژوهشی و فناوری در قالب پارک علمی و فناوری و مراکز رشد تخصصی و گسترش فعالیت‌های پژوهشی در گرایش‌های اصلی توسعه استان با توجه به وجود مراکز و مؤسسات دانشگاهی و آموزش عالی متعدد با امکانات، نیروی انسانی و تجهیزات مناسب در استان؛
- توسعه یکپارچه روستایی در سکونتگاه‌های روستایی واقع در دشت‌های استان با بهره‌گیری بهینه از توانمندی‌های این سکونتگاه‌ها؛
- حفظ و نگهداشت جمعیت و برقراری تعادل در الگوی استقرار جمعیت با استفاده حداکثر از ظرفیت‌ها و توان‌های روستاها، روستا- شهرها و شهرهای کوچک استان با متنوع‌سازی فعالیت‌ها، ایجاد اشتغال و افزایش فعالیت‌های صنعتی و خدماتی قابل‌استقرار در این مراکز؛
- توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در سکونتگاه‌های شهری و روستایی استان با تأکید بر توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی گروه‌های آسیب‌پذیر و اجرای سیاست‌های جبرانی کاهش فقر؛
- تعادل بخشی به توزیع جمعیت در سکونتگاه‌های روستایی با توجه به گسستگی نظام شبکه سکونتگاهی شهری در استان؛
- افزایش مراکز شهری توانمند در مناطق حاشیه‌ای استان با توجه به ضعف نظام خدمات‌رسانی مؤثر به روستاها
- ایجاد سازوکارهایی برای نگهداشت نیروهای متخصص در استان و جلوگیری از مهاجرت شدید نیروهای تحصیل کرده استان؛
- تقویت بنیان‌های اقتصادی و زیرساخت‌های توسعه شهرنشینی در شهرهای کوچک اندام واقع در مناطق حاشیه‌ای استان.

• اقتصادی

- استقرار فعالیت‌های اقتصادی با کارکرد ملی و فراملی در محور ابهر، زنجان؛
- ایجاد سازوکارهایی جهت جلوگیری از قاچاق کالا با توجه به قرار گرفتن استان در مسیر قاچاق کالا.

• کشاورزی

- گسترش فعالیت‌های کشاورزی و آبی‌پروری با توجه به فراوانی نسبی آب و وجود دشت‌های بزرگ و مستعد با تأکید بر نباتات علوفه‌ای؛
- گسترش فعالیت‌های زراعی، باغی و دامداری به دلیل تنوع آب و هوایی، زیستی، جانوری و گیاهی و وجود مراتع و پوشش گیاهی قابل توجه و ظرفیت مناسب تولید در زمینه‌های فوق در استان؛
- تجهیز دشت‌های هفت‌گانه استان به زیرساخت‌های توسعه کشاورزی مدرن؛
- تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی با توجه به توان استان در بخش کشاورزی؛
- توسعه واحدهای فرآوری مواد غذایی متکی به گندم و جو در شهرستان‌های خدابنده، ماهنشان؛
- توسعه واحدهای فرآوری مواد غذایی متکی به محصول زیتون در شهرستان طارم.

• صنعتی و معدنی

- استقرار صنایع بزرگ و پذیرش مازاد جمعیت و فعالیت از منطقه شهری تهران به دلیل وجود دشت‌های وسیع در پهنه استان؛
- توسعه صنایع معدنی و توسعه واحدهای صنعتی فرآوری آن به دلیل وجود معادن غنی و کم‌نظیر سرب، روی و مس و به‌عنوان یکی از مزیت‌های نسبی سرزمین باهدف به حداکثر رساندن عملیات فرآوری معدنی و کاهش صادرات مواد خام؛
- توسعه صنایع دستی و سنتی به‌ویژه چاقو، مليله، چارق، فرش و گلیم با توجه به وجود پیشینه تاریخی و فرهنگ کهن در استان زنجان؛

- ایجاد خوشه‌های صنعتی و تکمیل زنجیره‌های تولید در استان به‌ویژه در صنایع معدنی و صنایع تبدیلی و فرآوری کشاورزی؛

- افزایش صنایع تبدیلی، فرآوری، نگهداری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی.

• بازرگانی و خدمات

- توسعه فعالیت‌های بازرگانی با توجه به دسترسی به بازارهای مصرف تولیدات صنعتی، کشاورزی، دامداری و معدنی در کلان‌شهرهای واقع در مرکز و شمال غرب کشور به‌ویژه تهران و تبریز و توانمندی بالا برای پذیرش مرکزیت تجاری منطقه با توجه به موقعیت جغرافیایی (مزیت مکانی) استان؛

- افزایش سهم خدمات نوین و دانش‌پایه با تأکید بر توسعه خدمات پشتیبان تولید، خدمات بازرگانی، بانکی و بیمه‌ای، حمل‌ونقل و ترانزیت و استفاده از فن‌آوری‌های نوین در این بخش به‌ویژه در محور ابهر، زنجان.

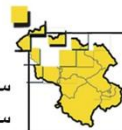
• گردشگری

- ایجاد مراکز پژوهشی و تحقیقاتی زیست‌محیطی و ژنتیکی در سطح منطقه‌ای و ملی آب توجه به وجود منابع ارزشمند اکولوژیکی در استان و به‌ویژه در دو منطقه حفاظت‌شده سرخ‌آباد و انگوران و وسعت و تنوع زیاد این مناطق؛

- توسعه فعالیت‌های گردشگری، اکوتوریسم و ژئوتوریسم با توجه به برخورداری استان از تنوع اقلیمی، ذخایر طبیعی و زیست‌محیطی و حیات‌وحش و وجود گونه‌های گیاهی و جانوری نادر و جاذبه‌های طبیعی، کوهستانی و تاریخی؛

- حفظ و احیاء آثار تاریخی و توسعه کیفی هنرهای سنتی و صنایع‌دستی در راستای توسعه فعالیت‌های گردشگری با سطح عملکرد ملی و فراملی؛

- ساماندهی و توسعه محور گردشگری سلطانی، قیدار، کتله‌خور و ایجاد تأسیسات و تجهیزات اقامتی در مناطق دارای توان گردشگری استان به‌ویژه محور گردشگری مذکور با توجه به پایین بودن سطح خدمات‌رسانی در این منطقه.

۶.۲.۳. تدوین چشم‌انداز توسعه و مأموریت‌های آن

- زنجان در افق ۱۴۱۴ استانی است با هویت اصیل ایرانی، اسلامی؛ برخوردار از شرایط مناسب برای زندگی؛ بهره‌مند از زیرساخت‌های موردنیاز در عرصه فعالیت‌های اقتصادی کشاورزی، صنعتی و معدنی، خدمات بازرگانی گردشگری؛ ساختاری همگرا با توسعه پایدار و توازن نسبی در توزیع جمعیت و فعالیت در پهنه جغرافیایی؛ پویا و سازنده در تعاملات منطقه‌ای، ملی و فراملی.
- استانی توسعه‌یافته در منطقه شمال غرب و دارای جایگاه برتر در کشاورزی، صنعت، معدن و گردشگری؛
- ارائه‌کننده خدمات نوین بازرگانی و پشتیبان صادرات در مرکز و شمال غرب کشور (آمادی)؛
- ایفاگر عملکرد و نقش‌های فعال و تعاملات سازنده و پایدار در عرصه‌های ملی و فراملی؛
- استانی پایدار، ایمن و مقاوم در برابر آسیب‌های اجتماعی و مخاطرات و سوانح طبیعی؛
- برخوردار از امکانات و منابع عادلانه برای زندگی و فعالیت، با حداقل نابرابری در مناطق و سکونتگاه‌های شهری و روستایی؛
- دارای اقتصادی مدرن، دانش‌بنیان و مناسب زیست و فعالیت و مهاجرپذیری (به‌گونه‌ای که سهم جمعیت استان از کل کشور اندکی افزایش یافته است)؛
- برخوردار از کشاورزی و صنعتی پایدار و مدرن بر پایه‌ی فناوری‌های نوین و با بهره‌برداری مناسب و متعادل از منابع آب‌و‌خاک؛
- مرکزی برای ارائه خدمات تخصصی و فوق تخصصی درمانی به استان‌های هم‌جوار؛
- تقویت پیوندهای بین بخشی جهت فراهم‌سازی شرایط بهینه فعالیت و زیست با تأکید بر مناطق دورافتاده و کمتر توسعه‌یافته؛
- برخوردار از خوشه‌های صنعتی به‌ویژه در صنایع شیمیایی، معدنی، برق و الکترونیک و IT؛
- ازجمله قطب‌های توسعه‌یافته کشور در زمینه‌ی اقتصاد گردشگری تاریخی، باستانی، فرهنگی، اکوتوریسم و ژئوتوریسم.

فهرست منابع:

۱. اسلاتر، ریچارد (۱۳۸۶)، دانش واژه آینده‌پژوهی، ترجمه کرامت زاده عبدالحمید، محمدرضا فرزاد و امیر ناظمی، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، تهران.
۲. بنیاد توسعه‌ی فردا (۱۳۸۴)، روش‌های آینده‌نگاری تکنولوژی، گروه آینده‌اندیشی بنیاد توسعه فردا.
۳. پورمحمدی، محمدرضا، حسین زاده دلیر، کریم، قربانی، رسول و زالی، نادر (۱۳۸۹)، مهندسی مجدد فرآیند برنامه‌ریزی با تأکید بر کاربرد آینده‌نگاری، جغرافیا و توسعه، سال هشتم، شماره ۲۰، صفحات ۳۷ تا ۵۸.
۴. تدبیر (۱۳۸۵)، آینده‌شناسی ضرورتی برای ورود مقتدرانه به فردا، قسمت اول، سال هفدهم، شماره ۱۷۸.
۵. توفیق، فیروز (۱۳۸۴)، آمایش سرزمین، تجربه جهانی و انطباق آن با دنیای امروز، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
۶. حسین زاده دلیر، کریم (۱۳۸۶)، برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، انتشارات سمت.
۷. خزائی، سعید (۱۳۸۶)، آینده‌پژوهی، مفاهیم و ضرورت‌ها، سایت کشف آینده.
۸. زالی، نادر (۱۳۸۸)، آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی سناریومینا، نمونه موردی: استان آذربایجان شرقی، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تبریز.
۹. زیاری، کرامت اله (۱۳۸۵)، اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای. دانشگاه یزد.
۱۰. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۳)، ضوابط ملی آمایش سرزمین.

۱۱. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۹۴)، ضوابط جدید ملی آمایش سرزمین.
۱۲. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۳)، مطالعات آمایش سرزمین.
۱۳. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۶)، پیش‌نویس لایحه قانونی آمایش سرزمین.
۱۴. سرور، رحیم (۱۳۸۵)، آمایش سرزمین و جغرافیای کاربردی، انتشارات سمت.
۱۵. سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، (۱۳۸۲).
۱۶. سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه ابلاغی مقام معظم رهبری (۱۳۹۴).
۱۷. شوارتز، پیتر (۱۳۸۷)، هنر دورنگری، ترجمه عزیز علیزاده انتشارات مرکز آینده‌پژوهی علوم فناوری دفاعی، تهران
۱۸. شورای آمایش سرزمین (۱۳۸۵) نظریه پایه توسعه استان زنجان.
۱۹. علیزاده، عزیز، وحیدی مطلق، وحید و ناظمی، امیر (۱۳۸۷)، سناریو نگاری یا برنامه‌ریزی بر پایه سناریو، تهران، مؤسسه مطالعات بین‌المللی.
۲۰. قانون اجرای اصل چهل و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۰).
۲۱. قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹).
۲۲. قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۳).
۲۳. قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۹).
۲۴. مجنونیان، هنریک (۱۳۷۶)، بررسی طبقه‌بندی نوین آی. یو. سی. ان از پارک‌ها و مناطق حفاظت‌شده، محیط‌شناسی، شماره ۱۸.
۲۵. محمودی، سید محمد (۱۳۸۸)، تحلیلی بر سیر تحولات کلان آمایش سرزمین فرانسه در نیم‌قرن گذشته و ارائه پیشنهاداتی جهت بهبود وضعیت آمایش سرزمین ایران، آمایش سرزمین، شماره ۱، صص ۱۴۱ تا ۱۸۲.
۲۶. مهندسان مشاور ستیران (۱۳۵۵)، گزارش مطالعه استراتژی دراز مدت طرح آمایش سرزمین، سازمان برنامه و بودجه.
۲۷. ناصرآبادی، زهرا (۱۳۷۹)، آینده‌پژوهی، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی استراتژیک، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، تهران.

۲۸. ناظمی، امیر (۱۳۸۵)، آینده‌نگاری منطقه‌ای به مثابه آمایش سرزمین، همایش آینده‌پژوهی، فناوری و چشم‌انداز توسعه، دانشگاه امیرکبیر، تهران.

۲۹. ناظمی، امیر، قدیری، روح‌اله (۱۳۸۶)، آینده‌نگاری از مفهوم تا اجرا، وزارت صنایع و معادن. مرکز صنایع نوین، تهران.

۳۰. وحیدی مطلق، وحید (۱۳۸۵)، پس‌نگری از آینده به امروز، اندیشگاه آتی نگار www.antinegar.com

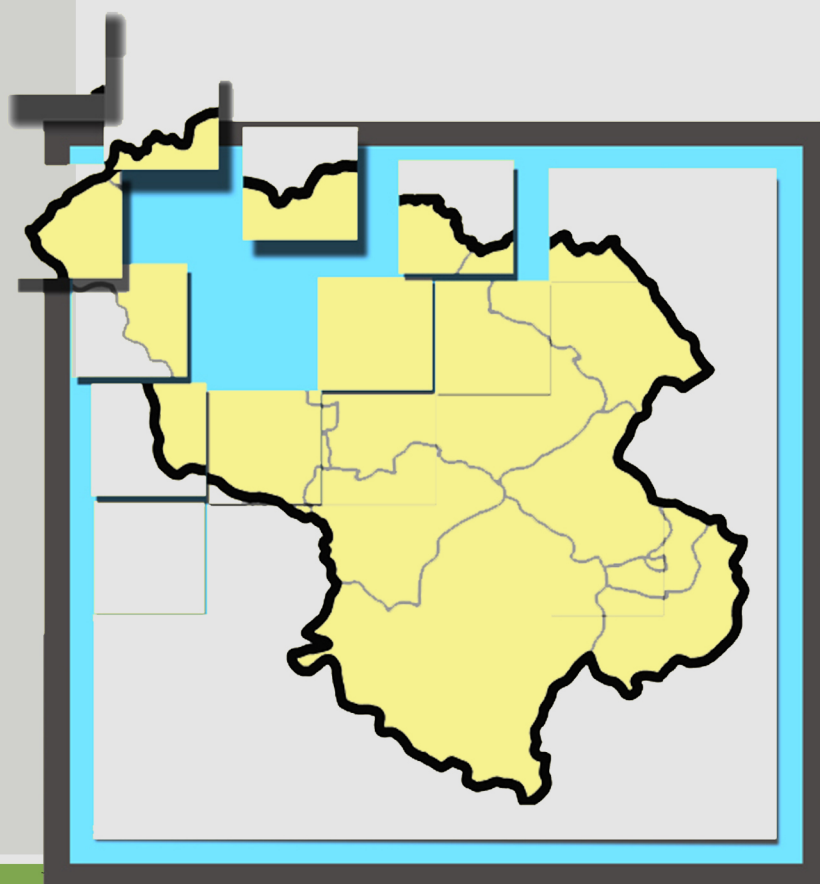
۳۱. هیئت‌وزیران (۱۳۸۴)، سند ملی توسعه استان زنجان

32. Blind, K., Cuhls, K., and H. Grupp, 1999, Current Foresight Activities in Central Europe, *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 60, pp.15-35
33. Bradfield, Ron, Wright, George, Burt, George, Cairns, George, Van Der Kees, Heijden (2005), The origins and evolution of scenario techniques in long range business planning, *Futures* 37 (2005) 795–812
34. Fahey, L. & Robert M. Randall, 1998, *Learning from the Future, Competitive Foresight Scenarios*, Canada
35. Faludi, Andres, 1970, the Planning Environment and the Meaning of Planning, *Regional Studies*, Vol. 4
36. Foren, 2001, A Practical Guide to Regional Foresight, Foren network STRATA program
37. Godet, M. (1990), Integration of Scenarios and Strategic Management. *Futures*, vol. 22, Sept.
38. Godet, Michel (2006), *Creating Futures, Scenario Planning as a Strategic Management Tool*, Economica Ltd,
39. Huss, William R., Honton, Edward J., (1987), Scenario planning—What style should you use?, *Long Range Planning*, Volume 20, Issue 4, August 1987, Pages 21-29

40. Lingren, M. Hans B. H., 2003, Scenario Planning the Link between Future and Strategy, Palgrave Macmillan
41. List, Dennis (2005). Scenario Network Mapping: The Development of a Methodology for Social Inquiry. PhD thesis. Adelaide: University of South Australia. Available online 6 February 2007 at www.audiencedialogue.org/snm.html
42. Mono, Jerome. (2008), L management du territories, Que Sais Je? PUF.
43. Schwartz, P The Art of the Long View. New York: Doubleday, 1991.
44. Twiss, B., C, 1992, Forecasting for Technologist and Engineers, A Practical Guide for Better Decisions, Peter Peregrines, London, United Kingdom
45. UNIDO, (United Nations Industrial Development, Organization), 2004 Foresight Methodologies, Textbook, Technology Foresight Initiative
46. Weimer Jehle, W. (2006), "Cross-impact balances, applying pair interaction systems and multi-value Kauffman nets to multidisciplinary systems analysis" science direct, Phisica A, 387, PP3689-3700. 125.
47. Weimer Jehle, W. (2008), "Scenariowizard Basic2.3", manual, university of Stuttgart, Zirn.

ریاست جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور
سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان زنجان

دانشگاه زنجان